

VOLKAN AKYILDIRIM CENGİZ ALĞAN JOSEPH CHOONARA BEHÇET ÇELİK SELİM DERİNGİL ATILLA DİRİM ÖZDEN DÖNMEZ ERKİN ERDOĞAN
YALÇIN ERGÜNDOĞAN ELİ HALİGUA ŞENOL KARAKAŞ FERHAT KENTEL FERDA KESKİN MÜCTEBA KILIÇ ARIFE KÖSE RONİ MARGULİES ÇAĞLA
OFLAS MELTEM ORAL SİNAN ÖZBEK ELÇİN POYRAZ F.LEVENT ŞENSEVER DOĞAN TARKAN OZAN TEKİN TOLGA TÜZÜN YAPRAK ZİHNİOĞLU

ALTUŞT

01 NİSAN
2011 AYAKLAR!
TL8 BAŞ OLACAK!
KDV DAHİL

**KRİZİN FATURASINI
BİZ ÖDEMEYECEĞİZ**

KÜRTLERİ TAAT ETMİYOR
ÇOK DİLLİLİK TÜRKİYE'Yİ BÖLER Mİ? ULUSAL SORUN ve MARKSİZM

BÜYÜK FELAKET
▶ ERMENİ KONFERANSI'NIN HİKAYESİ
▶ 24 NİSAN'DA TAKSİM'DEYİZ ÇÜNKÜ

ARAP DEVRİMLERİ

Arap isyanları yeni bir devrimler çağını müjdeliyor
Emperyalist müdahaleler tepki topluyor

▶ DİN HALKIN AFYONU MU?
▶ SOLUN DİNİ İSLAMÎ HAREKETİN SOLU

▶ CİNSELLİĞİN METALAŞMASI
▶ İKLİM ADALETİ İÇİN MÜCADELE

▶ YÜZLEŞME MEKÂNLARI
▶ ÖZGÜRLÜK PRATİĞİ

ORTADOĞU'DA DEVİRİM

Ortadoğu, insanlığa 21. yüzyılda da devrimlerin ve başka bir dünya kurmanın mümkün olduğunu gösteriyor.

Her yıkılan diktatörlük diğerlerini telaşlandırırken halkı cesaretlendiriyor.

Domino etkisi bu.

9

KRİZE KARŞI DİRENİŞ

Neoliberal saldırı Seattle'la başlayan antikapitalist dalgayı yaratmıştı. Şimdi hareketin genel grev dalgalarıyla birleşme olasılığı gündemimize girdi. Emekçiler artık krizlerin faturasını ödemek istemiyor.

25

İNKÂRA KARŞI SERHİLDAN

Kürt sorununun adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması gerektiğine inananların, sivil itaatsizlik eylemlerinin neden gündeme geldiğini düşünmesi, dile getirilen talepler üzerinde kafa yorması gerekiyor.

37

- 3 Her şey altüst olurken
Ferhat Kentel - Roni Margulies
- 4 GÜNDEM VE MÜCADELE
- 6 Balyoz Darbesi
Arife Köse - Mücteba Kılıç

9 ARAP HALKLARI TARİH YAZIYOR

- 10 Yeni Ortadoğu Doğan Tarkan
- 15 Devrim coğrafyası
- 16 Tahrir'e nereden bakmalı?
Özden Dönmez
- 18 NATO-BM: BOMBA Şenol Karakaş
- 19 Din halkın afyonu mu? Sinan Özbek
- 21 Solun dini İslamî hareketin solu
Ferhat Kentel

25 KRİZ VE DİRENİŞ

- 26 Emekçiler artık krizlerin faturasını
ödemek istemiyor Erkin Erdoğan
- 29 Kriz yeni mi başlıyor?
Joseph Choonara
- 32 Krizle beslenen İslamofobi
Cengiz Ağan
- 34 Çin-ABD dansı F. Levent Şensever

37 SERHİLDAN

- 38 Kürtler itaat etmiyor
- 39 Kürt sorununda çözümün ilk
koşulları
- 40 Çok dillilik böler mi,
demokratikleştirir mi? Doğan Tarkan

- 41 Kitap: İmralı ve Değişim Süreci
- 42 Kürtlerin özgürlüğü Türklerin
özgürlüğünün önkoşuludur
Özden Dönmez

- 44 Cinselliğin metalaşması
Meltem Oral
- 45 Ataerkil sessizlik Yaprak Zihnioğlu

- 46 Özgürlük bir pratiktir
Ferda Keskin
- 47 Tiananmen'dan Tahrir'e
Volkan Akyıldırım
- 48 Ezilenlerin kürsüsü Ozan Tekin
- 49 Özgürlük etiğimiz Tolga Tüzün

- 50 Marksist banknot Volkan Akyıldırım
- 51 İklim adaletsizliği Eli Haligua
- 52 Ermeni Konferansı Selim Deringil
- 56 Tarih: Büyük Felaket Atilla Dirim
- 57 Kitap: Devrim Provaları
- 58 Yüzleşme mekanları Elçin Poyraz

60 KİTAP

- 60 Tarihe marksist bakış
Yusuf Topuzoğlu
- 61 Katransurat Fil'e göz kırpmıyor
Behçet Çelik
- 62 Das Kapital çizgi kitaptan
okunur mu? Cengiz Ağan
- 63 Finansallaşma ve kriz Çağla Oflas

ALTÜST

www.altust.org

Nisan 2011

Z Yayıncılık ve Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres:

Caferağa Mahallesi,
Sakız Sokak, Beyhan Apt.
No: 18/7 Kadıköy - İstanbul

Sahibi: Arife Köse

Sorumlu yazı işleri müdürü:

Burak Demir

(0212) 240 16 07

Dağıtım sorumlusu:

Ozan Tekin

(555) 637 24 50

Reklam sorumlusu:

İrem Nur Aksu

(536) 505 59 89

Baskı:

Can Matbaacılık Reklam
Kağıt San. Dış Tic. LTD. ŞTİ.
Davutpaşa Cad., İpek İşmerkezi,
Kat: 3, No: 7 Topkapı - İstanbul
0212 613 10 77
Ulusal süreli yayın,
2 ayda bir yayınlanır.

YAZI KURULU

Ferda Keskin, Ferhat Kentel,
Mustafa Aslantunali,
Neslihan Şık, Özden Dönmez,
Roni Margulies, Sinan Özbek,
Tolga Tüzün, Ümit İzmen,
Yaprak Zihnioğlu

DANIŞMA KURULU

Arus Yumul, Avi Haligua,
Behçet Çelik, Bülent Somay,
Dilek Kurban, Eren Keskin,
Hayko Bağdat, Işın Eliçin,
İrvin Cemil Schick,
Kerem Kabadayı, Nabi Yağcı,
Nil Mutluer, Ömer Madra,
Ragıp Zarakolu, Selim Deringil,
Semih Gümüş,
Yalçın Ergüdoğan

BAŞLARKEN...

Ferhat Kentel - Roni Margulies

“Sol” deyince Türkiye nüfusunun aklına ne gelir? Önce CHP gelir. Önemli bir kesimin aklına başka da bir şey gelmez. Diğer bir kesim, televizyonda gördüğü, gazetelerde okuduğu genellikle sevimsiz haberlerden, CHP’nin solunda daha radikal bazı örgütler de olduğunu hayal meyal bilir.

Türkiye nüfusu bu sola ne kadar ilgi gösterir?

Sahil kentlerinde, İstanbul’da Beşiktaş ve Kadıköy, Ankara’da Çankaya dışında oturan ve önemli çoğunluğu orta sınıfa dahil olan nüfus dışında CHP’ye ilgi gösteren, oy veren pek kimse kalmamışa benziyor.

CHP’nin solundaki sol ise, ister seçimlerde aldığı oylara bakalım, ister seferber edebildiği taraftar kitlesine, herhalde tüm tarihi boyunca hiç bu kadar küçük, bu kadar nüfuzsuz, bu kadar kitlelerden uzak olmamıştır.

Bu uzaklığın nedenleri hakkında ne CHP içinde, ne daha solda duran örgütler arasında herhangi bir merak, herhangi bir sorgulama yok.

Bu “sol” içinde, açıkça ifade edilmese de, durumun suçlusunun halk olduğu, halkın “muhafazakâr” ve/veya “kandırılmış” olduğu, “cemaatlerin” oyununa geldiği, “fazla dindar” olduğu ve “Cumhuriyet’in kazanımlarını” yeterince kavrayamadığı gibi duygular yaygın.

Oysa geçtiğimiz 10-15 yıllık dönemde, bu “muhafazakâr” halk mevcut devletin değişmesi doğrultusundaki adımları desteklediğini, devletin kurumlarına güvenmediğini, barıştan ve özgürlüklerden yana olduğunu defalarca gösterirken, yanında ne CHP’yi buldu, ne CHP’nin solundaki solu.

“Sol”, halkın tercihlerine karşı, mevcut devletin mevcut haliyle devamından yana tavır belirlledi.

Nasıl olabiliyor bu? Uluslararası ölçekte sosyalizmin hiçbir tanımı, en sağ sosyal demokrat şekliyle bile, “devlet müdafaası” olmadığına, olamayacağına göre, Türkiye’de nasıl olabiliyor?

Memleketin havasından, suyundan olmadığını varsayarsak, şu nedenle oluyor: Türk solunun egemen geleneğinin ana unsurları Kemalizm; milliyetçilik; milliyetçilikten ayırdedilemeyen bir anti-emperyalizm; sınıf güçlerine değil, millî

güçlere ve bu arada orduya güvenme.

Bugün bunların tümünü şaşmaz bir şekilde hâlâ savunan sadece İşçi Partisi kaldı; onun da genel başkanı Ergenekon davasından yatıyor!

Ama bu unsurların şu veya bu kısmını şu veya bu ölçüde savunan, genelde bunlardan kurtulamayan, bunların sistematik bir eleştirisini yapmadığı, yapmak gibi bir niyeti olmadığı için resmî ideolojiyle arasına kalın bir çizgi çekemeyen, statükocu bir “sol” var Türkiye’de. Yayınlarında ‘ulusal onur’ kavramını ana akım medyadan daha sık kullanan, Vatan ve Yurtsever adlı gazeteler yayınlayan, misak-ı millî sınırlarına bizzat egemenler kadar düşkün olan, başörtülü kadınları üniversiteye sokmamak için polisle omuz omuza durabilen, üniversitelerde “Kürtlerin emperyalist ülkelerden, cemaatlerden ya da ayrılıktan medet umar hale getirilmesine kimse izin vermez” diye afişler asan bir “sol”.

Bu statükocu solun, Kemalizmin tüm kutsal ineklerine düşkün olmasında şaşılacak bir şey yok, milliyetçiliğe ve İslam düşmanlığına yalpalaması doğal, devletin “vatanı ve milletiyle” bölünmezliğini gözetmesi doğal. Son dönemde, bir yandan Kürt hareketinin başarıları, diğer yandan önce Refah Partisi’yle, sonra AK Parti’yle

Müslümanların siyaset sahnesindeki yükselişi karşısında, Türk solunun Kemalizm’le malûl olan geniş kesimlerinin kendilerini devletin yanında bulması da, aynı nedenlerle, doğal.

Öte yandan, yine doğal olarak, bu gelenekle arasına kalın çizgiler çeken yeni bir solun da işaretleri görülmeye başlandı geçtiğimiz yıllarda.

Bu yeni solun, geçmişle bütün köprüleri atması mümkün olmayabilir. Toplumun, toplumsal hareketlerin hafızasına eskinin tecrübeleri işler ve bu tecrübeleri ancak günün koşullarında, yeni aktörlerinde, yeni arzularında, yeni varoluş hallerinde yeniden “düşünen” hareketler yaratıcı ve yeni bir dil inşa edebilir. Bugün bu “yeni” hal, artık eskimiş olan modern kapitalist yapıların kafalarımızı, aklımızı, kalbimizi, kısaca her şeyi ikiye ayıran zihniyetinden kurtulmaya ve “sınıf” ile “kültürü”, “akıl” ile “vicdanı” bir arada talep etmeye çalışıyor.

Yeni solun inşası, ancak onun devlet yerine topluma bakmasıyla; toplumda bu çabayla var olan ve şimdiye kadar görmediği kesimlerle birlikte düşünmesi ve konuşmasıyla mümkün olacak.

Elinizdeki derginin Yazı ve Danışma Kurulları oluşturulurken gönderilen davet mektubunda şöyle deniliyordu:

“Derginin amacı, ulusalcı/Kemalist/milliyetçi/İslamofobik olmayan solun memleketteki ve dünyadaki gelişmeler karşısında yaklaşımını tartışmak, oluşturmak, pekiştirmek.

Son yıllarda Türkiye’de iyice derinleşen yarılmanın enternasyonalist/özgürlükçü/anti-militarist kanadına, ‘Yetmez ama Evet’ kampanyasıyla belki de en netçe ortaya çıkan tabanın tümüne hitap eden, tümünü yansıtmaya çalışan ve tüm çeşitliliğini kapsayan bir dergiye ihtiyacımız var.”

Bu dergi, o dergi olmayı amaçlıyor.

Sosyalist bir dergi, ama sadece sosyalistlere değil, Türkiye’de değişim isteyen, demokrasiden, barıştan, inanç özgürlüğü dahil tüm özgürlüklerden yana olan herkese hitap eden, herkesin sesini yansıtan bir dergi olmayı amaçlıyor.

Yapabileceğimizi umuyoruz.

Becermemiz gerek. •

devrimci antikapitalist
haber yorum

marksist
.org

AŞAĞIDAKİLER REJİMİ ALTÜST EDİYOR

Değişimin önünü açacak, demokrasinin sınırlarını radikal bir şekilde genişletecek, statükonun denklemini altüst edecek olan toplumsal dinamikler 12 Eylül referandumunda “Yetmez ama Evet” ve “Boykot” diyenlerdi

2000'lerin başından bu yana gelişen sessiz altüst oluş toplumda derin bir yarılmaya ve saflaşmaya neden olarak sesli, görünür ve açık hale geliyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin rejim bunalımı, sadece egemen sınıfların ve onlar adına devleti yönetenlerin iç çatışmalarıyla değil, yakın zamana dek siyaset dışında kalmış ya da devletin sistematik zoruyla siyaset dışında tutulmuş milyonların demokrasi, özgürlük, barış ve insanca bir yaşam talepleriyle derinleşiyor.

Rejimin, devletin, hükümetin ve meclisteki muhalefetin başı belada. Halkın geniş ve farklı kesimlerinin değişim isteği karşısında hiçbir yetmiyor.

Kıbrıs

Kıbrıs'ın 1974'ten beri işgal altında olan kuzeyi altüst oluyor. ‘Kıbrıs Kıbrıslıdır’ diyen on binlerin gerçekleştirdiği iki ‘Toplumsal Varoluş’ mitingi, adadaki statükonun barış ve çözüm isteyen Kıbrıs halkı tarafından artık kabul edilemez olduğunu gösteriyor. Başbakan'ın hakaretleri, sömürge memurlarının emirleri, çetelerin saldırıları Kıbrıslıların Türkiye'nin işgalinin artık son bulması isteğini bastıramıyor. AKP de, CHP de, MHP de işgalin devam etmesi konusunda birleşiyor.

Kürdistan sivil itaatsizlik dalgasıyla altüst oluyor. Anadilde eğitim, seçim

barajının indirilmesi, tutuklu Kürt siyasetçilerin serbest bırakılması, askerî ve siyasî operasyonlara son verilmesi taleplerini isteyen Kürt halkı on yıllardır Kürtleri inkâr ve imha etmiş rejimi köşeye sıkıştırıyor. Kürtler özgürlük istiyor ve bu talebi baskı, şiddet ve savaş yoluyla bastırma çabalarının toptan iflas ettiği ortada. AKP de, CHP de, MHP de “tek dil, tek bayrak, tek devlet” sloganında birleşiyor.

Ergenekon

Ergenekon davası ve darbecilikle yüzleşen milyonlar 17 bin faili meçhul cinayeti gerçekleştirenlere ve katilleri kollayanlara, Hrant Dink'i arkasından vuranlara, Zirve Yayınevi'nde üç Hristiyan'ın boğazını kesenlere, cami ve müzeleri bombalamak gibi planlar yapanlara, dört darbeye topluma bal-yoz vuranlara karşı ayakta. Gölcük'teki Donanma Karargâhı'nda gizli bir bölmede ele geçirilen 10 çuval belge, ordunun 2003'ten bu yana bir ağır çekim darbe sürecini başlattığını kanıtıyor. Zirve katliamının azmettiricileri tutuklanıyor. Buna karşılık ‘Ergenekon yoktur’ sözü, iki gazetecinin tutuklanması ile başlayan basın ve düşünce özgürlüğü tartışmalarının arkasında durarak meşrulaşıyor. Dört yıldan fazla süredir Hrant Dink için linç emrini verenlerin hâla yargı önüne çıkmaması Ergenekon'un

yaşadığını ve gücünü koruduğunu gösterdiği kadar, AKP'nin de devlet içindeki temizliği sonuna kadar götürmeyeceğini de ortaya koyuyor. CHP-MHP bloğu ise zaten temizliğe son vermek istiyor.

Yeni anayasa

12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu'nda “Evet” ve “Yetmez ama Evet” diyen yüzde 58, işçilerin, yoksulların, alttakilerin demokratik ve özgürlükçü bir anayasa isteğinin denli güçlü olduğunu göstermişti. AKP yeni anayasayı seçim sonrası rafına kaldırıırken, referandumda tarafsız kalan TUSİAD, tıpkı 90'larda olduğu, gibi yeni anayasa isteyip ordu ve etrafındakilerden azarı iletince geri çekiliyor. Referandumda zenginler ve laik orta sınıflar tarafından desteklenen CHP-MHP'nin ‘Hayır’ bloğu anayasanın değiştirilemez olarak dayatılan ideolojik hükümlerinin arkasında tıpkı ordu gibi saf tutuyor.

Seçimler

Toplum altüst oluyor. Yarılma ve saflaşma derinleşiyor. İki ay sonra gerçekleşecek seçimler ise tıpkı 2007'nin bir kopyası gibi ve taraftarların sansasyonel beklentilerine rağmen, olabildiğince heyecansız. Kürt halkı kendi temsilcilerini güçlü bir şekilde meclise yollamak istiyor, Batı'da yaşayanlar ise AKP ile CHP-MHP'nin kutuplaşması karşısında

kendilerini temsil edecek bir siyasî güç bulamıyor. AKP statükonun bir parçası olurken, muhalefet alanı statükonun bekçileri tarafından dolduruluyor. Buna karşılık, 2011 seçimlerinin eksenini siyasî üst yapıdaki çürümüşlüğe karşı aşağıdakiler tarafından belirleniyor. Haziran 2001 seçimlerine giderken, toplum Kürt sorununu, ırkçılığı, düşünce, inanç, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü tartışıyor.

Değişim

Halkın geniş ve farklı kesimleri değişimin motoru olabilecek mi? Darbeler düzeninin sona ermesini, akan kanın durmasını isteyen milyonlar rejim yanlısı güçlerin hakkından gelebilecek mi? Sözde değil özde demokrasi, herkes için demokrasi ve adalet, insanca bir yaşam, çetesiz, darbesiz ve savaşırsız bir Türkiye mümkün olabilecek mi?

Değişimin önünü açacak, demokrasinin sınırlarını radikal bir şekilde genişletecek, statükonun denklemini altüst edecek olan toplumsal dinamikler 12 Eylül referandumunda “Yetmez ama Evet” ve “Boykot” diyenlerdir. Rejimin krizine aşağıdan çözüm, bu iki dinamiğin yana yana gelmesine, yeni anayasa, barış, özgürlüklerin kazanılması için, ırkçılığın son bulması için mücadele etmesine bağlı. •

Görünen ve görünmeyen yanıyla

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Basın özgürlüğü konusunda ciddi sıkıntılar yaşayan Türkiye’de, Ahmet Şık ve Nedim Şener’in tutuklanması tartışmaları birden artırdı.

Bir hukuksuzluk örneği olarak Ahmet Şık’ın henüz basılmamış, taslak halindeki kitabının başına gelenler ana akım medyanın bugüne dek hiç görmediği ya da görmek istemediği, hâlâ da görmekte direndiği hak ihlallerinin, düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların ve yaptırımların bir ölçüde de olsa kamuoyuna yansımaya vesile oldu. Son günlerdeki gelişmelerin sokağa döktüğü medyanın anlı şanlı ünlülerinin görmediği ve göstermediği Türkiye’deki “basın özgürlüğü”nün durumundan 2009 yılı ile karşılaştırmalı kısa bir kesit:

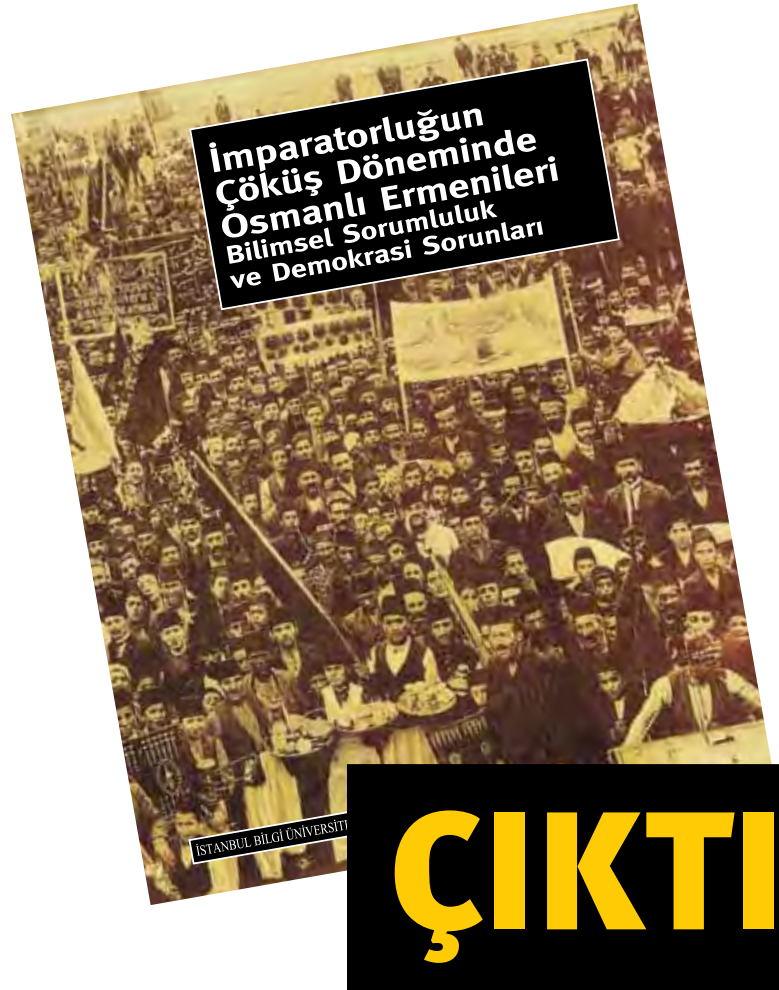
Bağımsız İletişim Ağı (BİA) 2010 Medya Gözlem Raporu’na göre, altı gazeteci yazdıkları nedeniyle, 24 gazeteci de “Er-
genekon”, “KCK”, “Devrimci Karargâh”, “Balyoz” gibi çeşitli operasyonlar çerçevesinde 2010’u hapiste geçirdi. 2010 yılında Terörle Mücadele Yasası’na istinaden verilen mahkûmiyetler 2009’a göre altı kat arttı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde Türkiye’nin 2009’da 472.392 TL olan ifade özgürlüğünden mahkûmiyetleri 2010’da 547.300 TL’ye çıktı. 104’ü gazeteci toplam 220 kişi ‘düşünce ve ifade özgürlüğü’ kapsamında değerlendirilebilecek davalardan yargılandı. Yayımladıkları yazılar veya kitaplar nedeniyle altı gazeteci, Azadiya Welat gazetesi eski yazı işleri müdürleri Vedat Kurşun ve Ozan Kılınç, Rengê Hêviya Jinê (Kadın Umudunun

Rengi) dergisi eski yazı işleri müdürü Berivan Eker, Aram Yayınları imtiyaz sahibi ve Hawar gazetesi yetkilisi Bedri Adanır, İşçi Köylü gazetesi yazı işleri müdürü Barış Açıkel ve Proleterce Devrimci Duruş gazetesi yazarı Nevin Berktaş 2010’u hapiste geçirdi. 2009’da iki gazeteci yazıları nedeniyle hapisteydi. ‘Özel Hukuk’un zorlanarak, kötüye kullanılması ile, 2010’da 11’i gazeteci 14 kişiye “hakaret” iddiasıyla açılan ceza davaları kapsamında toplam 11 yıl 4 ay 24 gün hapis ve 23.780 TL idarî para cezası verildi. Yargılanan 47 kişinin 131 yıl 9 ay 24 gün hapsi isteniyor ve 23.780 TL idarî para cezası ödemeleri talep edildi. 2010’da 27 gazeteci saldırılara veya yumurtalı protestolara uğradı, 10 gazeteci tehdit edildi. En az 16 gazeteci, yaptıkları haberler veya yazdıkları yazı ve kitaplar nedeniyle 2010’u “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs”ten (TCK 288) 4,5 yıl hapis tehdidiyle yaşadı. “Soruşturmanın gizliliğini ihlal” suçlamasıyla (TCK 285), 21 gazeteci 4,5 yıl hapis istemiyle yargılandı. En az iki kişi de “Atatürk’ü koruma yasası” uyarınca yargılanıyor. “Türk milletini aşağıladıkları” iddiasıyla (TCK 301/eski TCK 159) 12 kişi yargılandı. 2009’da 37 kişi yargılanıyordu. “Halkı askerlikten soğuttukları” (TCK 318) iddiasıyla üç kişi 8’er ay hapse mahkûm edildi... Raporu ayrıntıları ile incelemek isteyenler için: http://www.bianet.org/files/doc_files/ooo/ooo/207/original/B%C4%B0A_2010rapor_TAM.doc

Yalçın Ergüdoğan

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İMPARATORLUĞUN ÇÖKÜŞ DÖNEMİNDE OSMANLI ERMENİLERİ BİLİMSEL SORUMLULUK VE DEMOKRASİ SORUNLARI

650 Sayfa, ISBN: 978-605-399-190-8

Birkaç yıl önce yapılan ve kamuoyunda “Ermeni Konferansı” olarak da bilinen, toplumun her kesiminde değişik yankılar yaratmış iki günlük tarihî toplantının tüm tebliğleri ve konuşmaları kitap olarak tarihin rafında yerini aldı.

Ayrıca konferansın tüm hazırlık hikâyesi ile Hrant Dink’in konuşmasını içeren DVD ile birlikte.

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No: 47, 34440 Dolapdere/İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59 Faks: 0212 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Genel Dağıtım: **PUNT**

www.puntokitap.com

Telefon: 0212 496 10 50 Faks: 0212 551 30 13

E-mail: punto@puntokitap.com

OYUN DEĞİL KORKUNÇ PLAN. BALYOZ DARBESİ

Balyoz Davası geçmişe ait bir darbe planı davası değil, muvazzaf askerleri kapsayan bir dava. Önemi de buradan geliyor. Davayı adım adım, kafalardaki soru işaretleriyle birlikte ele aldık

Arife Köse - Mücteba Kılıç

Balyoz Darbe Planı davasının şu aşamasında orduda görev yapan generallerin yüzde 10'u tutuklanmış durumda. Demek ki, Balyoz Davası geçmişe ait bir darbe planı davası değil, muvazzaf askerleri kapsayan bir dava. Asıl önemi de buradan geliyor zaten. Biz de, binlerce sayfalık belge, power point sunumu, CD'nin havada uçtuğu bu davayı adım adım, kafalardaki bütün soru işaretleriyle birlikte irdeledik.

Balyoz İddianamesi nedir?

Balyoz'un 963 sayfalık iddianamesine göre 1. Ordu Komutanı Orgeneral Çetin Doğan, Kasım 2002'de AKP hükümetini devirmek için bir darbe planı hazırladı: Balyoz Harekât Planı. Plana göre, bu darbeyi yapabilmek için önce ülkede kaotik bir ortam yaratmak gerekiyordu. Bunun için de bir cuma namazı sırasında Fatih ve Beyazıt camileri bombalanacak, bir Türk savaş uçağı düşürülecek, ülkede irticai unsurların ayaklandığına dair bir hava yaratılacaktı. Darbeye ortam hazırlayan bu eylemler Çarşaf, Suga, Oraj ve Sakal adlı planlarda belirtilmişti. Balyoz, Çarşaf, Suga, Oraj ve Sakal planlarının bir provası 5-7 Mart 2003'te İstanbul'da Çetin Doğan'ın önderliğinde düzenlenen Plan Semineri'nde yapıldı. Darbeden sonra kurulacak Millî Mutabakat Hükümeti'nin kimlerden oluşacağı belirlendi. Seminer aslında muhtemel bir Türk-Yunan savaşına dönük Egemen Harekât Planı'nı konu alıyordu. Bu bir dış tehdit senaryosuydu. Orgeneral Doğan buna, Türk-Yunan savaşı çıktığında İstanbul ve Kocaeli'nde irticai kesimlerin ayaklanmaya kalkıştıkları bir iç tehdit senaryosu ekledi.

Kara Kuvvetleri Komutanı Aytaç Yalman, Çetin Doğan'a "Seminerde sadece dış tehdidi görüşün, iç tehdit senaryosunu görüşmeyin. Onu başka bir zaman görüşürsünüz, ama önceden bize bildirmeniz koşuluyla" şeklinde talimat gönderdi. Talimatın altında Orgeneral Başbuğ'un imzası vardı. Çetin Doğan ise bu talimatı uygulamak yerine iç tehdit senaryosunu da içerecek şekilde Olasılığı En Yüksek Tehlikeli Senaryo'yu (OEYTS) hazırlayıp yeniden KK'ya ve 1. Ordu'ya bağlı birliklere gönderdi. Aytaç Yalman, Çetin Doğan'ın darbe girişimini Hilmi Özkök'e iletti ve Özkök, Çetin Doğan'ın 1. Ordu'daki tüm yetkilerini elinden aldı.

Bavulda neler vardı?

Bu bilgiler Ocak 2010'da Taraf gazetesi muhabiri Mehmet Baransu'ya 'Faith' marka bir bavul içinde bir asker tarafından teslim edildi. Bavulda 5000 sayfadan fazla belge, 19 adet CD ve 10 teyp kasedi vardı. Belgelerde

Çetin Doğan'ın isminin bulunduğu Balyoz Harekât Güvenlik Planı, power point sunumları, Birinci Ordu Harekât Başkanı Kurmay Albay Süha Tanyeri'nin darbe hazırlıklarının konuşulduğu toplantıda aldığı özel notlar, Çarşaf ve Sakal eylem planları, dönemin Harp Akademileri Komutanı Hava Orgeneral İbrahim Fırtına'nın altında isminin olduğu Oraj Harekât Planı, dönemin Donanma Komutanı Oramiral Özden Örnek'in altında isminin bulunduğu SUGA Harekât Planı ve fişleme listeleri bulunuyor.

Ses kayıtlarında neler var?

Bavuldan çıkan kasetlerde, 1. Ordu Komutanlığı'nda 5-7 Mart 2003'te yapılan Plan Semineri'nin ses kayıtları var. Kayıtlar Çetin Doğan'ın isteğiyle tutulmuş. Doğan bu kayıtların Plan Semineri'ne ait olduğunu doğruladı. Seminer'e 162 asker katılmıştı. Doğan'a ait ses kayıtlarının bazıları şöyle: "İçteki birlik bütünlüğümüz nasıl sağlanır? Arkadaşlarımız bu konuyu gündeme getirdiler. Millî birliğin ve beraberliğin oluşmasında evvela inandırıcı, millî birliği sağlayıcı bir hükümetin varlığıyla olur. Dini öne çıkartan, ümmet anlayışını öne çıkartan bir anlayışla millî birliğimiz asla sağlanamaz.. Ama şimdiki dönemde ulusal çıkarlarımız ulus devlet olmanın özelliğinden dolayı ulusal birliğimizde. Bunun için de her şeyden önce hükümetin ve meclisin kendisine çekin düzen verdirici; ben onu söyleyeceğim Genelkurmay Başkan'na, Kuvvet Komutanı'na. Diyeceğim ki, siz

meclisi ve hükümeti uyarıcı, bu gidişe dur deyici bir ultimatom verin gerekirse."

"Bu ülkede gerçek vatansever ne yapacak? Buna karşı bundan evvel olduğu gibi onlara karşı bir hareket icra edebilecek yeni bir oluşum ortaya çıkacak.. Bu oluşum içerisinde, oy durumuna baktığımızda, yüzde 80'e yakın bir rakam var. Yani bunların da örgütlenmesi, organize olması halinde irticai unsurlara karşı yapılabilecek bir harekâtın olabileceğini göz ardı etmemek lazım.. 12 Eylül öncesinde ülkeyi yangın yerine çevirmişlerdi, her gün 50 tane insan ölüyordu, sağ-sol birbirine girmişti. Ama 12 Eylül darbesi bunların hepsini ortadan kaldırdı. Ülke süt liman hale geldi.. Bana göre yapılacak harekât tarzı 12 Eylül gibi bir harekâtın baştan itibaren organize etmek suretiyle uygulanmasıdır."

"Bunlar kararlarını vermişlerdir, bu ülkeyi bölecek, parçalayacak ve ülkeyi başka bir rejimin içerisine taşıyacaklardır. Böyle davranan bir halka karşı da acımasızca hareket etmek bizim görevimizdir."

Olasılığı En Yüksek Tehlikeli Senaryo amacını aştı mı?

Çetin Doğan'ın hazırladığı Olasılığı En Yüksek Tehlikeli Senaryo şöyle: Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmak üzere. Terör eylemleri ülkeye yayılmış durumda. AB'yle ipler kopuyor. Yunanistan kara sularını 12 mile çıkartıyor ve bir Türk uçağını düşürüyor. Bu esnada irticai eylemler sonucunda çok kişi ölüyor, dükkânlar yağmalanıyor. Hükümet sıkıyönetim ilan ediyor.

Balyoz belgeleri ortaya çıktıktan sonra Askeri Savcılığın görevlendirdiği Kurmay Binbaşı Ahmet Erdoğan hazırladığı raporda bu senaryonun tartışıldığı seminerin 'başlangıçta konulan maksatlardan uzaklaştığını' belirtiyor. Ayrıca seminerde bazı siyasetçilerin fotoğrafının kullanıldığını ve ordunun yetki alanının dışına çıkan konuşmaların yapıldığını tespit ediyor. Savcılar, Plan Semineri'nin darbenin üstü örtülü bir provası olduğunu söylüyor. Çünkü bu seminerdeki bazı ifadelerin çok benzerleri Balyoz, Suga, Oraj, Çarşaf ve Sakal planlarında geçiyor (19 ifade Balyoz'da, 3 ifade Suga'da, 2 ifade Millî Mutabakat Hükümet programı metninde, 3 ifade Oraj'da geçiyor).

Kanıtların yer aldığı CD'ler gerçek mi?

Bu konuda özellikle 11 No'lu CD'nin içinde bulunan tarihlerde tutarsızlık olduğu iddiaları kafalarda karışıklık yarattı. Balyoz, Suga, Oraj, Çarşaf ve Sakal planları bu CD'nin içinde. Ama CD'nin iddia edildiği gibi 2003 yılı ve öncesine ait olduğuna dair şüpheler var. TÜBİTAK, CD'lerin 2003 yılında oluşturulduğunu söyledi,

askerî bilirkişi raporu ise CD'lerin 2003 yılından sonra oluşturulduğunu iddia etti. 2003'te hazırlandığı söylenen 11 no'lu CD'den çıkan belgelerde 2006, 2008 ve 2009 yıllarına ait dernek, şirket ve kurum bilgilerine rastlandı. Tabii ki CD'nin içindeki tarihlerin oluşturulma tarihinin kesin olarak mahkeme tarafından ortaya çıkarılması gerekiyor, ancak 11 No'lu CD Balyoz'un bir darbe planı olduğuna dair kanıtların çok küçük bir kısmını oluşturuyor.

Yukarıda iki örneği verilen ve yaklaşık 300 sayfayı bulan ses kayıtları, power point sunumları var.

Bu listeler ve belgeler orduda düzenli aralıklarla güncelleniyor, dolayısıyla 2006, 2008 ve 2009 yılında kurulmuş kurum ve şirketlerin adının belgelerde yer alması doğal. Ayrıca Gölcük Donanma Komutanlığı'nda döşemenin altına saklanmış olan ve 'Balyoz' ve 'Oraj' harekât planı başlıklı tutanağın 16 ile 17. sayfalarında plan kapsamında alışveriş merkezlerinin kontrolüne dair bilgileri içeren hard disk'in son kaydetme tarihinin 18 Şubat 2003 olduğu teknik inceleme sonucunda kanıtlandı. Balyoz'un darbe planı olmadığını iddia edenlerin, ses kayıtları ve power point sunumlarını da açıklamaları gerek, ama nedense güncellenmiş olma olasılığı çok yüksek olan CD'ler dışındaki kanıtlar hakkında hiç konuşulmuyor.

Gölcük'te bulunan belgelerin önemi nedir?

İstihbarat Binbaşı Kemalettin Yakar'ın başında olduğu birimdeki bir odada döşemenin altına gizlenen belgeler, dökümü yapıldıktan sonra 43 klasör halinde Balyoz davasının görüldüğü mahkemeye gönderildi.

Bu delillerin bizzat bir askerî birimde ele geçirilmiş olması savunmanın "bu deliller dışarıda üretildi" argümanını da bitiriyor. Ayrıca, bu deliller bizzat savcı tarafından askerlerin gözetiminde bir istihbarat subayının odasının altına oluşturulmuş gizli zulada ele geçirildi.

Yeni ortaya çıkan belgelerde Çetin Doğan'ın AKP iktidarının ikinci haftasında 17 Aralık 2002 tarihinde komutası altındaki birliklere şu emri gönderdiğini görüyoruz:

"Son zamanlarda bazı çevrelerin Anayasal Devlet düzenimizin temelini oluşturan laiklik ilkesini kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda yorumlayarak, kamu hizmetlerinin yerine getirildiği, başta öğretim kurumları olmak üzere, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında türban kullanılmasında ısrarlı davrandıkları gözlemlendiği ilgi ile bildirilmiştir."

Gölcük'te bulunan en kritik delil hard

Balyoz darbe planında tutuklamaları eleştirenlerin en büyük gerekçelerinden biri de 'delillerin toplandığı ve karartma ihtimali olmadığı' savıydı. Ancak, 11 Şubat'ta tutuklanan Tümgeneral Ahmet Yavuz'un tutuklanmadan 15 gün önce arşivlerdeki tüm 'harp oyunu ve plan seminerlerinin' imha edilmesi talimatı verdiği ortaya çıktı.

disk. CD'ler üzerinde yapılan kriminal inceleme o CD'nin kaynağı hard disk bulunmadıkça tartışmalara neden oluyor. CD'lerden çıkan belgelerin yan delillerle desteklenmesi gerekiyor. Oysa hard disk incelemeleri kesin sonuç verir. Bu nedenle Gölcük'ten çıkan en kritik delil, hard diskler ve içlerindeki Oraj ve Suga harekât planları.

Komutanların tutuklanması gerekli miydi?

Balyoz davasında 163 sanık hakkında tutuklama kararı veren İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesi, kararına, "kuvvetli suç şüphesini gösteren olguların bulunması"nı dayanak yapmıştı. Kuvvetli suç şüphesi gösteren olguların bulunduğu belgelere örnek olarak, dönemin Harp Akademileri Komutanı Hava Orgeneral İbrahim Fırtına tarafından Ocak 2003 tarihinde Hava Pilot Tümgeneral Korcan Pulatsü'ye gönderilen "Özel Direktif" konulu "çok gizli" belgede, AKP'nin iktidar olduğu 2002 seçimlerinin ardından "irticai unsurların" güç

kazandığı ve "dini esaslara dayalı bir yönetim sistemi kurmayı hedefledikleri" anlatılıyor.

Balyoz darbe planı yıllar önce yapılmış bir plan. Bu davanın bütün parçalarını bir araya getirip bütün bir resmi çıkarmak gerçekten zor bir iş.

Çetin Doğan'ın defterinde 2003 yılında gerçekleşen Sinagog bombalamalarının kırmızı kalemle yazıldığı ortaya çıktı. HSBC bankasının bombalanmasının ardından tankların EMASYA Protokolü çerçevesinde şehir sokaklarında dolaştığını yıllar sonra Newsweek'ten öğrendik. El-Kaide'nin yaptığı iddia edilen bombalamaların Çetin Doğan'ın defterinde ne işi vardı?

Beş yüz kişi bir araya gelip darbe planı yapar mı?

Balyoz planı çerçevesinde ortaya çıkan tüm delillerden anlaşıldığı üzere, bu planın görüşülmesi sırasında konuşulan her şey, ordunun meşru hakkı olarak görülüyor. Tıpkı 12 Eylül'de olduğu

gibi, ülkeyi "süt liman yapmak, bölücü ve irticai faaliyetlere son vermek için, öyle davranan bir halka karşı acımasızca hareket etmek" ordunun görevi olarak görülüyor. Darbe yapmayı bu kadar meşru bir hak olarak gören bir ordu açısından kaç kişi ile darbe planı yaptığının, bunun kayıtlarının gizlenip gizlenmediğinin önemi yoktur. Bu zihniyete göre ordu 'görevini' yapmaktadır.

Balyoz Darbe Planı hayata geçirildi mi?

Balyoz, 2003 yılı Mart ayından itibaren hayata geçirilmeye başlanan bir darbe planı. Gölcük'te ortaya çıkan Oraj Hava Harekât Planı'nda Genel Sekreter Hava Pilot Kurmay Albay A. Bertan Nogaylaroğlu tarafından imzalanmış iki sayfalık bir belgede: "Harp Akademileri Komutanlığı'nda yapılan hazırlıkların Hava Kuvvetleri Komutanı tarafından öğrenilmesi engellenecek, Komutana gelecek her türlü bilginin önü kesilecektir. Harp Akademileri Komutanlığı'nda yapılan hazırlıkların öğrenilmesi durumunda çalışmaların jenerik Harp Oyununa yönelik hazırlıklar olduğu bildirilecek, bu konu ivedilikle özel kurye aracılığı ile Harp Akademileri Komutanına iletilecektir. Ege uçuşlarının sayısının artırılmasına yönelik olarak Komutan üzerinde baskı oluşturulacak, gerekirse sert önlemlerin alınması gerektiği her fırsatta ve her kademedeki Komutana söylenecektir", diyor.

Aynen belgede belirtildiği gibi, Türk savaş uçaklarının 2000 yılında 440, 2001'de 950, 2002'de 3200 kez Yunan hava sahasını ihlal ettiği bildirildi. 2003 yılının son beş ayında ise ihlallerin sayısının 1530'a ulaştığı öne sürüldü.

Balyoz planının hayata geçirilmeye başlandığının bir başka önemli kanıtı da Hrant Dink cinayeti. Yine Gölcük'te bulunan bulunan belgelerde, aralarında Hrant Dink'in de bulunduğu 19 kişinin öldürülmesi hedefleniyordu. Genelkurmay'ın 'misyonerlik tehdidinde' karşı başlattığı kampanya sonucunda Rahip Santoro ve Malatya'da üç Hristiyan öldürüldü.

Cumhuriyet Mitingleri'nde yapılan darbe çağrıları ve 27 Nisan e-muhtırası da Balyoz darbe planının bir parçası olarak hayata geçirildi.

Balyoz davasında bugüne kadar neler ortaya çıktı?

Balyoz davasının bu yazı hazırlanıncaya kadar yapılan 19 duruşmasında şunlar ortaya çıktı:

Balyoz darbe planında tutuklamaları eleştirenlerin en büyük gerekçelerinden biri de 'delillerin toplandığı ve karartma ihtimali olmadığı' savıydı. Ancak,

11 Şubat'ta tutuklanan 102 muvazzaf subay arasında yer alan Tümgeneral Ahmet Yavuz'un tutuklanmadan 15 gün önce arşivlerdeki tüm 'harp oyunu ve plan seminerlerinin' imha edilmesi talimatı verdiği ortaya çıktı. 27 Ocak 2011 tarihli emirde seminer ve harp oyunu adı altında yapılan eylem planlarının arşiv ve bilgisayarlardan imha edilmesi emrediliyordu. Genelkurmay bu konuya ilişkin açıklama yapıp belgeleri yok etme emrinin işleyişe uygun olduğunu açıkladı.

Balyoz darbe planı iddialarına ilişkin askerî bilirkişi Kurmay Pilot Binbaşı Ahmet Erdoğan tarafından hazırlanan bilirkişi raporunda hazırlanan planların 'seminer'in çok ötesinde olduğu belirtiliyor. Askerî bilirkişi, raporunun sonuç bölümünde Balyoz Güvenlik Harekât Planı'nın sıkıyönetim uygulama esaslarının ötesinde tedbir ve faaliyetler içerdiğini belirtti. Planın hükümeti devirip devlet idaresine el koymayı öngördüğüne dikkat çekiliyor.

Balyoz darbe planının yer aldığı CD'lerle ilgili 15.03.2011 tarihinde internete düşen, 6 Aralık 2010'da Gölcük'te yapılan aramadan sonra kayda alındığı anlaşılan ve 1. Ordu Askerî Başsavcısı Albay Bülent Münger'le beş askerî hukukçu arasında geçen konuşmalardan

oluşan ses kayıtlarında planların sahte olduğu iddiasının gerçek olmadığı ortaya çıktı. Askerî bilirkişi raporu ile ilgili konuşmalarda, "Bilirkişi olan binbaşı gibi yeteneklisini hayatımda görmedim, ama adamı raporu nedeniyle kaydurdular. Savcılar tarafsız askerî bilirkişilerle çalışabilse, ellerindeki mesaj emirlerinden darbe hazırlığını hemen ispatlarlar. Balyoz CD'lerinde var bunlar. Sen onları fark ettin. Yarın adamlar bir daha askerî bilirkişiyi dinleseler senin fark ettiğin şeyleri fark edecekler" deniyor. Ayrıca aynı ses kayıtlarında Balyoz darbe planının 12

Eylül darbesinin Bayrak Harekât Planı'na dayanılarak hazırlandığı belirtiliyor. Konuşmada şöyle deniyor: "Balyoz ile 12 Eylül planları örtüşüyor, üzerinden çalışmışlar. Ben size bir şey söyleyeyim mi, Bayrak Harekât Planı'nın bütün emirleri, daktiloyla yazılan bütün dokümanlar, binlerce doküman. 12 Eylül darbe planının bütün şeyleri CD'ye taranmış vaziyette... Süha Tanyeri 12 Eylül planlarını, diğer plan subaylarının haberi olmadan arşivden kendisinin çıkardığını itiraf etti. Bu, buzdağının görünen yüzü. Tanyeri'ye sorduk onu. Adam biz çıkarttık gittik

Balyoz'un hayata geçirilmeye başlandığının bir kanıtı da Hrant Dink cinayeti. Gölcük'te bulunan belgelerde, aralarında Dink'in de bulunduğu 19 kişinin öldürülmesi hedefleniyordu. Hrant Dink, Rahip Santoro ve Malatya'da üç Hristiyan öldürüldü.

arşivden diyor".

Çetin Doğan, Gölcük Donanma Komutanlığı'ndan çıkan belgeler arasında bulunan ve komutanların türbanlı kadınların bulunduğu törenlere katılmamasını sağlayan, 'Laiklik ve Cumhuriyet İlkelerine Karşı Son Zamanlardaki Davranışlar' başlıklı emri imzaladığını itiraf etti.

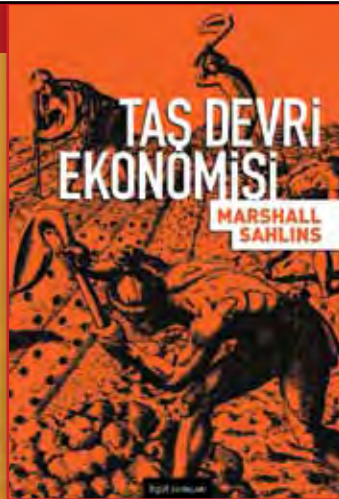
Çetin Doğan, Balyoz'un 19. duruşmasında 28 Şubat sürecinde Batı Çalışma Grubu'nun kuruculuğunu ve altı ay boyunca başkanlığını yaptığını itiraf etti. •

**ÖTEKİ KÜRTLER
SÖMÜRGE IRAK'INDA EZİDİLER**
Nelida Fuccaro

Yayına Hazırlayanlar: Onur Günay, Ayça Günaydın
286 Sayfa, 12 x 18 cm
ISBN: 978-975-6165-38-6

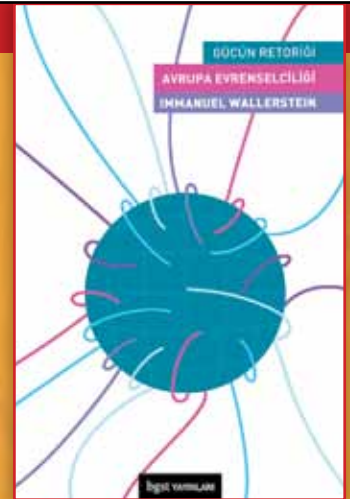
"Öteki Kürtler: Sömürge Irak'ında Ezidiler", Küzey Irak'ın en geniş ikinci gayrimüslim cemaati olan Ezidi Kürtlerine ve Britanya mandasına ilişkin karmaşık süreçleri, farklı ve etkileyici bir yaklaşımla ele alır. Nelida Fuccaro, etnisiteyi kendinden menkul bir kategori olarak düşünmez, etnisitenin oluşum sürecindeki politik, ekonomik ve toplumsal süreçleri masaya yatırır. Bu sayede, Irak'ın çok katmanlı ve parçalanmış yapısını doğallaştırmadan, bu yapının siyasi ve tarihsel kökenlerine dair etkileyici bir sorgulama gerçekleştirir.

TAŞ DEVRİ EKONOMİSİ
Marshall Sahlins

Çeviren: Taylan Doğan, Şirin Özgün
Yayına Hazırlayanlar: Nuri Ersoy, Gamze Varım
330 Sayfa, 14,7 x 21,5 cm
ISBN: 978-975-6165-40-9

"Taş Devri Ekonomisi"nin iki temel teziyle özgülükçü antropolojinin kurucu eserlerinden biri olduğu söylenebilir. "Taş Devri" insanları, sınırlı tuttıkları ihtiyaçlarını doğanın imkânlarıyla karşılamayı öğrenmişlerdir. Mütevazı yaşam standartlarına karşın, modern insana göre daha az çalışıp "bolluk" içinde yaşamışlardır. O halde uygarlığın insanlara daha yüksek bir refah sağladığı görüşü bir hayli tartışmalıdır.

AVRUPA EVRENSELÇİLİĞİ / GÜCÜN RETORİĞİ
Immanuel Wallerstein

Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç
Yayına Hazırlayan: Taylan Doğan
108 Sayfa, 12 x 18 cm
ISBN: 978-975-6165-41-6

Wallerstein "Avrupa Evrenselçiliği"nde, Batı'nın dünyaya müdahale ederken başvurduğu söylemleri inceler. Müdahalelerin hep "evrensel değerler"e atıf yapılarak haklılaştırıldığına dikkat çeker. Bu değerler gerçekten evrensel midir, yoksa çarpıtılıp öyleymiş gibi mi takdim edilmektedir? Eğer öyleyse eşitlikçi bir dünya arzulayanlar, gerçek anlamda evrensel değerleri nasıl inşa edebilirler?

ARAP HALKLARI TARİH YAZIYOR

DEVİRİM

Ortadoğu, insanlığa 21. yüzyılda da devrimlerin ve başka bir dünya kurmanın mümkün olduğunu gösteriyor. Her yıkılan diktatörlük diğerlerini telaşlandırırken halkı cesaretlendiriyor. Domino etkisi bu.

● **Yeni Ortadoğu** Doğan Tarkan

● **Tahrir'e Nereden Bakmalı?** Özden Dönmez

● **AB-NATO:Bomba** Şenol Karakaş ● **Devrim Coğrafyası**

● **Emek Hareketi** ● **Arap Tarihi** ● **Devrim Henüz Bitmedi**

Yoksa Devrimlerin Modası Geçmemiş mi?

YENİ ORTADOĞU

Tunus Devrimi ve ardından Tahrir Meydanı'ndaki çatışmalardan sonra korku taraf değiştirdi. **Eskiden halk devletten ve diktatörlerden korkarken, şimdi diktatörler için halktan korkma zamanı. Korku eşiği artık aşılmıştı**

Doğan Tarkan

Tunus'un güneyinde küçük bir kentte üniversite mezunu ama işsiz bir gencin, Muhammed Buazizi'nin işporta arabasına belediye zabıtalari el koydu. Gencin bütün mal varlığı gitmişti; ardından zabıta bir de tokat attı. Bu tokat işporta tezgâhına el konmasından daha ağır gelmişti. O gün, 17 Aralık'ta, Buazizi kendini yaktı ve 2-3 gün sonra aldığı yaralar sonucu öldü.

Tunuslu işsiz genç bilmeden Ortadoğu devrimini ateşlemişti. Aslında Tunus'ta işsizlik nedeni ile kendisini ilk yakan genç Muhammed Buazizi değildi, ama devrimin kıvılcımı o oldu. Muhammed Buazizi'nin ardından Tunus'ta yaygın ve büyük gösteriler başladı. Gösteriler kısa zamanda tüm bölgeye yayıldı. Ertesi gün Mısır'da bir genç kendini yaktı, sonra Cezayir'de, Ürdün'de ve hatta Fransa'da üniversite mezunu ama işsiz gençler kendilerini ateşe verdi.

Ortadoğu'nun bütün ülkelerinde büyük bir genç nüfus ve işsizlik var. Özellikle gençler arasında işsizlik çok yüksek. Tunus'ta 26 gün süren gösterilere polis her seferinde vahşice saldırdı. Birçok insan öldü. Sayısız gösterici yaralandı, yüzlercesi tutuklandı.

Polis, gizli polis ve ordu birlikleri başkent Tunus ve diğer kentlerde yoksul mahallelerde terör estirdi. Evler basıldı, insanlar tutuklandı, işkence gördü. Kadınlara tecavüz edildi. Ayaklanmanın 26. günü devlet güdümlü Genel İşçi Sendikaları Birliği, İçişleri Bakanlığı

önünde bir gösteri çağırdı ve polis gene göstericilere, bu defa büyük çoğunluğu sendikalı işçi olan göstericilere saldırdı. Ölenler, yaralananlar oldu, ama o akşam 32 yıllık diktatör Bin Ali televizyona çıkarak tavizler veren bir konuşma yaptı. Ertesi gün çok büyük gösteriler oldu, o gece Bin Ali ve ailesi bavullar dolusu parayla birlikte ülkeden kaçtı, Suudi Arabistan'a sığındı. Tunus'ta diktatörün devrilmesi 28 gün sürmüştü.

Yerine önce başbakan Muhammed Gannuş geçmek istedi, sonra meclis başkanı geçici cumhurbaşkanı oldu ve eski başbakana hükümeti kurma yetkisi verdi. Gannuş çoğunluğu Bin Ali döneminden kalma bakanlarla bir hükümet kurdu, ama protestolarla karşılaştı, bazı bakanlar değişti.

Domino etkisi

O günden beri Tunus'ta gösteriler bitmiyor. Halk sadece Bin Ali'nin değil, onunla birlikte 32 yıldır kendilerine kan kusturan tüm rejimin değişmesini istiyor. Her gösteriden sonra bazı bakanlar değişti ve sonunda Gannuş istifa etti. Bin Ali'nin kaçmasından 40 gün sonra Tunus devrimi bir büyük kazanım daha elde etti Pandoranın kutusu artık açılmıştı. Şimdi kadınlar daha fazla özgürlük, işçiler sendika hakkı ve ücret artışı ve bütün toplum Bin Ali rejiminin bütünüyle tasfiyesini ve hesap sorulmasını istiyor.

Sık sık gösteriler oluyor, polis ve ordu bu gösterilere saldırıyor. Tunus emekçileri için devrim bitmedi, sürüyor. Bin Ali gitti, şimdi rejimin bütünü gidecek.

Tunus'ta Bin Ali'nin kaçmasından sonra bütün dünya artık bir domino etkisinden bahsetmeye başladı. Sıra kimde diye sorulurken Mısır'da devrimci sosyalistlerin, Nasırcıların, İhvan gençliğinin, internet üzerinden örgütlenen gençlerin ve bireyler halinde işçilerin katıldığı büyük ve etkili bir hareket başladı. Tunus'ta olduğu gibi Mısır'da da güvenlik güçleri gösterileri bastırmak için saldırdı. Ölenler, yaralananlar, tutuklananlar oldu.

Mısır Tunus'tan hem daha büyük bir ülke hem de daha güçlü bir işçi sınıfı var. Kahire'nin yanı sıra birçok kentte gösteriler oldu. İskenderiye'de, İsmailiye'de, Süveyş'te, Port Said'de, Mahalla El Kubra'da ve daha birçok kentte gösteriler oldu, çatışmalar yaşandı.

İlk Cuma gösterisi çok büyüktü. Polis saldırdı, ama her yerde polis saldırısı göstericiler tarafından püskürtüldü. Göstericiler Kahire'de Tahrir (Kurtuluş) Meydanı'nı ele geçirdi. Bir gün sonra Mübarek'in paralı çeteleri, sivil polisler Tahrir Meydanı'na saldırdı. Atlarla, develerle, ellerinde silahlar, kılıçlar ve bıçaklarla.

Gün boyu süren çatışmaların sonunda Mübarek'in karşı devrimci çeteleri püskürtüldü. Tahrir Meydanı direnişin, mücadelenin ve umudun simgesi oldu. Mücadele Tahrir'de örgütlenmeye başladı. Her saat Tahrir Meydanı'na yeni güçler katıldı, bir gelen bir daha orayı terk etmedi. Geçici eczaneler, hastaneler kuruldu. Bir binadan sarkıtılan çarşafların birleştirilmesi ile oluşan dev bir ekrandan El Cezire yayınları verildi. O gün Tahrir Meydanı'na gelen doktorlar ve hemşireler

Mübarek gidene kadar orada kaldı. Binlerce kadın aktivist, bazıları örtülü, bazıları açık, meydanda geceli gündüzlü kaldı, tartıştı, çatışmalara katıldı.

Tahrir Meydanı devrimin nasıl bir şey olduğunu dosta düşmana gösterdi. Burjuva gazeteler, diplomatlar kaostan, kargaşalıktan bahsederken, halk Tahrir’de hem mücadele ediyor hem de eğleniyor, tartışıyor, dans ediyor, şiir okuyup tiyatro gösterileri yapıyordu. Tahrir, halkın festival alanıydı.

Korku taraf değiştirdi

Tunus Devrimi ve ardından Tahrir Meydanı’ndaki çatışmalardan sonra korku taraf değiştirdi. Önceden halk devletten, diktatörlerden korkarken, şimdi onlar halktan korkuyordu. Halk korku eşiğini aşmıştı. Mübarek direndikçe halkın mücadele azmi arttı.

Mısır’da halkın direnişi 18 gün sürdü. Ordu Tahrir Meydanı’na, bütün şehirlerde bankaların ve kamu binalarının çevresine yerleşti. Esas olarak göstericilere müdahale etmedi, ama müdahale etmeye her an hazırды.

Mübarek üç kez televizyona çıktı. Her seferinde gitmeyeceğini söyledi, ama her seferinde tavizler verdi. Gizli polisin başı olan Ömer Süleyman’ı başkan yardımcısı olarak atadı. Bir daha seçimlere katılmayacağını söyledi. Sonunda görevini bıraktı ve kaçtı. Ömer Süleyman, yönetimin Yüksek Askerî Konsey’e geçtiğini açıkladı; yani 1952’den beri, yaklaşık 60 yıldır ülkeyi yöneten generaller bir kere daha yönetime el koydu.

Yüksek Askerî Konsey, Mübarek’in en yakın arkadaşlarından oluşuyor. Başında Mübarek’in sağ kolu Savunma Bakanı Tantawi var. Aynen Tunus’ta olduğu gibi rejim, tepesindeki insanı harcayarak ayakta kalmaya çalışıyor, ama halk yığınları bunu yeterli bulmuyor.

Mübarek’in gitmesinden iki gün önce Mısır işçileri yığınlar halinde greve çıkmaya başladı. Mübarek’in kaçmasından bir gün önce 300 bin işçi grevdeydi. Gösterilerin en başından beri çok sayıda işçi gösterilere katılıyor, önde gelen roller üstleniyordu, ama şimdi durum farklılaşmıştı.

İşçiler ilk günlerde grev yapamadı, çünkü ayaklanmanın başladığı 25 Ocak’ta işverenler fabrikalarını, işyerlerini kapamıştı. İşyerleri ancak Mübarek’in gitmesinden kısa bir süre önce yeniden açıldığında hemen her yerde, her işkolunda grevler başladı. İşçiler siyasi taleplere ekonomik talepler de ekledi ve grevlerle Tahrir’deki siyasî mücadele yan yana gelince egemen sınıf Mübarek için sona geldiğini anladı. Askerî Konsey duruma el koyunca ilk iş olarak

Tahrir Meydanı devrimin nasıl bir şey olduğunu dosta düşmana gösterdi. Burjuva gazeteler, kaostan bahsederken, halk Tahrir’de hem mücadele ediyor hem de çok çeşitli etkinlikler düzenliyordu. Tahrir, halkın festival alanıydı.

Tahrir’i boşalttı. Direnişin merkezini ortadan kaldırdı, ardından grevleri yasakladı. Ama grevler sürüyor.

Şimdi Mısır işçileri ve Mısır halkı aynen Tunus’ta olduğu gibi Mübarek rejiminin tamamen tasfiyesini ve daha fazla özgürlük istiyor. İşçiler, kadınlar, eşcinseller, herkes daha fazla özgürlük, sendikal ve siyasal örgütlenme özgürlüğü istiyor. Ücret artışı, asgarî ücretin yükseltilmesi, fabrikaların başındaki Mübarek’in adamlarının temizlenmesi yeni talepler. Mübarek’in kaçmasından sonraki ikinci Tahrir kutlamasında hükümet aleyhinde sloganlar atılınca askerler göstericilere saldırdı. Süveyş kentinde bir kadın grevci işçi ordunun açtığı ateş sonucu öldü. Ancak ertesi gün bir general televizyona çıkıp halktan özür diledi. Bir generalin özür dilemesi Mısır’da ve Ortadoğu’da görülmemiş bir şeydi.

Mısır halkı eski rejimin tasfiyesinin bir göstergesi olarak da yeni bir anayasa istiyor. Bu arada küçük bir anayasa değişikliği oylandı. Oylamaya katılım çok düşüktü. Katılanların yüzde 70’i evet dedi. Değişikliği Mübarek’in iktidar partisinin yanı sıra Müslüman Kardeşler destekledi. Devrimci muhalefet karşı çıktı ama yenildi. Halkın büyük çoğunluğu erken seçime olanak tanınması nedeniyle evet dedi. Şimdi Eylül ayında yeni anayasayı da hazırlayacak olan parlamento seçimleri var.

Mısırlılar devrimin devam ettiğini biliyor. “Tahrir’in yolunu biliyoruz” diyorlar. İhvan yeni bir parti kuruyor, devrimci sosyalistler ise artık fikirlerinin daha fazla kabul gördüğünü biliyor ve yeni bir bağımsız işçi partisi kurmak için hazırlanıyor. Bu arada yeni sendikalar ve bir sendika konfederasyonu kuruluyor.

Sarsıntısız bir geçiş

Egemen sınıflar her yerde aynı tutumları alıyor. Önce şiddet kullanarak gösterilerin önü alınmaya çalışılıyor. Sanıyorlar ki güçlü ve korku salan diktatörlüklerinin gücü göstericileri dağıtmaya, ayaklanmaya son vermeye yeterlidir.

Geçmişî hatırlıyorlar. Cezayir’de 150 bin insanın öldürülüşünü, Suriye’de sadece bir kentte, bir iki gün içinde 10 bin kişinin öldürülüşünü, Kuzey Afrika’yı boydan boya kaplayan ekmek ayaklanmalarının bastırılışını hatırlıyorlar ve bu sefer de şiddetin çözüm olduğunu düşünüyorlar.

Ölenler, yaralananlar birikiyor, ama gösteriler durmuyor, büyüyor. Egemen sınıflar halkın korku eşiğini aştığını, sadece şiddetin yeterli olmadığını anlıyor. Tavizler başlıyor, ama halk bunları kabul etmiyor. Hem yetersiz buluyor, hem inanmıyor, hem de çok geç! İlk tavizi ikincisi, üçüncüsü izliyor ve sonunda diktatör kaçmak zorunda kalıyor. Her tavizle birlikte egemen sınıfın kendisine güveni sarsılıyor, halkın ise cesareti artıyor, özgüveni yükseliyor.

Diktatörün kaçmasından önceki günlerde egemen sınıf çözüm yolları aradı. Diktatör gittikten sonra ne yapacaklarını tartıştılar, yol aradılar ve bir çözüm buldıkları gün diktatör tepetaklak oldu. Tunus ve Mısır’da günlerce çözüm yolu aradılar ve buldular. Yemen’de, Libya’da, Bahreyn’de, Suriye’de ise bulamıyorlar. Egemen sınıfların hesaplamadığı veya hesaplasa bile kabullenmediği gerçeklik şu ki, halk eski rejimin bütünüyle yıkılmasını istiyor. Halk yeni bir düzen istiyor.

Egemen sınıf gibi emperyalistler de halk hareketleri karşısında çaresiz. Onlar yerli egemen sınıflardan daha hızlı bir biçimde sonun geldiğini görüyor ve baştan verdikleri desteği hemen çekiyorlar, “sarsıntısız bir geçiş”, “halkın dinlenmesini” öneriyorlar. Biliyorlar ki, sarsıntısız bir geçiş olmazsa çok sarsıntılı bir yeni süreç başlayacak. Bunun önünü kesmek istiyorlar.

Emperyalistler Tunus ve Mısır’da sözlerini bu iki ülkenin egemen sınıflarına dinletebildiler, ama Libya’da Kaddafi ve çevresi emperyalist öğütlere kulaklarını tıkamış durumda. Emperyalistler için “sarsıntısız bir geçiş” Libya’da mümkün olmadı ve bunun üzerine müdahale başladı. Şimdi ABD, İngiliz ve Fransız uçakları NATO yönetiminde Kaddafi güçlerini “insani amaçlı” bombalıyor. Ancak emperyalist bombardmana direnişçilerin önemli bir kısmı da karşı.

Aslında Kaddafi’ye atılan bombalar bütün Arap devrimlerine atılıyor.

MISIR DEVRİMİ HENÜZ BİTMEDİ

- Bu devrim sürecektir. Ülkenin ruh hali çok değişti, yenilendi. İnsanlar, rahat işleri olanlar bile bir şeyler yapmak istiyor.
- Devrim insanlarda büyük bir yaratıcı enerjinin ortaya çıkmasına neden oldu. Şarkılar, sloganlar, komedi, sokak tiyatrosu, resim gibi.
- Devrim insanların hayal dünyasını etkiledi. Önceden yaşam büyük insan yığınlarının ilgi alanının dışına itiliyordu.
- Küresel ısınmaya veya sınır kapılarında

alınan önlemlere bakın. Pazar ekonomisi her şeye hakimdi. Sermaye serbestçe dolaşabiliyordu, ama insanlar dolaşamıyordu.

- Devrim kapitalizme karşı sosyalizm için değil, ama bir anlamda da öyle.
- Mısır'a bakan insanlar cesaretleniyor. Hele şimdi, insanlar bütün dünya ile iletişim kurabiliyor. Bu sayede özgürlük fikri bütün dünyaya yayılabiliyor.

Ahdaf Soueif

“Sarsıntısız bir geçiş olmazsa” bombalarla sarsılan bir geçiş olur deniyor.

Bombardımanla birlikte Kaddafi muhalifleri başkent Trablus'a doğru yeniden ilerlemeye başladı.

Bingazi'de ilan edilen geçici hükümet Kaddafi sonrası Libya'yı yönetmeye hazırlanıyor. Ama işi zor. Kaddafi gitse, taraftarları bastırılabilir ama ayaklananların talepleri, yaşadıkları deney ortadan kalkmayacak. Ayaklananlar güçlerinin farkındalar. Geçici hükümet Tunus'ta Gannuşi, Mısır'da Tantawi'nin rolünü oynamaya hazırlanıyor, ama açık ki Tantawi'nin de, Celil'in de sonu Gannuşi gibi olacak.

Bin Ali, Tunus'un bağımsızlık savaşına katılmış ve hapis yatmıştı. Mübarek, İsrail ile savaşmış bir askerdir. Kaddafi ise “iktidarı halka veren” yeşil devrimin önderiydi. Bu üç lider de kendilerine çok güveniyorlardı, ama halk yığınları onları kahramanlar olarak değil, kanlı diktatörler olarak tanımlıyor.

Bütün bölge ayaklandı

Bölgenin bütün sultanları, diktatörleri özgüvenlerini kaybetmiş durumda. Her yerde gösteriler var ve her yerde çok büyük kalabalıklar, giderek çoğalarak, sokağa çıkıyor ve egemen sınıflar çaresiz.

Yemen'de 32 yıllık Salih diktatörlüğüne karşı halk haftalardır sokaklarda, oturuyor, yürüyor, çatışıyor. Onlarca ölü verildi ama hareket geri itilemedi. Salih kendi taraftarlarını çıkardı ama işe yaramadı. Ve sonunda emperyalistler için çok kritik bir ülke olan Yemen'de ordunun bir kısmı da ayaklananların yanına geçti. Diktatörün günleri artık sayılı ama bu “sarsıntısız bir geçiş” için adımlar da atıldı. Ordu generalleri ayaklananların önderliği rolünde öne çıktılar.

Bahreyn'de, ülkenin bütün yönetici pozisyonlarını elinde tutan kraliyet ailesi sonunda Suudi Arabistan, BAE ve Katar ordusunun bu ülkeye girmesi ile duruma hakim olmayı başardı ama Bahreyn'de ayaklananlar bir ölçüde

geri çekilmiş olmalarına rağmen yeniden sokağa çıkmaya hazırlanıyorlar. Bahreyn'de mücadele basit taleplerle başlamıştı ama şimdi ayaklananlar krallığın yıkılmasını istiyorlar.

Göstericilere karşı önce şiddet kullanan, sonra taviz veren bir ülke de Cezayir. Bu ülkede İslamcı bir parti seçimleri kazandığında gerçekleşen askeri darbe 150 bin insanın ölümüne neden oldu. Cezayir'de insanların diğer bölge ülkelerinden biraz daha tutuk olmasının nedeni bu. Katılım büyük değil, ama gene de büyük şiddetle karşılaşıyorlar. Israrlı gösterilerin ve emperyalist güçlerin “sorunsuz geçiş” önerilerinin sonunda Cezayir olağanüstü hali kaldırdı, ama polisin yetkilerini artırdı.

Ürdün'de ise Kral, Tunus'ta Bin Ali'nin düştüğü günlerde gerçekleşen ilk gösterilerin hemen ardından hükümeti görevden aldı ve reformlar vaat etti. Hareketi bir süre böyle durdurmayı başardı, ama komşu Irak'ta yer yerinden oynayınca Amman en büyük gösterilerle sarsıldı. Reform, yeni anayasa, iş, ekmek, özgürlük! Ve kral göstericilere saldırdı, ertesi gün gösteriler devam etti.

Ürdün'de şimdi muhalefet sokağa yerleşti. Kendi Tahrirlerini yaratmaya çalışıyorlar. Polisin saldırganlığından korkmuyorlar. Onların bu korkusuz tutumu Kral Abdullah'ı korkutuyor. Umman'da, Kuveyt'te, Katar'da da gösteriler oluyor.

Irak ise Ortadoğu'daki gelişmelere geç eklendi. Büyük bir kıyımından daha henüz çıkamamış ve hâlâ işgal altında olan Irak, onlarca kentte gösterilere sahne oldu.

Mısır'da olduğu gibi milyonlarca insan sokaklara çıkarak insanca yaşam, hükümetin düşmesi, ücretlerin artması, kamu hizmetlerinin düzelmesi gibi taleplerle gösteriler yaptı. Irak egemen sınıfı diğer egemen sınıflarla aynı tepkiyi göstererek göstericilere saldırdı, 11 kişi öldü. Gösteriler sürüyor. Bağdat'ın Tahrir Meydanı'na girmeye çalışan halka keskin nişancılar ateş açtı, polis saldırdı, ama Tahrir'e giriş engellenemedi.

Irak Kürt Özerk Bölgesi'nde de gösteriler var. Kerkük'te, Süleymaniye'de üniversite ve lise öğrencileri gösteriler yapıyor, polisle çatışıyor. Öğrencilerin mücadelesi işçileri de greve çekti. Şimdi

Kürdistan'da ve Irak'ın birçok kentinde yaygın grevler var.

Gösterilerin sürdüğü bir başka ülke Fas. Krala karşı gösteriler Fas'ta da gerçekleşti. İnsanlar öldü, gösteriler sürüyor.

Benzer gelişmeler Suudi Arabistan'da da yaşanıyor. Ortadoğu'nun bu en baskıcı ülkesinde işçiler greve çıkıyor ve kazanıyor. Suudi Arabistan egemen sınıfı grevcilere saldırmaya cesaret edemiyor. Gösterilerin başlamasından ve yayılmasından korkuyor. Kral tavizler veriyor, para dağıtıyor.

Ve İran. Dalga henüz bölgenin bu en önemli ülkesini tam vurmadı, ama ilk gelişmeler bile her şeyin nasıl olabileceğini gösteriyor. İran'da muhalefet Mısır devrimini kutlama çağrısı yaptı, iktidar bu çağrıya sahip çıktı, çatışmalar yaşandı, ölen göstericiler oldu ve parlamentoda iktidar milletvekilleri muhalefetin önderleri Karrubi ve Musavi'nin idam edilmelerini istedi.

Ortadoğu yangınına en son katılan ülke Suriye oldu. On yıllardır Esad ailesinin yönetimi altına olan Suriye'de ilk gösteri çağrısı bir Cuma günü için

yapıldı. Ama ülkenin nispeten küçük bir kentinde, güneydeki Deraa'da Mısır ve Tunus'dan etkilenen gençler duvara "halk rejimin değişmesini istiyor" diye yazdı, tutuklandılar ve o gün Deraa'da gösteriler başladı. Zaman zaman bütün kent gösterilere katıldı. Polis ve ordu birlikleri ateş açtı. Çok sayıda insan öldü ama gösteriler devam etti.

Deraa'yı diğer kentler izledi. Şam'da, büyük katliamın yaşandığı Hama'da, Laskiye'de gösteriler, çatışmalar yaşandı. Polis ateş açtı, insanlar öldü.

Devlet Başkanı Beşir Esad reform vaatleri yapıyor ama diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi bu vaatler çok geç, çok az ve inandırıcı değil. Bu nedenle hareketi durdurmaya yetmiyor.

Rejimin verdiği her taviz hareketin büyümesine yol açıyor. Polisin öldürdüğü her gösterici gene hareketin büyümesine yol açıyor.

Arap dünyasında, bütün Ortadoğu'da aynı süreç yaşanıyor. Çünkü artık korku yer değiştirdi, halk gücünün farkına varıyor ve egemenler korku içinde şaşkın.

Kısacası, Ortadoğu'nun her yerinde gösteriler, grevler var. Ortadoğu devrimi canlı bir biçimde geliyor. Ayaklanma her yerde sürüyor.

Ortadoğu emperyalizm için çok önemli bir bölge. Ekonomik olarak ABD ve AB'den sonra dünyanın en önemli bölgesi. Dünya petrolünün çok önemli bir kısmı burada. Türkiyeli laikcilerin bütün şaşkınlığına rağmen Tunus'tan Yemen'e, Irak'tan Mısır'a gelişen hareket İslamcıların etkisi altında değil. Emperyalizm bu ülkelerin çoğunda İslamcı hareketlere göz açtırmayan rejimleri işbaşında tutuyordu. Bu nedenle onlara karşı ayaklanmaların da İslamcı olması öngörülüyor, ama esas olarak bu doğru değil. Gösterilerle karşı karşıya gelen diktatörler, sultanlar aynı suçlamayı yapıyor: "Bunlar İslamcı" diyorlar. Kaddafi dahil, birçoğu ayaklananların arkasında El Kaide'nin olduğunu söylüyor. Oysa Mısır'da Hristiyanlar ve Müslümanlar yana yana mücadele etti.

Politik İslamcılar Ortadoğu ülkelerinin en örgütlü muhalefet hareketlerini oluşturuyorlar. Bu doğru ama ayaklanmalarda onların rolü küçük. Gençler, dağınık sol güçler ayaklanmalarda daha büyük roller oynuyorlar. Tunus'ta, Mısır'da, Bahreyn'de işçi sınıfı mücadeleye katıldı, belirleyici bir rol oynadı ve oynamaya da devam ediyor.

Ortadoğu halkları için en önemli sorun örgütsüzlük. On yıllardır bölgeyi yöneten diktatörler ve krallar her tür örgütlenmeyi ezmiş. Bu nedenle harekete yardımcı olacak araçlar yok ya da

EMEK HAREKETİ ve KİTLE GREVLERİ

Mısırlı işçilerin mücadelesi sadece ekonomik taleplere sahip değil, "Kazanana kadar devrim" gibi pankartlar asılıyor fabrikalarda.

Mısır işçi sınıfının uzun bir mücadele deneyi ve birikimi var. Ancak bu mücadele bir dizi nedenle Mısır'da bağımsız bir sınıf örgütlenmesine yol açmadı. Son mücadele dalgaları 2000'li yıllarda yaşandı. 7 Aralık 2006 ile 23 Eylül 2007 tarihleri arasında çoğu grev 650 işçi eylemi oldu. Bu dokuz aylık dönemde 198.414 işçi grevlere katıldı.

2006 yılında üç gün süren Mahalla işçi grevi Mısır işçi tarihinde bir dönüm noktası oldu. Katılım çok yüksekti. Ülke çapında etki yarattı. Basına güçlü bir biçimde yansdı, ama bütün bunlardan daha önemlisi Mısır işçi sınıfının eylem biçimini değiştirdi. Daha önce grevler işyerinde oturma, işyerini terk etmeme biçiminde yapılıyordu. Ancak bu oturma eylemleri işi bırakarak değil, çalışmaya devam edilerek yapılıyordu. Mahalla işçileri bu geleneği bozdular ve işi bırakarak fabrikadan çıktılar. Ayrıca Mahalla grevine kadar işçi eylemleri en fazla 24 saat sürüyordu. Üç gün süren Mahalla grevi ile birlikte grevlerin süresi uzadı. 2007 yılındaki ikinci Mahalla grevi 6 gün sürdü. Kafr el Dawwar'da gene 6 gün, Abu Makaram'da ise 3 hafta grev yapıldı.

Resmî sendikaların aşılması

2000 yılında Mübarek rejiminin ekonomiyi yeni liberal politikalarla yeniden yapılandırmaya başlaması yoğun bir işçi mücadelesine yol açtı. Bu mücadeleler çok zaman ekonomik talepler etrafında olmasına ve yerel kalmasına rağmen çok zaman kazanımlarla bitti. İşçiler ücret artışı, geçici işçilerin kalıcı hale gelmesi, sosyal haklar gibi kazanımlar elde etti.

Grevler yerel ve ekonomist olmasına rağmen politik kazanımlara da yol açtı. Her şeyden önce liberal saldırıya karşı koydular. Sert bir diktatörlük altında yapılıyor olmaları nedeniyle fabrikanın önünde oturmaları, resmî devlet sendikasını dışında harekete geçmiş olmaları, mücadeleyi sürdüren örgütler oluşturmaları gibi kazanımların hepsi önemliydi. Bazı grevler resmî sendika örgütlenmesi dışında yeni sendikaların ortaya çıkmasına yol açtı.

2000'li yıllardaki grev dalgası devletin resmî sendika hareketine karşı çok önemli bir başkaldırıydı. Hemen hemen hiçbir yerde grevci işçiler resmî devlet sendikasının örgütlenmesini kendilerine temel almadı. Resmî sendikalar bu grev dalgalarıyla yıprandı ve tüm itibarını ve fonksiyonunu kaybetmeye başladı. Nitekim Mısır Devrimi sırasında çok daha açıkça görüldü ki, bu örgütlenmenin işçi sınıfı içinde hiçbir etkisi yoktu. Rejim demokrasi mücadelelerini büyük bir şiddetle dağıtırken yasadışı olan işçi hareketleri karşısında daha tutuk davranmak zorunda kaldı.

2000'lerin grev hareketi içinde kadınları rolü çok önemliydi. Tekstil, konfeksiyon, tütün, gıda sektörlerinde çalışan kadın işçiler çok zaman grevlerin başını çekti. Grevlere kadın katılımı çok yüksekti.

Kadın işçiler 1980'li yıllarda da Mahalla'da, kent içi ulaşım grevlerinde de önemli roller oynamışlardı, ama 2006 yılındaki Mahalla grevini kadın işçiler başlattı ve grevin devamında da çok önemli bir role sahiptiler. Mansura Espana fabrikasında da işçilerin çoğunluğu kadındı ve kadın işçiler grev yaptıkları fabrikayı aynı zamanda işgal

ettiler. Çok fazla eleştirilmelerine rağmen, kadın işçiler fabrikada yatmaya devam ettiler. Hannawi tütün fabrikasında, Giza fabrikasında da kadın işçilerin önemli bir rolü vardı.

Mısır işçi sınıfının son yıllardaki en önemli mücadelesi 2006 Aralık ve 2007 Eylül ayında Mahalla el Kubra'daki 24 bin işçi çalıştıran tekstil fabrikası grevidir. Grevci işçiler fabrika önünde toplanarak oturuyor ve işverenlerle görüşmeleri sürdüren temsilciler hergün gelerek işçilere bilgi veriyordu. Grev alanında konuşmalar yapılıyor, şarkılar söyleniyordu. Bu, Mübarek rejiminin toplanma konuşma özgürlüklerine koyduğu sınırların parçalanmasıydı. İşçiler sadece grev yapmıyor, politik kazanım da elde ediyordu.

Mahalla el Kubra grevcileri 2006 Aralık ayında iki aylık kârın işçilere dağıtılmasını istediler ve bu taleplerini kabul ettirdiler. Mart 2007'de 5.000 işçi resmî sendikadan topluca istifa etti. 2007 Eylül ayında ikinci grevde ilk grevde kazandıkları hakların uygulanmasını istediler ama ek olarak yolsuzluklara karışmış fabrika ve sendika yöneticilerinin istifasını da talep ettiler. Tekstil işçileri bütün bunlara ek olarak Ulusal Asgari Ücret Komisyonu'nun toplanmasını talep etti. 17 Şubat 2008'de Ulusal Asgari Ücret Komisyonu toplandığında 10 bine yakın tekstil işçisi Mahalla el Kubra sokaklarından gösteri yapıyor ve en az 1.200 Mısır liralık bir asgari ücret talep ediyordu.

2006 ve 2007 yıllarının grevlerinin bir başka özelliği de grevlerin kendiliğinden değil, hazırlık yapılarak ve karar alınarak başlamasıydı. 2007 grevlerinde birçok işyerinde grev komiteleri kuruldu. Bu komiteler daha sonra da varlıklarını korudu. 2007'de grev dalgası çok daha yaygındı ve grevlerin çok büyük kısmı kazanımlarla son buldu.

2000'li yıllar boyunca Mısır işçi sınıfının kendine güveni arttı, deneyleri çoğaldı ve daha güçlü mücadelelere hazır hale geldi. Mısır Devrimi'nin son günlerinde ve Mübarek kaçtıktan sonra da devam eden grevlerin yaygınlığı bunun en iyi göstergesi. Üstelik bu defa işçiler sadece ekonomik taleplere sahip değiller, fabrikalarda "Kazanana kadar devrim" gibi pankartlar var.

'ESKİ MİSİR' LAİK MİYDİ?

Mübarek'in Mısır'ı laik miydi?
Hayır.

Mesela Mısır'da çok eşlilik, yaygın olmamakla birlikte, yasalıdır.

Neden ve nasıl mı?

Bugün askerî yönetimin altı maddesinde değişiklik yaparak ülkeyi seçime götürmek istediği Mısır'ın 1971 tarihli anayasasının, 1980'de Enver Sedat tarafından değiştirilen ikinci maddesi şöyledir:

"Devletin dini İslam'dır. Arapça resmi dildir ve yasamanın birincil kaynağı Şeriat'tır."

Yani yapılacak herhangi bir yasa Şeriat'la çelişemez. Ayrıca medenî hukukta, yani evlenme, boşanma, miras ve velayet gibi konularda da Şeriat geçerlidir.

Ülkede Şeriat mahkemelerinin

hakimleri, yani kadılar, Adalet Bakanlığı'nca atanır.

Dinî azınlıklar için ayrı bir hukuk sistemi ve mahkemeler benimsenmiştir.

Mısır'ın bu karma hukuk sisteminin pek bilinmemesinin başlıca nedeni ise, muhtemelen Batı'nın ve Mübarek rejiminin "Mübareksiz Mısır İslamcılara kalır, şeriat gelir" şeklindeki propagandalarının etkili olmasındandır.

çok sınırlı ve çok etkisiz. Ama işçiler ve emekçiler, öğrenciler, gençler mücadele içinde öğreniyorlar ve örgütleniyorlar.

Devrim süreci

Ortadoğu insanlığa 21. yüzyılda da devrimlerin mümkün olduğunu, başka bir dünya kurmanın mümkün olduğunu gösteriyor. Ezilenlerin, işçi ve emekçilerin gücünü gösteriyor. Devrimin nasıl bir bölgeyi ve giderek çok daha geniş alanları kavradığını gösteriyor. Her gösteri, her yıkılan diktatörlük diğerlerini telaşlandırırken halkı güçlendiriyor, cesaretlendiriyor ve ileri çekiyor. Domino etkisi denen bu.

Mısırlılar Tunus'u görüp ayaklanıyor, Yemenliler, Bahreynliler, Libyalılar, Mısır ve Tunus'u görüp ayaklanıyor. Iraklılar yaşadıkları işgale rağmen sokakta, Suriyeliler geri döndürülemez bir hızla mücadeleye atılıyorlar. Devrim bir süreç. Ağır diktatörlük koşullarında gelişen devrimlere katılan halk, işçi ve emekçiler öğreniyor, kazandıkları yeni bilgilerle, deneylerle kendilerini silahlandırıyor, güçleniyor ve mücadeleye devam ediyor. Her taraftan örgütlenmeler fişkınlıyor. Özgürlük ateşi artık yandı. Şimdi daha kendine güvenli daha örgütlü ve daha güçlü bir halk yeni bir mücadele dönemine giriyor.

Devrimleri bir devrimci partinin işi olarak görenler ise Ortadoğu'da gözlerimizin önünde yaşananları anlayamıyor. "Devrim değil" diyorlar. Onlar söylenirken, devrimler bir adım daha atıyor. Çünkü onlar mücadele eden işçilere, emekçilere, polise ve orduya karşı direnenlere, öğrenen ve örgütlenenlere

değil, egemen sınıfların ve emperyalistlerin yaptıklarına bakıyorlar.

Devrimi anlayamayanlar devrim yok diye yazarken, daha mürekkepleri kurumadan bölgeden yeni haberler geliyor. Devrim yok derlerken Irak, Suriye ayaklanıyor. Bakın Mısır'a askerler iktidarda diyorlar, nerede devrim diye ekliyorlar ve onlar konuşurken grevler yayılıyor, işçi sınıfı örgütleniyor.

Devrimi anlayamayanlar gelişmelere yukarıdan bakıyor, oysa devrimleri, devrimci süreçleri anlamak için aşağıdan, hareketin içinden, mücadeleden, sokaktan bakmak gerekir. Bu iki bakış tarzı birbirine zıt sonuçlar oluşturur. Egemen sınıfın yanından bakanlar sadece egemenlerin manevralarını görür, aşağıdan bakanlar işçi ve emekçilerin gücünü, istekliliğini, azmini görür.

Ortadoğu'daki gelişmeleri ABD'nin bölgeyi yeniden düzenlemesi olarak görenler de var. Bunlar hareketin başlama-sındaki üç önemli noktayı anlamıyor: 2000'lerde Seattle'da başlayan anti kapitalist hareketin etkisi, ABD ve diğer emperyalist güçlerin Irak ve Afganistan'da yenilmesi ve 2008 krizinin etkileri.

Ortadoğu devrimleri bu üç faktörden ilk ikisini daha da güçlendirdi ve kapitalizmin derin krizi şimdilik yatışmış görünse de büyük olasılıkla önümüzdeki dönemde yeniden ve belki de daha büyük bir sarsıntı yaratarak başlayacak. İşte o zaman Ortadoğu devriminin etkileri Türkiye'de, Avrupa'da ve dünyanın her yerinde hissedilecek. Sarsıntı bütün dünyayı kucaklayacak. Bu sarsıntıya hazır olmak gerek. •

KİTAP ÖNERİSİ

'ARAPLARIN DÜNYASI'NA İÇERDEN BİR BAKIŞ

Arap Halkları Tarihi, Arap halklarını küçümseyen bakış açılarına iyi bir cevap.

Arap Halkları Tarihi 1300 yıllık bir dönemi kapsıyor ve bölgeye Batılı gözüyle değil, Araplar açısından bakıyor. Albert Hourani ünlü bir Arap tarihi uzmanı. Kitap sadece tarihi değil, tarih çerçevesi içinde Arap kültürünü, Arap toplumunun şekillenişini anlatıyor. Hourani, Arap toplumları üzerindeki perdeyi açıyor ve Arap toplumları üzerine kurulmuş olan mitlerle, doğru olmayan tanımlarla tartışıyor. Arap kültürünü ve toplumunu incelerken İslam içinde kadının rolünü, birçok Arap ülkesindeki derin yoksulluğu da ele alıyor.

Kitap, Arap tarihini İslam öncesinden ele alarak başlıyor ve İslam'ın ortaya çıkışı ile devam ediyor. Hourani, İslam'ın yayılışında ekonominin rolünü ve güçlü devletlere başkaldırıyı ele alırken, Arap milliyetçiliğinin nasıl oluştuğunu, değişik Arap halklarının nasıl birleştiğini de açıklıyor.

Osmanlı'nın Arap toplumu üzerindeki etkilerini de tartışan Hourani, 1800'lerden itibaren Batı emperyalizminin Arap dünyasını nasıl ele geçirmeye başladığını, buna karşı gelişen Arap milliyetçiliğini ve Arap dünyasının sunî sınırlarla bölünmesini kapsamlı bir biçimde ele alıp anlatıyor.

Hourani, tarih içinde Arap halklarının sosyoe-konomik koşullarının nasıl geliştiğini incelerken bunu hem yukarıdan, yönetici sınıflar açısından, hem de aşağıdan, halk ve emekçiler açısından yapıyor. Elitin kültür ve yaşamının yanı sıra halkın, sıradan insanların durumunu ele alıyor. Kölelerin, her sınıftan kadınların durumu da Hourani'nin kitabında önemli bir yer tutuyor. Kent yaşamının yanı sıra kırsal yaşamı ve bunların değişimini de inceliyor. Arap sanatının, edebiyatının ve hem dinî hem de laik eğitimin gelişimini bu kitapta bulmak mümkün.

Arap Halkları Tarihi bölgenin coğrafyasını ve bu coğrafyanın nasıl Arap kimliğinin şekillenmesinde rol oynadığını da anlatıyor. Bunların yanı sıra Arap dünyasının iç politik çelişkilerini, Filistin sorununu ayrıntılı bir biçimde kitapta okumak mümkün.

Bazı okurlar Hourani'nin kitabını biraz akademik bulabilir. Bunda doğruluk payı olsa da, içinde yaşadığımız büyük Arap ayaklanması günlerinde herkesin hemen okuması gereken bir kitap. Arap Halkları Tarihi, Arap halklarını küçümseyen bakış açılarına iyi bir cevap.

Orhan Bulut

Arap Halkları Tarihi
Albert Hourani,
Çeviren Yavuz Alogan.
İletişim Yayınları,
608 sayfa.

DEVİRİM COĞRAFYASI

Devrim Başlıyor: Tunus

Aralık ayında işsiz genç Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla ilk kıvılcımın çıktığı Tunus'ta 23 yıllık diktatör Bin Ali'nin ülkeyi terketmesi olayları durdurmadı. Yeni hükümetin de eski rejimin üyelerinden oluşması Tunusluları yenisokağa döktü. Sonunda başbakan da istifa etmek zorunda kaldı. Tunus'ta işçisınıfının örgütlenmesi sürüyor.

Mısır: Devrim İlerliyor

Tunus'tan ilham alarak 25 Ocak'ta başlayan isyanla 29 yıllık diktatör Mübarek'i deviren kitleler eylem ve mücadelelerine devam ediyor. Birçok işyerinde grevler sürüyor. Askerin yetkilerini sivil bir hükümete devretmesi için Tahrir Meydanı'nda gösteriler sürüyor. En son, başbakan istifa etti. Anayasa değişikliği için yapılan referanduma katılım düşük oldu, katılanların yüzde 70'i evet dedi. Haziran ayında başkanlık seçimleri yapılacak, iki ay sonra da parlamento seçimleri.

Libya: Kaddafi İnadı

Libya halkı 17 Şubat'tan beri sokaklarda. Ülkenin doğusundaki Bingazi'de ve güney şehirlerinde protestocular hâkimiyeti ele geçirmiş durumda. Resmî olmayan rakamlara göre, isyanın başından beri öldürülenlerin sayısı 8000'i geçti. Kaddafi ordusunun Bingazi'ye dayandığı günlerde BM kararına dayanarak ABD, İngiltere ve Fransa Libya'ya silahlı müdahale başlattı. Kaddafi güçleri ağır bombardımana uğruyor. Müdahale başlamadan önce Başbakan Erdoğan NATO'nun Libya'ya müdahalesine “Ne işi var NATO'nun Libya'da” diyerek karşı çıkmasına rağmen, daha sonra müdahalede NATO'nun komutanlığını gene Türkiye önerdi ve İzmir operasyonun merkezi oldu.

Suriye: Hanedan Yolcu

Bölgedeki isyan dalgasından esinlenen Suriyeli grupların, siyasî reform ve 1963'ten beri yürürlükte olan olağanüstü halin kaldırılması talepleri ile başlattığı hareket hızla yayıldı. Güneyde Deraa'da

ve kuzeyde Lazkiye'de 50'den fazla insan güvenlik güçleri tarafından öldürüldü. Hareketin başlaması üzerine Esad rejimi reformlar vaadetti, ama daha sonra Beşir Esad reformların erken olduğunu, önce şimdiki durumdan çıkılması gerektiğini söyledi. Suriye'de hareket yayılarak devam ediyor.

Suudi Arabistan: Kral Tedirgin

Arabistan'da 14 yıldır iktidarda olan 86 yaşındaki Kral Abdullah, özellikle Bahreyn'de başlayan protestolar ertesinde ülkesindeki reform arayışlarından tedirgin olmuşa benziyor. Ülkede gazetecilik mümkün olmadığı için nadiren duyulan grevler, hapishane önünde toplanan az sayıda kişinin tutukluların saliverilmesi talebi ya da internette protesto örgütlemeye çalışan bir gencin öldürüldüğü gibi haberler isyanın aslında çoktan başlamış olduğuna işaret ediyor. Nitekim Kral, önce 37 milyar dolarlık paket açıklayarak gerginliği azaltmayı umdu, ardından 620 bin kişinin vergi borçları silindi. Ama nüfusun yüzde 22'sinin yoksulluk sınırı altında yaşadığı ülkede talepler ekonomik olanlarla sınırlı olmadığından, refom isteyenler 11 Mart “öfke günü” çağrısını geri almadı.

Umman: Sultan'ın Kabusu

Umman'da protestolar Sultan Kabus'un 20 yıllık iktidarına yönelik olmaktan ziyade ekonomik taleplerle sanayi ve liman kenti Sohar'da başladı. Ancak gösterilere müdahale ölüm getirince siyasî ve sosyal talepler de dillendirilmeye başlandı. Sultan Kabus sayıları 150 bin civarındaki özel sektör çalışanının asgari ücretini ayda 364 dolardan 520 dolara yükseltip bazı bakanlarını görevden aldıysa da, isyan dinmedi

Cezayir: Her Cumartesi

12 Şubat'ta başlayan eylemlerine talepleri yerine getirilinceye kadar her Cumartesi devam edeceklerini duyuran Cezayirli-lerin isyanı 19 yıldır devam eden olağanüstü halin kaldırılmasını sağladı. Ancak

Buteflika'nın güvenlik güçlerine tanıdığı olduğu yeni yetkiler gerçekte Ohal'e bağlı kısıtlamaların sürmesi anlamına geliyor.

Yemen: Öfke Günü

Protestolar ülkenin hem kuzeyinde hem güneyinde çeşitli kentlerde Ocak ayında başladı. 27 Ocak'ta başkent San'a'da 20 bine yakın kişinin katıldığı ve Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih'in istifasının talep edildiği gösterilerin ardından, 3 Şubat “öfke günü” ilan edildi. Salih bu gösteri öncesinde, 2013'te yeni bir dönem için bir daha aday olmayacağını açıkladıysa da, isyanı durduramayınca açıklamasını geri aldı. Başta San'a ve Aden olmak üzere protestolar özellikle Cuma günleri daha da kalabalıklaşarak sürüyor. Ordu generallerinin bir kısmı muhalefetin saflarına geçince Salih'in durumu iyice sarsıldı. Demokrasi isteyenlerle Salih temsilcileri arasında süren görüşmeler yarıda kesilmesine rağmen Salih görevi terk etmeye hazır olduğunu ifade etmeye başladı.

Irak: Demokrasi İçin

Irak'ta halk Maliki yönetimine tepkisini 12 Şubat'ta başta Bağdat ve Kerbela olmak üzere çeşitli kentlerdeki gösterilerle duyurdu. Maliki 2014'te üçüncü kez aday olmayacağını ve vekil maaşlarının düşürüleceğini duyurdu, elektrik fiyatları düşürüldü, ama yetmedi. 1980'lerden beri savaşlar, ambargolar, işgal ve iç çatışmalarla yaşayan Iraklılar yolsuzluk ve kötü yönetime, dış müdahalelerle belirlenen yöneticilerine öfkelerini dillendirmek üzere 25 Şubat'ta sokağa çıktı. On yedi kentte düzenlenen gösterilerde yerel yönetim binaları basıldı, mahkûmlar kaçırıldı. Kolluk güçlerinin müdahalesi en az 29 kişinin ölümüne yol açtı. Ertesi gün aralarında akademisyen ve sanatçıların bulunduğu çok sayıda kişi tutuklandı. Bağdat, Musul, Kerkük, Nefes ve Basra'da 4 Mart'ta yine gösteriler vardı. Kuzey Irak'ta da muhalif Goran hareketinin örgütlediği ve bölgesel yönetimin lideri Barzani'yi hedef alan gösteriler Süleymaniye'den başladı, 25 Şubat'tan itibaren ülke çapındakilerle

birleşerek bölgeye yayıldı. Barzani, 3 Mart'ta hükümet ve parlamentodan erken seçim istedi.

Fas: Dört Kişi Kendini Yaktı

Ocak sonunda en az dört kişinin kendini yaktığı Krallık'ta gençler Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar üzerinden örgütlenerek 20 Şubat'ta başkent Rabat'ta 37 bin kişilik bir gösteri düzenledi. Talepleri Kral'ın bazı yetkilerini devretmesiyle sınırlıydı, yönetim barışçı gösteriye müdahale etmedi.

Ürdün: Reform Talebi

Ürdün'de de protesto gösterileri yapılıyor. Demokrasi isteyenlerin basıncı ile Kral hükümeti azletti, ama halk yeni hükümete de güvensizliğini sokağa çıkarak ifade etti. Kral memur maaşlarına zam, petrol fiyatlarında indirim gibi önlemler almasına rağmen başkent Amman'da göstericiler bir mücadele kampı kurdu. Protesto gösterileri giderek büyüyor.

Kuveyt: Halka Rüşvet

Kuveyt'te Emir, bölge ülkelerindeki hareketlenmenin ertesinde, Kuveyt'in Irak işgalinden kurtulmasının 20. yıldönümünü bahane ederek halka bedava tıyın ve kişi başına 4000 dolar dağıttı.

Bahreyn: Adres İnci Meydanı

Bahreyn Emiri'nin amcası 1974'ten beri başbakan. Halk önce başbakanın istifasını ve Emir'in yetkilerinin kısıtlanmasını istedi, ama rejimin şiddetle müdahalesi ile hareketin talepleri de giderek yükseldi. Şimdi Emir'in devrilmesi isteniyor. Bahreyn Emir'i kendi güvenlik güçleriyle hareketi kontrol edemeyince önce Suudi Arabistan, ardından da BAE ve Katar ordularını Bahreyn'e çağırdı. Bahreyn güvenlik güçleri ve Suudi ordusu birlikte göstericilerin kamp kurduğu İnci Meydanı'na saldırarak çok sayıda insanı öldürdü. Libya'ya müdahale eden batılı emperyalist güçler Suudi Arabistan, Katar ve BAE ordularının Bahreyn'e yerleşmesine karşı sessiz. ●

TAHRİR'E NEREDEN BAKMALI?

Arap devrimlerine iki bakış açısı var: Egemenlerin ve kimi 'sol'un tepeden ve devrimci sosyalizmin aşağıdan, sokaktaki göstericilerin arasından bakışı

Özden Dönmez

İki aydan kısa sürede Kuzey Afrika'da iki ülkede devrim oldu. Tunus'ta Bin Ali 28 günde, Mısır'da Mübarek 18 günde devrildi. Bu yazı yazılırken Libya'da üçüncüsü yaşanıyor. Ortadoğu devrim ateşiyle yanıyor.

Tunus'ta hareket kimsenin beklemediği bir anda ve kimsenin ön görmediği bir biçimde başladı. Mısır'da da hareket aynı şekilde gelişti. Bu iki ülkede de diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi doğru dürüst siyasî partiler yok, işçi sınıfının bağımsız örgütleri, devletten bağımsız sendikalar yok. Ama sanıldığından aksine, hareketin önceden planlanmadan başlamasının nedeni bu değil.

Hiçbir büyük, yığinsal hareket önceden planlanamaz. İşçi sınıfının devrimci, sosyalist partileri kendiliğinden patlayacak bir harekete hazır olmalı, hareket başladığında işçi sınıfına geçmiş mücadelelerin deneylerini hızla aktarmalı, hareketin taleplerinin biçimlenmesine yardımcı olmalıdır. Ne var ki, Tunus ve Mısır'da hareket kendiliğinden başladı ama harekete müdahale edebilecek, onu yönlendirebilecek, tarihsel deneylerle

mücadeleyi zenginleştirecek, güçlendirecek bir devrimci parti yoktu.

Tunus'ta da, Mısır'da da hareket kendi deneylerinden öğreniyor. Bizler de hareketten öğreniyoruz.

Onyıllardır durgun olan Ortadoğu'nun bu iki ülkesinde neden halk ayaklanması şimdi başladı?

Birçokları bu soruya yanıt veremediği için işin içinde Amerikan parmağı arıyor. Devrimleri Soros'un marifeti olarak tanımlayanlar bile oldu. Bazıları ise daha "teorik" bir biçimde bunların devrim olmadığını anlatıyor.

Her şeyden önce Mısır ve Tunus işçi sınıflarının deneyimsiz oldukları iddiası yanlış. Özellikle Mısır işçi sınıfı yoğun bir mücadele geleneğine ve birikime sahip; 1930'lardan beri dalgalar halinde mücadeleye atılmış. Son dönemde, 2004, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında büyük mücadeleler yaşadı. Daha çok grev biçimini alan bu mücadelelerde ekonomik talepler belirleyici olmasına rağmen işçiler siyasal, demokratik talepler de ileri sürdü.

Aynı dönemde, "Kifaye/Yeter" sloganı etrafında birleşen demokrasi güçlerinin

mücadelesi de yükseldi ve kısmen işçi hareketi ile ilişki kurdu. Ancak Tunus ve Mısır devrimlerinin bugünlerde gerçekleşmesinin bir dizi küresel nedeni de var.

İsyanın Nedenleri

Öncelikle, 1970'lerin ortasından 1990'ların sonuna kadar süren yeni liberalizmin saldırısı 2000 yılında Seattle'da başlayan anti kapitalist hareket tarafından göğüsleildi. Yıllar boyu yaşanan yenilgiler dönemi Seattle ile birlikte değişti. İşçiler, emekçiler, öğrenciler, halk yığınları kazanmanın mümkün olduğunu görmeye başladı. Anti kapitalist hareket bütün ülkelerde işçi ve emekçileri derinden etkiledi.

İkincisi, emperyalizmin lokomotif gücü olan ABD, İngiltere ile birlikte, Irak'ta yenildi. Askerî olarak yenildi, ama daha önemlisi siyasal bir yenilgi aldı. Bütün dünya emekçilerinin gözünde ipliği pazara çıktı.

ABD, NATO müttefikleri ile birlikte Afganistan'da da yeniliyor. Askerî olarak çok daha güçsüz olan Taliban, ABD ve NATO güçlerini askeri olarak yenilgiye uğrattırken Afganistan'ı karış karış

geri alıyor. Emperyalist işgal sona ermek üzere.

ABD ve müttefikleri Irak'a saldırmadan önce dünyada çok büyük bir savaş karşıtı hareket ortaya çıktı. Görülmemiş büyüklükteki bu hareket daha sonra bir ölçüde geri çekilmiş olmasına rağmen dünyanın her yerinde halklara cesaret verdi. Irak yenilgisi ise bütün dünya halklarına emperyalizmin yenilebileceğini gösterdi.

Bu iki olguya 2008 yılında bir üçüncüsü eklendi: Kriz. Kapitalizm 1929'dan bu yana karşı karşıya kaldığı en büyük ekonomik krizin içine girdi. Kriz bu kez ABD ve Batı Avrupa'yı, yani kapitalist sistemin merkezini, en büyük bankaları, en büyük finans kuruluşlarını vurdu. Yeni liberal dalga boyunca piyasa her şeyi çözer diyen kapitalist devletler piyasalara, batan banka ve finans kuruluşlarına, dev sanayi şirketlerine yüz milyarlarca dolar akıttılar. Dünya halkları bu değişimi şaşkınlık içinde izledi. Kriz belki duraklatıldı, ama dünya çapında halklar yeni liberal fikirlerin nedenli palavra olduğunu gördü.

Kriz dev finans ve sanayi kuruluşları için şimdilik durakladı, ama bu arada

bir başka kriz dünyayı sarmaladı. Gıda krizi. Her yerde gıda fiyatları artmaya başladı ve Ortadoğu ülkeleri fiyat artışlarından en çok etkilenen ülkelerin başında geliyordu.

Yerel olguların yanı sıra, Tunus ve Mısır devrimlerinin bu küresel gelişmelerin etkisini de yansıttıklarını söylemek mümkün.

Harekete iki bakış

Tunus'ta ve Mısır'da gerçekleşen devrimlere birbirine zıt iki bakış var.

Egemen sınıflar ve bazı "solcular" yığınsal hareketlere daima yukardan bakar. Onlar için hükümet sözcüsü ile muhalefet sözcüsünün, dünya liderlerinin sözleri önemlidir: Obama ne demiş, Berlusconi Mübarek'i desteklemiş, El Baradei şunu ya da bunu demiş.

Süreç boyunca devrim değil, kaos görürler. Türk basını Mısır'dan haber verirken sık sık "kaos" diyordu. Bankaların çalışmaması, ortalıkta trafik polisinin olmaması, ATM'lerde para olmaması kaostun göstergeleriydi!

Ama asıl önemlisi, gelişmeler hep yukardan gözlenir. Halka, sokaklarda gösteri yapanlara, polisi geriletip yenenlere, Mübarek'in karşı devrimci çetelerini püskürtlenlere, taleplerini şekillendirip ileri sürenlere bakılmaz. Yığınlar, harekete yukardan bakanlar açısından sadece bir figürandır.

Bazı "solcular" da yığın hareketlerine aynı şekilde bakar. Onlar devrimi bir devrimci partinin ve onun askerî örgütlenmesinin işi olarak görür. Hareketin disiplinli, planlı olmasını beklerler. Bu nedenle hareket kendiliğinden patladığında bir süre bir devrimin başladığını bir türlü anlayamazlar. Anladıklarında da onun devrim olmadığını, yetersizliğini anlatmaya başlarlar.

Yetersizliğinin başında örgüt eksikliği gelir. Sonra, deneyimsiz olduğunu söyleyip yığınları küçük görürler. Disiplinsiz, plansız olduğu için kazanma şansı yok derler. Bunları bazen açık açık ifade ederler, bazen de harekete hiç ilgi göstermeyip önde gelen isimlere bakıp sonuçlar çıkararak bunu yaparlar.

Örneğin, Mübarek'in atadığı Başkan Yardımcısı Süleyman "muhalefet"le görüşmeye başladığında, bu görüşmelere Müslüman Kardeşler de koşullu olarak katıldığında, bazı "solcular" devrimin bittiğini ileri sürdü.

Yanıldılar. Çünkü sadece yukarıya, yönetici sınıflara bakıyorlardı. Müslüman Kardeşler söz konusu olduğunda da, İslamî harekete ölesiye düşman oldukları için, rejimin devrilmesinde İslam'ın rolü ne kadar küçük olursa o kadar sevinecekleri için gerçeği çarpıtmaktan

Arap devrimlerine aşağıdan, hareketin içinden bakınca, tepeden bakanların anlattığından bambaşka bir manzara ile 'ezilenlerin festivali' ile karşılaşırız

çekinmediler. Oysa Müslüman Kardeşler görüşmelere Mübarek'in gitmesini koşul olarak koyarak katılıyorlardı. İslam düşmanlığı bu gerçeğin görülmesine neden oldu.

Aşağıdan bakış

Bir de harekete aşağıdan, sokaktaki göstericilerin arasından, onların açısından bakmak mümkün. Bu, aşağıdan sosyalizmi savunanların bakış açısı. Mısır'a, Tunus'a aşağıdan, hareketin içinden bakınca, yukarıdan bakanlardan bambaşka bir manzara çıkar.

Öncelikle kaos, karışıklık görmezsiniz. Tam tersine bir bayram havası, festival görürsünüz. Talepleri olan, eğlenen, şiir okuyan, dans eden, ama aynı zamanda ihtiyaçları için örgütlenen bir hareket görürsünüz. Mısır'da hareket polisle çatışıp Tahrir Meydanı'na yerleşirken örgütsüzdü ama polisi yenecek kadar da örgütlenmeyi başardı. Mübarek'in karşı devrimci çeteleri Tahrir Meydanı'na saldırdığında gene örgütsüzdü, ama bu çeteleri yenmeyi becerecek kadar da örgütlüydü. Büyük gösterileri çağırırken, bu gösterileri yönlendirirken hep örgütsüz görünüyordu, ama milyonluk gösterileri becerecek kadar örgütlüydü.

Mısır devrimcilerinin örgütü bildiğimiz gibi bir örgüt değil, hareketin örgütlenmesiydi. İnisiyatifle doğuyor, gelişiyor, yaşıyordu ve yerini bir başka inisiyatifle doğan, gelişen örgütlenmeye bırakıyordu.

Polisi ve karşı devrimcileri yenilgiye uğratan hareketin kendisine güveni arttı. Mübarek'in her televizyona çıkışı, her kendine güvenmez, titrek konuşması hareketin kendisine güvenini, mücadele kararlılığını artırdı

İşçi sınıfının katkısı

Başından itibaren Mısır işçi sınıfı harekete katıldı. Bazı fabrikalarda grev başladı ve işçiler gösterilere katıldı. Hareketin son 3-4 gününde ise grev hareketi ciddi boyutlarda yaygınlaştı, birçok yerde gösteriler yaptı. Mübarek genel grev çağrısının öncesinde yetkilerini Süleyman'a devretti.

Harekete yukarıdan bakanlar işçilerin mücadele içindeki rolünü göremediler, gördükleri ölçüde de anlamadılar.

Grevlerin ve direnişlerin yaygınlaşması Mısır ekonomisini durdurmaya başladı. Tekstil, çelik, askerî malzeme fabrikalarında, Süveyş Kanalı'nda, demiryollarında grev Mısır egemen sınıfı için çok kötü bir sinyaldi. Üstelik mücadeleye yığınlar halinde katılan, bir genel greve doğru ilerleyen işçi sınıfı tüm gelişmeleri temelden değiştirebilirdi. Bu ise egemen sınıf için en istenmeyen durumdu.

Tunus'ta ise devrimin kaderini devlet sendikasının sonunda tutum olarak İşçileri Bakanlığı önündeki büyük gösteriyi çağırması değiştirdi. O gece Bin Ali en büyük tavizleri verdi, ertesi gün Tunus işçi sınıfı ve halkı gene sokaklardaydı ve o gece Bin Ali bavullarını toplayıp kaçtı.

Mısır'da da greve çıkan işçiler Mübarek'in ve rejiminin gitmesini istemenin yanı sıra sendikal örgütlenme hakkı, asgari ücretin yükseltilmesi ve ücret artışı istiyordu. Günlük ekonomik taleplerle siyasal talepler iç içe, yan yana ifade ediliyordu.

Tunus'ta Bin Ali'nin, Mısır'da Mübarek'in gitmesinden sonra hareket durulmadı. Tunus halkı özgürlüklerin gelişmesi için mücadele ediyor. Gösteri yapıyor, grev yapıyor. İşçiler sendika istiyor, kadınlar özgürlük istiyor. Tüm toplum Bin Ali döneminin bütün artıklarını temizlemek istiyor.

Mısır'da da aynı talepler Mübarek'in gittiği gece tartışılmaya başlandı. Kısacası Mısır'da mücadele yeni başlıyor.

Diktatörlüğe karşı ayaklanan, diktatörü deviren bir hareketin kolayca teslim olacağını, önüne sürülen her şeyi kabul edeceğini düşünmek mümkün değil. Bugün Mısır halkının bütün kesimlerinin kendisine güveni, kararlılığı çok yüksek. İşçiler istediklerini alacaktır. Kadınlar daha geniş özgürlükler kazanacaktır. Bütün toplumun özgürlükleri düne göre sınırsız oranda gelişecektir.

Bütün bu gelişmeler tüm Ortadoğu halklarını derinden etkileyecek. Emperyalizmin temel sorunu şimdi bu. Ortadoğu'daki gelişmelerin tüm dünyayı etkilemesi son derece kolay ve doğal. Sırada neden bir Balkan ülkesi veya bir Afrika ülkesi olmasın? Neden Çin olmasın. •

Libya'ya yönelik işgal operasyonunu "insanî trajediye son verdireceği" umuduyla destekleyenler kitlesel imhaya onay vermiş olabilirler.

NATO-BM:BOMBA

Şenol Karakaş

Libya'da Kaddafi güçlerinin direnişçiler üzerinde uyguladığı şiddeti tırmandırmasıyla, Fransa atağa geçerek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla emperyalist güçlerin askeri müdahalesi için düğmeye basılmasını sağladı. BM Güvenlik Konseyi kararının ardından, Libya'ya müdahalenin NATO komutası altına alınması için, haftalardır sürdüğü anlaşılan tartışma da tamamlandı ve NATO yeni bir müdahalenin komuta merkezi haline geldi bir kez daha.

Libya, birkaç günde füzelerle vurulmaya başladı. Şimdi denizden ve havadan Libya'ya yönelik askerî saldırganlık daha da şiddetlenerek devam ediyor.

Saldırganlığın, emperyalist güçlerin yeni bir işgal uygulaması olarak değil, "insanî yardım" amaçlı bir müdahale olarak algılanması için, Kaddafi'nin diktatörlüğü, manyaklığı, büyük bir katliam hazırlığı içinde olduğu sık sık tekrarlanıyor.

Türkiye'nin Tezkeresi

Türkiye'de de hükümet, muhalefetle uyum içinde yeni bir tezkeri çıkarttı. Tezkeri, BDP ve DSP'li milletvekillerinin karşı oylarına rağmen AKP, CHP ve MHP oylarıyla kabul edildi. Meclisten çıkan tezkeri de aynı vurgulara sahip: "İnsanî yardım", "silah denetimi" ve "uçuşa yasak bölge oluşturulması."

Libya'ya yönelik küresel saldırganlığın ABD komutasından NATO komutasına geçmesi, her nedense Türkiye'de hükümetin elde ettiği bir zafer olarak sunuluyor. Ne var ki, bir yandan bu "zafer" çılgınlıkları, diğer yandan "insanî yardım" vurgusu, Libya'nın maruz kaldığı emperyalist askerî müdahaleyi gizlemeye yardımcı olmuyor.

Emperyalist Şov

Gözümüzün önünde emperyalizm yeni bir süper askerî şov örgütüyor. Örneğini 1990'lı yılların ortalarından beri gördüğümüz bir emperyal saldırganlık, sanki Balkanlar, Afganistan, Irak deneyleri, bu ülkelerde ABD ve NATO'nun "insanî

Libya'ya yönelik küresel saldırganlığın ABD komutasından NATO komutasına geçmesi, Türkiye'de hükümetin elde ettiği bir zafer olarak sunuluyor. Ne var ki, bir yandan bu "zafer" çılgınlıkları, Libya'nın maruz kaldığı emperyalist askerî müdahaleyi gizlemeye yardımcı olmuyor.

yardım" amaçlı işgalleri yaşanmamış gibi, dünyanın daha değişik bir dünya olduğu görüşü, saldırganlığı haklı çıkartmak için sürekli işleniyor.

Balkanlar ve Afganistan

Oysa Balkanlar'da "insanî yardım" ya da "katliamı önleme" amaçlı NATO işgali, insanî, çevresel felaket dönüşmüştü. Bosna'da 1993 yılında başlayan NATO harekâtı, 1994 yılında şiddetlenmişti. Savaşın tüm güçler için uçuşa yasak

bölge oluşturan NATO harekâtının ikinci evresi 1999 yılında start almıştı. ABD ve İngiltere askerî güçleri ve NATO Sırbistan'ı 78 gün boyunca bombaladı. Bu ağır bombardıman, yüz binlerce insanın Kosova'yı terk etmesine neden oldu. 863,000 Arnavut mülteci ve adları bilinmeyen Sırp, Roman ve diğer uluslardan mülteciler Kosova'yı terk etti. Atılan bombalarla 1500 Sırp öldürüldü. NATO müdahalesiyle göç, sosyal yaşamın dokusuna yayılan şiddet ve tecavüz

olaylarında büyük bir sıçrama yaşandı.

Afganistan'da emperyalist müdahalenin neden başladığı konusu artık hatırlanmıyor bile. El Kaide ve Usame bin Ladin'i yakalamak için başladığı iddia edilen Afganistan işgali, bugün hâlâ devam ediyor. El Kaide bitti mi, bin Ladin yakalandı mı? Artık ABD veya NATO'nun böyle bir hedefi var mı?

Afganistan'la ilgili son gelişme şu: Alman Der Spiegel dergisi, Amerikan askerlerinin Afganistan'da kötü muamele yaptığını gösteren üç fotoğraf yayımladı. Fotoğrafların ikisinde "İki Amerikan askeri, bağlı bulundukları birlikteki askerler tarafından kazara öldürülen bir sivilin cesedinin yanında, saçlarından çeker vaziyette" görülüyor.

ABD ordusu fotoğraflarla ilgili özür dilemedi! Peki ABD ordusu Irak'ta ölen yüz binlerce insan, Felluce katliamı, Guantanamo işkence merkezi için de özür mü dileyecek?

'İnsani Trajedi'

Libya'ya yönelik işgali "insanî trajediye son verdireceği" umuduyla destekleyenler, ilerde küçük bir özrün arkasına gizlenen kitlesel imha görüntülerine onay vermiş olabilirler.

Emperyalizm hem NATO'yu hem de kendi iç ilişkilerini, hegemonya mücadelesinde kimin zirvede olacağını belirlemek için sürekli olarak yeni işgal politikalarını harekete geçiriyor. Balkanlara müdahale NATO'yu hem yeniden tanımlamak için atılan önemli bir adım oldu hem de ABD 2000'li yıllarda başlayacağı dehşet dolu işgal politikaları için öne çıktı, Asya'ya bir adım daha yaklaştı. Irak'ta güç gösterisi yaptı, koalisyonu ihtiyaç duymadığını göstererek tüm dünyaya meydan okudu.

Obamalı dünya emperyalizmin tarihin tozlu raflarına kaldırıldığı bir dünya değil, hegemonya mücadelesinin emperyal koalisyonlarla, tam da bu yüzden çelişkiler ve gerilimlerle sürdüğü bir dünya. Böyle bir dünyada dev askerî ve ekonomik güçlerin "insanî yardım" ile ilgilenmediğine inanmak için hiçbir neden yok. •

DİN HALKIN AFYONU MU?

Kapitalist toplum; acımasızlığıyla, sertliğiyle insanı eziyor, sıkıştırıyor, kişiliğini parçalıyor. Dine yaslanmak acımasız sömürü ilişkilerine başkaldırı.

Sinan Özbek

Özellikle HAS Parti'nin kurulmasıyla birlikte Marx'ın din hakkındaki düşünceleri tartışılmaya başlandı. Bunda HAS Parti içinde sosyalist kimliğiyle tanınan insanların da yer alması önemli oldu. Marx ve din yan yana anılınca akla çok bilinen "Din halkın afyonudur" sözüyle başlamak geldi nedense. Sosyalistlere bu söz soruldu. Kuşkusuz "Din halkın afyonudur" ifadesi çok biliniyor, çok alıntılanıyor. Ancak neredeyse tamamen yanlış yorumlanıyor. Marx'ın başlı başına dini konu alan bir kitabı yok. Din hakkındaki düşünceleri eserlerine dağılmış durumda. Marx-Engels külliyatına bakarsak aslında din konusunda Marx'tan daha çok Engels'in çalıştığını görürüz. Engels, özellikle ilkel Hristiyanlar üzerine yazdıklarıyla dinin ortaya çıkış koşullarını sorguluyor. Başka bir yerde egemen sınıfların dinle ilişkisini, egemen sınıfların dinin halk üzerindeki etkisini nasıl kullandığını tartışıyor. Engels'in yaptığı, dinin bilinen bu işlevine, yine bu işleve ihtiyaç duyulduğu bir tarihsel dönemde dikkat çekmek. Bu tartışmayı önemli buluyorum. Zira "Din halkın afyonudur" ifadesinin yanlış yorumlanışlarının kavranmasına ışık tutacağını düşünüyorum. Kısaca aktarıyorum:

Din (Religare) Birleştirir

Engels, 1892'de Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft (Türkçeye "Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm" başlığıyla çevrilmiş) çalışmasında İngiliz burjuvazisinin, halkın nelere muktedir olduğunu tarihte yaşadıklarıyla kavradığını söylüyor. Bu tecrübelerin sonucunda, burjuvazi, istemeyerek de olsa iktidarı işçilerle paylaşıyor. Engels hemen ardından şöyle diyor: "Halkı ahlakî araçlarla kontrol altında tutmak, şimdi her zamankinden daha fazla geçerlidir. Kitleleri kontrol altında tutmayı sağlayacak ilk ve en önemli ahlakî araç dindi ve din olarak kalacaktır" (AGW, Band V, 428). Bu, burjuvazinin dini aslında nasıl kullandığının beyanıdır, burjuvazinin dinle ilişkisinin ifşa edilmesidir. Hatırlatmak için ekliyorum: Bir ateist ve şüphesiz Fransız burjuvazisinin siyasî temsilcisi olan Napolyon da iktidarının ilk icraatlarından biri olarak dinsizliği

yasaklıyor. Buna Engels de Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu adlı çalışmasında değiniyor. Napolyon'un dini yeniden işlevsel hale getirmek için nasıl çaba harcadığını yazıyor: 1793-1798 yılları arasında din fiilen ortadan siliniyor. Napolyon'un kendisi dahi dini tekrardan hayata etkin kılma girişimlerinde zorluklarla karşılaşır. Yani Engels Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm adlı kitabında dinin halk için muhafaza edilmek istendiğini anlatıyor. Dine toplumu tam yıkımdan kurtarabilecek son ve biricik araç olarak bakıldığını tespit ediyor. Engels devam ediyor: Gelenek yavaşlatıcı bir güçtür ve tarihin eylemsizlik gücüdür. Ama gelenek pasiftir ve bu yüzden de silinmek, etkisiz kalmak zorundadır. Ve ekliyor:

"Din de kapitalist toplumun ilelebet koruyucu duvarı olamayacaktır. Hukuk, felsefe ve din konularındaki tasavvurlarımız belirli bir toplumda yürürlükte olan ekonomik ilişkilerin yakın ya da uzak filizleri ise, bu tasavvurlar ekonomik ilişkilerdeki tam bir değişimin etkilerine dayanamaz. Ya biz doğaüstü vahye inanmalıyız ya da teslim etmek zorundayız ki, hiçbir dini vaaz çöken bir toplumu yıkılmaktan kurtaramaz".

Şimdi görüldüğü üzere Engels'in burada yazdıkları dinin neliği ve kaynağının ne olduğuna ilişkin bir felsefi tartışma değil. Sadece siyasetin, özellikle de burjuva devrimleri sonrasında burjuvazinin, dinin hangi özelliklerini, işlevlerini düşünerek toplumun bir parçası haline

getirmeye çalıştığını anlatıyor. Engels, burjuvazinin dinin işlevi hakkındaki bilgisinin yanlış olduğunu söylemiyor. Dinin birleştiren, yönetimi kolaylaştıran işlevinin burjuvazi tarafından doğru tespit edildiğini çıkarıyoruz onun yazdıklarından. (Burada hatırlatmakta fayda var, zaten Latince Religare de birlik anlamına geliyor). Engels dinin bir ideoloji olarak kullanılmasını ve halkın hegemonya altında tutulmasını anlatıyor burada. Ama "Din halkı uyutmak için akıllı devlet adamları tarafından uydurulmuştur" sığılğında bir tespit yok ortada. Engels'in burada anlattıklarından ya da benzer ifadelerden kalkarak Marksist bir din çözümlemesi yapmak mümkün değildir. Burada anlatılanlar çok bilinen, değişik şekillerde ifade edilmiş olan dine ait bir işlevin tartışılmasıdır. Marx'ın "Din halkın afyonudur" ifadesini de burada anlatılanları temel alarak yorumlamak doğru olmaz. Peki öyleyse ne anlatıyor Marx?

Din Halkın Afyonudur

Marx, "Din halkın afyonudur" ifadesini Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie (Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi) adlı çalışmasında 1837'te kullanıyor. Bu ifadeden, halkın dine sahip olmakla bir uyuşma, bir sarhoşluk durumu yaşadığı ve dolayısıyla siyasî tepki vermediği anlaşılıyor. Buna göre din, gelecekte bir cennet vaat ederek, bu dünyada silik, iddiasız bir yaşantıya kanaat etmeyi sağlıyor. Din, mevcut koşulların ve sömürünün sürmesini sağlayan en önemli araçlardan biri oluyor. Kuşkusuz dinin böyle bir işlevi olduğu savunulabilir. Ama bunun için Marx'ı kaynak göstermeye hem gerek yoktur hem de Marx'tan öncekilere büyük haksızlıktır! Zira Holbach ve diğerleri bunu defaten yazıyor. Yanlış yorum bununla da kalmıyor: Din halkın afyonuysa, bir de bunu hazırlayıp halka sunalar olmalıdır. Böylece yorum genişliyor, halk için birilerinin bir yerlerde afyon ürettiği ve bunu yine halka çaktırmadan içirdiği sanılıyor. Böylece teoriye komplo sosu da ekleniyor. Bu yaklaşım, halkın kafasının çalışmadığı düşüncesini zımnen taşıdığından yorum, halkın vesayet altında tutulması gerektiği düşüncesine kadar genişliyor... Anlamak için Marx'a dönüyorum:

Markсистler tek tek insanların inançları hakkında konuşmak, onların inançlarını nasıl yaşayacağını söylemek hakkına sahip değildir. Eleştirinin hedefine devletin dine kurumsal, siyasal müdahaleleri konulmalıdır.

Marx, dinin eleştirisinin her türlü eleştirinin önkoşulu olduğunu söylüyor. Din eleştirisinin temelindeki düşünceyi şöyle formüle ediyor: İnsan dini inşa eder, din insanı inşa etmez. Buna rağmen din, henüz kendini bulamamış ya da kendini kaybetmiş insanın öz bilincidir ve kendi hakkındaki duygusudur. Kuşkusuz bu düşüncede Feuerbach etkisi kendini hissettiriyor. Ama Feuerbach'ın insanı bilinç düzleminde kalarak açıklıyor olması Marx'ın hemen eleştirmeye başladığı bir düşüncedir. Marx üzerindeki Feuerbach etkisinin parçalandığı nokta Feuerbach'ın idealist insan anlayışıdır. Marx şöyle diyor: “Ama insan, dünyanın dışında bir yerlerde tünemiş bekleyen soyut bir varlık değildir”. Marx insan derken hiçbir kavrama gönderme yapmıyor. Yaşayan, acı çeken, hüznlenen, mutlu olan somut insandan söz ediyor. Marx, insanı, insan dünyasıyla yani devlet ve toplumla tanımlıyor. İnsanı insan yapan bu devlet ve toplum aynı zamanda, tersine çevrilmiş bir dünya olduklarından, tersine çevrilmiş bilinç olan dini de üretiyor. Aynı yerde Marx dini şöyle anlatıyor: Din bu dünyanın genel teorisidir, onun ansiklopedik özeti, onun popüler biçimdeki mantığıdır, onun coşkusudur, onun ahlaksal onaylanmasıdır, onun törensel bütünlücüsü, onun genel avuntusu ve haklılık nedenidir... “Din insani varlığın hayali gerçekleşmesidir çünkü insanî varlık

esaslı bir hakikate sahip değildir. Öyleyse dine karşı mücadele dolaylı olarak manevî aroması din olan dünyaya karşı mücadeledir.”

Marx, devamında “Din halkın afyonudur” ifadesini kullanıyor. Ancak bunun doğru anlaşılabilmesi için hemen üzerindeki satırlarla birlikte düşünülüp değerlendirilmesi gerekiyor: Takip ediyorum: Marx'a göre dinsel sefalet bir yandan hakiki sefaletin bir ifadesidir ve diğer yandan da hakiki sefaletle karşı bir protestodur. “Din ruhsuz koşulların ruhu olduğu gibi kalpsiz bir dünyanın da ruhudur, müşküldeki yaratığın iç çekişidir. Din halkın afyonudur”. Marx'ın din eleştirisi kapitalist toplumun eleştirisine dönüşüyor, onunla birleşiyor. İnsanın içinde yaşadığı somut ilişkiler; acımasızlığıyla, katlanılmaz oluşuyla, sertliğiyle insanı eziyor, sıkıştırıyor, kişiliğini parçalıyor. İnsan, hiçbir değerinin olmadığı, alçaldığı, bir metaya dönüştüğü bu ilişkiler içinde dine sığınarak kendisini manevi varlık olarak hissediyor, algılıyor. Dine yaslanmak işte tam da bu acımasız sömürü ilişkilerinde kendi yerinden memnun olmamak, bu yere bir başkaldırı. Din kapitalizmin acımasızlığı karşısında sığınılan bir liman oluyor. Din, zavallı durumuna düşmüş insanın, bu zavallılığa, bu acıya dayanabilmesini sağlıyor. Din acı karşısında bir afyon görevi üstleniyor, acıyı dindiriyor... Ama Marx acıyı dindiren bu merhem,

acının kaynağını kurutmadığını da düşünüyor.

Marx, halkın sahte mutluluğu olan dinin ortadan kaldırılmasının, halkın gerçek mutluluğunu talep etmek olarak değerlendiriyor. Halkın kendi durumu hakkındaki hayallerinden vazgeçmesini istemek, aynı zamanda hayallere ihtiyaç duymayı zorlayan somut durumdan vazgeçmesini talep etmektir. Marx güçlü bir retorikle devam ediyor: Din eleştirisi, zincirlerin üzerindeki hayalî çiçekleri yoldu -biz hayalî çiçekleri din diye okuyalım-. Üzerindeki hayalî çiçekler yolunca zincir gerçek işleviyle ortaya çıkıyor, görünür hale geliyor. Dinin eleştirisinin hayalî çiçekleri yolması; insan hayalî olmayan ve avuntuya yer veremeyen hakiki zincirler taşıyın diye değil, zincirleri fırlatıp canlı çiçekler toplansın diyor... Dinin eleştirisi insanın hayallerini yıkmıştır ama bunu akıl çağına gelmiş bir insan gibi kendi hakikatini düşünsün, onu etkilesin, ona şekil versin diye yapmıştır. İnsanın hayallerini yıkmıştır; çünkü insanın kendi çevresinde yani hakiki güneşin çevresinde dönmesini istemiştir. “Din, insan kendi çevresinde dönmedikçe, insanın etrafında dönen sadece hayalî güneştir”. Bu durumda tarihin yükümlülüğü, hakikatin ötesinin yıkılmasından sonra bu tarafın, dünyanın hakikatini tesis etmektir. İnsanın yabancılaşmasının kutsal biçimlerinin maskesi düşürüldükten

sonra, yabancılaşmanın kutsal olmayan biçimlerinin maskesini düşürmek öncelikle tarihin hizmetinde olan felsefenin görevidir. Böylece cennetin eleştirisi dünyanın eleştirisine, dinin eleştirisi hukukun eleştirisine, ilahiyatın eleştirisi politikanın eleştirisine dönüşür...

Din Eleştirisi

Bu nokta, Marksistler açısından din karşısında nasıl bir tutum alınacağını da ortaya çıktığı yerdir. Marx'ın “Din halkın afyonudur” ifadesinin yukarıda anlattığım yanlış yorumuyla iş görenler, dine karşı mücadele ettiğini sanırken yanlış bir yol tutuyor. Dine karşı mücadele ettiğini düşünürken, aydınlanmacı bir çizgiye düşüyor. Yasaklamayı, sınırlamayı düşünebiliyor. Ama Marksist olma iddiasıyla bu durumun kendisi uyumsuz. Bunu daha netleştirmek için Engels'e dönüyorum:

Engels, Flüchtlingsliteratur (Göçmen Edebiyatı) başlık makalesinde Blankicilerin yasaklarla Tanrıyı ortadan kaldıracıklarını düşünmesini ironiyle eleştiriyor. Onların ne denli radikal olduklarını kanıtlamak istercesine “Komünde papazlara yer yok, her dinsel gösteri, her dinsel örgütlenme yasaklanmalıdır” önerisini getirdiklerini hatırlatıyor. Bu düşünce tarzı, insanların yukarıdan emirlerle tanrıtanıma yapılabileceğini sanmaktır. Devam eden cümlesini çok anlamlı buluyorum. Bugün süren başörtüsü ve benzeri tartışmalara Marksist yaklaşımın nasıl olacağına da ışık tutuyor. Engels, zulmetmenin aslında mücadele edildiği düşünülen inançları, inanılan şeyleri teşvik ettiğini düşünüyor. Şöyle yazıyor: “Şurası kesindir ki günümüzde Tanrı için yapılabilecek en iyi şey ateizmi zorunlu inanç maddesi olarak ilan etmektir ve Bismarck'ın kilise kültürüyle mücadele yasalarına, dini yasaklamayı da ekleyerek onu daha da yetkinleştirmektir”. Bu ifadeyi Marx'ın felsefeye verdiği görevle birleştiriyorum:

Bugün Marksistler tek tek insanların inançları hakkında konuşmak, onların inançlarını nasıl yaşayacağını söylemek hakkına sahip değildir. Eleştirinin hedefine devletin dine kurumsal, siyasal müdahaleleri konulmalıdır. Somut olarak Diyanet İşleri eleştirilmeli ve dağıtılması savunulmalıdır. Devletten maaşlı din adamlığına son verilmelidir. Dini harcamalar sadece inananların yarattığı kaynaklarla finanse edilmelidir. Okullarda din dersi kaldırılmalıdır. Başta Aleviler olmak üzere her din kendi ibadet mekânına sahip olmalı, kendi ibadetini özgürce yapabilmelidir. İnanca uygun kıyafete asla karışılmamalıdır. Devlet kurumu da olsa üniversitede, üniversite tanımı gereği başörtüsünü yasaklanamaz. •

SOLUN DİNİ İSLAMÎ HAREKETİN SOLU

Yeni solun önünde duran mesele, bölerek, dışlayarak ve tektipleştirerek yol almış modernleşme projesi ve onun bütün yavrularıyla hesaplaşmaktır.

Ferhat Kentel

“Sol/solculuk” üzerine yapılan araştırmalarda dikkat çeken üç temel unsur var: Birincisi, toplumun önemli bir kesiminin genel olarak sol hakkında, özel olarak Türkiye solu hakkında “fikri yok”; ikincisi, fikri olanların Türkiye’de sol deyince akıllarına CHP ya da laik politikalarla özdeşleşmiş, “topluma yabancı” gruplar akla geliyor; üçüncüsü, daha da ilginç bir veri olarak, toplumda “eşitlik”, “özgürlük”, “emeğe saygı” gibi değerlere sahip çıkılıyor.

Bu temel unsurlara ek olarak, toplumun gene önemli kesimi nezdinde sol daha çok üst sınıfların bir meselesi olarak görülüyor, statükodan yana orta-üst sınıf çıkarlarını “çağdaş yaşam tarzı ve seküler kültürel değerler” görünümü arkasında korumaya çalışan kesimlerin kimliği olarak algılanıyor. Ve halkla ilişkisi genel olarak “halk adına doğruyu bildiğini iddia eden bir

seçkincilik” ve muhatap olarak karşısında “cahil, kandırılmış, aydınlatılmayı bekleyen halk” algısı üzerine kurulu, “halktaki” heterojen ve değişken yapıyı göremeyen bir sol, ancak değişmeyen, statikleşen ve gidecek küçülen bir toplum kesiminde destek bulabiliyor.

Yani garip bir paradoks söz konusu: toplumun önemli bir kesimi aslında evrensel olarak solun savunduğu değerlere sahip çıkıyor ama “solcu” değil ve Türkiye’de egemenliğin tezahürü olan “devletçi” konumu “sol” olarak değerlendiriyor. Bu paradoks anlamak ve aşmak için, şimdiye kadar olduğu gibi, “teoriye uymayan halk”ta sorun aramak yerine, “halkı ve pratiklerini görmeyen bir solu ve onun teorisini” sorunsallaştırmak gerekiyor.

Her şeyden önce, toplumun sol düşünceye değebilmesi ve onunla konuşabilmesi için, sol seçkin ve bilen konumundan çıkmak ve “halka yakın olmak”, “halkı görmek” gibi radikal bir adım atmak zorunda. Bu, halk

kuyrukçuluğu / popülizm yapmak ya da sadece faydacı, pragmatik bir açıdan yaklaşmak anlamına gelmiyor; ama en basit ifadesiyle, CHP gibi partilerle “ezberlenmiş” olan “dindışı bir sol” yerine, halkın değerleri arasında yer alan (bu yazının konusu olan) “dinsellik” temas halinde olan, onu dinleyen, anlayan ve kendine eksik olanı, onda kendisini zenginleştirecek boyutları keşfedecek bir “sol” anlayışını ve “sol”un kendisini yeniden tanımlanmasını gerektiriyor.

Modernlik ve sol ilişkisi

Modernite girdiği her coğrafyada aynı yolu izledi; her şeyi ikiye böldü... Tarihi “yeni ve eski”; toplumu “modernler ve gelenekseller”; düşünme yollarını “rasyonel ve irrasyonel” şeklinde birbirinden ayırdı. Bir bakıma, insan “zihin ve beden”, “akıl ve kalp” şeklinde orta yerinden ikiye bölündü. “Yeni” bir dünyada, kapitalist ilerleme ve fethetme ülküsünü besleyecek şekilde, “modern ve rasyonel” olarak bir arada olma

Bugün, Türk modernitesinin böldüğü, gayri meşru ilan ettiği ne varsa dönüp dolaşıp geri geliyor. Artık hayatın ve insanın bölünmesine dayanan model aşıyor; insanlar şimdiye kadar hapsedildikleri ikili kutuplar içinden çıkmaya, bölünen parçalarını bir araya getirmeye ve “bütün” insanlar olmak yönünde taleplerini dile getirmeye çalışıyor.

Yüzyıllar süren çatışmaların bir sonucu olan moderniteyi Türkiye’ye ithal edenler ise bu ayrıştırma ve bölme işini çok daha radikal yöntemlerle yaptı. “Yeni” olanı, “çağdaş-makbul” vatandaşlık kurgusunu kutsallaştırarak, geride kalan ve ötekileştirdiği her şey üzerinde tek gerçeklik olarak dayattı...

Ama bütün bu zorla dayatmalar bir yere kadar işe yaradı. Toplumun geniş bir kesimi, kendi hayatlarında yaptıkları müzakereler aracılığıyla bu dayatmalarla başa çıkmaya çalıştı. Mutlak olarak başa çıkamayacağı baskı karşısında, “yeni”ye uyum sağlamaya çalıştı ama “eski”yi unutmadı. Dışarıdan gelmiş, yabancı ve sunî bir modelin, eskiyi unutturması mümkün değildi; insanlar bu modele karşı kendi hayatlarının otantikliğini -farklılaştırarak da olsa- sürdürdü.

İthal ve yukarıdan aşağı dayatılan modelin tutmadığının anlaşıldığı bugünün Türkiye toplumunda hem genel olarak modernitenin hem de özel olarak Türk modernitesinin böldüğü, gayri meşru ilan ettiği ne varsa dönüp dolaşıp geri geliyor. Artık hayatın ve insanın bölünmesine dayanan model aşıyor; insanlar şimdiye kadar hapsedildikleri ikili kutuplar içinden çıkmaya, bölünen parçalarını bir araya getirmeye ve “bütün” insanlar olmak yönünde taleplerini dile getirmeye çalışıyor... Ehlileştirici seçkinler ve modelin ehlileştirebildiği kesimlere rağmen, “eski” ya da “zaten yok” diye ilan edilen ve ötekileştirilen dindarlar gibi, Müslüman olmayanlar ya da Kürtler de dillerini ve seslerini toplumun hareketine katıyor. Modernitenin “pre-modern” diye adlandırarak ötekileştirdiği, ancak insanların hayatlarını anlamlandırdığı eski bir dünya moderniteyle girdiği müzakere sonucunda bugün yepyeni ufuklar açıyor önümüze...

Bugün parçalanmışlıkların aşılp, insanın bütün çoğulluğu ve tekilliği ile yeni bir bütünselliğin arandığı bütün dünyada, ancak hızlı ve otoriter modernleşmenin yaşandığı bölgelerde daha belirgin olmak üzere, eş zamanlı olarak var olan

üç ayrı dinamik dikkat çekiyor. Modernitenin yarattığı “ulusal toplum”; sonra dışarıdan ithal edilen modernleştirici politikalarla karşı kültürel / dinsel “cemaatler” ve hem modernitenin sonucu olarak ortaya çıkan, hem de cemaatlerden kopuşu ifade eden “birey” olmak üzere bu dinamiklerin karşılıklı etkileşimi söz konusudur. Yani ne bütünleştirici modern toplumun, ne geleneksel cemaat yapılarının, ne de bireyin mutlak olarak tek başlarına belirleyici dinamik oldukları iddia edilemez. Ortaya çıkan toplumsal tezahürler bütün bu dinamiklerin bir arada işleminin sonucudur. Ancak farklı “karşılaşmalar”dan ve heterojen yapılardan söz edilebilir.

Ancak burada her dinamiğin göz önünde tutulması gerekir. Çünkü her dinamik insanlar üzerinde farklı etkiler yapıyor. Modern toplum insanlar üzerinde vatandaşlık temelinde bütünlük duygularını sağlarken, kültürel dinsel cemaatler modernitenin sekülerleşme süreçlerine, akıl ve kalp ayırımına, kamusal-özel ayırımına, kamusal alanda homojenleştirici iktidar politikalarına karşı direnişi ve alternatif bir dünya umudunu besliyor; son olarak bireyselleşme ise gerek toplumun, gerekse cemaatlerin homojenleştirici kimliklerine karşı özgürlüğü öne çıkarıyor.

Öte yandan, sol hareket de modernitenin serüveninden bağımsız değil. Her şeyden önce, Türkiye’deki modernleştirme zihniyeti gibi, “sol” da önce klasik modernitenin ürünü, ama aynı zamanda Türkiye’deki modernleşme politikalarından bağımsız değil; kısaca dünyaya ve insanlığa sahip oldukları bilgi paketi ve bilim silahıyla geleceğe hâkim olunabileceği varsayımına dayanıyor. Ancak hem dünya, hem Türkiye toplumu, hem de insanlığın hayalleri, “kontrol altına alınabilecek”, “biz ve fethedilecek olanlar” şeklindeki basit ikili formlara sığamayacak kadar karmaşık; çok daha total ve tecrübe dolu...

Modernist ulus-devletin altındaki toplumun temellerinde, farklı köşelerinde, farklılaşmış biçimde süren dinselliklerin, kültürlerin taşıdığı ve

halimizi yeniden tanımladı: “ulus” adı altında yeni bir kurgu inşa etti, bu kurguya hizmet etmeyecek olan “kültürel, etnik, dinsel” olanı kopardı, ötekileştirdi... Bir dili başka diller üzerinde, bir tarzı başka tarzlar üzerinde hakim kıldı... “Modern-beyaz-erkek” ideal tipini yeryüzü tanrısı haline getirdi...

Ancak bütün bu ayrıştırma ve yaratılan ideal “insan” tipi, basit bir medeniyet sıçraması ya da “ilerleme” hareketiyle ilişkili değildi, çünkü modernite sosyal sınıflarla, sınıf çatışmalarıyla ilişkiliydi. Modernitenin tezahürleri olarak öğrendiğimiz bütün kurumlar, sınıf çatışmalarından bağımsız çıkmadılar ortaya. Medenileşmek denilen olgu burjuvazinin kendi kültür kodlarını “öğretmesinden” başka bir şey değildi. Ulusal

kimlik diye ezberlediğimiz kurgusal kimlik, burjuvazinin ulusal piyasasını örttüğü bir kimlikti.

Modern, kapitalist, medenî, yeni, ulusal, rasyonel burjuva toplumu bu ikili yapılar ya da kutuplar altında düşünmeyi, ayrıştırma ve bölme operasyonunu uzun kavgaların sonunda, ince teknolojilerle yaptı. Makbul olanı özendirdi, geride kalanı, makbul olmayanı unutturmak için ondan “utanmayı” öğretti. “Akla” dayandığını iddia ettiği kurgularına metafizik bir “inançla” bağlanmayı ve “ehlileşmeyi” öğretti. Ve somut olarak, “ilerleme” olarak dayatılan bu kurgusal gerçeklik, dinselliği ya da etnik aidiyetleri gayri meşruiyet alanına itip savaş açarken, aslında sınıfsal hegemonyayı örttü.

adeta toprağın altında görmeyen ama hisseden köstebek hareketleriyle biriken tecrübe modernliğin, onun yerli versiyonunun ve onun “sol”unun ikili kutuplaşmalarını sorguluyor. Dünyada kartezyen düşüncenin köklerine kadar uzanan, ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla somutlanan; Türkiye’de ise 20. yüzyılın başından beri modern (“çağdaş”) kimliklerimize ve dilimize yerleşen “modern ve geleneksel”, “rasyonel ve irrasyonel”, “kamusal alan ve özel alan” ya da “ilericilik ve gericilik” gibi bu ikilikler yerine, başka bir “düşünme yolu”nun da mümkün olduğu ortaya çıkıyor.

İslâmi hareketin çoğulluğu

Farklı düşünme yolları ve farklı dinamiklerin iç içe ortaya koydukları karmaşık hal, somut olarak İslami hareketin hem izlediği güzergâh hem de bugünü için geçerli. Kuşkusuz, her dönemin kendi içinde başka ayrımlar yapmak ve toplumsal değişimin getirdiği farklı dinamikleri göz önüne almak mümkündür; örneğin 70’li yıllarda muhafazakâr bir Orta Anadolu hareketinden bahsetmek mümkünken, kentleşme sürecine bağlı olarak, 80’li yıllardaki farklılaşmadan, giderek kentli bir hareketin özelliklerinin ön plana çıkmasından, hareketin içindeki sınıfsal ayrışmalarından, Milli Görüş-“Selametçilik” -Erbakan çizgisinin sembolik öneminin parçalanmasından söz edilebilir. Ayrıca, bu süreç içinde, 12 Eylül 1980 darbesiyle toplumsal muhalefetin ezilmesinde İslam’ın araçsallaştırılmasına, Milli Görüş’ü savunan politikacıların “bağımsız” söylemlerine rağmen, patronaj-klientelizm mekanizmaları içinde klasik Türk siyasetinin pek farklı olmayan aktörleri olmalarına dikkat çekilebilir.

Ancak hareketin içinde bulunduğumuz son aşamasında iki büyük olay özellikle vurgulanabilir. Bunlardan birincisi 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasında sembolleşen “iki kutuplu” dünyanın sona ermesi ve kapitalizme karşı bir adalet arayışı olarak sosyalizmin alternatif carî bir model olmaktan çıkmasıdır. 90’lı yıllarla birlikte, Türkiye’de de Turgut Özal’ın kişiliğinde ve liberal ideolojide sembolleşen bu konjonktür, eşitlik ve adalet arayan toplumsal kesimlerde İslami hareketin ivme kazanmasını ve kendine güven duyan bir hareket olmasını sağladı.

İkinci olay ise, çatışmacı siyasal bir kimlik eşliğinde kendine güven duyan İslami hareketin 28 Şubat 1997’de devreye sokulan ve “siyasal İslam’a” karşı sürdürülen savaşla birlikte aldığı darbedir. Bu darbeyle birlikte İslami hareket, hem çatışmacı özelliğini, hem de kendine duyduğu güveni büyük ölçüde

İslami hareket otomatik olarak “iyi” veya “kötü” olarak adlandırılmaz. Bu hareket içinde bulunduğu toplumdan çıktı, onun izlerini taşıyor; bir yandan bu toplumdaki tahakküme karşı mücadele ederken, bir yandan da onu yeniden üretiyor. Bir yandan yeni açılımlar getirirken, diğer yandan savunmacı, içe kapanma eğilimleri taşıyor.

kaybetti ve yeni bir aşamaya geçti.

Bu açıdan bakıldığında, 90’lı yıllar İslami hareket için önemli bir değişime tanıklık etti. İslami hareketin 80’li yıllarda ve 1997’ye kadar olan dönemdeki hâkim özelliği, kentleşen çevrenin “kültürel bir cemaat” olarak siyasal katılım arayışı ve Refahiyol Hükümeti pratiğinde somutlaşan “merkezi ele geçirmeye” çalışan siyasal-ideolojik bir hareket olmasıyken, sonraki dönemin entelektüel söyleminde daha çok “kentli Müslümanların” vurgusu hâkim oldu. “Müslüman cemaat” fikri ortadan kalkmamış olsa da, bu boyuta “Müslüman birey” boyutu eklendi. Devleti fetih fikri aşınırken, yeni kuşaklarla birlikte, entelektüel düzeyde sorgulama- sorgulanma aşamasına geçildi.

Bu yeni aşamada İslami hareket için yapılabilecek en önemli “özet”, “karmaşıklık” ya da “çok boyutluluk”tur. Dolayısıyla, İslami hareket otomatik olarak “iyi” veya “kötü” olarak adlandırılmaz. Bu hareket içinde bulunduğu toplumdan çıktı, onun izlerini taşıyor; bir yandan bu toplumdaki tahakküme karşı mücadele ederken, bir yandan da onu yeniden üretiyor. Bir yandan yeni açılımlar getirirken, diğer yandan savunmacı, içe kapanma eğilimleri taşıyor.

İslamî hareketin çok boyutluluğuyla

birlikte giden bir unsur, “şimdiki zaman”ın ön planda olmasıdır. 80’lerin devrimci, eylemci, “siyasal” yönü ön planda olan İslamî düşünce serüveninin bıraktığı tecrübenin entelektüel sonucu, bir yandan geçmişin “Asr-ı saadet” ütopyasından, diğer yandan geleceğin “İslamî devlet” ütopyasından çıkış oldu. İslamî hareketin parçalanmış olduğu şu aşamada, bir yanda AKP vasıtasıyla düzenle entegrasyon sürerken, diğer yandan “sorgulama” “siyasal proje”nin önüne geçmiş durumda. Bununla birlikte, bu değişim, siyasal boyutun yokolduğu anlamına gelmiyor; olan, sadece siyasetin yukarıdan aşağıya inmesidir. Şimdiki zaman içinde “siyasî düşünmek”, paradoksal gibi görünse de, hem parçalanmayı derinleştirme riskini göze alarak kendi üzerinde bir sorgulamayı, hem de bütünselliği yeniden kurmayı içeren bir çabayı taşıyor. Bu çaba, bir yandan, iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle birlikte anlamların yeniden dağıtılmaya ve yeniden oluşturulmaya başladığı bir zaman diliminde, bütünselliğini kaybeden din algılarının yeniden bir bütün olarak inşa edilme çabası olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, krize giren aydınlanmacı, pozitivist modernist paradigmanın cevap veremediği anlam arayışına birer “anlam deposu” olarak dinlerin verdiği bir cevabın yansımaları

olarak görülebilir. Başka bir deyişle, “inanma” arayışı ve eylemine paralel olarak hem dindarlaşma, hem de aynı zamanda dinin bütünselliğinin parçalanması, merkezsiz bir yapılaşma, dil ve yeni “dinsellikler” söz konusudur. Din artık ne modern öncesi toplumların bütünselliğini sağlayan anlam dünyasıdır, ne de modernizmin kenara attığı, marjinalleştirdiği, bitmesi beklenen bir inanç sistemidir.

Giderek daha bariz hale gelen modernitenin küreselleşme süreci içinde ve dinselliklerin çoğaldığı bir zaman dilimi içinde, İslam üzerine yapılan tartışmalar ve üretilen düşünceler de bir yandan bütünsellik ve merkezîyet fikrini kaybederken, aynı anda çok yaygın bir satıhta ve farklı alanlarda derinleşebiliyor ve bu tartışmaya katılım alabildiğine demokratikleşebiliyor. Burada da Türkiye’deki İslamî hareketin ve onun entelektüel taşıyıcılarının özgüllüğü devreye giriyor. Esas olarak, dini devletin kontrolü altında tutmak gibi bir kuruluş amacına sahip olmasına rağmen, geleneksel kesimlerin kültürel sermayeleri ve kodları içinde anlam buldukları için büyük rağbet görmüş olan İmam-Hatip liselerinden yetişen kuşaklar başta olmak üzere, moderniteye, geleceğe/cemaate aidiyeti ve bireyselliği bir arada yaşayan kuşaklar İslamî düşüncenin yenilenmesini sağladı. Bu yeni

kuşaklar, 80'li yıllarda ve 90'lı yılların başlarında, siyasal vurgusu ön planda olan, devleti ele geçirmeye soyunmuş İslamî hareketin besleyicisi olarak rol oynarken, 90'lı yılların sonlarına doğru, düşünce düzeyinde hareketin dönüşümünü sağladılar.

İslamî hareketin karmaşıklığına dair bir örnek vermek üzere, heterojen bir özellik sunan İslamî yayınlardan ve 2000'li yıllarda Müslüman entelijensiyanın önemli referanslarından biri olan Tezkire dergisindeki "sınıfsal" tavra bakalım.

Türkiye'ye dair yapılan analiz ve değerlendirmelerde, Tezkire yazarlarının önemli bir yer ayırdıkları konulardan biri de "sermaye" ve "liberalizm"dir. Sermaye çevreleri giderek "ülkenin zinde güçleri"ne kıyasla daha belirleyici hale gelmekte; siyaset sahnesine örgütleyici müdahaleler yapabilmekte; güç ilişkileri "sermayenin mutlakiyetçi güdümüne" girmektedir. Türkiye'de giderek "siyasal bir imkân" olarak görünen, tüm iktidar ideolojileri gibi "kendi tarihsellik ve olumsuzluklarının izlerini silerek tarihdışılaşmaya", "doğallaşmaya" ve "insanlığın ezeli ve ebedi gerçekliği" olarak sunmaya çalışan liberalizm aslında sadece "zulüm ve acı" sunmaktadır.

Ancak liberalizm doğrudan Müslümanların hayatıyetiyle de ilgilidir. Küresel kapitalizm, kültürleri tekdüzeleştirici etkileri bir yana, doğrudan Müslüman toplumların varoluş şartlarını ortadan kaldırmaya; bir "kültürel melezlik" formu içerisine girmeleri mukabilinde, hayat hakkı bağışlayarak, "çağdaş Müslüman öznelliğinin" ifade formlarını da kendi içinde eritmeye çalışmaktadır. Buna karşılık, Müslümanların "sözümüne muhafazakâr 'miras muhafızları'"yla birlikte kapitalizmi aklamak gibi bir yanılsa düşmemeleri gerekmektedir.

Özellikle carî İslamî hareketin eleştirisiyle birlikte, şimdiye kadar solun kullanımında olan "sınıf", "sömürü" gibi kavramlar da ilk defa bir İslamî derginin söylemine girmiştir. Çünkü (homojen bir Batı olmadığı gibi), homojen bir Türkiye de yoktur. Yani hem "imtiyaz", hem "sınıf" vardır; "üstüne üstlük Türk toplumu kaynaşmış bir kitle de değil"dir. İslamî hareket daha adil, baskının ve sömürünün olmadığı bir toplum projesine sahipse, "kendinden menkul meşruiyetini" sorgulamak ve toplumda varolan farklılıkları hem görmek, hem de onlarla birlikte varolmayı öğrenmek mecburiyetindedir.

Bir yandan İslam, diğer yandan İslamî "toplumsal" hareket eksenleri üzerinde yapılan değerlendirme Tezkire'ye hem

Küresel kapitalizm, kültürleri tekdüzeleştirici etkileri bir yana, doğrudan Müslüman toplumların varoluş şartlarını ortadan kaldırmaya; bir "kültürel melezlik" formu içerisine girmeleri mukabilinde, hayat hakkı bağışlayarak, "çağdaş Müslüman öznelliğinin" ifade formlarını da kendi içinde eritmeye çalışmaktadır.

zamanın ve koşulların belirleyiciliğinden bağımsız, varolanla uzlaşmayı engelleyen bir tavra sahip olmasını, hem de bu tür bir ütopyanın taşıyacağı "totaliter" eğilimlerin karşısına "çoğulculuğu" çıkarmasını sağlamaktadır. Söz konusu olan, geçmiş (gelenek) ile bugün arasındaki ilişkinin kurulma; bir köke dayanarak bugünü anlama çabası ve ikisi arasında gidip gelme hareketidir. Farklı alanlara girip çıkarak, farklı referanslarla beslenerek, farklı yorumlayarak gerçekleşen yüksek "düşünumsellik" düzeyi, "asıl" olanı korumak için gösterilen dirençle "enteraktif" bir sürece girmektedir.

Tezkire'ye göre, İslam siyasal

tezahürleriyle birlikte varoldukça, İslamî hareket de varolmaya ve umut olmaya devam edecektir. Çünkü bu hareket "kula kul olmamak gibi insanı asıl insan yapan ilkenin" hâlâ "büyük bir güç kaynağı" olmasına duyulan inancı ve yeni dünya düzeninde ortaya çıkan üretim ve bölüşüm ilişkilerine en önemli itiraz potansiyelini taşımaktadır.

Kuşkusuz farklı alanlarda referansa sahip olan Tezkire dergisi örneği İslamî entelektüel düşüncenin serencamına ait. Ancak artık, inançlarından ötürü ağzına içki koymayan "atkuayruklu, kulağı küpeli" genç bir insan da, ya da bir Anadolu kasabasında, Ermenilere

reva görülenlerin nasıl hâlâ bu toprakları lanetlediğini, Kürtlerin insan yerine konmak istemekten başka bir dertleri olmadığını, bir insanı öldürmenin bütün insanlığı öldürmek anlamına geldiğini anlatan ve kılık kıyafetine, saçına, sakalına ve ağız ve beden diline "geleceklerin", "muhafazanın", "sadeliğin" rengi sinmiş bir yaşlı adam da "İslamî hareket" in parçasıdır.

Sonuç olarak, İslamî hareket çoğuldur ve solun içinde de olduğu gibi otoriter, cemaatçi, dışa kapalı olan kesimlere sahiptir. Tek bir İslamî düşünceden bahsedilemeyeceği gibi, yerinde duran, sabit bir İslamcı kimlikten bahsetmek de mümkün değildir. Bu yüzden, bu heterojen yapıyı görmek, Tezkire'nin yanı sıra, Haksöz gibi daha birçok İslamî dergi ya da çevreleri ya da çeşitli İslamî sivil toplum örgütlerini, İslam ve sosyalizm ilişkisini tartışan, araştıran ve sermayeye ve yenenlere karşı "Abuzer" gibi yenilenlerin ve tek başına kalmışların da olduğunu hatırlatan İhsan Eliaçık'ı ya da Ümit Aktaş gibi Müslüman düşünürleri dinlemek zihnimizi açmaya, yeni kelimeler bulmaya yardım edecek.

Parçaları birleştirmek

Artık ikna edemeyen, çözülen bir modernleşmeci mantık ve esiri olduğu kurgulardan çıkamayan onun "sol" versiyonu işlemiyor. Ancak, sınırlarda müzakere edilen gündelik hayatın çoğulluğu ve karşılaşmaları içinde başka bir mantık işlemeye devam ediyor. Bu mantık hem ayrıştıran ve bölen laikçi ve milliyetçi / ulusalcı modernist hegemonya karşısında hem de kültürel sembollerin otoritarizmine karşı muhalefet dinamiklerini inşa ediyor.

Bugün yeni bir solun önünde duran mesele, ikiye bölerek, böldüğü parçalardan "gereksiz" olanı dışarıda bırakarak ve geride kalanı homojenleştirerek yol almış olan modernleşme projesi ve onun bütün yavrularıyla hesaplaşmaktır. Ve bugün olup bitenlere direnen modernist zihniyet için "sorun" yaratan hayatlar yani hayatın ikiye bölünemeyeceğine işaret eden, bu ikilikleri reddeden ve iç içe geçişlere izin veren karmaşıklık aslında yeni ifade ve duyarlılıkların icadı için zengin bir olanak sunuyor.

Bu karmaşıklık halinden yükselen seslerin ve daha başkalarının hepsini aynı anda, aynı güçle duymak ve duyurmak tabii ki kolay değil; ancak solun "kendini aşması", şimdiye kadar kendini tekrarlayan, tekrarladıkça daralan sol retorik hegemonyasına sığınıp bu seslerin en azından bir kısmını duyanlara karşı "savaş" vererek değil, onların beraber, iç içe geçerek yürünecek insanlar olduğunu görerek mümkün olabilir... •

DİRENİŞ

Neoliberal saldırı Seattle'la başlayan antikapitalist dalgayı yaratmıştı. Şimdi hareketin genel grev dalgalarıyla birleşme olasılığı gündemimize girdi. Emekçiler artık krizlerin faturasını ödemek istemiyor.

- **Faturayı Emek Ödemeyecek** Erkin Erdoğan
- **Kriz Yeni mi Başlıyor?** Joseph Choonara
- **Krizle Beslenen İslamofobi** Cengiz Alğan
- **Çin - ABD Dansı** F. Levent Şensever

EMEKCİLER ARTIK KRİZLERİN FATURASINI ÖDEMEK İSTEMİYOR

Eylül 2008’de başlayan krizin dünya ekonomisine maliyeti, 3.3 trilyon doları buldu. **Türkiye ekonomisinden beş kat daha büyük bir zarar!**

Erkin Erdoğan

ABD Senatosu’nun, Maliye Bakanı Henry Paulson ile yedi arkadaşı tarafından sunulan 700 milyar dolarlık rekor düzeydeki banka kurtarma planını onaylamasının üzerinden yaklaşık iki buçuk yıl geçti. Krizin faturası olarak ortaya çıkan ve David Harvey’in deyişiyle ‘Amerikan halkına ve yönetimine yapılan bir finansal darbeyi andıran’ bu üç sayfalık doküman, neoliberal anlayışı derinden sarstı. Ellerindeki finans balonunu çeşitli kredi mekanizmalarıyla şişirirken devleti ekonominin dışında tutmak isteyen küresel şirketler, birdenbire devlet müdahalesi yanlısı kesiliverdiler. Sosyal harcamalar için olmayan “kaynak”, küresel şirketlerin batmalarını önlemek ve kârlarını korumak için hemen bulundu.

Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın iflasıyla ortaya çıkan ve 2008’in son üç ayı ile 2009’un Ocak - Eylül döneminde dünyayı kasıp kavuran krizin dünya ekonomisine maliyeti, IMF’nin Nisan 2010 tahminlerine göre 3 trilyon 283,5 milyar doları buluyor. Dünya gayri safi yurtiçi hâsılası (GSYİH) üzerinden yapılan bu hesaba göre kayıp, beş Türkiye

ekonomisinden daha büyük. Bu istatistiğin ilgi çekici bir başka yanı ise, en büyük milli gelir kaybının 1 trilyon 940,2 milyar dolar ile Avrupa Birliği’nde yaşanmış olması.

Neoliberalizm nedir?

2008 krizini, sebepleri ve sonuçları açısından neoliberalizmin krizi olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Dolayısıyla, neoliberalizmin kapitalizm için oynadığı işlevlere bakmak, yaşanan krizin arka planını görmek açısından önem arz ediyor.

Neoliberalizm (ya da yeni liberalizm) öncelikle, kapitalizmin 1970’lerdeki krizi aşmasını sağlayan, kişisel özgürlük, bireysellik, rekabet, kişisel sorumluluk gibi retorik kavramlar üzerine kurulu bir ideolojik formasyon olarak karşımıza çıkıyor. Geniş yığınları yoksullaştırmak; işçi sınıfını daha çok, güvencesiz ve esnek çalışmak durumunda bırakan ekonomik politikalara ikna edilebilmek için toplumu propaganda ile dumura uğratmak bir zorunluluk olarak değerlendirilebilir. Kapitalizmin baş tacı ettiği bu kavramlar, geride kalan 40 yılda, eğitim,

kitle iletişim araçları vb ile yaşamın en küçük detayına kadar başarıyla sızdırılmıştır.

Egemen sınıf öğretisi olarak neoliberalizm, devletin ekonomiden elini çekmesi ve piyasayı özel sermayenin, tam rekabet şartları altında yönetmesi gerektiğini savunur. 1929 Büyük Buhranı ile tarihe karışmış olan “bırakınız yapsınlar” şiarı neoliberalizm ile yeniden uygulama alanı bulmuştur. Buna göre, toplumsal refahın maksimizasyonu serbest piyasa şartlarında olacaktır ve ekonomideki her türlü sorun, doğal olmayan tekelin (örneğin sendikalar!) piyasaya müdahalesinden kaynaklanmaktadır. Bireyler ekonomik çıkarları çerçevesinde rasyonel tercihler yaparlar. Her bir bireyin kendi faydasını maksimize etmeye çalışması toplumsal refahı da maksimize etmenin biricik yoludur. Devlet müdahalesi sadece savunma, özel sermayenin korunması ve piyasadaki para hacminin belirlenmesi ile sınırlanmalıdır. Tam istihdam da yine serbest piyasa koşullarında sağlanacaktır.

Neoliberal politikanın ekonomideki somut (ve muhtemelen bizlerin de en çok hatırladığı) görünümünden bazıları kamu hizmetlerinin satılması

(özelleştirmeler), hükümet harcamalarının azaltılması, ücretlerin baskı altına alınması ve devlet düzenlemelerinin olanaklar ölçüsünde ortadan kaldırılması olarak sayılabilir. Bu politikalar 1980’lerden itibaren ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde, Reagan, Thatcher ve Kohl gibi liderler tarafından; şu ya da bu şekilde IMF’den borç almak durumunda kalmış ülkelerde ise, dayatılan “soğuk hindi” politikasını yürürlüğe koyan hükümetler tarafından sert bir şekilde uygulanmıştır.

Neoliberalizm hayata geçişi

Neoliberalizmin egemen bir politika olarak hayata geçmesi, kapitalist sınıfın çıkarlarına denk düşmesi sayesinde otomatik olarak gerçekleşmedi. Öncelikle işçi sınıfı örgütlülüğünün, yani sendikaların baskı altına alınması gerekiyordu. Neoliberalizm, kurmaya çalıştığı fikrî hegemonyanın yanı sıra bu baskı mekanizması ile varlığını sürdürmüştür: “Piyasalara karşı gelerseniz, ezilirsiniz.”

1980’lerin başlarında, emeğin gücünü dağıtmaya dönük birkaç önemli ve sembolik olaydan bahsedilebilir. ABD Başkanı Reagan’ın 1981’de göreve geldikten

VARLIK DEĞERLERİ KRİZİ

Artı değerın emilmesi, kapitalizm için giderek artan bir problem yaratmaktadır. 1750’de dünyadaki toplam ürün ve hizmetlerin toplamı, sabit değerlerle 135 milyar dolarıdır. Bu değer 1950’de 4 trilyon dolar, 2000’de ise 40 trilyon dolar düzeyine geldi. Gordon Brown’un tahmini doğru çıkarsa 2030’a gelindiğinde bu rakam ikiye katlanarak 100 trilyon dolar seviyesine ulaşacak.

Kapitalizm, tarihi boyunca yaklaşık %2,5’luk bir yıllık büyüme oranı tutturmuştur. Bu, 2030’a gelindiğinde yılda

2,5 trilyon dolarlık kârlı yatırım alanı bulunması gerektiği anlamına gelmektedir ve bu oldukça güç bir görevdir. Özellikle 1970’ten beri, artı değerın nasıl emileceği ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Giderek daha az bir oran gerçek üretime gitmekte, giderek artan bir oran ise varlık değerleri üzerinden yapılan spekülasyona ayrılmaktadır, ki bu da 1975’ten beri yaşadığımız finansal krizleri açıklamaktadır.

David Harvey’in “Is This Really the End of Neoliberalism?”

sonraki ilk hamlelerinden biri, hava trafik kontrolörlerinin gücünü yok etmeye yönelikti. Sendikaların daha iyi çalışma koşulları, daha iyi ücret ve 32 saatlik iş haftası için ilan ettiği grev, ‘ulusal güvenliği tehlikeye düşürdüğü’ için yasaklandı. Reagan, grevin 48 saat içinde bitirilmesini istedi. Bu süre bitirmez, 13.000 işçiden, greve devam eden 11.345’i işten atıldı ve yerlerine grev kırıcılar alındı. Normal koşullarda bir kontrolörün yetiştirilmesi 3 yıl alıyordu.

Hindistan’da 1982’de ücret artışı ve ikramiye talepleri için, 50 yapımevinde 250.000 işçinin katılımıyla Büyük Bombay Tekstil Grevi örgütlendi. Yaklaşık bir yıl süren bu grevin sonucunda, Mumbai’deki 80 tekstil yapımevinin çoğu kapandı veya başka şehirlere taşındı. 150.000 kişi, grevin yenilmesi sonucu işsiz kaldı.

İngiltere’de işçi sınıfının en militan ve aktif kesimi madencilerdi. Margaret Thatcher’ın Muhafazakâr Partisi 1984’te, kâr getirmede için 20 kömür madenini kapatmak istedi. Bu karar, 20.000 işçinin işsiz kalması demekti. Mart 1984’te başlayan grev bir buçuk yıl sürdü ve madenciler yenildi. Madenlerin çoğu kısa zamanda kapatıldı ve 1994’te kömür madenleri özelleştirildi. Özelleştirme yapıldığında 1983’teki 170 madenden sadece 15’i kalmıştı. Madencilerin yenilgisi İngiliz işçi sınıfının hafızasına olumsuz örnek olarak kazındı ve bunu izleyen dönemde işçiler greve çıkmakta eskisi kadar istekli olmadı.

Türkiye’de ise, 24 Ocak 1980 Kararları olarak bilinen neoliberal yapısal dönüşüm kanlı 1980 Darbesi eliyle gerçekleştirildi. Kısaca hatırlayacak olursa, Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal’ın hazırladığı programda devletin ekonomideki payını küçültmeye dönük tedbirler alınmış, %33 oranında devalüasyon yapılmış, tarım ürünlerindeki destekleme alımları ve başka bir dizi sübvansiyon kaldırılmış, dış ticaret serbestleştirilmiş ve yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmişti.

Eşitsizlik doğal mıdır?

Kapitalizm bir yandan zor yoluyla yeni liberal politikaları uygulamaya çalıştı,

2008 kriziyle birlikte ortaya çıkan gerçek şu ki, neoliberalizm kapitalizmin kâr oranlarının düşmesine bir çözüm getiremiyor. Şirketlere aktarılan yüz milyarlarca dolara rağmen kriz tam olarak geride kalmadı. Küresel şirketler, daha çok devlet müdahalesine ihtiyaç duyar hale geldi.

bir yandan da 1968 hareketinin fikirsel kazanımlarını ortadan kaldırmaya gayret etti. Kârları artırmanın tek yolu, insanları daha aza razı etmekten geçiyordu. Yurttaşlar daha az kamu hizmeti almalı, eğitim ve sağlık paralı olmalı, ancak aynı zamanda zenginlerin daha da zenginleşmesi toplumda normal karşılanmalıydı. 1970’lerin ikinci yarısından itibaren, insanların eşit yaratılmadığına, eşitsizliğin doğal olduğuna dair muazzam bir propaganda başladı.

Eşitsizlik özellikle ABD’de güçlüydü. Yüksek seviyelerdeki sosyal dışlanma

ve yoksulluk, gelir adaletsizliği, eğitim ve sağlıktaki eşitsizlik, yüksek suç oranı gibi birçok olgu, bu eşitsizliğin görünümleriydi.

Eşitsizliğin doğal olduğuna dair araştırmalara hükümetler ve şirketler destek verdi, televizyonlardan bunların propagandaları yayıldı. Bu fikirler zaman içinde kısmen Amerikan kültürünün bir parçası haline geldi. 1980’lerden itibaren ise yoksulların (siyahlar, kadınlar, farklı cinsel yönelime sahip bireyler) genetik nedenlerle daha fazla sıkıntı yaşadığı propagandası başladı. Sosyal

problemlerin genetik kodlardaki bozuklukla bir ilişkisi olduğu iddia edildi.

Bu propaganda, solun da zayıflığı sayesinde başarılı oldu. Örneğin, 2000 yılında ABD’de çalışanların %79’u ortalama ücretten daha az kazanıyordu ve bu durum kanıksanmıştı.

Makro düzeydeki durum ise daha çarpıcı: Birleşmiş Milletler Üniversitesi’nin 2000 yılı verilerine göre en zengin %1 nüfus, küresel mal varlığının %40’ına sahip. En zengin 3 kişi, en fakir 48 milletin toplam varlığından daha büyük birikimi elinde tutuyor. 2008 yılında, 1 milyon dolar veya daha çok sermayeye sahip olan dünyadaki 10 milyon kişinin toplam malvarlığı 41 trilyon doları buluyordu. Dünyadaki toplam GSMH’nin yaklaşık 60 trilyon ABD doları olduğu düşünülürse, dünya işçi sınıfının ürettiği toplam değerın %70’inin, 10 milyon milyonerin güvenilir elinde olduğunu hesap edip rahat uyuyabiliriz!

Artı değer performansı

Keynezyen politikalar, bir daha 1930’lardakine benzer bir ekonomik kriz yaşamamak için oluşturulmuştu. Ancak karşısına çıkan ilk krizde, onun da kapitalizmin yapısal sorunlarına bir çözüm üretilmediği görüldü. Bu krizin doğmasının ve kapitalistlerin başka ekonomi politikalarına yönelmesinin arkasındaki esas sebep kâr oranlarındaki önlenemeyen gerilemeydi. 1960’ların sonuna gelindiğinde sanayi sektöründeki kâr oranı yaklaşık yarı yarıya düşmüştü: Japonya’da %40’tan %20’ye, ABD’de %25’ten %13’e, Almanya’da ise %23’ten %11’e.

Şirketler büyüyüp genişledikçe daha çok sermaye yeni yatırımlara ayrılıyor, üretim arttıkça da kârlılık düşüyor ve yüksek arz – düşük talep olgusuyla karşılaşılıyordu.

Şirketler her zaman sermaye biriktirme performanslarının önündeki engeli aşmak ister. Bu engel, örneğin 1960’larda yeterli emek gücü bulunamamasıydı. ABD’de 1965 yılında göçmenlik yasasında değişiklik yapılarak, göçmen işçilerin ülkeye girişi teşvik edildi. Benzer biçimde 1960’larda Fransa, Almanya,

2008 KRİZİ HASAR TESBİT RAPORU

Birçok ülke 2008’de ekonomik durgunluğa girdi. 2008 başladığında durgunlukta olan ülkeler şunlardı: Estonya, Letonya, İrlanda, Yeni Zelanda, Japonya, Hong Kong, Singapur, İtalya, Rusya, Almanya.

Danimarka 2008’in ilk çeyreğinde durgunluğa girdi, ikinci çeyrekte çıktı. İzlanda, bankacılık sisteminin çökmesinin ardından krize girdi.

Şu ülke veya bölgeler 2008’in üçüncü çeyreğinde durgunluğa girdi: Japonya, İsveç, Hong Kong Singapur, İtalya, Türkiye, Almanya ve İngiltere. Euro para birimini kullanan 15 AB ülkesi bir bütün olarak üçüncü çeyrekte durgunluğa girdi. Avrupa Birliği, G7 ülkeleri ve OECD ülkelerinin tümü ekonomik olarak küçüldü. 2008’in dördüncü çeyreğinde teknik olarak durgunluğa giren ülkeler ise şunlardı: ABD, İsviçre, İspanya ve Tayvan.

Güney Kore “mucizevî” biçimde 2009’un ilk çeyreğinde GSMH’sini %0,1 artırarak durgunluğa girmemiştir.

Dünyanın GSMH açısından en büyük 7 ekonomisi içinde sadece Çin ve Fransa 2008 yılında durgunluğa girmede. Fransa 2008’in 2. çeyreğinde %0,3 küçülmüş, 3. çeyreğinde ise %0,1 büyümüştür.

Çin 2008’in üçüncü çeyreğine kadar, yıl içinde %9’luk bir büyüme sağlamıştır. Çin’de kırdan kente göç eden nüfusa yeterli istihdam sağlamak için %8’lik minimum bir büyüme sağlaması gerektiği kabul ediliyor. Çin’in çalışan nüfusu her yıl %5-7 arası artmakta. %5-8 arasında bir büyüme, Çin için başka ülkelerde durgunluğun yaratacağı bir etkiyi yaratabilir.

Ukrayna, Ocak 2009’da yıllık nominal GSMH’nin %20 küçülmesi ile birlikte depresyona girdi. Japonya’da, 2008’in 4. çeyreğinde yıllık nominal GSMH’nin %12,7 küçülmesiyle durgunluk şiddetlendi. 2009’un ilk çeyreğinde yıllık nominal GSMH’nin %15,2 küçülmesi ile Japonya ekonomisi daha da vahim bir hal aldı.

Neoliberalizmin gelişimi 1999’da Seattle’da ortaya çıkan antikapitalist hareketi yaratmıştı. Şimdi ise bu hareketin genel grev dalgalarıyla birleşme olasılığı gündemimize girdi. Emekçiler artık krizlerin faturasını ödemek istemiyor.

İngiltere ve İsveç, çeşitli ülkelerden göçmen işçileri kabul etti.

Kârları artırmanın ikinci yolu ise, maliyetleri azaltmak (ve emek gücüne bağlılığın üstesinden gelmek) için hızlı teknolojik gelişme sağlamaktır. Bu hızlı gelişme sayesinde 70’ler ve 80’lerde uluslararası taşımacılıkta önemli adımlar atıldı. Konteynırlar ve gelişen gemicilik sektörü ile üretim uluslararası çapta örgütlenebilir hale gelmişti. Böylelikle bir ürünün bir parçası Güney Kore’de üretilirken, diğeri ABD’de, bir diğeri ise Avrupa’da üretilabiliyor, tüm parçalar dördüncü bir ülkede montajlanabiliyordu. Telekomünikasyon sektöründeki gelişmeler sayesinde üretim ve dağıtım ağları da küresel çapta kolaylıkla örgütlenebiliyordu.

1980’lerin ortalarına gelindiğinde, emek gücü, üretimde bir kısıt olmaktan çıkmıştı. Reagan, Thatcher ve neoliberalizmin diğer uygulayıcıları örgütlü işçilere saldırırken, grevler karşısında (gerekirse fabrikaları kapatıp üretimi başka bir ülkeye taşımak gibi) alternatifleri olduğunun farkındaydılar. İşçi grevlerine, ücretlere ve sosyal haklara böyle bir iklimde saldırıya geçildi.

Ancak düşen ücretler başka bir sorun yaratmaya başladı: Pazarın daralması. Daha az kazanan işçiler daha az tüketiyor, toplamda piyasadaki tüketim hacmi düştüğü için artı değer birikimi performansı yine azalıyordu. Bu soruna bir çözüm olarak kredi kartı sektörü ortaya

çıktı ve işçilerin henüz kazanmadıkları paraları harcaması sağlandı. Bir başka faktör ise ev fiyatlarındaki artış ve ev kredilerindeki yaygınlaşmaydı. Bu sektörler hızla büyüdü ve emlak balonunu oluşturdu.

Ancak kredi (yani borçlanma) sistemi, ekonominin olduğu gibi devam edeceği varsayımına dayanmaktadır. Artı değer sürekli emilemediği ve beklentiler hızla değişebildiği için, kredi sektörü sistemin zayıf karınlarından birini oluşturur. Beklentilerin olumsuzla doğru çevrilmesi işsizliği yoğun olarak etkilemektedir. Örneğin, ABD’de Aralık 2007 – Ağustos 2009 arasında 8,5 milyon kişi işten atıldı ve işsizlik oranı %10’a çıktı.

Neoliberalizmin, şirket kârlarına yaptığı bir başka önemli katkı da, devlete giden artı değeri özel sermayenin elinde toplamasıydı. Özelleştirmeler sayesinde, o güne kadar devletin mülkiyetinde olan birçok kârlı sektör, büyük şirketlerin malı haline geldi.

Pratikte neoliberalizm

Neoliberalizmin ideolojisi ile pratikteki uygulamalarını birbirinden ayırmak önemli. Çünkü gelişmiş kapitalist ülkelerin egemen sınıfları için neoliberalizm, kendi ülkelerinde uygulanacak ekonomi politikaları bütünü olmaktan ziyade, zayıf ülkelere dayatılması gereken bir program çerçevesi olarak görülüyor.

Chris Harman’ın “Theorising Neoliberalism” adlı makalesinde analiz ettiği gibi,

yaygın kanı neoliberalizmin devletin küçülmesini getirdiğidir. Oysaki gelişmiş ülkelerdeki devlet harcamaları, sanılının aksine, GSMH’ye oranla artmıştır.

Küresel şirketlerin kökleri genellikle tek bir ülkede bulunuyor. Şirket varlıklarının, pazarlarının ve kullandıkları emek gücünün yarısı kendi ülkelerinde. Devletler, ülkelerinde bulunan şirketlerin küresel plandaki çıkarlarını da koruyor. Benzer biçimde kendi ülkelerinin köklü şirketleri kriz nedeniyle batma noktasına geldiğinde bu şirketleri kurtarma planları devlet bütçesinden karşılanıyor. Örneğin, Chrysler firması 1979’da 1,5 milyar dolarlık bir programla kurtarılmıştı. 2008 krizinde yine kurtarıldı. Gelişmiş devletler Keynezyen dönemde olmadığı kadar çok krizle uğraşmak ve finansal kaynak ayırarak bu kriz ortamına müdahale etmek durumunda.

Neoliberalizmin en önemli uygulama alanı, IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla fakir ülkelere dayatılmış olan Yapısal Uyum Programlarıydı. Türkiye, Arjantin ya da Endonezya gibi ülkeler IMF reçetelerini uygulamak durumunda kaldı. Ancak bu programlar, uygulandığı ülkeleri borç sarmalına sokup sorunları derinleştirmekten başka bir işe yaramamıştır. Günümüzde çok sayıda Latin Amerika ülkesi Keynezyen modelle neoliberal modelin bir karışımını uygulamaktadır. Türkiye, 2001 Şubat krizine kadar IMF tavsiyesiyle “kur çıpası”na dayalı sıkı para politikası uygulamaktaydı.

Ancak bu politikaların faizleri bir gecede %7500’lere çıkararak ülke ekonomisini batırmasının ardından Türkiye de IMF programını sorgulamadan uygulamayı bırakmıştır.

2008 kriziyle birlikte ortaya çıkan gerçek şu ki, neoliberalizm kapitalizmin kâr oranlarının düşmesine bir çözüm getiremiyor. 1980’lerden beri büyütülen emlak balonu patladı ve şirketlere aktarılan yüz milyarlarca dolara rağmen kriz tam olarak geride kalmadı. Küresel şirketler, derin krizlerle karşılaşmamak için daha çok devlet müdahalesine ihtiyaç duyar hale geldi.

Bu durum ise işçi sınıfı içinde büyük bir öfke yarattı. Eğitime, sağlığa ve sosyal harcamalara ayrılmayan kaynağın altında var olduğu ve şirket kârları söz konusu olunca derhal bulunabildiği görüldü. Krizin faturasını yine işçiler ödedi. Hem işsiz kalarak, hem de vergileriyle doğrudan şirketleri kurtararak. Neoliberalizmin gelişimi 1999’da Seattle’da ortaya çıkan antikapitalist hareketi yaratmıştı. Şimdi ise bu hareketin genel grev dalgalarıyla birleşme olasılığı gündemimize girdi. •

Not: Bu yazıda David Harvey’in “Is This Really the End of Neoliberalism?”, Chris Harman’ın “Theorising Neoliberalism” makaleleri ile Jonathan Neale’in “Küresel Isınmayı Durduralım, Dünyayı Değiştirelim” adlı kitabının “Neoliberalizm ve Kârlar” bölümünden yararlanılmıştır.

KRİZ YENİ Mİ BAŞLIYOR?

Kriz, düşük kâr oranları sonucunda ortaya çıktı. Marksistler tarafından öne sürülen bu iddia, giderek ana akım medyada da taraftar bulmaya başladı.

Joseph Choonara

Ekonominin durumu, seçimlerden sonra da İngiltere'deki politik yaşamı şekillendirmeye devam ediyor, egemenlerin manevra alanını daraltıyor ve onları bir dizi saldırıda bulunmaya zorluyor. Ayrıca, aynı zamanda işçilerin örgütlenmek ve direnmek zorunda kalacakları zemini de yaratmış olacak. Dolayısıyla, sisteme ilişkin olasılıklar, ona meydan okumak isteyenler için büyük önem taşıyor. Neredeyse üç yıllık bir kargaşa döneminin ardından, önümüzdeki olasılıklar nelerdir?

Krizin ortaya çıkan korkunç sonuçlarını kendimize hatırlatmakta fayda var. Kriz sırasındaki kayıp üretim ve üretilmeyen mal ve hizmetin 4 trilyon dolar olduğu tahmin ediliyor. Bu miktar, aynı zamanda, temel eğitim, sağlık, sağlık tesisi ve beslenme gibi temel ihtiyaçlardan şu anda yoksun olan herkesin, bu ihtiyaçlarını, şimdi ve gelecek 30 yılda karşılamaya yeter. İngiltere Merkez Bankası'nın malî istikrar bölümünden sorumlu yöneticisi Andrew Haldane'e göre, bu krizin uzun dönemli sürekli etkisi, bu kayıpları 60 trilyon ile 200 trilyon dolar arası bir düzeye kadar çıkarabilir.

Sosyalizmin en eski ve en güçlü argümanlarından birisi, kolektif insan emeğinin, bu emeği yaratanların hayatını zenginleştirme kapasitesi ve gerçekte yarattığı zenginlik arasındaki uyumsuzluktur. Ulusları büyük ölçüde hırpalayan, milyonlara açlıkla işkence çektiren ve aynı anda hem istikrarsızlık hem de direniş kıvılcımını ateşleyen bu krizin etkilerinin devam edeceğine dair bütün işaretler şimdiden mevcut.

Krizin yeni dönemi

Ekonomist Barry Eichengreen ve Kevin O'Rourke, bir yıl önce, 'Büyük Durgunluk'un, 1929'da başlayan 'Büyük Çöküntü'nün yolundan gittiğini gösteren bir çalışma yayınladı. Fakat tarih nadiren kendini tekrar eder. Bu araştırmada son yaptıkları güncellemede, küresel ekonominin başlangıçtaki çöküşten nasıl ayrılmaya başladığını gösterdiler.

Devletlerin, şimdiye kadar görülmemiş düzeyde bir dizi kurtarma paketi, teşvik paketi ve nakit takviyesinden oluşan eylemlerinin amacı 1930'lardakine benzer bir krizi önleyebilmektir. Fakat bu müdahalenin bedeli ağır oldu. Vergi gelirleri düşerken krizle ilgili riskleri toplumsallaştırmak, özel sektörün çökmesi ve nihayetinde bütün ulusun iflas etmesi riskini taşıyor.

Geçtiğimiz bahar aylarında Yunanistan'da yaşananlar bunun en açık örneği. Alman hükümeti, aylarca, borç batağına saplanmış olan Yunanistan ekonomisini kurtarmayacağı konusunda ısrar ettikten sonra, euro bölgesi içerisindeki diğer ülkelerle birlikte ve Uluslararası Para fonu (IMF) ile işbirliği içinde Yunanistan'a yardım etmeye karar verdi. Kurtarma paketi tek başına gelmedi. Bu paketin, zaten yüzde ellisi yoksulluk sınırının altında yaşayan Yunan işçilerine maliyeti, geçmişte birçok Üçüncü Dünya ülkesine zorla kabul ettirilen yapısal uyum programları kadar vahşi bir paketle karşı karşıya kalmak oldu. Bunun karşılığında, IMF ve euro bölgesi yönetimi, Yunanistan'ın, kısa vadede borçlarını yeniden yapılandırabilmesini garanti altına aldı. Bu bile kaçınılmaz olanı yalnızca

erteleyebilir, çünkü piyasalar Yunanistan'ın borcunu ne zaman ödeyebileceği konusunda bahse girmeye başladılar bile.

Fakat Yunanistan'ın iflası önlemiş olması bütün sorunların hallolduğu anlamına gelmiyor. 2008 bahar aylarında Wall Street'de yaşanan krizin ilk kurbanlarından birisi olan Bear Stearns'e önerilen kurtarma planını bazı ekonomi yazarları çok beğenmişti. Şu anda çok az sayıda insan Bear Stearns'ü hatırlıyor, fakat pek çoğu onun ardından iflas eden Wall Street bankası Lehman Brothers'ı ve bu olayın ardından yaşanan çöküşü çok iyi hatırlıyor. Spekülatörler, Yunanistan'ı takip edecek çöküş zincirinin nerede yaşanacağını şimdiden bulmaya çalışıyorlar. Bu, örneğin Portekiz gibi diğer zayıf euro bölgesi ülkelerinden biri olabilir, ama pekâlâ İngiltere de olabilir.

Guardian'ın ekonomi editörü Larry Elliot'un yazdığı gibi, "Yunanistan'ın 2010'daki tahmini bütçe açığı, ABD, İrlanda ve tabii ki İngiltere'den daha az. Borçlarını uzun vadede ödeme şansı İngiltere'nin işini kolaylaştırıyor ve hükümet tahvilleri üzerindeki kısa vadeli baskıyı ortadan kaldırıyor. İngiltere'nin işini kolaylaştıran bir diğer nokta ise dalgalı kur oranları. Bu da İngiliz parasının, bir mali kriz sırasında gerginliği taşıyabilmesini sağlıyor. Diğer yandan ise, bilanço dışı pek çok borç, rekor bir barış zamanı bütçe açığı, işlevsiz bir finansal sistem ve tuhaf bir şekilde denge-siz bir ekonomi var.

"Varsayım şu; ABD batamayacak kadar büyük bir ülke, çünkü dünyanın rezerv para birimi dolardır...

Varsayım şu; Japonya batamayacak kadar büyük bir ülke, çünkü borcun GSYİH'ya oranının yüzde 200'den fazla olması her zaman yurt içi tasarruf ile finanse edilebilir. Varsayım şu; İngiltere batamayacak kadar büyük bir ülke, çünkü böyle şeyler burada olmaz.”

Elliott'un da söylediği gibi, tüm bunlar inandırıcılıktan çok uzak.

Toparlanmanın zayıflığı

Tüm bunlar, büyük ekonomilerin teknik olarak durgunluğun dışında olduğu gerçeğine rağmen oluyor. Toparlanma üç kelime ile özetlenebilir: “zayıf”, “kırılgan” ve “belirsiz”. Bu zayıf bir toparlanma, çünkü kriz, tüm şiddetine rağmen, kapitalizmin karşı karşıya olduğu sorunları çözmedi.

Kriz koşulları, otuz yıldan beri var olmaya devam eden düşük kâr oranları sonucunda ortaya çıktı. Sıklıkla Marksist yorumcular tarafından öne sürülen bu iddia, giderek ana akım medayada da taraftar bulmaya başladı. Yakın zamanda Financial Times'da yayınlanan bir makale, Karl Marx'ın “kâr oranı”na denk düşen “sermaye getirisi”nin çöküşü için feryad ediyordu. Makaleye göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu getirinin yaklaşık yüzde 15'i ABD'de üretiliyordu. 1980'lerde bu oran yüzde 10'a düştü ve bugün bu oran sadece yüzde 5. Eğer bu rakamlar güvenilir ise, bu sistem, ABD firmalarının yatırımlarını altı yıl içinde ikiye katladıkları bir durumdan, şu anda ancak yirmi yılda ikiye katladıkları bir duruma geçti demektir. Küresel kapitalizmin dinamizmi için hiç de iyi bir örnek değil doğrusu.

Marks, kriz teorisinde kâr oranlarında uzun vadeli bir düşüşten bahseder. Ayrıca, kârlılığın krizin kendisi tarafından da onarılabileceğini iddia eder ve bunu ‘sermayenin büyük kısmının imhası’ olarak adlandırır. Durgunluk sırasında bazı firmalar başarısız olurlar ve rakipleri tarafından satın alınırlar ve bazıları parçalanmak zorunda kalır ya da karşı karşıya oldukları yükümlülükleri yerine getirebilmek için stoklarını boşaltırlar. Ayakta kalmayı başaran firmalar bu durumun yarattığı avantajı kullanabilirler, değerinin çok altında alımlar yapabilirler ve krizin ardından gelen toparlanma döneminde bunları çok yüksek kârlarla satabilirler. Düşük ücretler ve yüksek işsizlik oranı kapitalistlerin işçileri daha fazla sömürmesine olanak tanır. “Yaratıcı yıkım” süreci, çöküntünün ardından bir patlamaya yol açabilir.

Fakat bu, ekonomiyi tekrar doğal bir dengeye geri döndüren otomatik bir süreç değildir. 1930'lu yıllardaki uzun çöküş döneminin yarattığı dehşet ve İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu

Balon döneminin bütün özellikleri geri dönüyor. Finansal kârlar daha hızlı büyüyor. Konut piyasası yeniden büyümeye başladı. Petrol fiyatları artıyor. Kur spekülasyonu devam ediyor. Zenginler gösterişli tüketime geri dönüyorlar.

yıkımın ardından, ekonomi yeniden canlanmaya başlamıştı. Bu süreç, aynı zamanda devletleri, tüm ulusal ekonomilerini yeniden örgütlemeye zorladı.

Bugünkü kriz, şirketlerin iflaslarında bir dalgalanmaya neden oluyor. ABD'de, 2008 ve 2009 yılında iflas etmiş olan halka açık şirketlerin aktif değerleri, önceki 28 yıldaki toplamdan daha fazlaydı. Fakat şu anki kriz, şimdiye kadar, sistemi bütünüyle temizleyecek ve 1950'lerde ve 1960'larda yaşandığı türden bir ekonomik patlamaya götürecek kadar uzun ya da derin değildi. Bazı çok uluslu şirketler fırtınanın dışında kalmak için, üretimlerini azaltarak hayatta kaldılar. Daha önemlisi, devletler işlerin yürümeye devam etmesi için, örneğin araba üreticileri Chrysler ve General Motors'u kurtararak ve bankacılık sistemine büyük miktarlarda paralar akıtarak müdahalede bulundular.

Eichengreen ve O'Rourke, Büyük Durgunluk'un uzunluğunu Büyük Çöküş ile karşılaştırıyorlar: “Şu anda küresel sanayi üretiminin toparlandığına dair net işaretler var. Bu, Büyük Çöküş döneminde yaşananlardan farklı bir durum. O dönemde, sanayi üretimindeki

düşüş tam olarak üç yıl boyunca aralıksız devam etmişti.” Çelişkili gibi görüne de, feci bir çöküşü engellemek, bu toparlanma zayıf olsa da, sorunların yavaş yavaş ortadan kalkmasını sağlayabilir.

Ayrıca, bu toparlanma pürüzsüz bir toparlanma değil. İlk tahminler, İngiltere'nin büyüme hızının 2010'un ilk çeyreğinde yüzde 0,2 azaldığını söylüyor. ABD daha hızlı büyüyor, ayrıca ihracata daha fazla bağımlı olan ve dünyada ticaretin azalmasından, ilk mali çöküş sırasında olduğundan daha fazla zarar gören Almanya ve Japonya'dan daha hızlı ilerliyor. Çin ihracat mallarına olan talebin azalmasından da zarar görüyor, fakat devlet tarafından teşvik edilen büyük yurt içi yatırımlar sayesinde hızla büyümeye devam ediyor. Bu, Çin'e hammadde sağlayan bazı gelişmekte olan ekonomilerin servetlerini de ayakta tutuyor. Fakat Çin'de bile, ortaya çıkmakta olan emlak balonu, şüpheli alacak seviyesini yükselten borç verme oranı ve sınırlı pazar için çok fazla üretim yapıyor olması tehlikesinden dolayı, bu büyümenin istikrarlı olmaya- cağına dair korkular var.

Küresel çapta toparlanmanın zayıf

olması, işçilerin zarar görmeye devam edecekleri anlamına geliyor. Bu, ABD, İspanya ve İrlanda'da olduğu gibi bazı ülkelerde yüksek işsizlik oranı ve ücretlere saldırı biçimini alıyor. Almanya ve Japonya gibi, işsizliğin o kadar hızlı yükselmediği başka ülkelerde şirketler çalışanlarını işten çıkarmıyorlar ama haklarından kesintiler yapıyorlar, çalışma saatlerini azaltıyorlar ya da işçilerini yarım zamanlı çalıştırıyorlar. İngiltere bu iki uç örneğin arasında yer alıyor. İngiltere'de, ücretler enflasyon oranının altında tutuluyor ve işsizlik çarpıcı oranda arttı. Nisan ayında işsizlik oranı yüzde 8'e ulaştı, bu, son 14 yıldaki en yüksek işsizlik oranı. Bu rakam, işsiz olup artık iş aramayanları kapsamıyor ve bunların sayısı giderek artıyor. Bu kişiler, çalışabilecek yaşta olanların yüzde 21'ini oluşturuyor. Ayrıca, tam zamanlı iş bulamadığı için yarım zamanlı işte çalışanların oranı 1992'den beri en yüksek seviyede bulunuyor.

İşsizlik ve eksik istihdam, ekonominin kurtarılması durumunda bile devam edecek. Kısa süre önce yayınlanan bir IMF raporu, işsizliğin artacağını ve durgunluk sırasında işsizliği azaltmanın zaman alacağını ve bu gerçeğin önemli bir mali bileşen olduğunu iddia ediyor. Rapora göre, dikkate değer bir gelişmenin yaşanması için, ekonominin toparlanmaya devam ettiğini varsayarsak bile, durgunluğun sona ermesinin ardından bir buçuk yıl geçmesi gerekebilir.

Toparlanmanın zayıflığına eşlik eden bir başka nokta ise kırılganlık. Bu kırılganlık, kapitalizmde son bir kaç on yılda meydana gelen değişimlerin sonucunda ortaya çıktı. Sürekli olarak kârların düşmesiyle karşı karşıya kalan kapitalistler yatırımlarını, kısa vadeli gerçekleşmemiş kâr (defter kâr) elde edebileceklerini düşündükleri mali sisteme kaydirdılar. Emlak fiyatlarının artmasıyla birlikte bu durum, 1990'ların dot.com balonundan tutun da, riskli ipotekli konut finansman sistemi (mortgage) ve emtia balonuna kadar bir dizi balon yarattı ve bu balonlar çöküş zamanı geldiğinde daha da şiştiler.

Bu balonlar, ekonominin dinamizminin devam ettiği izlenimini yarattılar ve sistemi çalıştırmaya devam ettiler. Bu balonların altında yatan, düşük kâr oranları ve kârı artırmayı hedefleyerek yapılan fazla tasarruflarla beslenen “büyük bir kredi balonu”ydı.

Egemen sınıfın en dürüst sözcülerinden olan Financial Times'dan Martin Wolf şöyle diyor: “Çok basitçe, finansal sistem daha büyük ve daha riskli hale geldi. İngiltere'nin durumu oldukça çarpıcı. İngiltere'de, son kırk yılda, bankacılık varlıkları GSYİH'nin yüzde

Katı gerçekler havada erimeye başladıklarında, kapitalizm, onun altında yaşayan milyonların gözünde güvenilirliğini kaybetmeye başlar. Kriz, egemen sınıf içindeki bölünmüşlüğü artırır ve solun kendi argümanlarını ileri sürerek kullanabileceği kırılmalar oluşmaya başlar.

ellisinden yüzde 550'den de fazlasına sıçradı... Finansal sistem büyük ölçüde geliri ve refahı dışarıdan içeriye taşıyan ve ekonominin kırılganlığını artıran bir makine haline gelmiş gibi görünüyor.” Wolf, finansal sistemin “görünürde göz boyayıcı kazançlar ve gerçekte ise acı” ürettiği sonucuna ulaşıyor.

Şu anda ortaya çıkan balon dönemi-nin aşırılıkları çok şaşırtıcı. 2010 Nisan ayında, krizin yükseldiği dönemde ticaretini yapmak üzere gizli finansal araçlar yaratana karşı bir dizi davanın açıldığını gördük. Goldman Sachs'a yeniden ambalajlanmış krediler yaratmak suçlamasıyla dava açıldı. Sachs, toksik varlıklar olarak bilinen varlıkları, Paulson hedge fonu için oluşturulan varlığın içine yerleştirerek yeniden piyasaya sürdü. Alıcıların bozguna uğrayacağından emin olarak bu fonun iflas edeceği konusunda bahse girdi. Dolayısıyla, RBS ve AIG de dahil olmak üzere yatırımcı sigorta eden şirketler iflas ettiler ve şu anda İngiliz ve ABD hükümetleri bu şirketlerin en büyük hissedarları durumundalar. Goldman Sachs suçlamaları kabul etmiyor, fakat bu dava, giderek daha tuhaf ve şişirilmiş hale gelen finans dünyasına ışık tutuyor.

Bu çöküşün, bazı sol eğilimli ekonomistlerin umduğu gibi finans dünyasını “ehlileştirdiğine” dair çok az kanıt var. Aslında, balon döneminin bütün özellikleri geri dönüyor. Finansal kârlar, daha geniş ekonominin içindeki kârlardan çok daha hızlı büyüyor. Durgunlukla birlikte tepe taklak olan konut piyasası yeniden büyümeye başladı. Petrol fiyatları artıyor. Döviz kurları üzerindeki spekülasyon devam ediyor. Bankacılık ikramiyeleri geri dönüyor. Süper zenginler, Dom Pérignon ve benzeri seçkin şampanya markalarının 2010'un ilk üç ayındaki satışlarında meydana gelen yüzde 33'lük artıştan da

anlaşılabileceği gibi, alışkın oldukları gösterişli tüketime geri dönüyorlar.

Malileştirme, sistemin bütününe panik arttıkça her yeni sorunun daha da büyümesi anlamına gelir. Yılbaşından hemen önce Dubai'deki emlak sektörünün çöküşünde ve ardından Yunanistan'da yaşanan tam da buydu. Bütün bu borçlanmalar, zaten zayıf olan toparlanma sürecini daha da kırılgan hale getirdi.

Belirsiz bir gelecek

Son olarak, bütün toparlanmalar güvenilmezdir ve gelecekte de güvenilmez olacaktır. Özel borçlanmaların yerini devlet müdahalesi ve kamudan alınan büyük miktarlardaki borç parayla yapılan yatırımlar aldı ve düşen vergi gelirleri harcama yapmayı daha da zorlaştırdı. Şu anda bütün hükümetler her yerde bir ikilem ile karşı karşıyalar. Destek paketlerinin geri çekilmesiyle “iki kat daha derin bir durgunluk” riski pahasına borçlarını ödemek için kesintiye mi gidecekler? Yoksa euro bölgesi, Yunanistan başarısızlığından dolayı korkarken harcama yapmaya ve para birimleri üzerinde risk almaya devam mı edecek?

Chris Giles, Financial Times'da şöyle yazıyor, “Hiçbir İngiliz hükümeti, barış zamanında, geçen sene İşçi Partisi hükümetinin aldığı kadar çok borç almamıştı ve hükümet bu yıl ulusal gelirin yüzde 11,8'i kadar zarar etti. Hiçbir hükümet harcadığı her dört sterlinin bir sterlinini vergi mükellefleri yerine yatırımcılardan almamıştı. Ve hiçbir hükümet, 2010-2011 döneminde İngiliz hükümetinin yaptığı gibi, her bir hane adına yıllık 6.000 sterlin borç almamıştı. Bu miktarın bir sonraki parlamento döneminde 25.000 sterline çıkması bekleniyor.

İngiltere, kendisini finanse edenlerin güvenlerini tamamen yitirmeyi engellese

bile, politik seçkinler kamu sektörüne daha önce hiç olmadığı kadar şiddetli bir şekilde saldırma konusunda çok kararlılar. Giles'in dediği gibi, “Belirlenmiş harcama kesintileri açısından, taraflar 10 milyar sterlin değerinde bir kesinti gördü - bu rakam, ilk üç yılda yapılması gereken 40 milyar sterlinlik kesintinin çok altında”. Giles, Londra şehrini yatıştırmak için, hükümet tarafından yapılan gerçek harcamanın beşte bir oranında azaltılması gerektiği sonucuna ulaşıyor.

Aynı şekilde, insan kaynakları alanında çalışan profesyonelleri temsil eden bir organizasyon olan Chartered Institute of Personnel and Development, “5,8 milyonluk çekirdek kamu sektörü işgücünün yüzde 10 oranında azaltılacağı... Yani, önümüzdeki beş yılda 500 bin kişilik işin tasfiye edileceğini (bu rakam, tarafların kabul etmeye hazır oldukları rakamdan çok daha fazla)” öngörüyor.

Sol ne ile karşı karşıya?

Solun karşı karşıya olduğu zorluklar, solu felç edecek düzeyde gibi görünebilir. Fakat şunu hatırlamak önemli ki krizler aynı zamanda bizi yönetenleri zayıflatır ve böler.

Katı gerçekler havada erimeye başladıklarında, kapitalizm, onun altında yaşayan milyonların gözünde güvenilirliğini kaybetmeye başlar. Kriz, egemen sınıf içindeki bölünmüşlüğü artırır. Çünkü egemen sınıfın her bir temsilcisi, rakipleri pahasına kârını korumak için çeşitli yollar bulmaya çalışır ve böylece hepsi birbirine karşı konumlanırlar. Farklı kapitalist gruplar küresel ve ulusal düzeyde çatışmaya başlarlar. Dahası çağımızın ideolojik uzlaşılarında çatlaklar ve solun argümanlarını ileri sürerek kullanabileceği kırılmalar oluşmaya başlar.

Sistemi yönetme iddiasında olan politik seçkinler meşruluklarının arka arkaya

uçup gitmesinin cezasını çekiyorlar. Bundan sonra gelecek hükümet, kim olursa olsun zayıf olacak. Yönetmeyi amaçladıkları üzerinde gerçek bir hegemonyaya sahip olamayacak. Fakat benzeri görülmemiş saldırıları gerçekleştirmesi için egemen sınıfın baskısı altında olacak ve bu saldırıları isteyerek ya da kerhen, mutlaka gerçekleştirecek. Bu patlayıcı bir kombinasyon ve bu bağlamda başka mücadeleler, hem bölgesel patlamalar hem de ulusal çatışmalar yaşanacak.

Bu mücadelelerde politika hayati bir öneme sahip olacak. Örneğin, kamu sektöründe çalışanların sayısının azaltılması gerektiği gibi sağduyulu bir görüşü kırmak için, para kazanmak için başka yolların da - örneğin, Trident nükleer programının bütçesini azaltmak ya da gelir vergisi üst oranını artırmak gibi - olduğunu iddia etmek gerekecek. Bu, ana akım politik partilerin gündemine meydan okumak anlamına geliyor. Politika aynı zamanda, kamu hizmetlerini savunmak için yürütülen bölgesel kampanyalar ile bu hizmetleri üreten ve işlerini ve ücretlerini korumak isteyen işçi gruplarının verdiği mücadele arasında köprü görevi görebilir.

Mayıs 2010'da bir konferans düzenleyen Çalışma Hakkı Kampanyası (Right to Work Campaign), her bir mücadeleyi güçlendirerek ve mücadele etmek isteyenler arasında sürekli bir ilişkinin kurulmasını sağlayarak bir dayanışma ve direniş ağı örmeye başladı.

Bu direnişin merkezinde, ayrıca, kendisini kapitalizme sosyalist bir alternatif yaratmaya adanmış ve bütün bir işçi sınıfı hareketini ileriye taşımak için tartışan devrimciler çekirdeğine ihtiyacımız var. Önümüzdeki aylarda durum hızla değişebilir. Bu mücadeleyi yükseltmek için, solun olayların akışından geri kalması gerekir. •

KRİZLE BESLENEN İSLAMOFOBİ

Milliyetçilik kriz anlarında güç kazanır. Söz konusu Avrupa olunca da yükselen milliyetçiliğin düşmanı, göçmenler söylemi islam karşıtlığı oluyor.

Cengiz Alğan

2008'de patlak veren ve etkileri hâlâ süren ekonomik kriz, sık sık 1929'daki Büyük Bunalım ile karşılaştırılıyor. 'Kapitalizmin başkenti' ABD'de taşınmaz mal piyasasının, özellikle de (2000'ler boyunca devasa artışlar yaşamış olan) konut piyasasının ani değer kaybıyla gelen iflaslar çok hızla genişledi. ABD Kongresi banka iflaslarını durdurmak için Türkiye bütçesi büyüklüğünde bir parayı devreye sokmak zorunda kaldı. Altın ve petrolün yanı sıra gıda fiyatları da tarihinin en büyük fiyat artışlarını gördü. ABD doları hemen bütün para birimleri karşısında değer kaybetti.

Konut kredilerinin en riskli 1,4 trilyon dolarlık bölümünün yaklaşık yüzde 40'ı da başta İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, İsviçre olmak üzere Avrupa ülkelerindeki bankaların portföyünde bulunuyordu. Bu nedenle kriz, ABD ile sınırlı kalmadı, hemen Avrupa'ya sıçradı. İngiltere'deki taşınmaz mal piyasası ABD'dekiyle aynı kaderi paylaşırken, İzlanda ve Yunanistan çöküşün eşiğine geldi.

Bu iki ülkeye krizden çıkmaları için topraklarını satmaları bile önerildi. Yunanistan'da halen büyük grev ve gösteriler sürüyor. Fransa büyük göçmen ayaklanmalarına sahne oldu. Arnavutluk gibi Balkan ülkelerinde huzursuzluk giderek artıyor.

Krizle güçlenen milliyetçilik

Aşırı ideolojiler daima büyük kriz anlarında güç kazanır. Krizin gerçek sorumlularına göz dikilmesini engellemek üzere her ülkede işe yarayan milliyetçilik de yine büyük kriz anlarında şahlanır. Söz konusu Avrupa olunca da yükselen milliyetçiliğin 'doğal' düşmanı, berbat yaşam koşullarından kaçıp Avrupa'ya kapağı atmış ve ucuz işgücü kaynağını oluşturan göçmenler oluyor. 11 Eylül'den bu yana da özellikle Müslüman göçmenler. İslamofobi Avrupa'da ırkçılığın yeni temelini oluşturuyor.

İsveç'te İslamofobik parti, ülke tarihinde ilk defa Meclis'e 20 vekil gönderdi. Fransa 5 milyonluk nüfus içinde sadece 2 bin kadının kullandığı burka için yasak çıkarırken aynı şeyi Belçika 30 müslüman kadın için yaptı. İsviçre, ülkede minareli sadece dört cami olmasına rağmen referandumla minareleri yasakladı. Merkel "çokkültürlülüğün büyük bir başarısızlık" olduğunu ilan etti.

Almanya Merkez Bankası eski yönetim kurulu üyesi Thilo Sarrazin, yazdığı kitapta (Almanya Kendini Yok Ediyor) Müslümanların ortalama Alman zekâsını düşürdüğünü savundu. Sarrazin'in kitabı birkaç hafta en çok satanlar (1 milyon) listesinin zirvesinde kaldı. Daha da vahimi, Almanların yüzde 50'ye yakını Sarrazin'in görüşlerini "ikna edici" buluyor, yüzde 18'i Sarrazin parti kursa oy vereceğini söylüyor.

"Kur'an yasaklanmalı" diyen (İslam karşıtı Fitne kitabıyla tanıdığımız) Geert Wilders, Hollanda'da hükümete dışarıdan destek veriyor.

Bu arada, Avrupa çapında aşırı sağa oy kaybetmek istemeyen sağ partiler, ırkçı partilerin söylemlerini kullanmaya başladı. ırkçılık meşruiyet zeminini genişletiyor. İsveç'te göçmen avına çıkan keskin bir nişancı yüzünden polis "tek başınıza sokağa çıkmayın" ikazı yaptı. Newsweek, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'yi "aşırı sağın yeni lideri" olarak kapağına taşıdı. Avusturya'da "ırkçı partiler zirvesi" toplandı.

İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Macaristan, Letonya, Norveç, Slovakya, İsveç, İsviçre ve Hollanda'da oldukça faal ırkçı partiler var ve çoğu ülkesinin parlamentolarına temsilci yolladı. Danimarka ve Hollanda'da hükümetlere dışarıdan destek veriyor. Çoğu zaman göçmen ve Müslüman karşıtı kararların çıkarılmasında etkin roller oynuyorlar.

Almanya

Son 20 yılda ırkçıların 137 kişiyi öldürdüğü Almanya'da, Federal Anayasa'yı Koruma Teşkilatı tarafından 'parlament düzeni tehdit eden sakıncalı siyasî hareketler' olarak takip edilen ırkçı partilerin başında Milliyetçi Alman Partisi (NPD) geliyor. Genel başkanlığını eski subay Udo Voigt'un yaptığı NPD dışında bir de Alman Halk Birliği (DVU) partisi

var. Bu iki parti 2009 yılından beri 'Alman İttifakı' adı altında işbirliği yapıyor.

Aşırı sağ partiler federal düzeyde yüzde 5'lik barajı aşamadıklarından mecliste temsil edilmiyor. Doğu eyaletlerinde güçlü olan NPD, iki eyalet meclisinde temsil ediliyor. Almanya'nın genelinde 50'den fazla yerel mecliste temsil edilen NPD'nin yasaklanması ile ilgili federal meclis girişimi partinin içinde çok sayıda Alman istihbarat elemanının olduğu gerekçesiyle Federal Anayasa Mahkemesi tarafından reddedildi. Sarrazin gibi sosyal demokrat olan SPD Genel Başkanı Sigmar Gabriel, verdiği bir mülakatta "şeriat düzeni ile yönetilmek isteyenlerin Almanya'yı terk etmelerinin gerekli olduğu"nu söylüyor.

Hollanda

2004'te Liberal Parti'den ayrılıp Özgürlük Partisi'ni kuran Wilders, 2006'da girdiği ilk seçimlerde 150 sandalyeli Hollanda Meclisi'nde 9 koltuk kazandı. Wilders, hem kendi ülkesindeki hem de Avrupa'daki sağ ve ırkçı partileri derinden etkiliyor. 11 Eylül saldırılarının 9. yıldönümünde New York'a davet edilen Wilders, "New York'un 'yeni Mekke' olmasına müsaade etmeyin" çağrısı yapmıştı. Haziran'da yapılan seçimlerde Wilders, 24 milletvekilini Meclis'e sokarak bütün dünyayı şaşırttı. Hollanda'da Ekim'de göreve başlayan Liberal-Hristiyan Demokrat koalisyona dışarıdan destek vererek kilit bir konuma geldi.

Wilders, Kur'an'ı Hitler'in Kavgam kitabına benzeterek yasaklanmasını istiyor.

Belçika

İrkçı partilerin özellikle Flaman bölgesinde kuvvetli olduğu Belçika burka yasağını gündeme aldı. Yarım milyon Müslüman'ın yaşadığı ülkede burka kullanan sadece 30 kadın için yasa çıkarmak isteyen Belçika Meclisi'nde, ilk oylamada 134 evet oyuna karşı tek bir hayır oyu çıkmadı. Belçika öte yandan kendi içinde coğrafi olarak da bölünmenin eşiğinde.

Flaman tarafında aşırı sağ ve milliyetçiler üç partinin çatısı altında toplanıyor. Bunlardan Vlaams Belang (VB) İslam ve yabancı karşıtlığıyla ünlü. Liderliğini Bruno Valkeniers'in yaptığı VB düzenli olarak İtalya, Fransa, Almanya, Avusturya ve Hollanda gibi ülkelerde faal olan ırkçı partilerle bir araya gelerek İslam karşıtı politikalar belirliyor. Toplumda mevcut yabancı karşıtlığının meclisteki temsiline önce VB çizgisindeki De Decker'in Listesi (LDD) isimli parti ortak oldu. Flaman Liberaller'den (VLD) kopan Yeni Flaman İttifakı (N-VA) da kısa zamanda büyüdü ve 2010 seçimlerinde ülkenin en büyük partisi olmayı başardı. N-VA, Belçika'nın Flaman ve Valon bölgesi olarak ayrılmasını savunuyor. VB ve LDD kadar radikal söylemleri olmayan N-VA göçmen politikası temel alındığında aşırı sağ olarak değerlendirilebilir. Ancak N-VA'yı diğer partilerden ayıran özelliği, keskin söylemlerden kaçınması ve göçmenlere kendi çatısı altında seçilebilecek sıradan yer vermesi. Ülke siyasetinin diğer ayağı olan Fransızca konuşulan bölgelerde, VB'nin karşılığı durumunda olan Milli Cephe (FN) var.

Avusturya

Aşırı sağcı Avusturya Özgürlükçüler Partisi (FPÖ), 1999 seçimlerinde yüzde 26,9 oy alarak iktidar ortağı oldu. 2005'te bölünen partiden ayrılan Jörg Haider, Avusturya'nın Geleceği İçin İttifak (BZÖ) partisini kurdu. 2008 seçimlerinde Strache'nin lideri olduğu FPÖ yüzde 17,5 oy alırken, Haider yüzde 10,7 alarak sürpriz yaptı. 183 sandalyeli mecliste bu iki parti 55 sandalye elde etti.

İslam'ın resmî din olarak tanındığı ilk Avrupa ülkesi olan Avusturya'da yabancılardan ve işsizlikten şikâyet edenler FPÖ'ye yöneliyor. Parti yüzde 25 oranında destek topluyor. FPÖ, daha önceki seçimlerde, "Müezzin yerine kilise çanı", "Viyana İstanbul olmayacak", "Batı ülkesi Hristiyanların elindedir" gibi söylemleri kullandı. Seçim kampanyası için müezzin vurma oyununun internette kullanıma açılması da savcılıkça takibe alınmıştı.

Avrupa'da tablo pek iç açıcı değil. Dresden'de her yıl on binlerin katıldığı neo-Nazi karşıtı Antifa gösterilerinin bütün Avrupa'ya yayılması, tarihsel sonuçlarını Nazilerden bildiğimiz faşizme giden yolun tıkanmasının en iyi yöntemini gösteriyor.

Danimarka

Danimarka Halk Partisi'nin (DF) kökleri 1970'te kurulan İlerleme Partisi'ne kadar uzanıyor. "İslam bir din değil, dünyayı mahvetmek isteyen bir harekettir" diyen Glistrup'un çırağı olan Pia Kjaersgaard, 1995'te hocasıyla yollarını ayırıp DF'yi kurdu. 'Danimarka Danimarkalılarıdır' sloganıyla varlık nede-nini Müslüman karşıtlığı üzerine kuran DF, her seçimde oyunu artırmayı başardı. Kjaersgaard, Kasım 2001'de yapılan genel seçimlerde yüzde 12 oy alarak meclise 22 milletvekili sokmayı başardı. Böylece, meclis aritmetiğinde anahtar parti konumuna geldi.

Liberal-Muhafazakâr koalisyon hükümetini dışarıdan destekleyen DF, 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Avrupa'nın en sert yabancılar kanununun gizli mimarı oldu. Kjaersgaard, ülkede yaşayan Müslümanların asimile edilmesini savunuyor. Bu kanunu yeterli bulmayan DF, tam 16 kez daha sert maddeler ilave ettirdi. Kasım 2007'de yapılan seçimlerde oyların yüzde 13,8'ini aldı, 175 kişilik parlamentoya 25 vekil sokarak 3. büyük

parti oldu. Başörtüsünün kamusal alan ve eğitim kurumlarında yasaklanması isteyen DF, ülkede cami inşaatına da karşı çıkıyor. İrkçı parti özellikle Müslümanlardan suç işleyenlerin ailesiyle beraber sınırdışı edilmesi için hükümete baskı yapıyor.

Danimarka vatandaşı olmayan yabancılardan seçme ve seçilme haklarının geri alınması DF'nin önemli gündem maddeleri arasında. Pia Kjaersgaard iktidarda olmamasına rağmen, ülkenin 'gizli başbakanı' olarak tanımlanıyor. İslam'ı "Avrupa'nın yeni vebası" ve "terör dini" olarak tanımlıyor.

İsveç

İsveç'te 19 Eylül'de yapılan seçimlerde yabancı karşıtı İsveçli Demokratlar Partisi (SD) meclise girdi. Yüzde 5,7 oranında oy alan Jimmy Akesson başkanlığındaki SD'liler parlamentoya 20 milletvekili soktu. SD'nin bu yükselişi toplumda büyük tepki meydana getirdi ve SD'ye karşı açık tavır alındı. Seçimde başbakanlığa seçilen Merkez Sağ İttifak lideri Fredrik Reinfeldt ve

rakibi Kırmızı-Yeşil koalisyon lideri Mona Sahlin seçim öncesi SD ile hiçbir işbirliği arayışına girmeyeceklerini duyurdu. İrkçı partinin söylemi diğer ülkelerdekiyle aynı: "İsveç, İsveçlilerin kalacak", "Göçmen politikalarını gözden geçireceğiz", "İsveç'in İslamlaşmasını durduracağız".

Macaristan

Macaristan'ın faşist partisi Daha İyi Bir Macaristan Hareketi (Jobbik) tam anlamıyla bir Nazi partisi. Roman ve Yahudi karşıtı nefret söylemleriyle Avrupa'nın en büyük faşist partilerinden biri haline geldi. 2008-2009 arasında toplam sekiz Roman öldürülürken, onlarcası da yaralandı. Ürkütücü olan ise, Jobbik'in destekçilerinin ağırlıklı olarak 20-35 yaş arası gençler olması.

Parti 2007 yılında Macar Gardları adlı paramiliter bir grup oluşturdu. Bizdeki muadili Ülkü Ocakları ve Alperen Ocakları olan bu örgüt genç militanları tek tip üniforma ve nazi benzeri sembollerle giydiriyor. Üç bin kadar paramiliteri olduğu söylenen Macar Gardları hemen her faşist yapılanmanın kullandığı ve bize de pek yabancı olmayan bir slogan kullanıyor: "Macar Ülküsü". Bu ülkünün en büyük düşmanı ise Romanlar.

Jobbik, diğer faşist partilerden farklı olarak son derece gelişmiş ve modern propaganda yöntemleri kullanıyor. Seçim afişlerinde şık görünümlü erkek ve kadın adaylar "Daha iyi bir Macaristan" sloganının altında gülümsüyor. Sürekli güncellenen internet sitelerinden İngilizce yayın yapıyorlar.

Avrupa Birliği kurumları

Avrupa Birliği'nin (AB) ilk başkanı unvanını taşıyan Herman Van Rompuy, Berlin'de yaptığı konuşmada Avrupa'yı yükselen ırkçılık konusunda uyardı. "Bugün Avrupa'nın en çok korkması gereken korkunun kendisidir" diyen Rompuy, "Korku bencillik, bencillik milliyetçilik, milliyetçilik de savaş getirir" diyordu.

Avrupa'da yükselen ırkçılığı AB'nin kendi kurumları da rapor ediyor. Örneğin, merkezi Viyana'da bulunan AB Temel Haklar Ajansı, 2009 sonunda yayımladığı raporunda Avrupa'da ırkçılığın "şok edici seviyelerde" olduğu, ancak üye ülkelerin ırkçı gruplara karşı ciddi hiçbir yaptırım uygulamadığını bildiriyordu. Görüldüğü gibi tablo pek iç açıcı değil. Dresden'de her yıl on binlerin katıldığı neo-nazi karşıtı Antifa gösterilerinin bütün Avrupa'ya yayılması, tarihsel sonuçlarını Nazilerden bildiğimiz faşizme giden yolun tıkanmasının en iyi yöntemini gösteriyor. •

ÇİN-ABD DANSI

Çin ve ABD her ne kadar rekabet içinde olsa da, aynı zamanda birbirlerine ihtiyaçları var. **Ancak bu, karşılıklı çelişkiye dayanan bir bağımlılık.**

F. Levent Şensever

“Dünyanın eksenini kayıyor mu?” son dönemlerin popüler bir sorusu. Çeşitli kesimlerin verdiği yanıtlar ne kadar tartışmalı olursa olsun, bir nokta net: Dünya hızla küçülüyor. Aynı oranda, karşı karşıya kaldığımız yoksulluk, nükleer silahlanma, iklim değişikliği, kitlesel göçler, salgın hastalıklar, enerji, gıda ve su arzındaki sorunlar da küresel ve bir o kadar da siyasal bir hal alıyor.

Birkaç yıldır yaşanan kriz gerçek anlamda küresel etkiler yaratıyor. Krizin etkisinden hiçbir ülke veya bölge kaçmadı. Krizin tüm siyasî, ekonomik ve toplumsal etkileri küresel düzeyde karşılıklı etkileşim oluşturuyor. Çünkü bu hem küresel kapitalizmin sismik etki yaratan yapısal sorunlarından kaynaklanıyor, hem de 1929 yılından bu yana yaşanan en derin kriz.

Bu krizle birlikte, işsizlerin sayısı OECD ülkelerinde 50 milyona, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre dünya toplamında 217 milyona ulaşırken, İspanya gibi sanayileşmiş bazı ülkelerde oran yüzde 20'lere kadar çıkıyor. Artan işsizlikle birlikte ücretler üzerinde oluşan basınç, işçi ücretlerinde gerileme ve gelir dağılımında eşitsizliği de artırıyor. Krizin bir diğer önemli etkisi de artan kamu harcamaları ve borçlar şeklinde ortaya çıkıyor. Kapitalist ülkeler kamu

harcamalarını finanse etmek için zorlanırken, finansman ancak gelecek kuşakların şimdiden borçlanmasıyla olanaklı hale geldi. Bu durum, krizin bir dizi ağır etkisinin gelecek kuşaklara havale edilmesi anlamına geliyor. Tüm bunların yanı sıra, henüz finans kurumlarındaki zehirli varlık sorunları çözülmezken, küresel düzeyde sermaye hareketliliğindeki eksen kayması da dengeleri daha hassas bir hale getiriyor. Kısacası, kriz şu an için hafiflemiş gibi görünse de, uzun vadeli etkileri açısından daha uzun sürecek gibi görünüyor.

Kriz aynı zamanda küresel düzeyde siyasî ve ekonomik güç dengelerinin de değişmesine yol açıyor. Küresel

kapitalizmin yapısal sorunlarından kaynaklı olarak 1970'lerde başlayan krizi ve buna bağlı olarak özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından somut olarak gözlenen ABD'nin liderliğindeki “Batı” hegemonyasındaki gerileme, başta Çin olmak üzere “yükselen” ekonomilerin nüfuzlarını artırmasının önünü açan bir süreç oldu. Öngörülere bakılırsa, ABD'nin 2000 yılı dünya üretimindeki yüzde 31'lik payı, 2030 yılı itibarıyla yaklaşık yüzde 12'ye gerilerken, Çin'in payı yüzde 24'e yükselecek.

Çin, Hindistan ve ABD arasındaki dünya egemenliği yarışı son bin yıldır inişli çıkışlı bir seyir izliyor. 1000 yılında Çin ve Hindistan birlikte dünya toplam

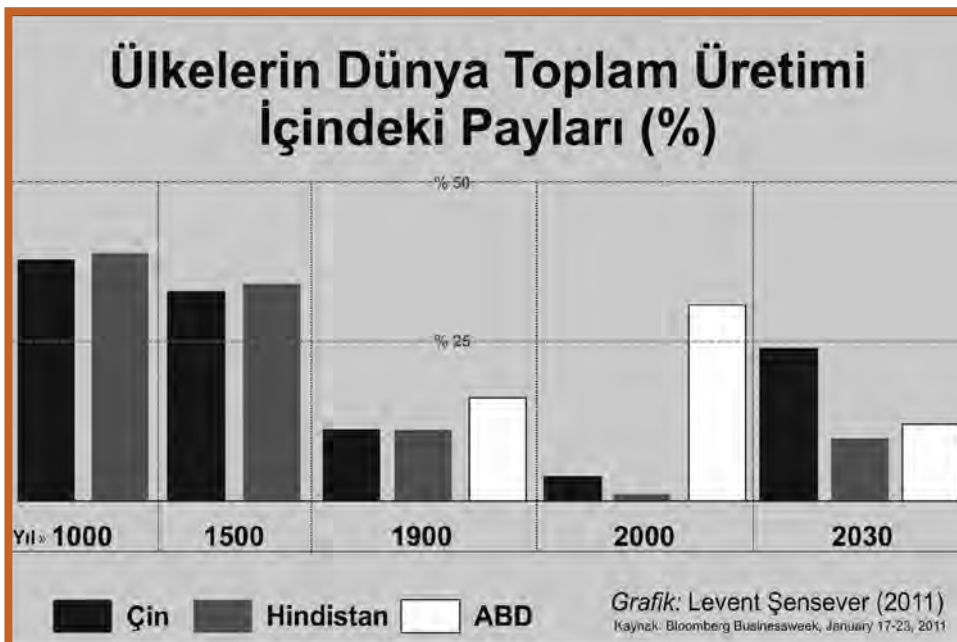
üretiminin dörtte üçünü gerçekleştiriyordu. 2000 yılı itibarıyla iki ülkenin dünya toplam üretimi içindeki payı yüzde 5'e düştü. Ama değişen dengelerle birlikte, 2030 yılı itibarıyla iki ülkenin toplam payı yeniden yüzde 35'e yükselirken, ABD'nin payı yüzde 12'ye gerileyecek.

Çin, 2010 yılında Japonya'yı geçerek, ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu. Daha şimdiden Amerikan vatandaşlarının çoğunluğu Çin'in ekonomik büyüklüğünün ABD'yi geçtiğine inanıyor. 2009 yılında yapılan bir kamuoyu araştırması, Amerikalıların sadece yüzde 27'sinin “dünyanın en büyük ekonomisinin” ABD olduğuna inanırken, yüzde 44'ünün Çin'in dünyanın en büyük ekonomik gücü olduğuna inandığını ortaya koydu.

Sürdürülebilir büyüme mi?

Goldman Sachs'ın öngörüsüne göre 2027 yılında ABD ve Çin ekonomileri eşit düzeye gelecek. Öte yandan bütün bu “en büyük” tartışmalarının yanıltıcı yanıları da söz konusu. Durum baktığınız verilere göre değişebiliyor.

Çin ile ABD'nin elde ettiği ekonomik değerlerin kompozisyonu birbirinden oldukça farklı. Örneğin, Birleşmiş Milletler 2010 Gelişme Endeksi sıralamasında ABD dördüncü sırada yer alırken, Çin Türkmenistan'ın da gerisinde, 89'uncu sırada yer alıyor.

“Ekonomik güç” olmak, piyasa değişim değerleri üzerinden gayri safi yurtiçi milli hasıla (GSYİMH) bakımından ölçüldüğünde, ABD ekonomisinin halen Çin’e göre yüzde 250 oranında daha güçlü olduğu görülüyor. Aynı hesaplama görece değerler (satın alma gücü) üzerinden yapıldığında ise Çin’in ekonomik gücünün şu an itibarıyla ABD’ninkinin yarısı düzeyinde olduğu varsayılabilir.

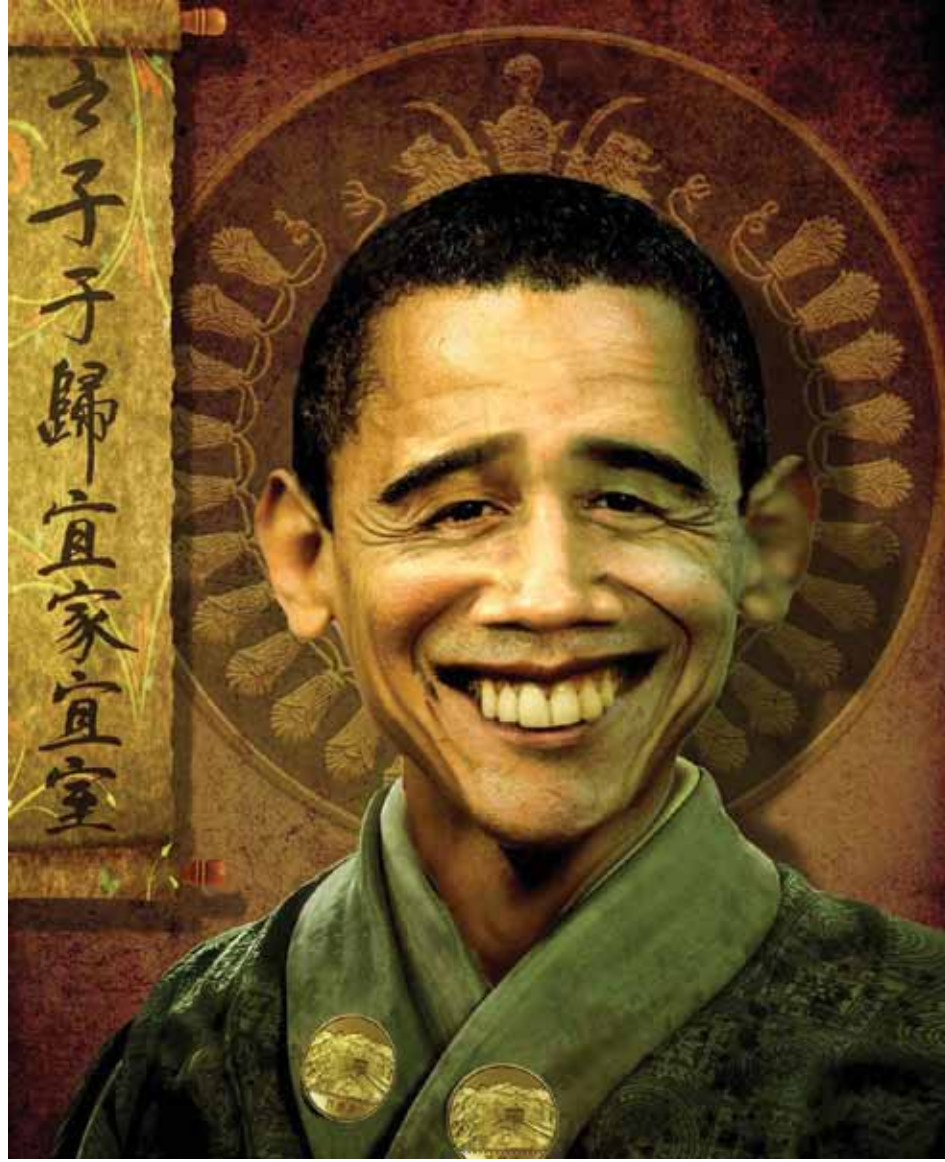
Öte yandan Çin, dünyanın en büyük döviz rezervine sahip ülke. 2009 yılının eylül ayı itibarıyla Çin’in elinde 2,5 trilyon dolar (Türkiye yıllık milli gelirinin yaklaşık 3,5 katı) döviz rezervi bulunuyordu. Çin’in hemen ardından gelen Japonya’nın döviz rezervleri ise 1 trilyon dolar düzeyindeydi.

2010 yılında gerçekleştirilen Amerikan Pew Araştırmalar Merkezi’nin “Küresel Eğilimler” araştırmasının sonuçlarına göre, çeşitli ülkelerden vatandaşların kendi ülkelerinin gelişimi konusundaki memnuniyet sıralamasında, Çin yüzde 87 ile ilk sırada yer alırken, ABD yüzde 30 ile oldukça gerilerdeydi. 2010 yılının sonu itibarıyla, piyasa değerleri bakımından dünyanın en değerli 10 şirketi sıralamasında 3 Çin şirketi yer alıyordu. Çin, kısa bir süre önce dünyanın en çok enerji tüketen ülkesi ünvanını ABD’nin elinden aldı.

Dünyadaki DVD oynatıcısı ve TV’lerin dörtte üçü, fotokopi makineleri, ayakkabılar ve mikro dalga fırınların üçte ikisi ve tekstil ile cep telefonlarının yarısı Çin’de üretiliyor. IMF, Çin’in ihracatının 2014 yılında dünya toplamının yüzde 14’ü düzeyine çıkacağını öngörüyor. Çin’in bu yılki dünya toplam ihracatı içindeki payı yüzde 10.

Bu eğilimin sürmesi iki şekilde söz konusu olabilir: Çin, ya ürünlerini ucuz tutacak ya da katma değeri daha yüksek (bilgisayar, otomotiv, vb.) ürünler üretecek. Çin ekonomisinin kesintisiz büyümesi için bir başka olasılık da daha çok tüketimin olduğu bir iç piyasanın yaratılması ki, bu uzun vadeli ve o kadar kolay olmayan bir yol. Çünkü bu durumda ekonominin tüm yapısının değişmesi gerekli. Oysa Çin’in ekonomik yapısının değişmesi kolay görünmüyor. Çin ekonomisi ihracat eksanli olduğu için, ihracat artıkça hammadde ve ara mallarına olan gereksinim de artıyor ve bu durum ithalatı da o oranda tetikliyor.

BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı’nın (UNCTAD) verilerine göre, uluslararası sermaye bugüne kadar Çin’e 500 milyar dolar yatırım yapmış durumda ve 16 milyon kadar işiği istihdam ediyor. Ülkenin en büyük ihracatçısı 200 şirketten 153’ü yabancı sermaye ortaklığı.

Egemen emperyalist ülkelerin egemenliklerini gönüllü olarak devretmeyeceklerini unutmamak gerek. Britanya imparatorluğunun çöküşü ve ABD’nin egemen devlet olarak bu rolü devralması iki dünya savaşı ve milyonlarca insanın ölümü pahasına gerçekleşti. Günümüzde yaşanan krizler ve bu çerçevede değişen güç dengeleri ise çok daha büyük çalkantılara gebe.

Yabancı yatırımları cezbeden en önemli faktörler, büyük iç pazarın yanı sıra, işçilerin direnişinin devlet güçleri tarafından bastırılması ve sendikaların tamamen devlet denetiminde olması. Dolayısıyla, iç pazarda tüketimin artması ve buna bağlı olarak işçi sınıfının durumunda düzelmeler, öncelikle yabancı sermaye şirketlerini rahatsız etmektedir.

Öte yandan, düşük maliyetle mal üretmek uzun vadede o kadar kolay değil, zira Çin’de giderek mücadelecileşen bir işçi sınıfı söz konusu. Hızla artan nüfus sorunuyla herhangi toplumsal istikrarsızlık olmadan baş edebilmek için Çin ekonomisinin yılda ortalama yüzde 9 büyümesi gerekiyor.

Büyüme hızı düştüğü oranda toplumsal

gerilimler ve işçi direnişlerinin de artması söz konusu. Çin Komünist Partisi’nin bürokratları bu durumun bilincinde ve ne pahasına olursa olsun ekonomik büyümenin hızını düşürmemek uğruna, küresel kapitalizmin diğer aktörleriyle kıyasıya bir rekabet içine girmiş durumda.

Toplumsal mücadeleler

Dünya ekonomisine entegre olmaya başladığı 1970’lerin ortasından bu yana, Çin’in küresel krizlerden etkileneceği ilk kez gerçekleşmiyor. Çin’de yaşanan, 1988’in ortasında başlayan ve 1991’in sonuna kadar süren ekonomik durgunluk, “Tiananmen Meydanı hareketinin” ortaya çıkmasına ve 1989 mayıs ve haziran aylarında gerçekleşen

toplumsal direnişe yol açmıştı. Bu kriz ve akabinde ortaya çıkan toplumsal mücadele, Çin egemen sınıfının gözünü korkuttu. Ardından alınan sert önlemler sayesinde, 1990’ların sonundaki Asya Krizi, ardından teknoloji sektöründe yaşanan “dot.com” ve son yaşanan küresel krizlere rağmen, bugüne kadar neredeyse kesintisiz bir büyüme kaydedildi.

Ancak son krizin diğerlerinden farkı, Çin’in artık küresel kapitalizme çok daha entegre olmuş ve ekonomisinin günümüzde çok daha fazla Batılı kapitalist ülkelerin orta sınıflarının tüketim eğilimlerine bağımlı hale gelmiş olması. Bu durum, örneğin Çin’in dünya piyasalarında mutlak hâkim olduğu ve krizle birlikte tüketimi keskin bir şekilde düşen oyuncak sanayiinin büyük bir darbe almasına ve milyonlarca Çinli işçinin işinden olmasına yol açtı. Krizin etkisiyle 2009 yılının bahar aylarında yaklaşık 25 milyon göçmen işçi işsiz kaldı. İşsizliğin artmasıyla birlikte çalışma koşullarında olağanüstü oranda kötüleşme baş gösterdi. Bu sürece paralel olarak enflasyon da hızla artmaya başladı. Bu da özellikle en kötü koşullarda çalışan göçmen işçileri olumsuz etkiliyor. Çin’de uygulanmakta olan yerleşim yerlerine göre kayıt sistemi ve göçler üzerindeki kısıtlamalar nedeniyle, sanayileşmiş bölgelerde çalışan göçmen işçiler en temel haklarından dahi yoksun bırakılıyor.

Bugüne dek 200 milyon kadar Çinlinin kırsal kesimlerden sanayi bölgelerine göç ettiği tahmin ediliyor. Önümüzdeki 20-30 yılda toplam 300 milyon Çinlinin kırsal bölgelerden sanayinin yoğun olduğu bölgelere göç etmesi bekleniyor.

Son 20 yılda işçi ücretlerinin millî gelir içindeki payı düştü. Bu, işçi sınıfı üzerinde sert baskılarla mümkün olabildi. Ancak son yıllarda durum değişiyor. Örneğin, 2009 yılında Çinli göçmen işçilerin reel ücretleri bir önceki yıla göre yüzde 17 arttı.

Resmî verilere göre, Çin’de 2008 yılında mahkemeler 280 binden fazla iş ihtilafı davasına baktı. 2009 başlarında bu rakam yüzde 30 oranında arttı. China Daily’nin (İngilizce resmî gazete) aktardığına göre, yabancı sermayenin yoğun yatırım yaptığı Guangdong eyaletinde 2009 yılının mayıs sonundan haziran ortasına kadar iki haftalık dönemde 36 grev gerçekleşti.

Rekabetin boyutu

Çin ve ABD her ne kadar rekabet içinde olsa da, aynı zamanda birbirlerine ihtiyaçları var. ABD borçlarını finanse etmek için ne kadar Çin’e gerek duyuyorsa, Çin de imal ettiği ürünleri

satmak için o derece Amerikan tüketici-
cisine gerek duyuyor. Bu, küresel verili
koşulların sürmesi ve iki ekonomik gü-
cün egemenliklerini sürdürebilmeleri
için gerekli bir denge. Böyle bir denge
içinde her iki ülkenin de dünyanın is-
tikrarından yana bir tutum benimse-
mesi kendi çıkarları açısından gerekli.
Ancak bu, karşılıklı çelişkiye dayanan
bir bağımlılık.

Kapitalist rekabet, birbirine rakip em-
peryalist ülkelerin siyasî, askerî, böl-
gesel ve ekonomik boyutlarda yürüt-
tükleri egemenlik mücadelesi anlamı
taşıyor. Bu açıdan bakıldığında, güç
dengelerinin değişmesi yeni çatışma
olasılıklarının artması anlamına geli-
yor.

Yükselen Çin ve gücünü kaybetmek-
te olan ABD arasında kızışan rekabet,
Asya'daki bazı tartışmalı sınırlardan,
insan hakları ve iklim değişikliği ko-
nularına kadar birçok meseleye de
somut olarak yansıyor. Çin'in artan
ekonomik ve askerî gücünün uzun va-
dede Amerika'nın küresel çıkarlarına
bir tehdit oluşturduğu açık. Çin, resmî
verilere göre 2010 yılında silahlı güç-
lerine 78 milyar dolar harcadı. Bu, bir
önceki yıla göre yüzde 7,5 oranında bir
artış. Gerçek harcamaların ise bunun
çok üstünde olduğu tahmin ediliyor.
Ancak gerçek harcamalar bunun iki
katı dahi olsa, yine de ABD'nin askerî
harcamalarının ancak dörtte biri düze-
yinde kalıyor.

Orta ve uzun vadede askerî rekabetin
artması kaçınılmaz. Çin'in ekonomik
gücünün artması demek, aynı za-
manda ekonomisi için gerekli ham-
maddelere erişim ve bu malların Çin'e
iletilmesi; üretilen malların dünya pi-
yasalarına ulaştırılmasının yollarının
açık tutulması; bu yolların güvence
altına alınması gibi lojistik ve askerî
gereksinimleri de gündeme getiriyor.
Oysa ABD'nin Pasifik filosu Japonya'nın
İkinci Dünya Savaşı'nda yenik düşme-
sinden bu yana Asya'nın deniz yolları
ve kıyılarına hâkim durumda. Çin, bu
zaafın aşılması yönünde somut adımlar
atıyor ve yakın zamanda deniz filo-
sunun operasyonel görevlerine ilişkin
doktrinini değiştirerek, görev alanını
bölgesel sınırların ötesinde, daha uzak
mesafeler olarak belirledi. Bu, bölgede
mutlak askerî egemenliğe sahip olan
ABD'ye kafa tutmak demek.

Obama, son yıllarda hızlı bir düşüş
yaşayan ABD ekonomisinin akıbetini
beklediği gibi tersine çeviremedi.
Ancak, ABD ekonomisi rakipleriyle
karşılaştırıldığında hâlâ muazzam
bir büyüklüğe sahip. Özellikle askerî
düzeyde küresel hakimiyeti tartışma-
sız. Bu durumda, doğal kaynakların,
petrol gibi hammaddelerin denetimi

Çin kapitalizminin yükselişi, Çin işçi sınıfının ve onun mücadelesinin yükselişi anlamını taşır. Dünya işçi sınıfı, tarihin hiçbir döneminde bu kadar büyük sayılara ulaşmamıştı.

amacıyla askerî müdahaleler ve jeo-
politik kontrol Amerikan sermayesi
açısından hayati önem taşıyor. Bu bağ-
lamda Ortadoğu, Asya ve Latin Ameri-
ka ABD sermayesinin başlıca hedefleri
durumunda.

Bu bölgelerin denetimi doğrultusun-
da süren rekabet, aynı zamanda Ame-
rikan emperyalizminin diğer ülkeleri
kendi hedefleri doğrultusunda hare-
kete geçirebilmesinin de mekanizması
durumunda. Çin'in yükselişinden te-
dirgin olan birçok Batı ülkesi, küresel
rekabette ABD'nin yanında tutum alı-
yor.

Rekabetin Olası Sonuçları

Yaşanan son kriz, ekonomik olduğu
kadar, siyasî sonuçlarıyla da damga-
sını vuruyor. Başta Yunanistan olmak
üzere, Avrupa'da yaşanan genel grev
dalgası, birçok ülkede yaşanan siyasî
krizler, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da
yaşanan devrimler, krizin siyasî ve
toplumsal boyutlarını gözler önüne se-
riyor. Kriz aynı zamanda, kapitalizmin
tarihsel sınırlarına da işaret ediyor. So-
nuç olarak sistem krizlere dayanabilir
ve krizlerle birlikte yaşayabilir, ancak

bunun ekonomik, toplumsal ve ekolo-
jik maliyetlerinin çok yüksek olacağı
bariz. Dolayısıyla, kapitalizmin yapısal
sorunları ve toplumsal gereksinimleri
karşılamadaki yetersizliğini teşhir et-
mek için önümüzde büyük olanaklar
duruyor.

Çin ve ABD arasında derinleşen çelişki-
lere gelince; Marksistler, kapitalist ül-
keler arasındaki rekabette taraf olmaz.
Türkiye solunun büyük kesimlerinin
içine düştüğü gibi, anti-emperyalizm,
Batı veya ABD düşmanlığı (ve dolay-
ısıyla milliyetçilik) ile sınırlı bir tutum
değildir. Anti-emperyalizm, her şeyden
önce anti-kapitalist mücadele perspek-
tifi içinde anlam taşır. Küresel kapita-
lizm dengeleri içinde "eksen kayması"
bizim açımızdan küresel kapitalizme
karşı sosyalizm mücadelesinde hangi
yeni olasılıkları ortaya çıkaracağı bakı-
mından anlam ifade eder.

Bu bakımdan yaklaşıldığında, Çin ka-
pitalizminin yükselişi, aynı zamanda
Çin işçi sınıfının ve onun mücadele-
sinin yükselişi anlamını taşır. Dünya
işçi sınıfı, tarihin hiçbir döneminde bu
kadar büyük sayılara ulaşmamıştı. Çin

ve Hindistan gibi ülkelerin hızlı sana-
yileşmeleri, aynı zamanda modern işçi
sınıfının sayısının da hızlı artışı anla-
mına geliyor. Son yıllarda verdiği mü-
cadele ile Çin işçi sınıfı, Amerikan sı-
nıf kardeşlerine de yol gösterirken; bu
aynı zamanda, sendikaların rolünün
anlamını yitirdiği ve işçi sınıfının dev-
rimci rolünün kaybolduğu gibi liberal
görüşleri de çürüten bir gelişme.

Öte yandan, egemen emperyalist ül-
kelerin bu egemenliklerini gönüllü
olarak devretmeyeceklerini de unut-
mamak gerek. Britanya imparatorluğu-
nun çöküşü ve ABD'nin egemen devlet
olarak bu rolü devralması iki dünya
savaşı ve milyonlarca insanın ölümü
pahasına gerçekleşti.

Bu roller değişirken, dünya aynı za-
manda devrimci altüst oluşlara gebey-
di; İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda
dünyanın üçte biri liberal kapitalizmin
denetiminin dışına çıktı. Günümüzde
yaşanan krizler ve bu çerçevede de-
ğişen güç dengeleri ise çok daha büyük
çalkantılara gebe. Bunun ilk somut
örneklerini ise Arap devrimleri olarak
izliyoruz. •

**ADALETSİZ %10
SEÇİM BARAJI
KALDIRILSIN**

**ANADİLDE
EĞİTİM HAKKI
TANINSIN**

**SİYASİ
TUTUKLULARA
ÖZGÜRLÜK**

**ASKERİ ve SİYASİ
OPERASYONLARA
SON VERİLSİN**

SERHİLDAN

Kürt sorununun adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması gerektiğine inananların, **sivil itaatsizlik eylemlerinin neden gündeme geldiğini düşünmesi, dile getirilen talepler üzerinde kafa yorması gerekiyor.**

- **Kürtler İtaat Etmiyor**
- **Kürt sorununda çözümün ilk koşulları**
- **Çok dillilik böler mi, demokratikleştirir mi?** Doğan Tarkan
- **Kürtlerin özgürlüğü Türklerin özgürlüğünün önkoşuludur** Özden Dönmez

KÜRTLER İTAAT ETMİYOR

Sivil itaatsizlik eylemlerine destek olmak, katılmak, eylemin meşruluğunu ve taleplerin haklılığını anlatmak, direnişi yaygınlaştırmak. **Bu sadece enternasyonalist bir görev değil, bir demokratlık vazifesidir.**

Kürt demokratik muhalefeti, Türk devletinin inkâr, imha ve zorla asimilasyona dayanan politikalarına ve fiilen bu yaklaşımı sürdürmekten öteye gidemeyen AKP'ye karşı yeni bir eylem dalgası başlattı: Sivil itaatsizlik.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin inisiyatifi ile başlayan sivil itaatsizlik eylemleri Kürt halkı tarafından coşkuyla benimseniyor. Kürdistan'dan metropollere Kürtlerin yaşadığı her yerde kitlesel eylemler düzenleniyor. Kürt kurumları ve aydınlarının yanı sıra enternasyonalist Türkler de bu eylemlerde yerini alıyor.

Kürtlerin acil sorunlarını demokratik kamuoyunun dikkatine sunmayı hedefleyen sivil itaatsizlik eylemlerinde dört ana talep yükseltiliyor: Seçim barajının düşürülmesi, anadilde eğitim hakkı, siyasî tutukluların serbest bırakılması, askerî ve siyasî operasyonların durdurulması.

İnkârcı Partiler Panikte

Sivil itaatsizlik eylemlerinin başlaması hükümetinden muhalefetine tüm inkârcı düzen partilerini paniğe sevk etti. Başbakan Erdoğan, "Bunların neresi sivil?" gibi tuhaf bir ifadeyle eylemleri küçümserken, CHP lideri Kılıçdaroğlu, "sivil itaatsizlik tablosu Türkiye'nin gerçekleriyle örtüşmüyor" sözleriyle benzer bir tepki gösterdi. Sivil itaatsizlik eylemlerinin, isyana doğru yönelişin adımları olduğunu iddia eden faşist Bahçeli ise faturayı Kürt açılımına çıkararak her zamanki gibi kin kustu.

İnkârcı düzen partilerinin milyonları harekete geçiren sivil itaatsizlik eylemlerini görmezden gelmesi, küçümsemesi ve kin kusmasına şaşırıyoruz. Ancak Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri olan Kürt sorununun adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması gerektiğine inananların, sivil itaatsizlik eylemlerinin neden gündeme geldiğini düşünmesi, dile getirilen talepler üzerinde kafa yorması gerekiyor. 'İtaatsiz Kürtler'in taleplerine kısaca değinerek başlayalım.

Baraj: Bilinçli adaletsizlik

Sivil itaatsizlik eylemlerinin en somut taleplerinden biri "adaletsiz seçim barajının indirilmesi". Barajın yüzde 10

gibi hiçbir demokratik ülkede emsali bulunmayan bir yükseklikte tutulması bilinçli bir tercih ve tek bir amaca hizmet ediyor: Kürt halkının iradesinin Meclis'te temsil edilmesinin önünü kesmek.

Kürt özgürlük hareketi baraja takılmak için seçime 'bağımsız' adaylarla girmek zorunda kaldı. Baraj olmasa, Kürt illerinde açık ara birinci parti olan BDP en az 60-70 milletvekili çıkarabilecek, Meclis'te belirleyici bir ağırlık kazanacaktı. Elliye yakın milletvekilliği gasp edilen BDP, hatırlanacağı üzere Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk'un vekilliklerinin düşürülmesiyle grup kuramama tehlikesiyle bile yüzyüze kaldı.

Seçim barajı Kürtlerin temsiliyetinin önünü kesmek için yüksek tutulmuş olsa da, barajın indirilmesi demokrasinin bir ayıptan kurtulmasını sağlayacağı için tüm Türkiye için önem taşıyor.

Anadil temel insan hakkıdır

Sivil itaatsizlik eyleminin bir diğer önemli talebi olan "anadilde eğitim hakkının tanınması" aynı şekilde sadece Kürt halkını ilgilendiren bir talep değil. Çünkü Türkiye bir halklar mozağı ve anadili yasaklanan tek halk Kürt halkı değil.

'Anadilde eğitim' en temel insan haklarından biri. Yurttaşlarının anadiline saygı göstermeyen bir rejimi 'demokrasi' olarak nitelemek güç. Dolayısıyla anadil hakkının tanınması sadece tektipçi statükonun aşılması açısından değil, yine demokrasinin yerleşmesi açısından önemli ve bu nedenle yine bütün Türkiye'yi ilgilendiriyor.

Siyasetçilere Özgürlük

Bir ülkede demokrasinin varlığı ve niteliği birkaç temel noktaya bakarak anlaşılabilir: Temel insan haklarına saygı, özgür ve adil seçim sonucu oluşan parlamento, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin tanınması.

Yurttaşlarının etnik ve dinsel kimliğini, dilini tanımakta ayak sürüyen, adaletsiz seçim barajları uygulayan 'Türk demokrasisi' iki temel noktada sınıfta kalıyor. Yetmiyor, aydınlarına, siyasetçilerine düşünce ve ifade, demokratik kitle örgütlerine ve siyasî partilerine örgütlenme özgürlüğünü çok görerek demokrasiyi tarif eden tüm temel noktalarda sorunlu olduğunu ortaya koyuyor.

Özgürlüklere yönelik tahammülsüzlüğün ve saldırıların en çok yoğunlaştığı kesim Kürt halkı ve Kürt örgütlenmeleri. KCK Davası'yla seçilmiş Kürt siyasetçiler ve aydınlar cezaevlerine dolduruldu

ve Kürt halkının öz-örgütlenmesine darbe indirilmeye çalışıldı.

Sonuç olarak, özgürlüklerin kazanılması ve güvence altına alınması sadece Kürt halkını değil, tüm demokratik kamuoyunu ve Türkiye'yi ilgilendiriyor.

Askerî ve Siyasî Operasyonlara Son

Sivil itaatsizlik eylemlerinin son temel talebi "askerî ve siyasî operasyonlara son verilmesi". Bu talep sadece militarizme değil, siyasî alana, özellikle de hükümet partisine yöneliyor.

Tektipçi militarist vesayet rejimi cumhuriyet tarihi boyunca Kürt sorununun varlığını inkâr etti ve sorunu askerî şiddetle çözebileceğini sandı. Bu yaklaşım hâlâ egemenliğini sürdürüyor.

AKP iktidarıyla birlikte Kürt halkına ve hareketine yönelik yeni bir operasyon türü gündeme geldi. AKP, bir yandan geleneksel inkâr, imha ve zorla asimilasyon siyasetinden farklı politikaları olduğunu öne sürüyor, açılımdan söz ediyor. Örneğin, Kürtçe televizyon açıyor, ama diğer yandan Kürt halkının 30 yıllık mücadeleye ve binlerce şehit vererek oluşturduğu siyasî iradeyi ve örgütlülüğü görmezden gelmeyi tercih ediyor, muhatap almaktan kaçınıyor ve hatta devlet imkânlarını kullanarak altını oymaya çalışıyor.

'Demokratik açılım' sözleri geleneksel 'tek millet' retoriği ile yan yana dile getirildiği için Kürt halkı ve hareketi tarafından samimiyetsiz bulunuyor. Daha da önemlisi, AKP'nin Kürt hareketini muhatap almaktan kaçınarak devlet olanaklarıyla altını oymaya çalışması Kürtler tarafından haklı olarak askerî operasyonlar kadar tehlikeli bir 'siyasî operasyon' olarak değerlendiriliyor.

Dolayısıyla, sivil itaatsizlik eylemleri militarist statükonun geleneksel politikalarına olduğu kadar, AKP'nin ikiyüzlü yaklaşımına itiraz eylemleri olarak da dikkat çekiyor.

Sivil İtaatsizlik Haktır

"Bir kimsenin ülkesinin yasasından 'daha yüce bir yasa' vardır. Bu, vicdanın yasasıdır. Bazen bu 'yüce yasa' ile ülkenin yasası birbiri ile çatışır duruma geldiğinde kişinin ödevi 'yüce yasa'ya

Yasal çerçevenin hukuk ve demokrasinin evrensel değerleriyle çeliştiği noktada itaat etmemek meşrudur.

uymak, ülkenin yasasına bile karşı gelmektir". Bu sözler sivil itaatsizlik kavramını literatüre kazandıran David Thoreau'ya ait.

Sivil itaatsizlik dendiğinde İngiliz emperyalizmini dize getiren Gandhi ve beyaz Amerikan ırkçılığına karşı mücadele eden Martin Luther King gibi isimler akla gelir. İkisinde de baskıcı ve dışlayıcı kanunlara karşı evrensel hukukun ve demokrasinin direnişini görürüz.

Sivil itaatsizlik eylemleri Türkiye'de de, üstelik işçi sınıfı tarafından gündeme getirilmiştir. 12 Eylül darbesinin ardından baskıcı yasalar mücadele olanaklarını kısıtladığında, işçiler toplu viziteye çıkma= sakal bırakma, bıyığının yarısını kesme, topluca boşanma gibi yaratıcı direniş örnekleri sergilemiş, bu eylemler 'bahar eylemleri' olarak bilinen büyük işçi direnişine öncülük etmişti.

Kısacası, yasal çerçevenin hukuk ve demokrasinin evrensel değerleriyle çeliştiği noktada itaat etmemek meşrudur. İnsanların ve kitlelerin kendini ifade imkânlarının kısıtlı olduğu koşullarda pasif direniş etkili bir araç olabilir.

Demokratlar Göreve

Sivil itaatsizlik eyleminde yükseltelen taleplerin sadece Kürtleri değil, demokrasiyi ve Türkiye'nin geleceğini ilgilendirdiğinden söz ettik. Demokratik bir ülkede yaşamak isteyen yurttaşların sivil itaatsizlik eylemlerinden çıkarması gereken vazife de kendiliğinden netleşiyor: Sivil itaatsizlik eylemlerine destek olmak, katılmak, eylemin meşruluğunu ve taleplerin haklılığını anlatmak, direnişi yaygınlaştırmak. Bu sadece enternasyonalist bir görev değil, bir demokratlık vazifesidir •

KÜRT SORUNUNDA ÇÖZÜMÜN İLK KOŞULLARI

Kürtlerin her kazanımı demokratikleşmeye katkı sunuyor

Kürt sorununu tartışabilmek için, önce Kürt sorununun ne olduğunu tanımlamak gerekir. Aksi takdirde ufak tefek bazı tavizler çözüm doğrultusunda adımlar olarak öne sürülebiliyor.

Kürt kimliğinin kabulü

Sorunun ne olduğunun tespiti Kürtlerin bir ulus olduğunun kabul edilmesi ile başlar. Bütün Kürt isyanları bu gerçeğin şu veya bu sonuca ulaşarak kabul edilmesi amacını taşır. Kürtler kendi tarihleri, kendi dilleri, kendi kültürleri olan bir ulustur. Coğrafi bir bütünlük içinde yaşarlar ve dört parçaya bölünmüşlerdir. Önce İran ve Osmanlı arasında bölünmüşler, sonra Osmanlının ortadan kalkmasıyla Türkiye, Irak ve Suriye arasında bölünmüşlerdir.

Kürtlerin bir ulus oldukları kabul edilmez ve bu kabul yasal olarak ifade edilmezse, çözüme ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle, daha öncesinden bu adıma yol açacak birçok başka adım atılabilir ve bunların hepsi olumlu olabilir, ama asıl önemli olan Kürt kimliğinin tanınmasıdır.

Osmanlı döneminde Kürtlerin yaşadığı bölgeye Kürdistan denmekteydi. Aynen Almanların yaşadığı bölgeye Almanya, Fransızların yaşadığı ülkeye Fransa denmesi gibi. Bugün Kürdistan'ın hiçbir parçasında bağımsızlık talebi yok, ama her parçada Kürt ulusal kimliğinin tanınması için uzun süredir yoğun bir mücadele sürmektedir.

Demokratik özerklik

Kürt hareketi uzunca süredir demokratik özerklik istemektedir. Son günlerde demokratik özerklik daha biçimlenmiş bir biçimde tartışmaya açılmıştır. Tartışma, hareketin önderi Abdullah Öcalan, Kandil Dağı'ndaki askerî kanat, Türkiye'de de Demokratik Toplum Kongresi, Barış ve Demokrasi Partisi, kimi Türk aydınları ve Devrimci Sosyalist İşçi Partisi tarafından yapılıyor. Tartışmaya henüz burjuva partileri, diğer sol partiler ve hükümet katılmadı.

Ancak, kim ne derse desin, demokratik özerklik artık tartışılmaya başlandı, hatta bu doğrultuda adımlar atılmaya başlandı ve eninde sonunda bu tartışma gerekli bütün unsurları kapsayacak, daha açık bir hale geçecek ve bir sonuca ulaşacaktır. Demokratik özerklik tartışması bir yandan sürerken atılması gereken bir dizi ön adım var. Bu adımlar çözüme doğru, yani Kürt kimliğinin tanınmasına doğru olan süreci ilerletecek, hızlandıracaktır.

Bugün Kürt hareketi çözüme doğru oldukça önemli adımlar attı. Kısa süre önce ağıza alınması bile mümkün olmayan konular artık tartışılabilir durumda. Bu, devletin demokratikleşmesinin bir sonucu değil, esas olarak Kürt hareketinin kazanımıdır. Öte yandan, Kürt hareketinin her kazanımı toplumun genel olarak demokratikleşmesine de büyük katkıda bulunmaktadır.

Bu bakış açısıyla Kürt kimliğinin anayasal ve yasal olarak

tanınması ve garanti altına alınması doğrultusunda atılacak adımlar savaşın yeniden başlamasını engelleyecek, çözüme doğru yürünmesini sağlayacaktır.

İki dilli yaşam

Demokratik özerklik tartışması ile birlikte süren bir diğer tartışma iki dilli yaşam konusundadır. Kürt hareketi önce iki dilli yaşamın bazı alanlarda uygulanmasını talep etti, ardından fiilen uygulamak için adımlar atmaya başladı.

Asıl adım Kürtçe'nin eğitimde ve kamu kuruluşlarında kullanılması olacaktır. Kürt bölgelerinde eğitimde Kürtçe ikinci dil olmadan ve yargıda, devlet dairelerinde, belediyelerde Kürtçe ikinci dil olarak kabul edilmedikçe iki dilli yaşam yetersiz kalır. Kürtler zaten sivil yaşamın her alanında kendi dillerini kullanmaktadır, Belediyelerde Kürtçe konuşulması, bazı tabelaların Kürtçe ve Türkçe haline getirilmesi olumlu, ama yetersizdir. Asıl mücadele, Kürtçe eğitim ve kamu kuruluşlarında Kürtçe kullanımıdır.

Siyasî tutuklular serbest bırakılsın

Bugün KCK davalarından dolayı hapishanelerde olan siyasî tutukluların serbest bırakılması en acil ilk adımdır. Böylesi bir adım başka gelişmelerin yolunun açılmasına yardımcı olacaktır.

Bu doğrultuda hareketin liderinin, Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşullarının düzeltilmesi, ardından serbest bırakılmasının yolunun açılması gerekir. Onunla birlikte, hareketin bütün unsurlarının normal toplumsal ve siyasî yaşama katılabilmesinin olanakları tartışılmaya başlanmalıdır.

Bu doğrultuda bir 'hakikatleri araştırma komisyonu'nun kurulması son derece önemlidir.

Bunlara ek olarak, ateşkesin uzaması için devlet üzerine düşeni yapmalı ve Haziran ayında, verilen süre dolduğunda sürecin uzamasını talep ettiğini bildirmeli, aynı sırada bir taraftan korucu örgütlenmesinin sona erdirilmesi için adımlar atılmalı, diğer taraftan da TSK'nın bütün Türkiye'de kentlerden çekilmesinin yolu açılmalıdır. •

ÇOK DİLLİLİK BÖLER Mİ, DEMOKRATİKLEŞTİRİR Mİ?

Bir halkın dilini kullanmasını önlemek zaten mümkün değil. Küçük topluluklar dahi dillerini kıskançlıkla koruyor, çünkü kendilerini en iyi o dille ifade ediyorlar.

Doğan Tarkan

Türkiye’de iki dillilik tartışması yeni değil. Ancak son zamanlarda iki dilli eğitim talebi ile başlayan süreçte Kürt hareketi iki dilli yaşama fiilen geçmeye çalışıyor. Bölgede Kürtçe daha yaygın kullanılıyor, tabelalar iki dilli hale getiriliyor. BDP’li milletvekilleri TBMM’de sembolik olarak Kürtçe konuştu. Bunlara rağmen, Kürtçe eğitimde ve kamu kuruluşlarında kullanılmadığı takdirde iki dilli yaşama geçilmiş olunmaz.

İki dilli yaşama karşı çıkanlar Kürtçe eğitimin ve kamu kuruluşlarında Kürtçe kullanımının ülkenin bölünmesine yol açacağını iddia ediyor. Bir başka iddia ise, Kürtçenin gelişmemiş bir dil olduğu. Daha eski yıllarda Kürtçe, “dağda gezen Türklerin” kullandığı kaba bir Türkçe olarak nitelenirdi.

Kürtçenin gelişmemiş bir dil olduğu iddiasının tartışılacak bir yanı yok. Yaygın bir biçimde yazılı olarak kullanılmıyor olmasının yarattığı kimi sıkıntılar elbet var, ama bu Türk devletinin asimilasyoncu politikasının bir ürünü. Kürtçe eğitimin başlaması ile birlikte Kürtçe daha da gelişecektir. Bütün

asimilasyoncu politikalara rağmen Kürt dilinin edebî olarak da yaşaması son derece önemlidir.

Dil çeşitliliği

Dünyanın hemen her ülkesinde birden çok dil konuşuluyor. Birçok ülkede iki ya da daha fazla dil resmî dil olarak kabul edilmiş. Aralarında Türkiye’nin de olduğu çok az ülkede resmî dilin dışındaki ikinci bir dil yasaklanmış.

İsveç ve ABD’de ise resmî bir dil yok. İsveç, 2009 yılında İsveççeyi resmî dil olmaktan çıkarmış ve anadil haline sokmuş. Bu ülkede İsveççenin yanı sıra Fince, Romeni, Sami ve Meankieli dilleri de konuşuluyor.

ABD’de ise bazı eyaletler resmen iki dilli. Diğerlerinde ise başta İspanyolca olmak üzere birçok dil korunuyor, kamu kuruluşlarında kullanılabilir. Bu arada, hemen her sene ABD Kongresi’ne İngilizcenin resmî dil olması önerisi geliyor ve her defasında bu öneri reddediliyor

Avrupa’da bütün ülkelerde birden çok dil kullanılıyor. Lüksemburg, Belçika, Finlandiya, İrlanda ve İngiltere’de, Malta, Hollanda ve İsviçre’de 2 resmî dil var. İspanya, Romanya, İtalya, Polonya, Çek

Cumhuriyeti gibi ülkelerde ise resmî dilin yanı sıra bölgesel resmî diller var. Bunların içinde en tipîği kuşkusuz İspanya: Bu ülkede resmî dil İspanyolca ama Navara, Bask, Galiçya, Valesiya, Katalanya’da yerel resmî diller var.

Ayrıca bütün Avrupa’da ulusal ya da bölgesel resmî dillerin yanı sıra çok sayıda dil korunuyor, gelişmelerine yardımcı olunuyor.

Asya’da ise resmen iki ya da daha çok dilli ülke sayısı daha çok. Bunların başında Hindistan geliyor. Hindistan’da 23 resmî ve çok sayıda yerel olarak kabul edilmiş dil var.

İsrail’de de iki resmî dil var. İbranice ve Arapça. Arap ülkelerinde ise sadece Irak’ta iki resmî dil var.

Yakın zamana kadar iç savaş yaşayan Sri Lanka’da resmen iki dil var. Ayrılma isteyen Tamillerin dili de bu ülkenin dillerinden birini oluşturuyor.

Afrika’da hemen her ülkede onlarca dil konuşuluyor. Afrika ülkelerinin çoğunun sınırları sömürgeciler tarafından çizilmiş. Bu nedenle bazen oldukça büyük etnik gruplar aynı ülke sınırları içine sıkışmış, bazen de büyük bir etnik

grup iki veya daha çok sayıda ülke arasında bölünmüş. Bu nedenlere Afrika ülkelerinin çoğu, egemen sınıflarının tercihi ile Avrupa dillerini resmî dil ya da ikinci resmî dil olarak kullanıyor.

Latin Amerika’da ise Brezilya dışında bütün kıtada İspanyolca hâkim, ama tek resmî dil değil. Birçok Latin Amerika ülkesinde farklı diller ikinci resmî dil ya da yerel resmî dil konumunda.

Bu kısa özetten de görüleceği gibi, dünyanın büyük çoğunluğunda tek bir resmî dil yok. Yanyana yaşayan halklar birçok dili yanyana resmen kullanıyor.

Bir halkın kendi dilini kullanmasını önlemek zaten mümkün değil. Çok zaman küçük topluluklar dahi dillerini kıskançlıkla koruyor, çünkü kendilerini en iyi o dille ifade ediyorlar, çok zaman ibadetlerini o dille yapıyorlar, edebiyatlarını o dille sürdürüyorlar.

Kürtçe ise yakın zamana kadar ağır bir baskı altındaydı. Kürtçeyi baskı altına alan ırkçı, milliyetçi anlayış Kürtçenin serbest bırakılması halinde Kürtlerin ayrılmasının kaçınılmaz olduğuna inanmaktadır. Oysa bütün dünya örnekleri göstermektedir ki farklı dillerin resmîleşmesi, bir ülke sınırları içinde birden çok resmî dilin olması otomatik olarak o ülkenin bölünmesine yol açmıyor.

“Gelişmişlik” sonucu değil

Öte yandan iki dilli yaşam sadece gelişmiş Batı ülkelerine özgü bir durum değil. Hindistan başta olmak üzere sayısız Asya ve Afrika ülkesinde resmen birden çok dil var. Dolayısıyla iki dillilik sadece “gelişmişlik” sonucu ortaya çıkmıyor. Hatta belki de tam tersine birçok azgelişmiş ülkede iki ya da daha çok dillilik daha gelişmiş durumda.

Birçok durumda ise bir veya iki resmî dilin yanı sıra bölgesel olarak resmî olan diller var. Bu diller o bölgelerde eğitimde ve kamu kurumlarında kullanılıyor, kendilerine ait bir medya var.

Meksika’da resmî dil İspanyolca, ama 62 başka dil yerel olarak kabul edilmiş

Türkiye'nin iki dilli yaşama en çok karşı olan, zaman zaman bu konuda tehditler savuran iki kurumu da iki dilli. Genelkurmay ve İçişleri Bakanlığı internet siteleri Türkçenin yanı sıra siteye girenlere siteyi İngilizce gezinme olanağı da sunuyor.

durumda. Bu diller hem kullanılıyor hem de geliştirilmesi için önlemler alınıyor.

Çok dilli ülkeler içinde üç tanesi özel bir konuma sahip.

Bunların başında küçük bir Avrupa ülkesi olan Lüksemburg geliyor. Bu ülkede üç dil kullanılıyor: Almanca, Fransızca ve Hollanda dili. Eğitim üç dilli. Okula başlayanlar önce bu üç dilden birini kullanıyor, daha sonraki okul aşamasında ikincisini ve son aşamada üçüncüsünü kullanıyor. Böylece her öğrenci üç dilde de eğitim yapıyor. Her eğitim aşamasında diğer iki dil İngilizcenin yanı sıra ek diller olarak öğretiliyor.

Belçika da üç dilli bir ülke: Fransızca, Almanca ve Hollanda dili kullanılıyor. Her bölge kendi dilini resmen kullanıyor, ülke çapında ise üç dil de resmen kabul ediliyor.

İsviçre'de ise dört resmî dil var: Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romansk. Bu dillerin hepsi resmî dil, eğitimde ve kamu kurumlarında kullanılabilirler. İsviçre'yi oluşturan kantonların bazılarında ise iki resmî dil var ve bu kantonlarda her şey iki dilli.

Türkçe ve İngilizce

Bir de Türkiye'nin iki dilliliği var.

Türkiye'de İngilizce bütün okullarda resmen okutuluyor. Ana okullarında

bile İngilizce zorunlu ders.

Altı yıllık ilk eğitimde (anaokulu dâhil) 1.100 saat zorunlu İngilizce öğretiliyor. İlkokulla ortaokul arasındaki hazırlık sınıfı boyunca 900 saat, üç yıllık ortaokul boyunca 2.150 saat ve dört yıllık lise eğitiminde 3.600 saat İngilizce zorunlu olarak öğretiliyor. Kısacası Türkiye'de yaşayan her çocuk eğitim yaşamı boyunca zorunlu olarak 7.750 saat İngilizce eğitimi alıyor. Bazı özel okullarda zorunlu İngilizce eğitim saatleri daha da yüksek.

Eğitimin yanı sıra Türkiye'nin iki dilli yaşama en çok karşı olan, zaman zaman bu konuda tehditler savuran iki kurumu da iki dilli. Genelkurmay ve İçişleri Bakanlığı internet siteleri Türkçenin yanı sıra siteye girenlere siteyi İngilizce gezinme olanağı da sunuyor.

Tek dilde kararlı ve ısrarlı Genelkurmay sitesini ikinci bir dilde gezebilirsiniz, ama bu ikinci dil milyonlarca insanın konuştuğu Kürtçe olamaz. Neden? Çünkü Kürtçe serbest bırakılırsa Türkiye bölünür. İngilizce ise ülkeyi bölmez, birleştirir!

Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek dünyada 6.913 dil konuşulduğunu, ama sadece 192 ülke olduğunu söyleyerek, sadece 192 resmî dil olduğunu belirtmiş. Bu yazıda anlatmaya çalıştığımız gibi, yanılıyor. •

KİTAP ÖNERİSİ

İMRALI ve DEĞİŞİM SÜRECİ

“Türkiye'nin en önemli sorununun, en önemli ve en etkili kişisine ilişkin en bilinmeyen konuları ve gelişmeleri en çarpıcı biçimde yansıtıyor”

Cengiz Çandar

Kitap, ‘uluslararası komplo’ olarak tanımlanan bir operasyonla Abdullah Öcalan’ın yakalanıp Türkiye’ye teslim ediliş günü olan 15 Şubat 1999’un 12. yıldönümünde kitapçı raflarında yerini aldı. Beş bin sayfaya yakın Abdullah Öcalan savunması, 20 bin sayfalık Öcalan’la görüşme notları ve AİHM’e aktarılan 1500 sayfalık belgelere dayandırılan bir çalışma.

Hükümetin ve devlet yetkililerinin Abdullah Öcalan’la görüştüğünün kamuoyunda açıkça paylaşıldığı bir ortamda, 12 Eylül 2010 Anayasa değişiklik paketinin yüzde 58 ‘evet’ oyuyla onaylanması ile, görüşmelerin müzakereye evrilmekte olduğu kanaatinin ülkede güçlendiği bir atmosfer yaşandı.

Kürt sorununa bakışın, devlet katında nasıl değişken ve zikzaklar çizen bir seyir izlediği, devlet içindeki farklı tutum alışlar, çatışmalar kitabın sayfaları çevrildikçe bir panorama gibi gözler önüne seriliyor.

Sadece devletin yaklaşımındaki zikzaklar ve değişkenlik değil elbette, kitabın sayfalarına yansıyan. Kürt özgürlük hareketinin izlediği seyir ve bir halk hareketine dönüşme sürecindeki tutum ve fikriyatın uğradığı değişim de an be an izlenebiliyor. PKK’den KCK’ya dönüşüm, kongre ve ‘ateş kes’, Ergenekon, Ergenekon’un tasfiye süreçleri ve yaşanan değişim...

Kitabın yazarı da, yaşanan süreçteki olgusal değişimi zaten şöyle özetliyor:

“Abdullah Öcalan İmralı’da geçirdiği on yıllık zaman kesiti analiz edildiğinde şu parametreler orta çıkmaktadır. Öcalan Türkiye’ye getirildikten sonra yeni bir paradigma oluşturmuştur. Bu paradigmayı da Demokratik Cumhuriyet, Demokratik Uygarlık ve Demokratik Konfederalizm olarak kuramsallaştırmıştır. Ancak paradigma değişikliği epistemolojik bir kopuşu ifade etmemiştir. Yeni paradigma ile ulus-devlet misyonu terk edilmiş, üniter birlik içinde çözüm anlayışı geliştirilmiş, meşru savunma halleri dışında şiddet bir hak arama yöntemi olmaktan çıkarılmış, geçmişi efsaneleştiren simge ve öznenin (PKK) ismi değiştirilmiş, buna bağlı olarak geçmişin örgütsel yapılanması eleştirilerek taban demokrasisine dayalı yeni konfederal yapılanma getirilmiştir. Ayrıca Kürt ‘etnisitesi’ yeniden kurgulanarak reform ve rönesans öğelerini de içerecek şekilde demokratikleştirilmek, milliyetçi öğelerden arındırılmak istenmiştir...”

Cengiz Çandar da yazdığı önsözde kitabı şöyle tanımlıyor: “Çok ‘en’li bir kitap bu. Türkiye’nin en önemli sorununun, en önemli ve en etkili kişisine ilişkin en bilinmeyen konuları ve gelişmeleri en çarpıcı biçimde yansıtıyor. Hakkı vererek okunduğu takdirde, bugüne dek Abdullah Öcalan ve Kürt sorunu konusunda en büyük yankıyı uyandırmaya, en geniş çapta, en hararetle tartışmaları tetiklemeye aday.. Kitabı okurken, insan, ister istemez Kürt sorununun nasıl çözülebileceğine, niçin çözülemediğine dair ipuçlarını da elinin altında hissediyor.”

Öcalan’ın İmralı Günleri

Cengiz Kapmaz

İthaki Yayınları,

532 sayfa, Ocak 2011

KÜRTLERİN ÖZGÜRLÜĞÜ TÜRKLERİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNKOŞULUDUR

Cumhuriyet tarihi ne kadar inkâr, imha ve zorla asimilasyon tarihiyse, Kürt halkı açısından da şovenizme ve devlet terörüne direnişin tarihi oldu.

Özden Dönmez

Ulusal sorun Marksizm'in en önemli gündem ve tartışmalarından biri olmuştur. Marksistler, ezilen ulusların kendi geleceklerine kendi iradeleri ile karar verme hakkına, bu karar ayrılık yönünde ortaya çıkacak bile olsa, 'hiçbir ön koşul ileri sürmeksizin' saygı duyar ve ezilen ulusun özgür iradesi sonucu verdiği kararın hayata geçirilmesi için mücadele eder.

Lenin, Marksistlerin ezilen ulusların kendi kaderini tayin etme hakkına saygı duymasını kadınların boşanma hakkına saygı duymaya benzetir. Bu hakka saygı duymak elbette herkesi boşamaya çalışmak anlamına gelmez. Farklı ulusların "eşit haklılık temelinde gönüllü birliği"nin sağlanması isteniyorsa, ezilen ulusun "ayrılma hakkı" da dahil olmak üzere kaderini kendi iradesiyle belirleme hakkına saygı duyulmalıdır. Marksizmin ulusal soruna bakışının özü kısaca budur.

Ulusal mücadele ve demokrasi

Ezilen ulusların mücadelesi son tahlilde demokratik bir hak arama mücadelesidir. Ezen ulus tarafından hakların kısıtlanması, hatta Türkiye örneğini düşünürsek, varlığının inkârı, "Varım" diyenin terörle imhası ve koca bir halkı zorla asimile etmeye girişilmesi söz konusu ise, bu baskıya karşı mücadele demokrasi mücadelesinin temel eksenlerinden biri haline gelebilir, ona destek olmak en acil demokratik görev halini alabilir.

Kısaca ulusal sorundan ve özellikle Türkiye'nin yakıcı bir sorunu olarak Kürt sorunundan söz ediyorsak, bu sorunun en temel anlamıyla insan hakları ve demokrasi sorunu olduğunun altını çizmemiz gerekiyor. Ve bu sorun, ancak "ayrılıkçı" görüşler dahil bütün fikirlerin özgürce tartışılabildiği bir demokratik ortamda adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulabilir. Özgürlükçü bir demokrasi tesis etmeden gönüllü birlikten de söz etmek mümkün olamaz.

İnkâr, imha, Asimilasyon

Kürt sorunu bütün Cumhuriyet tarihi boyunca en can yakıcı sorunlardan biri oldu. Kemalist tekçi zihniyet Kürt sorununa Kürtlerin varlığının inkar ederek

yaklaştı. Koca bir halkı zorla asimile etmeye çalışmak gibi bir 'çılgınlığı' yöntem olarak benimsedi. Kimliğine sahip çıkanlar acımasız bir devlet terörüne maruz kaldı.

Cumhuriyet tarihi, Türk egemen sınıfı açısından ne kadar inkâr, imha ve zorla asimilasyon tarihiyse, Kürt halkı açısından da şovenizme ve devlet terörüne direnişin tarihi oldu.

Türkiye'nin büyük bir sosyal dönüşüm sürecinden geçtiği 1960'lardan itibaren modern bir toplumsal muhalefet hareketi olarak Kürt hareketinin ilk nüveleri atılmaya başlandı. Sosyalist hareketin "Kürt tabusu"nun aşılması yolundaki çabaları da bu uyanışa olumlu katkı sundu. Örneğin, TİP bu tabuya karşı çıktığı, Kürtlerin varlığını kabul etmek gerektiğini savunduğu için kapatıldı.

12 Eylül'den Kirli Savaşa

Kürt halkı ve Kürt muhalefeti açısından en büyük kırılma anlarından biri 12 Eylül askeri diktatörlüğü oldu. 12 Eylülcüler Fırat'ın batısında da, doğusunda da milyonlarca insanı işkenceden geçirdi.

İşkencenin duyanyı bile utandıracak vahşilikte örnekleri özellikle Diyarbakır Cezaevi'nde muhalif Kürtler üzerinde uygulandı.

12 Eylül'ün "Kürdün onurunu tümüyle kırma" siyaseti, Kürt halkının direniş/özgürlük hareketine yönelme sürecini hızlandırmaktan başka işe yaramadı. Kürt Direniş ve Özgürlük Hareketi'nin temelleri gerçek anlamda bu dönemde atıldı.

1990'larla Kürdistan'ın hemen her bölgesinde patlayan "serhildan"larla birlikte silahlı direnişin yaygın bir halk desteği kazanmış olduğu ortaya çıktı.

"Kürt realitesi"ni tanıyıp/tanınamamak noktasında küçük bir tereddüt geçiren Türk egemen sınıfı arkasına büyük bir halk desteği alan Kürt Özgürlük Hareketine karşı "düşük yoğunluklu savaş" olarak adlandırılan "topyekûn ve kirli bir savaş" başlattı. Yirmi bine yakın Kürt, faili malûm cinayetlerle ortadan kaldırıldı, 3000'in üzerinde köy boşaltıldı, milyonlarca insan yaşadığı topraklardan sürüldü.

Tarihsel bir kuraldır. Başarıya ulaşamayan topyekûn savaşlar, başlatanların düşündüğünden çok farklı sonuçlara yol açar. Türk egemen sınıfı ile Kürt hareketi arasındaki mücadelede de böyle oldu. 12 Eylül işkenceleri, insanların bedenlerini ateşe verdikleri bir direnişle karşılaşınca işlevini yitirdi ve Kürt hareketinin temelleri atıldı. Kirli savaş Kürtleri metropollere sürdü, ama Kürt halkı artık sürgünle dağıtılamayacak bir öz-örgütlülüğe sahipti, 'savaş göçmenleri'yle birlikte Kürt sorunu bütün Türkiye'ye yayılmış oldu.

Metropollere göç, buralardaki sınıfın bileşimini de değiştirdi. Kürt yoksulları işçi sınıfının önemli bileşenlerinden biri haline geldi. Bunun emek örgütlerinde de karşılığı oldu. Kürt muhalefeti sendikal hareketin de önemli parçası haline geldi.

Kürt halkının 30 yıldır her türlü askerî ve politik mücadelesi ve aynı zamanda işçi sınıfının örgütleri içerisinde milliyetçiliğe karşı örgütlenmesi, mücadele etmesi hem toplumda milliyetçiliği gerilettiler hem de Kürt özgürlük mücadelesine somut adımlar attırdı.

Kazanımlar yetmez...

Bugün KCK duruşmalarına rağmen, anadil tartışmalarına, toplu mezarlara rağmen, Kürt ulusal hareketi pek çok kazanım elde etti.

TBMM'de BDP'nin milletvekillerinin ve bir grubunun olması son derece önemli bir kazanımdır. Devletin halk önderi sayın Abdullah Öcalan ile görüştüğünün söylenmesi bir başka son derece önemli kazanımdır.

Bırakalım Kürdistan demeyi, Kürt dediği için bu ülkede Kürtler, aydınlar, sosyalistler baskıya uğradı, cezalar aldı. Şimdi bunları söylemeyenleri, Kürt kimliğini kabul etmeyenleri, inkâr edenleri toplumun büyük çoğunluğu siyasî olarak ağır bir şekilde eleştiriyor.

Kürt Özgürlüğü ve Türk solu

Türkiye solunun örgütlü kesimlerinin büyük bir kısmı bu meselede sınıfta kaldı. Ve ne yazık ki birkaç istisna hariç, Türk solu ve ezen ulusa mensup demokrasi güçleri bütün bu süreçlerde enternasyonalist görevlerini yerine getirme noktasında başarısız oldu. Bunun

nedeni Türk solunun Kemalizm ve Stalinizm'den etkilenmiş olmasıdır. Kemalizm ve Stalinizm gözlüğüyle bakan Türk solu, Kürt isyanlarının demokratik özünü göremedi. Hatta bunu feodalizmle cumhuriyet arasında bir mücadele olarak değerlendirip cumhuriyetin ilerici olduğu gibi ulusal sorun konusunda Marksizmle hiç ilgisi olmayan bir noktaya savruldu. Şimdi de ulusalcılık noktasında duran bu güçler, Kürt hareketini desteklemek bir yana dursun, ult-rasolculuk adına hareketin karşısında, Türk milliyetçiliğinden yana yer almaya devam ediyorlar.

Özetle, ne varsa, ne kadar olumlu adım varsa, bu adımların nasıl, hangi koşullarda gerçekleştiğini görmeden ulusal sorun konusunda Marksist bir tutum almak da mümkün değil. Batıdaki demokratik güçlerin Kürt hareketine kitlesel desteğinden ziyade, Kürt hareketinin sendikalar içinde de örgütlenmesi, kirli savaşa karşı mücadele ile ekonomik talepleri birleştirmesi, Kürt sorunu konusunda ufak da olsa adımlar atılmasını sağladı.

Kürt hareketini kendi egemen sınıfımızla mücadelede müttefik olarak görmez ve bu iki mücadeleyi birleştiremezsek egemen sınıfımıza karşı zayıf düşmeye, özgürlüklerden feragat etmeye başlarız. Marks'ın ünlü "başka ulusları ezen uluslar özgür olamaz" sözü tam bu noktada anlamına kavuşur. Ezilen halkların maruz kaldığı baskıya kayıtsız kalan bir halk, sessizliği ile kendi özgürlük alanını kendi daraltır. Daha da ötesi, elindeki ekmeğinden olur.

Harekete bakmak, mücadeleyi birleştirmek

Kürt hareketini desteklemek için programının sosyalist olup olmadığına bakamayız. Nasıl greve giden sendikaların devrimci bir programları var mı diye bakmayıp en küçük bir hak talebinin bile yanında durmaktan bir an bile geri çekilmiyorsak, ezilen ulusun en küçük bir hak talebinin yanında yer almakla da aynı şekilde yükümlüyüz. Biz hareketin siyasi içeriğinin ne olduğuna bakamayız. Gazze'de Hamas önderlik yapıyor diye ezilen Filistin halkının yanında yer almayacak mıyız? Ya da Lübnan'da İsrail'e karşı Hizbullah di-rendi diye savaşı, işgali görmezden mi geleceğiz? Kürt hareketi ise zaten sol, demokratik, ezilenlerle birlikte tutum alan bir harekettir. Bu ezen ulus sosyalistleri için büyük bir şanstır.

Bunun bugünkü anlamı somut ve basit: Son derece doğal haklarını isteyen Kürt halkının taleplerini, bu taleplere herhangi bir nedenle karşı çıkan egemen fi-kirlere karşı savunmak. Bu, işçi sınıfını

Ezilen halkların maruz kaldığı baskıya kayıtsız kalan bir halk, sessizliği ile kendi özgürlük alanını daraltır. Hatta elindeki ekmeğinden de olur.

bölen fikirlere karşı mücadele etmek de demek.

TÜSİAD'a bile 1990'larda Kürt raporu yazdıran, sınıf mücadelesinde sendikalarda, sokaklarda yükselen "savaşa değil eğitime, sağlığa bütçe" talebi sınıfı bölmez, aksine mücadeleyi birleştirir. Kürt halkını ezmeye çalışan devletle işçi sınıfını ezmeye çalışan devlet aynı devlet. Ancak bu sorunu böyle anlatmaya başlayan demokratik güçler hem ekonomik talepleri hem de siyasî, demokratik talepleri hızla kazanmaya başlar. Diğer egemen sınıf tarafından yenilmeye mahkûmdur, zira bölünmüştür.

Kürt hareketini desteklemek için karmaşık sınıf analizlerine girmeye gerek yok. Kürt hareketinin mücadele yöntemlerini beğenip beğenmemek gibi bir lüksümüz de yok.

İki seçeneğimiz var: Ya açık bir şekilde sadece ama sadece egemen sınıfa hizmet eden bu propagandayı kabul edeceğiz ve mücadele yöntemlerini eleştirmeye başlayacağız. Yani aynı Filistin meselesinde "ama onlar da canlı bomba oluyorlar" gibi eleştirilere sahip olacağız ya da Irak direnişçilerinin mücadeleyi yöntemlerini "etik değil" diye eleştireceğiz ve atılan bombalara direnen Filistinlileri, işgal altında ezilen

Iraklıları görmezden geleceğiz. Bu tutumun burada tekabül ettiği yer; en iyi ihtimalle Kürt halkının taleplerini görmezden gelmek, savaşın çok daha vahşi bir şekilde devam etmesine göz yummaktır. Ya da Marksist bir tutum alacağız, Kürt halkının taleplerini, ayrılma hakkı da dahil, onlarla birlikte sonuna kadar biz de dillendireceğiz.

Kürt halkıyla aynı safta olmak onurdur!

Ezilen ulusların ayrılmak dahil kendi kaderini tayin hakkına saygı duyuyor olmamız, ezen ulus şovenizmi tarafından "ayrılıkçı" olduğumuz şeklinde değerlendirilir. Anadilini konuşmak, kimliğini kabul ettirmek gibi en temel hakları için mücadele eden insanların "bölücü, ayrılıkçı" diye damgalandığı siyasî atmosferde Kürtlerle aynı saflarda olmak demokrasinin en temel gereğidir.

Lenin ayrılıkçılık suçlamasına cevap verirken boşanma örneğini şu sözlerle değerlendiriyor: "Kendi kaderini tayin hakkını, yani ayrılma özgürlüğünü, ayrılıkçılığı teşvik etme özgürlüğünü destekleyenleri suçlamak, boşanma özgürlüğünü savunanların aile bağlarının yıkıma uğramasını teşvik etmekle suçlanması kadar budalaca ve iki yüzlü bir

tutumdur. Burjuva toplumunda burjuva evliliğin üzerine dayandığı ayrıcalık ve ahlaksızlığın savunucularının boşanma özgürlüğüne karşı çıkmaları gibi, kendi kaderini tayin hakkının, yani ulusların ayrılma hakkının kabul edilmemesi, egemen ulusun ayrıcalıklarının ve demokratik yöntemlerin zararına uygulanan polisiye yöntemlerin savunulmasından başka bir anlama gelmez."

Ama tekrar etmekte fayda var, boşanma örneğinden devam edersek, nasıl ki boşanma hakkına saygı duymak, bütün evli insanları boşamaya çalışmak anlamına gelmiyorsa, "ezilen ulusların ayrılma hakkı dahil, kendi kaderlerini tayin hakkı"nı savunuyor olmak da tek çözüm önerimizin ezilen ulusların ayrılması olduğu anlamına gelmiyor. Daha net söylemek gerekirse, biz halkların "eşit haklılık ve gönüllük temelinde özgürce ve kardeşçe yaşayabileceği bir dünyanın mümkün olduğuna" inanıyoruz. Proleter enternasyonalizmi de bundan çok fazla bir şey değil zaten. İşte bundan dolayı bugün Kürt halkının dile getirdiği talepler bizim de taleplerimizdir.

Ayrılma hakkı da dahil...

Ezen ulusun sosyalistleri için "savaş bitsin" tek başına bir talep olamaz. "Savaş bitsin" lafını zaten egemen sınıf da söylüyor artık: "PKK silah bıraksın ve savaş bitsin". Talepleri görmeden "savaş bitsin" demek, Kürt halkına "Siz durun, mücadele etmeyin" demektir. Kürt halkının yanında netçe tutum almadan, bu konuda taraf olmadan barışın gelmesini sağlamak da mümkün değil. Oysa, Kürt halkının talepleri son derece basit ve net: Sosyalistlere bu talepleri ezen ulusun saflarında yükseltmekten başka bir görev düşmez.

Kürt kimliğinin tanınması yetmez, anayasal olarak garanti altına alınmalıdır.

Anadil bir haktır; eğitim, ifade dahil her türden özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Eşit vatandaşlık hakkı tanınmalıdır.

Kürt halkının örgütlenme özgürlüğünün önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Örgütlenme özgürlüğü ifade özgürlüğünden ayrılmaz.

Kürt halkının temsilcileri muhatap alınmalı, kendi yöneticilerini seçme hakları olmalıdır. Sınırsız, şartsız genel af gelmelidir.

Bütün bu taleplerin dile getirilmesi sürekli iddia edildiği gibi milliyetçilik değildir. Kürt milliyetçiliği ile ezen ulusun milliyetçiliğini aynı tutmak, kendi egemen sınıfına karşı mücadele edemeyenler için geçerlidir ancak. •

CİNSELLİĞİN METALAŞMASI

Cinsiyetçiliğin nedenini pornografiye indirgemek tecavüz karşısında mücadele etmek gereken asıl sorunu gözden kaçırıyor.

Meltem Oral

Son dönemde yaşanan pornografi tartışması hakim ideolojinin tabu kıldığı birçok noktanın yine açıkça konuşulmadığı bir düzeyde ilerliyor. “Genel ahlak” safatasının azılı koruyucularının saldırganlığı bir yana, konuyu “cinsel özgürlükler” ya da cinsiyetçilik minvalinde tartışanlar da alışılmış argümanların tekrarından öteye geçemiyor. “Özel olan politiktir” şiarından yola çıkacak olursak, cinselliği politik hayatın dışında tutmak mümkün olmadığı gibi, doğru da değil.

Pornografinin yasaklanıp yasaklanmamasından ziyade, bu konunun cinsel özgürlükler başlığı altında tartışılmasının ne kadar doğru olduğunu, egemen fikirlerin cinsel yaşamda da kendilerini nasıl hakim kıldığını konuşabilmek gerek. Pornografiyi, içinde yaşadığımız sistemin çıkarlarıyla birlikte tartışmadığımız müddetçe “özgürlükler, özgürlüklerin sınırları” döngüsünde boğuluyoruz.

Kârlı ve kocaman bir pazar

Kapitalizm her şeyi fetişleştirip satılabilir hale getirmek konusunda alabilirdiğine başarılı. Cinsel yaşantı da bu sistemin içerisinde doğallığına yabancılaştırıldığımız bir ürün. Koca bir sektör haline gelen pornografinin kadın bedeninin ve seks hayatının metalaşması konusundaki rolü tartışılmaz bir gerçek. Kadın bedeninin meta haline gelmesi porno sektörünü de aşan bir tartışma. Teknoloji dergisi olan T3’ün her ay kapak olarak, bir fotomodeli iç çamaşırıyla verdirdiği pozunu seçmesi sistemin kadın bedenine biçtiği rolün net bir örneği. Aynı teknolojik ürününün ve derginin pazarlanması için bir taktik olarak kullanılan “kadın bedeni”.

Cinsellik kapitalizm için çok kârlı bir alan. Elisabeth Bernstein’in (1) belirttiği gibi, sektörün kapsamı oldukça geniş. Canlı seks şovları, porno yayınlar, videolar, fetiş ve striptiz kulüpleri, telefon seks ve siber seks ağları ve seks turu organizasyonları ile kocaman bir pazar. Avrupa Parlamentosu tarafından 2004 yılında hazırlanan bir rapor, pazarın ekonomik anlamda ne kadar kârlı olduğunu gösteriyor. Tahminlere göre, küresel seks endüstrisinin değeri 5-7 trilyon dolar arasında değişiyor.

Üstelik sektörden kâr elde edenler yalnızca pornografi konusunda “uzmanlaşmış” markalar da değil. İnternet servis sağlayıcılığı, telefon hatları, uydu yayınları sayesinde General Motors, Time Warner, News International, Marriott oteller zinciri de endüstriden kazanç sağlayan şirketler arasında.

Bu sektör, kapitalizmin dayattığı toplumsal cinsiyet rollerinin sıradan insanların yatak odalarına taşınmasında önemli bir araç. Emeğin yeniden üretimi sürecinde, kadının ailedeki rolünü erkeğin karnını doyurmak, temizliğini yapmak ve gömleğini ütölemek gibi görevlerle belirleyen kapitalizm aynı zamanda kadını erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla da “görevli” kılıyor. Aynı roller cinsel yaşamda da dayatılıyor. Kadın erkeğin cinsel tatmine ulaşmasını sağlayan bir nesne olarak gösteriliyor.

Ana akım pornografide anlatılan cinsellik, cinselliğin çoğu zaman ilk kez porno aracılığıyla öğrenildiği düşünülünce, kişisel yaşantımızı da şekillendiriyor. Cinselliğimizi, fantezilerimizi belirler hale geliyor.

Cinsel yaşam kadının nesneleştirildiği videolarla öğrenilir olunca, bunun günlük yaşama yansıyan pratiğini tahmin etmek güç değil. Ama kadına yönelik cinsiyetçilik ve cinsel şiddetin nedenini pornoya indirgemek ya da kadınların tecavüze uğramasıyla pornografi arasında doğrudan bağ kurmaya çalışmak tecavüz karşısında mücadele etmek gereken asıl sorunu gözden kaçırıyor. Kaldı ki, söz konusu olan erotizm, porno, kadınlar tarafından da tercih edilen cinsel fanteziler olduğunda kendinize göre belirlediğiniz kabul edilebilirlik sınırının gerçekte bir geçerliliği yok. Ana akım porno aynı zamanda

“erkeklik” imajı belirliyor. Cinsel yaşam erkeğin performansına bağlıyor. Pornografi tarafından dayatılan birçok kritere göre erkeğin özgüvenli ya da mahcup olması bekleniliyor. Dayatılan ideal erkek imajına sahip olmak isteyenler sayesinde pornografi ve ilgili yan sektörler kazanç elde ediyor:

“Pornografinin erkeklik kurmacası için uygun donanım ve teknikler gereklidir. Spreyler, kremler, merhemler, tabletler, küçük cihazlar bu kurmacanın gerçekleştirilmesini vaat eden yan ürünlerdir.” (2)

Müşteri olarak kadın

Pornografinin sadece erkeklerden talep gördüğü yanlışlığı tartışmayı sınırlandıran unsurlardan biri. Amerikan porno film şirketi Hustler Video’nun mağazalarındaki satışın yüzde 56’sı kadınlara yapılıyor. Nielsen/NetRatings tarafından yapılan araştırmaya göre, 2007’nin ilk üç ayında “yetişkinlere yönelik” sitelere girenlerin üçte biri kadın. Aynı zamanda, yaklaşık 13 milyon civarında Amerikalı kadın porno içerikli sitelere en az ayda bir kez giriyor. İnternet istatistiklerine göre, 2008’deki internet porno pazarının yüzde 30’u kadınlardan oluşuyordu.

Yanılıglardan bir diğeri ise pornografinin yalnızca erkeklere hitap ettiği. Kadın yönetmen Candida Royalle tarafından kadınların izlemesi için özel çekilmiş hard-core videolar ayda on bin kopya satıyor. Ayrıca son dönemde LGBT ve Queer hareketler “feminist porno” veya ana akım pornoya karşı “bağımsız porno” gibi alternatifleri tartışmaya açıyor. Ancak endüstri “ideal kadın”ın da sınırlarını çiziyor. Cazibeli, seksi kadın olmanın püf noktalarını anlatan yayınlar, estetik ve kozmetik sektörü bu ideal için üretiyor.

Kısacası cinselliği kapitalizmdeki ilişki biçimlerinden bağımsız tartışamayız. Kapitalizmdeki ilişki biçiminde eşitlik ve özgürlük olmadığına göre, cinselliğin özgürlüğünden bahsetmek de zor. •

1- Elisabeth Bernstein, *The Meaning of the Purchase Desire, Demand and the Commerce of Sex*, September 2001.

2- Lynne Segal, *Ağır Çekim, Ayrıntı*, 1992, s. 267.

Feminist hareketin otuzuncu yılındayız. Bu otuz yıl içinde sosyalist erkek solun feminist harekete karşı tutumu ne oldu?

ATAERKİL SESSİZLİK

Yaprak Zihnioğlu

Bu topraklarda kadınların kurtuluşu için mücadele eden yeni Feminist hareketin otuzuncu yılındayız. Aralık 1981'de çoğu sosyalist olan kadınların **"Artık yeter! Erkek egemenliğine son!"** isyanıyla başlayan feminist hareketin mücadelesi yaşamın her alanında etkili oldu.

Türkiye'de feminist hareket bir başkaldırıdır. Erkek egemen sisteme, cinsiyet hiyerarşisine, cinsiyet imtiyazlarına, ırkçılığa, ayrımcılığa, tüm ezilme biçimlerine ve bütün bunların altında yatan kapitalizme bir isyandır. Bu isyan feminizmin temel tezlerini benimsedi ve feminist hareket sisteme muhalefetin en radikal biçimlerini de içledi ve yaşama geçirdi.

Öncelikle, ev kadınlarından seks-işçilerine tüm kadınların yaşamını etkileyen erkek şiddetine, dayağa, baskılara, zorbalığa, cinsel tacize ve ayrımcılığa karşı isyanla hareket başladı. Kadınların her an tenlerinde hissettiği erkek şiddetine açık başkaldırı, hareketi büyük kadın yığınlarıyla birleştirdi ve feminist sözü yaygınlaştırdı. Bu ivme, 80'lere değin Cumhuriyet'in bir grup kadına sağladığı görece ayrıcalıklar sistemiyle seçkin, Kemalist kadın derneklerine karşı bir isyanı da başlattı. Feminist hareket "kadın dayanışması" devrimci tutumunu benimsedi. Rekabeti, üstekonumlanmışlığı ve seçkinliği temelden eleştirdi. Farklı düşüncelere, siyasi eğilimlere ve inançlara saygıyı ilk kez esas alan bir sistem-dışı muhalefetin "eylemde birlik" şenliğini yarattı.

İkinci olarak, feminist hareket kadınların ezilmesinin ırkçılık ve milliyetçilikle kol kola yürüdüğü bilinciyle ırkçılığa karşı tavizsiz bir tutum aldı.

Ülkedeki ırkçı ayrımcılığa ve baskıya uğrayan etnik ve dini unsurlarla dayanışma kurmayı şiar edindi. Bu yolla orta sınıf ve seçkin kadınların Kemalizm bağlantılı milliyetçiliğine karşı da mücadele etti ve bu konudaki hiçbir ezberi verili gerçeklik olarak kabul etmedi.

Üçüncü olarak kadınların ezilmesinin piyasa ve kapitalizmle bağıntısı feminist hareketin mücadele perspektifinden hiç eksik olmadı. Hareket, kullanım değeri yaratan, karşılıksız, boğaz tokluğuna eviçi kadın emeğinin kapitalizmin sermaye temerküzündeki ayırt edici niteliğini vurguladı. Kadın hareketi, "Görünmeyen emek, sesini yükselt!" şiarıyla ve ücretli işçi kadınlarla omuz omuza anti-kapitalist mücadelenin temel unsurlarından biri oldu. Yine kapitalist sistemin dayanaklarından kadın bedeninin cinsel sömürüsüne, kadın ticaretine ve cinsel köleliğine karşı tutum alış ve seks-işçilerinin haklarının savunusu bu yöndeki kazanımların alanını genişletti. Cinsel yönelim özgürlüğünü baskılayan heteroseksist sisteme ve diğer hak ihlallerine karşı tutum aldı.

Kolektif Örgütlenme

Dördüncü olarak, hareketin devrimci yönelimleri yeni örgütlenme modellerini gündeme getirdi. İlk günden bu yana benimsediği hiyerarşi, şiddet ve merkezcilik karşıtlığı, ezilenlerin alternatif ve yerinde örgütlenme biçimlerini öne çıkardı. Feministler, kadınları örgütlemek için değil, kadınların kendi kendilerini örgütlemeleri için mücadele etti. "Kolektif" örgütlenme bu coğrafyada ilk kez feminist hareket tarafından dile getirildi, denendi ve tüm zorluklara karşı yaşama geçirildi. Kadın hareketi yaratıcılığın, katılımın esas olduğu kolektif, anti-lider ve yatay örgütlenmeyi benimsedi. Solun ve diğer muhalefet

hareketlerinin merkezîyetçiliği kucakladığı ortamda, her türlü karşı eleştiriye göze alarak yatay, kolektif ve yerinde örgütlenmeyi gerçekleştirmeye uğraştı. Kadınların ihtiyacına uygun olan bu modeller sol muhalefette örgütlenme alanında put-kırcılık işlevini gördü. Birbirleriyle rekabet eden değil, dayanışmayı ve farklılıklara saygıyı temel alan yapılar, bilinç-yükseltme temelli örgütlenmeler kadınların ortak eylemde buluşmasını kolaylaştırdı. Şiddetsiz toplantı yöntemleriyle bir araya gelen kadınların her birinin kendini ifade etmeye cesaretlendiren ortamlarda konsensüs/oydaşma ile alınan kararlar, katılımı ve yaratıcılığı en üst düzeye çıkarabiliyordu. Kadınlar artık seyreden değil eyleyici, susan değil konuşan, pasif değil aktif öznelere kadın hareketinde yer aldı. Şiddetsiz muhalefetin gücünü bizzat eylemleriyle ortaya koydular.

Hatasız Değiliz

Bu saydıklarım feminist hareketin hiç hata yapmadığı anlamına elbette gelmiyor. Ama sanırım bu ülkede feminist hareket kadar, hataları karşısında devrimci davranabilen ve her eylemden sonra "Biz şimdi ne yaptık, nasıl yaptık?" sorgulamasını yürütmeye çalışan az ortam vardır.

Hal böyleyken, bu otuz yıl içinde sosyalist erkek solun feminist harekete karşı tutumu ne oldu? Can alıcı bu sorunun yanıtı: Ataerkil sessizlik. Yanılmıyorsa Gayatri Spivak eril siyaset alanında kadınların suskunluğunu "ataerkil sessizlik" olarak adlar. Ben de bu tanımdan yola çıkarak bizim solun tutumunu ataerkil sessizlik olarak tanımlıyorum, bir iki zayıf hatta kerhen destek ve istisnayı saymazsak...

"Feminizm"ın bu çevrelerde yasak ve yanına uğranmayan bir kavram olması eril solun karakterini ve ataerkil sessizliği gözler önüne seriyor:

Sessizliğin Karakteri

1. Bugün hâlâ siyasi programlarda "kadın" kategorisi feminizm, kadınların kurtuluşu kavramlarını göz ardı ederek yer alıyor.
2. Sol hareketler otuz yıllık dönemde sanki karşı çıkanlar onlar değilmiş gibi, feminist hareketin adını ağızına almadan, feminist mücadelenin kazanımlarını hiçbir özeleştirme yapmadan programlarına ekleyebiliyor.
3. Feminist mücadelenin siyasi tarihi-mizde birer ilk olan yukarıda özetle saydığım siyasalarını/tutumlarını yok sayarak, kaynağını reddederek, sanki hiç böylesi bir mücadele verilmemiş gibi kendilerine mal etmeye çalışıyorlar.
4. Kadınlar hâlâ sol hareketin lojistik destekçisi konumundan daha ileride yer alamıyor. 68 hareketi döneminde kadın eylemcileri "pul yapıştırıp, çay pişirmek" göreviyle "ödüllendirilmeleri", kısmî bazı iyileşmeler dışında biçim değiştirerek sürüyor ve buna hiç kimsenin itirazı yok. Köşeler, kurullar, yönetim kademeleri erkeklerce kapışılıyor, birbirleriyle sessiz eril sözleşmeleri gereken onayı sağlıyor.
5. Erkekliğin sorgulandığı siyasetlerin üretilmesini ve bu yönde bizzat sosyalist erkeklerin eylemliliğini yirmi ikinci asra bırakıyorlar.

Ataerkil sessizlik sürdükçe devrimi beklemeyin. Zira devrim için öncelik feminist devrimdedir.

Sosyalist erkeklere tek sözüm var: Bize kutlama mesajı göndermeyin. Feminist olun. •

ÖZGÜRLÜK BİR PRATİKTİR

Hakların önündeki engellerin azaltılması kendi başına özgürlük getirmez, çünkü özgürlük, sınırları üzerine kafa yorulması gereken bir biçim değil, hem tekil hem de kolektif olarak olabildiğince zenginleştirilmesi gereken bir eylem pratiğidir.

Ferda Keskin

Modern anlamda devletin özgürlükçü olabileceğini düşünmek her şeyden önce özgürlüğü yasanın ipoteği altına almak anlamına gelir.

Devlet iktidarının ifade aracı ve uygulanmasındaki merkezî merci olan yasa, çizdiği sınırlarla bireysel ya da toplumsal olarak engellenmeden hareket etmeyi mümkün kılan alanlar açsa ve hatta bu alanları olabildiğince genişletmeyi hedeflese de özgürlük nihai olarak sınırlar tarafından tanımlanmış ve belirlenmiş olacaktır.

Bireyi bireyle ya da bireyi toplumla aynı anda hem karşı karşıya getiren hem de ayıran bu sınırların işlevi, birbirine rakip ve tehdit olarak tahayyül ettiği tarafların kolektif varoluşunu yasal olarak düzenlemektir.

Böyle bir modelin yaptığı şey, özgürlüğü bir taraftan ekonomizme kurban ederken, diğer taraftan da ekonomik farklılık ve koşullardan soyutlamak ve hukukî bir biçime indirgemektir; tıpkı modernitenin insan eylemine dair başka birçok sorunda akıl yürütürken yaptığı gibi...

Devletin misyonu da, konturları ister rıza ve mutabakatla, isterse de elit öncüler ya da silahlı ve/veya apoletli zorbalardan çizilmiş olsun, bu biçimi mahkemeden başlayıp hapishaneye kadar uzanan bir dizi kurumla muhafaza ve müdafaa etmektir.

‘Makbul Yurttaş’

Kuşkusuz, belirli bir “makbul yurttaş” modelinden hareketle toplumsal ya da siyasî olarak örgütlenmenin, anadilde eğitim görme ya da savunma yapmanın, başörtüsü takarak kamusal alana girmenin, ibadetini istediği mekânda ve şekilde gerçekleştirmenin ya da farklı cinsel tercihlerin Türkiye’de olduğu gibi kimi zaman devlet kurumları kimi zaman da devlete yaslanan “sivil” aktörler tarafından çeşitli kısıtlama, zorlama ya da şiddet biçimleriyle engellendiği durumlarda hiçbir özgürlükten söz edilemez.

Ama bu engellerin azaltılması ya da kaldırılması ve hareket alanlarının genişlemesi kendi başına özgürlük getirmez, çünkü özgürlük sınırları üzerine kafa yorulması gereken bir biçim değil, hem tekil hem de kolektif olarak olabildiğince zenginleştirilmesi

gereken bir eylem pratiğidir.

İnsanda tarihle birlikte evrilmesi ve çoğalması kaçınılmaz bir potansiyel olan bu zenginliği arayan bir pratiğin amacı da ister istemez devletin ve yasanın evrensellik, zorunluluk ve benzeri kisveler altında dayattığı sınırları zorlamak ve mümkün olduğu yerde aşmak olacaktır.

Elbette sadece yasanın dayattığı formel sınırları değil; devlet eliyle kurulan ya da bir şekilde izin verilen kültürel pratiklerin, o pratikleri koşullandıran kimliklerin ve kimlikleri tanımlayan aidiyet koşullarında gizli normların içimize işlemiş sinsi sınırlarını da.

‘Zor ve Rıza’

Unutmamak gerekir ki devletin iktidar uygulamasındaki en önemli araç sadece yasanın ehliyet verdiği zorlama ve baskı mekanizmaları değil, aynı zamanda yasaya sızmış normların kitlesel olarak kabul görmesi ve bireysel olarak içselleştirilmesidir.

Ama her şeyden önemlisi, özgürlük mücadelesi ve pratiğini sadece yasanın çizdiği biçimsel düzlemde ya da kimlik politikalarına özgü toplumsal/kültürel alanda sınırlandırmanın getireceği

kısmî körlüğe karşı uyanık kalmak olsa gerek.

Modern devletin kurucusu kapitalizmin meşruiyet iddiasını eşitlik ve özgürlük vaatleri üzerine kurmuş olduğu ve emeğin pazarda serbest dolaşımıyla temellendirilen bu iki soyut vaadin hiçbir zaman somutlaşmadığı, tam tersine eşitsizlik üretmek ve özgürlüğü iptal etmekten başka bir şeye yaramadığı iyi bilinir.

Özgürlükçü devlet?

Dolayısıyla, kapitalizmin dayattığı üretim ve paylaşım koşullarının bugüne kadar insana özgü eylem pratiğini, vahşi bir tüketim kültürü dışında, çeşitlendirmek ve zenginleştirmek için ne yaptığı sorusunu sormadan sürdürülecek bir özgürlük tartışması da yine biçimsel olmaktan öteye gidememe riskiyle karşı karşıyadır.

Yani “Devlet özgürlükçü olabilir mi?” sorusuna cevap ararken, üretim ilişkilerini düşünmeden toplumsal ve siyasal olanı düşünme tuzağına düşmemek ve işe modern devlet iktidarı ile kapitalizm arasındaki göbek bağından başlamak gerekiyor. •

TİANANMEN'DEN TAHRİR'E

Arap Devrimleri küresel kapitalizmin yapısal krizine dayanıyor. Bu, yeni bir dünyanın kapılarının sıradan insanların eylemleriyle açılmasına olanak sunuyor

Volkan Akyıldırım

Tahrir Meydanı'ndaki 18 günlük direniş Tiananmen Meydanı'nı hatırlattı.

Çin, Google arama motorunda 'Mısır' kelimesini yasakladı. Kaddafi, ayaklanan Libya halkını ölümle tehdit konuşmasında Çin'in ulusal birliğinin Tiananmen'de demokrasi, özgürlük ve insanca bir yaşam isteyenlerin taleplerinden daha önemli olduğunu söylüyordu.

1989 Haziran'ında Tiananmen'de on binlerce öğrenci ve işçi oturma eylemine başlamış, oturma eylemi açlık grevleriyle birleşmiş, bunu ülkenin 400 kentinde gerçekleşen kitle gösterileri izlemişti.

Tiananmen Meydanı'nda aktivistlerin direnişi Çin devleti tarafından kanla bastırıldı. Çin egemen sınıfı iktidarını korumayı başarsa da, Tiananmen Doğu Bloku olarak anılan stalinist rejimlerin sonunu getiren hareketin bir parçasıydı.

Tıpkı Ortadoğu ve Afrika devrimleriyle başlayan 2011'in bu ilk ayları gibi 1989 de baş döndürücü bir yıldır. Rus Kızıl Ordusu tarafından işgalle kurulan, SSCB'deki devlet kapitalisti rejiminin birer kopyası olan, hiçbir politik özgürlüğün yaşanmadığı tek parti diktatörlükleriyle yönetilen Doğu Avrupa'daki stalinist rejimler işçi sınıfının önderlik ettiği kitle gösterileriyle birer birer yıkıldı.

Berlin Duvarı'nın yıkılması, muhalifleri toplama kamplarına, akıl hastanelerine, zindanlara kapatan, kaybeden, grev yapan işçileri sabotajcı diyerek kimi zaman idam kimi zamansa ağır hapisle cezalandıran rejimlerin sıradan insanların eylemiyle yıkılmasının simgesiydi.

Tarihin gördüğü en baskıcı rejimlerden biri olan, işçi sınıfının kendi ideolojisi kullanılarak sömürüldüğü ve ezildiği, baskının sosyalizm adı altında meşrulaştırıldığı bu rejimler, örgütlenmenin yasak olduğu bir toplumda dahi sıradan insanların eylemiyle yıkılıyordu.

Toplumsal tabanını yitirmiş ya da bu tabana hiçbir zaman sahip olmamış, halkın geniş kesimlerinin yabancılaştığı diktatörlüklerin yıkıldığı 1989 ve 2011 yıllarının ortak noktası sadece özgürlük için mücadele eden yığınların varlığı değil. Her iki devrimci dalgaya zemin yaratan küresel kapitalizmin kriziydi.

1960'ların sonunda kapitalizm yapısal

bir krize girdi. Kapitalist sınıf kâr oranlarının düşüşünü engelleyemiyordu. 1968 isyan dalgası bu krizin üzerine geldi.

70'lerin ikinci yarısında ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher yeni liberalizm dönemini başlattı. Bu, küresel kapitalizmin krize verdiği yanıtı. İşçi sınıfının kazanılmış haklarının geri alınması, ücretlerin aşağı çekilmesi, sosyal harcamaların kesilmesi, kamu yatırımlarının durdurulması ve bütün sektörlerin özelleştirilmesi, sendikaların güçsüzleştirilmesi ve grevlerin yenilmesini hedefleyen yeni liberal program Batı kapitalizmi tarafından temel doktrin haline getirildi.

Kriz ve sonuçlar

Batı kapitalizmi kâr oranlarını artırmak için emeğin yaygın sömürüsü yerine yoğun sömürüsüne dayalı bir sermaye birikimi için yeniden yapılandı. Üretimde yeni teknolojilerin uygulanması ile maliyetlerin düşürülürken artı-değer sömürüsü yoğunlaştırıldı.

Doğu'da devlet kapitalisti blok ise uzun bir dönemdir ekonomik durgunluk içindeydi. Batı kapitalizmi ile teknolojik rekabeti kaybetmişti. Bürokratik ekonomik planlamalar ile sonuçlar arasında devasa bir uçurum gelişirken, enflasyon ve işsizlik artıyordu. Baskı koşulları ve politik özgürlüğün olmaması pasif direniş biçimlerini kalıcılaştırırken, işçi gücünün verimliliği diplerde sürüyordu. Devlet mülkiyeti, bu biçimi kullanarak üretilen toplumsal zenginliği

kolektif olarak el koyan bürokratik sınıf için bir fasit daireye dönüşüyordu. SSCB ve Doğu Avrupa'daki uyduları tek bir fabrika gibi çalışıyor, dünya pazarında tek bir şirket gibi rekabete giriyordu. 1980'lerin sonunda küresel kapitalizmin krizi derinleşirken, ekonomik ve askerî rekabet temelinde simetrik olarak yapılanan iki kapitalist bloktan biri çöktü. 1989 Doğu Avrupa Devrimleri ile Troçki'nin "kâğıttan şatolara" benzettiği stalinist diktatörlükler tarihin çöplüğüne karıştı.

1989'dan 2011'e

1989 yazında Polonya'da yıllardır iktidarda bulunan stalinist parti Dayanışma Sendikası tarafından seçimlerde yenilgiye uğratıldı. 1980-1989 yılları arasında Polonya'da işçi sınıfı ve bürokrasi arasında kıyasıya bir mücadele yaşanmıştı. Aynı yaz Çin'de Tiananmen gösterileri gerçekleşiyordu.

Doğu Almanya'da küçük protesto gösterileri başladı, başlar başlamaz devletin ağır saldırısına uğradı. Bu çok daha büyük bir hareketi kıskırttı. Yüz binlerce insan gösterilere katıldı ve Doğu Alman devleti yıkıldı.

Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan birer birer devrildi. Bu ülkelerden hiçbirinde rejimi savunan bir yığın hareketi yaşanmadı, tam tersine hepsinde büyük yığınlar rejime karşı harekete geçip gösteriler yaptı.

Romanya'da ise diktatör Çavuşesku kendi taraftarı olduğunu düşündüğü

on binlerce insanı Bükreş'te sarayının önünde topladı. Çavuşesku'nun konuşması rejim karşıtı sloganlarla yarıda kesildi, halk maden işçilerinin önderliğinde saraya doğru yürüyüşe giderken Çavuşesku kaçıyordu.

1950'ler, 60'lar, 70'ler boyunca Doğu Bloku ülkelerinde çeşitli ayaklanmalar yaşanmıştı. Ayaklanmalar sırasında işçiler kendi iktidar organlarını kurmuş ve iktidarı zorlamıştı. Rus ordusu bütün bu ayaklanmaları şiddetle bastırmıştı.

1989'da ise bu mümkün olmadı. Rus ordusu Doğu Avrupa ülkelerine müdahale edemedi, çünkü Rusya kendi içinde ayaklanmalar, grevler yaşamaktaydı. İki yıl sonra, Ağustos 1991'de SSCB çöktü.

Tıpkı 1989 Devrimleri gibi 2011 Ortadoğu-Afrika Devrimleri de küresel kapitalizmin yapısal krizine dayanıyor.

Kuzey Amerika ve Avrupa'da 2008'de patlak veren borç krizi, finans sermayesinin önderliğindeki ekonomik büyüme balonunu patlattı. Borç krizi, küresel kapitalizm tarafından hızla yayıldı. 2008 Mısır'da devasa grev hareketinin patladığı yıldır. 2011'deki ayaklanma ve devrimler, borç krizinin etkisiyle zayıflayan diktatörlüklerde krizin ekonomik bedelini ödemek istemeyen milyonlarca yoksulun ekonomik saldırıyı yürüten baskıcı rejimleri yıkmasına yol açıyor.

Çürümüş kapitalizmin yaşadığı yapısal bunalım, yeni bir dünyanın kapılarının sıradan insanların eylemleriyle açılmasına sahne oluyor. •

EZİLENLERİN KÜRSÜSÜ

Sosyalizmi “ekmek” kavgasına indirgeyen ekonomistlerin “sınıf mücadelesi” dışında saydığı siyasî mücadeleler de sınıf mücadelesinin birer parçasıdır.

Ozan Tekin

Devrimci marksistler, kapitalizmi yıkaabilecek ve daha özgür, daha demokratik, daha adil bir dünyayı kurabilecek tek gücün işçi sınıfı olduğunda ısrar eder.

Kapitalizm, milyonlarca sıradan insanın katıldığı üretim sürecinin, küçük bir sermaye sınıfı tarafından denetlendiği bir sistemdir. Üretim araçlarının sahibi olan azınlık, çalışan sınıfların ürettiği değer bir kısmına el koyarak kâr eder ve elde ettiği bu değeri tekrar yatırıma dönüştürerek üretimini artırmaya, sermayesini büyümeye çalışır. Çalışanlarla patronlar arasında işyerindeki bu üretim ilişkisi, kapitalizmi hergün yeniden üretir. Bu yüzden, bu sömürü bağıni kopartabilecek ve işleri tersine çevirebilecek tek güç, işyerindeki günlük faaliyetiyle patronların kârını ve üretim süreci üzerindeki kontrolünü yeniden üreten işçi sınıfıdır.

Proletaryayı potansiyel olarak devrimci bir sınıf hâline getiren, en çok sömürülen, en yoksul sınıf olması değil, toplumun somut koşullarıdır. Bir işçinin, yaşamak için, sermaye sahibi olan sınıfa satabileceği emek gücünden başka hiçbir şeyi yoktur. Marx, bu yüzden, işçi sınıfının mülksüzleştirilmiş bir toplumsal güç olduğunu ve proletaryanın “zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmadığını” ama “kazanacağı bir dünya” olduğunu söyler. İşçilerin koruyabilecekleri ayrıcalıkları yoktur.

Bunun yanı sıra, işçi sınıfı, üretim sürecinin maddi koşulları gereği kapitalizm altında kolektif davranma yeteneğine sahip bir topluluk olarak şekillenir. Yüzlerce, binlerce işçi aynı fabrikada ortak üretim yapar. Kapitalist toplumun maddî koşulları, bu sınıfı birlikte üreten, aynı koşullarda yaşayan, egemen sınıfın dayatmaları dışında rekabet etmeyen, sömürmeyen, eşitlikçi bir sınıf olarak ortaya koyar.

Egemen fikirlerden kopuş

Olağan dönemlerde genellikle egemen sınıf partilerine, AKP’ye, CHP’ye veya MHP’ye oy veren, milliyetçilik, cinsiyetçilik veya homofobi gibi bu toplumun bütün çarpıklıklarını taşıyan bireylerden oluşan bu toplumsal güç, bizzat yukarıdaki özellikleri sebebiyle potansiyel olarak devrimcidir. Peki bu potansiyel nasıl harekete geçer? İşçi sınıfı, mevcut üretim

ilişkilerini parçalayıp daha eşit, özgür bir dünyayı nasıl kurabilir?

Komünist Manifesto, “Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!” çağrısıyla biter. İşçi sınıfı, kapitalist egemen sınıfa göre toplumun ezici çoğunluğunu oluşturduğuna göre, bu sınıfın hükmettiği sömürü düzenine karşı ancak birlikte hareket ettiği takdirde başarıya ulaşabilir. Bunun için öncelikle, çalışan sınıfların kendi içindeki yapay ayrımların giderilmesi gerekir.

Marx, “Bir toplumda egemen olan fikirler, egemen sınıfın fikirleridir” der. Gerçekten de, burjuvazi, elinde olan bütün entelektüel üretim araçlarını kullanarak, sınıfı milliyetler, cinsiyetler veya cinsel yönelimler temelinde bölmek ister.

İşçi sınıfı, bu bölünmüşlüklerini, ancak patronlara karşı ortak bir mücadeleye girdiğinde giderebilir. Egemen sınıf fikirlerinin etkisi mücadele içinde kırılır. Bir fabrika işgal edildiğinde, Türk işçiler yanı başlarındaki Kürt işçilerle ortak bir direniş sergilediklerini, çıkarlarının sınıfsal olarak Türk bir patronla değil, Kürt bir işçiyle ortaklaştığını görür. Elleri Türk bayraklarıyla Ankara’ya geniş kitleler hâlinde yürüyen işçiler, polis kendilerini yürütmek istediğinde, bayrakların sopalarıyla o devletin polisiye çatırır. Bayrak “ulusal” anlamını yitirir, sadece sopasıyla sınıf mücadelesinin bir aracı hâline gelir.

Ya da örneğin, İngiltere’deki 1984-1985 Madenciler Grevi’nde, tamamı erkeklerden oluşan maden işçilerinin eşleri, ülkenin dört bir yanını dolaşarak grevdeki işçilerle dayanışmayı örgütlemiştir.

Kadınların kendi mücadelelerine verdiği bu destek, erkek işçiler arasında cinsiyetçi fikirlerin popülerliğini yitirmesine neden olur. Kadın işçilerle erkek işçilerin birleşik mücadelesi, erkek işçileri egemen sınıf fikirlerinden koparır.

19. yüzyılın sonlarında, Çarlık Rusya’sı, anti-semitizmin yeşerdiği, Yahudi pogromlarına şahit olunan bir ülkeydi. İşçilerin mücadelesi bunu tamamen değiştirdi. 1905 ve 1917 devrimlerinde Petersburg Sovyeti Başkanı, bir Yahudi olan Lev Troçki’ydi. Çarlık döneminde kadınların yoğun bir baskı altında olduğu ülkede, 1917 Ekim’inde işçiler iktidarı aldıklarında, cinsiyetçiliği üreten her şey kanun yoluyla yasaklandı; kadınların kapitalist toplumda yapmak zorunda bırakıldığı tüm işler toplumsallaştırıldı.

Ya diğer ezilenler?

Bütün bunlar, sosyalistlerin elbette yalnızca fabrikalarda veya işyerlerinde verilen mücadelelerle ilgilenecekleri, siyasî gelişmelere kayıtsız kalacakları anlamına gelmez. Lenin, proletaryanın mücadelesinden bahsetmenin yanında, sürekli olarak “tüm diğer demokrasi mücadeleleri”, “diğer demokratik mücadeleler” gibi kavramlar kullanır. Çünkü Lenin, sosyalistlerin sendika sekreteri gibi düşünemeyeceğini, tüm ezilenlerin mevcut sisteme karşı tepkilerini ve mücadelelerini birleştirmeleri gerektiğini düşünüyor. Bu yüzden “Ezilenlerin kürsüsü olmalıyız” der.

Bu yüzden, sosyalizmi sadece “ekmek” kavgasına indirgeyen ekonomistlerin “sınıf mücadelesi” dışında saydığı siyasî

mücadeleler, işçi sınıfı arasında egemen olan çarpık fikirlerin geriletilmesine ve işçilerin birliğinin sağlanmasına katkıda bulundukları için sınıf mücadelesinin birer parçasıdır.

Kürt özgürlük mücadelesi, Kürt sorununun çözümünü konuştuğu bugünkü aşamaya gelmesini sağladı. Hrant Dink’in öldürülmesinin ardından “Hepimiz Ermeniyiz” diye yürüyen yüz binler, Türk milliyetçiliğinin geriletilmesinde büyük rol oynadı.

Sosyalistler ve işçi sınıfı

Sosyalistler, işçi sınıfının egemen sınıfın fikirlerinden kopmuş, en mücadeleci, en direngen kanadıdır. Sosyalistlerden oluşan devrimci bir parti, işçi sınıfının ve ezilenlerin verdikleri tüm mücadelelerin içinde yer alır, bu mücadelelerin başarıya ulaşmasını ve yayılmasını sağlamaya çalışır, farklı mücadeleler arasında bağlar kurar, verilen mücadelenin kapitalizme karşı olduğunun propagandasını yapar ve bütün bu mücadelelerin içindeki en ileri aktivistleri örgütlemeye çalışır.

Devrimcilerin görevi, Türkiye solunda sıkça iddia edildiği gibi “devrim yapmak” değildir. Sosyalistler, işçi sınıfının tüm mücadele birikiminin hafızasını taşır, bunlardan çıkan derslerle gelecek mücadelelerin şekillenmesine yardımcı olur. İşçi sınıfı saflarındaki bölünmüşlüklerin giderilmesini ve birleşik mücadele edilmesini, çalışan sınıfların çoğunluğunun sosyalist fikirlere kazanılmasını sağlamaya çalışırlar. •

ÖZGÜRLÜK ETİĞİMİZ

Sosyalist olarak sahip olduğumuz özgürlük etiğini gündelik hayatın somut koşulları içinde üretmek, sorgulamak ve güncellemekle yükümlüyüz.

Tolga Tüzün

Wittgenstein, Kültür ve Değerler isimli aforizmalar toplamalarının bir yerinde şöyle der: “Bir insan kilitli olmayan, ama içeri doğru açılan bir kapıyı sürekli itiyor ve çekmek aklına gelmiyorsa, o odada hapistir.”

Günümüzde içinde yaşadığımız küreselleşmiş, yaygın ve etkin kapitalist toplum içinde işleyen ideolojik mekanizmaları teşhis için uygun bir hareket noktası. Bu cümledeki özgürlüğün yadsınması olarak hapislik mefhumu, egemen sınıfa ait ideolojinin aşağıdan yukarı, birey tarafından nasıl uygulamaya koyulduğuna, nasıl üretildiğine ve nasıl duyurulduğuna dair bir çerçeve çizer.

Bu ideolojik denetimin sürekliliği ve yönelimliliği bu yapıyı kuran iki ana unsur olarak karşımıza çıkıyor. Böylesi bireysel bir eylemin belli bir vektörel (yönelimsel) alanda tanımlı olması, bu şekilde kurgulanması ve tekrar/süreklilik örüntüsü sayesinde kendi üzerine kapanması, toplumsal alandaki belli öbeklerin düşünce örüntülerinin o alandaki bireyler tarafından söylemsel bir momentumu yaratmasıyla paralellikler taşır.

Açık Radyo’da 3 Ocak 2011’de yayınlanan Açık Gazete programında Ali Bilge’nin hatırlattığı gibi, 1998’de dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu’nun hazırlattığı gizli genelgeyle, yargı ve infaz personeline yönelik hizmet içi eğitim çalışmaları başlatılmıştı. Kullanılması teşvik edilen “Tek işi bölücü fikir üretmek olanlar fikir suçlusu sayılamazlar”, “Birlik, beraberlik, kardeşlik ve Türklük ruhu esastır” gibi temalar ve kullanılması sakıncalı olan “devrim, kirli savaş, özgürlük, halkların özgürlüğü, işçi bayramı, federe devlet, etnik yapı, emeğin sömürülmesi, emekçi hakkı, herkese eşit iş eşit kazanç, halkların kardeşliği, işçi sınıfı, memur kesimi, çiftçi kesimi, sağcı, solcu” gibi temaları da kapsayan bu çalışmanın çerçevesinin eğitim olarak adlandırılması tam da içinde bulunduğumuz ve kapısını açamadığımız odayı kuran yapıtaşlarından biridir.

28 Şubat darbesi sonrası kurulan askeri vesayet rejiminin fütursuzluğunun ürünü olan bu genelge sayesinde, fikirlerin egemen kılınma sürecinde hakim olanlarla, bu sürecin ana payandaları olan Cumhuriyet Başsavcılıkları, o zamanın

DGM Başsavcılıkları ve Bölge İdare Mahkemesi Başkanlıkları’nın arasındaki organik ve hiyerarşik bağlantı net olarak gözler önüne serilmiştir. “Türkiye’de başka halklar olduğu, bu halkların kendi dil ve kültürünü yaşatması gerektiği gibi düşünceler” yargı için sakıncalı sayılmış ve bu durumun televizyon ve gazetelerdeki yansımaları kaçınılmaz olarak bir çığ gibi büyümüş ve yukarıda bahsedilen söylemsel momentum bugün izlerini Hrant’a açılan davalarda, Kürt halkının temsilcilerine açılan davalarda hâlâ görebildiğimiz bir boyut kazanmıştır.

İterek açmak

Bu türden bağlantıların tekinsizliğini, 1997 yapımı “Wag the Dog” adlı filmde Başkanın seks skandalını örtbas etmek için işe alınan Hollywood yapımcısı ile onu işe alanlar arasındaki ilk sahnelerde görebiliriz. Yapımcı, iş teklifini getirenlerin telefonuyla canlı yayında Beyaz Saray sözcüsüne istediğini söyletebileceğini gördüğü an, işi kabul etmeye ikna olmaya başlar. Ürkütücü bir sahnedir: Kan yoktur, silah yoktur, kimse örselenmez, ama bir anlığına odanın duvarlarını görür, ürperirsiniz.

“Çekilerek açılan kapıyı sürekli iterek açmaya çalışmak” kavramsal bir aktarma olarak kapalı bir alandan çıkma isteğinin olması; ama bu isteğin nesnel bir yöntemle yadsınarak (çekmek yerine itmek) ulaşılamayacak bir arzuya

transfere şeklinde iki aşamalı bir psikozu gerçekleştirir. Çıkmak isteği, yani öznenin dışadönük (extrovertive) hareketi, özne ile dışarı arasındaki nesnel engeli tam tersi bir hareketle, içedönük bir hareketle açmak arzusu sayesinde engellenir. İdeoloji tam da bu karşıtlığın kurulduğu ve etkili bir şekilde uygulandığı alandır. Özne nesneye kendi arzusunun karşıtı bir fiziksel kuvvet uygulamak suretiyle kendi arzusunu ilk elden yadsır.

Özgürlük Etiği

“Bir arzunun sabit fikir haline gelip gelmemesi, yani üzerimizdeki dışlayıcı/yegâne güç halini alıp almaması, maddi koşulların o arzunun hem normal yollardan tatminine, hem de bir arzular bütünlüğünün gelişimine izin verip vermediğine bağlıdır. Bir arzular bütünlüğünün gelişimi de, içinde yaşadığımız koşulların çok yönlü etkinliğe ve böylece bütün potansiyellerimizin tam olarak gelişimine izin verip vermediğine bağlıdır” der Marx Alman İdeolojisi’nde. Marx’ın özgürlük tanımı bütün sosyalist düşünce içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir, çünkü diğer devrimci, kurtuluşçu ya da liberal akımlar sabit, indirgenmiş, negatif ve soyut bir özgürlük tanımından yola çıkar. Oysa Marx için ve bugünkü marksistler için, önemli olan somut koşullardan yola çıkarak tanımlanan bir özgürlük mücadelesidir. Bu özgürlükleri yadsıyan —bugün küresel kapitalist, yarın kim bilir ne—üretim biçimlerini

değiştirecek işçi sınıfının kitlesel hareketiyle, bir devrimle önemli bir etabın tamamlanması özgürlük mücadelesinin varış noktası değildir. Eline yeter gücü geçiren herkes baskıcı egemenleri ve ilgili üretim biçimlerini alaşağı edebilir. Ancak sosyalist bir özgürlük bilincine sahip olan bir kitlesel özyönetim, bu üretim biçimlerinin ve ilgili ideolojik kurumlarının tekrar hortlamasının önünü alabilir.

“Sınıfları ve uzlaşmaz sınıf çelişkileriyle birlikte eski burjuva toplumunun yerini, tek tek kişilerin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.” (Komünist Manifesto) Böyle bir özgürlük bilinci, toplumsal, kolektif, pozitif ve en önemlisi içinden çıkageldiği bütün sınıfsal özgürlük söylemini aşkınlayan bir özgürlük mefhumuna dayanır. George Brenkert’dan alıntılatacak olursak, Marx için özgürlük mefhumu “bir insanın öteki insanlarla komünal ilişkiler içinde kişinin özneleştirimini (self-objectification) oluşturan arzu, yetenek ve becerilerinin somut toplamını belirleyecek şekilde yaşamasıdır.” Bu normatif bir etik pozisyonudur, soyut bir önkoşuldur.

Sosyalist olarak sahip olduğumuz böylesi bir özgürlük etiğini sürekli olarak gündelik hayatın somut koşulları içinde üretmek, sorgulamak ve güncellemekle yükümlüyüz. Bu sebeple, içinde yaşadığımız kapitalist toplumda her türlü özgürlük mücadelesinde yer almak ve “tek tek kişilerin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu” özgürleştirici ve radikal bir pozisyonu teşhis etmek, mücadele etmek ve bunu yaygınlaştırmak bir tercih değil, ahlaki bir sorumluluktur. Kürt halkının ana dilde eğitim hakkı için, KCK tutuklularının serbest bırakılması için, başörtüsü yasağının son bulması için, zorunlu din derslerinin kaldırılması için, eşcinsellerin haklarının tanınması için, cinsiyetçi ayrımcılığın sona ermesi için, polis terörünün son bulması için mücadele etmek ve özgürlük istemek, egemen kemalist-kapitalist sınıfın ideolojisinin yarattığı ruh halinin sarsılmasını ve sıradan insanlar olarak özgürlük taleplerimizi ilk elden yadsımak yerine herkesin özgürlüğü için dil, din, cins, ırk ayrımı gözetmeksizin daha fazlasını talep etmemizi sağlayacak yepyeni bir ruh hali yaratır. Bir sosyalist bu yüzden özgürlük ister. •

“Para, insanın ihtiyaçları ile bir nesne arasındaki, insanın yaşamı ile geçim aracı arasındaki dolayımıdır. Ama benim yaşamımı bana dolayımıştıran şey, başkalarının varoluşunu da bana dolayımıştı. Benim için öteki kişidir o.” Karl Marks

MARKSİST BANKNOT

Volkan Akyıldırım

Karl Marx'ın, Friedrich Engels'in, Clara Zetkin'in resimlerini paranın üzerine basan bir rejim sosyalist olabilir mi?

1971 yılında Berlin Duvarı'nın ikiye böldüğü Almanya'nın doğusundaki Demokratik Halk Cumhuriyeti (DDR) Merkez Bankası yeni Doğu Alman marklarını dolaşıma sürdü.

Staatsbank der DDR'nin dağıttığı en yüksek değerli 100 Marklık banknotun ön tarafında Karl Marx, arkasında da Doğu Berlin'deki Unter den Linden bulvarından görülen Cumhuriyet Sarayı basılıydı. Banknotta Berlin TV kulesi, Rathaus (Belediye) ve Zeughaus (Cephanelik) resimleri gösteriliyordu.

Paranın sonsuz gücü

Karl Marx'a göre para kapitalist toplumdaki yabancılaşmanın bir ürünüydü. 26 yaşında yazdığı “Paranın Çarpıtıcı Gücü” adlı makalede şöyle söylüyordu: “Her şeyi satın alabilme özelliğine sahip oluşuyla, tüm nesneleri kendine mal edebilme özelliğine sahip oluşuyla, para, yüksek dereceden sahip olmanın nesnesidir. Paranın özelliğindeki evrensellik, paranın varlığının sonsuz gücüdür. Onun için insana sonsuz güçlü görünür. Para, insanın ihtiyaçları ile bir nesne arasındaki dolayımıdır. Ama benim yaşamımı bana dolayımıştıran şey, başkalarının varoluşunu da bana dolayımıştı. Benim için öteki kişidir o.”

Marx, hayatının geri kalanında bir madenin ya da bir kağıt parçasının insan toplumunu nasıl belirlediğini, bir değişim aracı haline dönüştüğünü açıklamaya devam etti. Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı'da paranın tarihini

sınıflı toplumların tarihiyle açıkladı ve Kapital'de değer ile meta fetişizmini açıkladığı bölümlerde insan ilişkilerinin paranın dolayımıyla belirlendiği kapitalist toplumun neden bir devrimle yıkılması gerektiğini gösterdi.

Stalinist Doğu Alman egemen sınıfı en değerli banknotun üzerine paranın simgelediği kapitalizmin ve yabancılaşmanın devrimci eleştirmeninin resmini basmaktan çekinmemişti!

Marx'ın resminin arkasına devletin ve rejimin sembolleri ile silahlı güçler konularak stalinist iktidar yüceltilmişti.

Karl Marx mevcut devlet aygıtı yıkılmadan ve devletin silahlı güçleri ortadan kaldırılmadan sosyalizme geçilemeyeceğini düşünüyordu. 1949 yılında, 2. Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya işgal bölgeleri olarak bölündü. Almanya'nın doğusu Rus Askeri Yönetimi'ne bırakılmıştı. Batı'nın işgal ettiği bölgelerde Federal Almanya Cumhuriyeti kurulurken Doğu'da, 1949 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti kuruldu.

Hiçbir devrim, ayaklanma ya da kitle grevi gerçekleşmeden Rusya'daki rejimin bir uydusu oluşturulmuştu. DDR, bürokratik bir plan doğrultusunda hızlı sanayileşmeyi önüne koymuştu. İktidardaki SED (Sosyalist Birlik Partisi), Rus doktrinine sadakatle sosyalizmin kalınmacılık olduğunu ileri sürüyordu.

Üç milyon kişi Batı'ya geçtikten sonra Doğu Almanya sınırlarını kapattı. Hızlı sanayileşme demek, yaygın emek sömürüsü demektir. 1953 yılında aşırı çalışma saatlerine ve düşük ücretlere karşı büyük bir grev hareketi patlak verdi. Doğu Alman işçileri kendilerine dayatılan planı kabul etmiyordu. Grev ayaklanmaya dönüştü. DDR kolluk güçleri

Rus ordusunun desteğiyle ayaklanmayı bastırdı. Yüzlerce işçi ve öğrenci öldürüldü. 13 Ekim 1961 geces

Doğu Berlin'i Batı'dan ayıran Berlin Duvarı inşa edildi.

1971 yılında Eric Honecker iktidardaki SED'in birinci genel sekreteri olmuştu. Rusya tarafından DDR'den beklenen ağır sanayi ürünleri üretimini ağır bir baskı rejimiyle örgütlemeye girişti. Soğuk Savaş yıllarının ruhuna uygun olarak, tıpkı Rusya'daki gibi Doğu Almanya'da nükleer santraller inşa edilmişti.

Zetkin ve Engels

DDR'in yine 1971 yılında bastığı 10 marklık banknotun üzerine Alman komünist ve kadın hakları savunucusu Clara Zetkin'in resmini koymuştu. Diğer tarafta ise 1966'da işletmeye açılan Rheinsberg Nükleer Santrali'nin içinde oturan bir kadın mühendis görülüyordu.

Paranın simgesi olan sisteme karşı devrimi savunan, kapitalist üretimin sekteye uğraması için grevi savunan kadın komünist Zetkin'in mücadelesi bütünüyle inkâr edilirken, DDR'nin kadınlardan beklediği sanayileşme için, nükleer silahlanma için, daha güçlü bir devlet için, Rusya'daki stalinist iktidarın ayakta kalması için çalışmaktı.

1975'te tedavüle sokulan 50 Mark'ın üzerine Marks'ın yoldaşı Friedrich Engels'in resmi konulmuştu. Diğer tarafta ise Schwedt'teki PCK Raffinerie'ye benzer bir sanayi bölgesi var.

Kimyasal santralleri ve elektrik santrallerindeki fabrika bacası ve boruların karışıklığı DDR'deki endüstrinin önemini vurguluyor. Engels 25 yaşındayken İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu kitabını yazmıştı.

Marx'la birlikte kapitalizmin devrimci eleştirisini yapan Engels, sermaye birikimi uğruna kadın ve çocukların günde 14-16 saat nasıl çalıştırıldıklarını, üretilen zenginlik ve ihtişamlı endüstrilerin işçilerin acıları ve sömürüyle tüketilen hayatlarıyla var olduğunu göstermişti.

Engels, paranın bir eşdeğer meta olarak düzenlediği piyasanın ortaya çıkışının sınıfsal bir baskı aracı olarak devletin ve kadınların bir cins olarak ezilmesi-nin kurumu olan ailenin ortaya çıkışıyla eşzamanlı olduğunu anlatmıştı.

Marx, Engels ve Zetkin gibi devrimci sosyalistler için para, sınıflı toplumların bir simgesi idi. Yabancılaşma, emek sömürüsü, tahakküm üzerinde yükselen, sermaye birikimi ilkesi etrafında örgütlenen tüm toplumlar devrimlerle yıkılmalıydı.

1989 yılında Doğu Avrupalı maden işçilerinin başlattığı devrimler sonucu stalinist rejimler ardı ardına yıkıldı. 1990 yılında Almanya'yı ikiye bölen Berlin Duvarı'nın yıkılışı Marx'ın resmini paraya basan, ordulu, gizli polisli, toplama kamplı, nükleer santralli stalinist rejimlerin de sonunu simgeliyordu.

DDR de tıpkı Federal Almanya gibi kapitalistti ve toplum işçi sınıfının emek sömürüsü çerçevesinde örgütlenmişti. Fark devletin tek bir kapitalist gibi her şeyin sahibi olması, işçi sınıfının sömürüsünün kendi ideolojisi adıyla yürütülmesiydi. DDR ekonomisinin öncelikleri

Doğu Alman işçilerinin ihtiyaçları tarafından değil, Rusya'nın Batı ile ekonomik ve askeri rekabeti tarafından belirleniyordu. Tam da bu yüzden kâğıttan bir şato gibi kitle hareketi tarafından çöktü. Yıkılan, ne gerçek ne de “reel” sosyalizmdi, bürokratik devlet kapitalizmiydi. •

İKLİM ADALETSİZLİĞİNE DİRENİŞ

Petrol için yaşanan savaşların, yerini su ve gıda savaşlarına bırakma ihtimali var. 2025'te dünya nüfusunun üçte ikisi yeterli taze sudan yoksun kalacak.

Eli Haligua

Kapitalizmin yarattığı ekonomik ve ekolojik yıkımların gölgesinde, yerelden küresele, bir yok oluşa doğru ilerliyoruz. Sayısı iki bine varan HES projeleri, elliye yakın yeni termik santral projesi, nükleer santral projeleri, GDO'lu ürünler, endüstriyel tarım şirketleri, altın madenleri, yok olan türler, eriyen buzulların altında petrol bulmak umuduyla savaşın eşğine gelen ülkelerin yarattığı ruh hali... Yaşamın devamlılığını hiçe sayarak kısır tohumlar üretebilecek kadar gözü dönmüş şirketlerin iktidarı altındaki dünyada tüm yaşamın tehdit altında olma hali!

Bu bütünlüklü yok etme hali içerisinde iklim değişikliği, yarattığı ve yaratacağı yıkımlarla, son zamanlarda yaşadığımız afetlerle diğer sorunlar arasında sıyrılıp birinci sıraya oturmakta.

Rusya'da 2010'da yaşanan orman yangınları ve 2011'e girdiğimiz ilk günlerde Avustralya'da yaşanan sel, iklim değişikliğine yeni bir boyut katarak, kapitalizmin göbeğindeki en zengin ülkelere de iklim değişikliğinin etkilerinden muaf olmadığını gösterdi. Gerçi karbon salınımı ve etkilenme oranına bakıldığında iklim adaletsizliği ortama hâkim. Sadece ulusal çıkarlarımızla, koyduğumuz sınırların içerisinde dünyadan bağımsız değil, ortak bir dünyada yaşadığımızı hatırlatacak bir afet daha... Hatırlamak demişken, hafızaları biraz zorlayınca Avustralya'nın geçtiğimiz yıllarda, iklim değişikliğinin etkisiyle adalarının sular altında kalması yüzünden göç etmek isteyen Tuvalulular'a "Biz size mahkûmlarımızı verelim, bir de para verelim, orada tutun" demesi akıllara geliyor.

Karbonmonoksit salınımı

Medya ve devlet tarafından sadece bir çevre hareketi gibi algılanmak istenmesinin ötesinde, iklim değişikliği temel hakların ihlal edildiği bir sorun. İklim, insan eliyle, kapitalizmin bitmek tükenmek bilmeyen büyüme arzusu sonucu değişmiştir. Bu değişim, etkisini artırarak devam ediyor.

Charles David Keeling'in 53 yıl önce, 1958 yılında yaptığı karbondioksit ölçümleri sonucu ortaya çıkardığı ünlü Keeling eğrisine rağmen, NASA'nın iklimbilimcisi James Hansen'in bir senato

komisyonunda, yeryüzü atmosferinde sera gazı etkisi tespit ettiğini, bunun da dünyanın iklimini değiştirdiğini, yani insanların dünyayı ısıttığını söylemesinden 22 yıl sonra bile -cılız da olsa- inkâr politikaları devam etmekte. İnkâr etmeyen devletler ise gereken önlemleri şirketlerin kârları ve kendi çıkarları doğrultusunda erteleyerek tüm canlıların haklarını gasp etmeye devam ediyor. Oysa net olan bir şey var: 2 derecelik küresel ısınmayı aşmamak için zengin ülkelerin karbondioksit salımlarını 2030 yılına kadar yüzde 90 azaltması gerekiyor. Dünya ortalamasının ise yüzde 60.

İklim değişikliğine karşı önlem almayarak suç işleyen devletler, iklim değişikliğinin etkilerini bildikleri için başka insanlık suçlarına da bulaşıyorlar. Ülkeler güçlerini kullanarak su kaynakları üzerinde hegemonya kuruyor. İsrail, yerleşim politikalarıyla, güvenlik gerekçeleriyle Filistin'in su kaynaklarının kontrolünü eline geçirip hem kendini güvence altına alıyor hem de bunu bir silah olarak kullanıyor. Suların yüzde 15'i Filistin, yüzde 85'i İsrail tarafından tüketilmekte. İsrail, Filistin'in su kullanım hakkını da çeşitli kurallara bağlamış durumda. Benzer hegemonik mücadeleleri dünyanın birçok yerinde görüyoruz. Oysa su, yeryüzü ile onun üstünde yaşayan insanlara aittir ve temel bir insan hakkıdır.

Geçtiğimiz yıllarda Darfur'da su sorunu yüzünden başlayan çatışmaların soykırıma varan bir noktaya ulaşması hâlâ hafızalarda. Petrol için yaşanan

savaşların, yerini su ve gıda savaşlarına bırakma ihtimali akıllardan çıkmıyor. 2025 yılına geldiğimizde dünya nüfusunun üçte ikisi yeterli taze sudan yoksun kalacak ve üçte biri herhangi bir temiz su kaynağına sahip olmayacak. Silahlanma oranı ise artmış olacak.

İnsanlık suçu bitmek bilmiyor. Isınmanın 1,4 milyon ila 6,7 milyon Meksikalının 2080 yılına kadar ABD'ye göç etmesine neden olacağını belirtiliyor. ABD'nin tutumu ise iklim değişikliğine karşı önlem almak yerine, tellerle kaplı metrelerce yükseklikte ve uzunlukta duvarlar inşa etmek.

Göç Krizi

İklim değişikliği nedeniyle evlerini terk edenlerin sayısının artmasının 2050'ye kadar bir "göç krizine" dönüşeceği uyarısında bulunan Christian Aid, büyük kalkınma projelerine bağlı olarak yıllık mevcut 15 milyon göçe karşı, 645 milyon kişinin göç etmesinin beklendiğini; sel, kuraklık, açlık gibi küresel ısınmaya bağlı nedenlerle 250 milyon insanın, çatışmalar ve insan hakları ihlalleri yüzünden de 50 milyon kişinin göç edeceği tahmininde bulunmuştu. Raporda, "Birçok başka Darfur'u olan bir dünya, en muhtemel kâbus senaryolarından biri" deniliyordu. Ülkelerinden göç etmek zorunda kalan mülteciler, yaşadıkları ülkelerde bir kez daha insanlık suçlarına maruz kalıyor, ayrımcılığa uğruyor.

İklim değişikliğine karşı önlem alınmayarak salt insanlara karşı değil, tüm

canlılara karşı suç işleniyor. Okyanuslarda yaşayan bitkisel plankton seviyesi 1950'li yıllara göre yüzde 40 oranında azaldı. Yeryüzündeki yaşamın devamı için kilit bir noktada duran bitkisel planktonların (fitoplankton) sayısı küresel ısınma nedeniyle hızla azalmaya devam ediyor. Kış uykusuna yatamayan kutup ayıları yemek bulamıyor, birçoğu eriyen buzullar yüzünden boğularak ölüyor. Ormanlar, uzayan yangın sezonları ve ısınan havalar sebebiyle daha fazla risk altında kalıyor.

Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin yayımladığı raporda, "Yükselen deniz seviyelerinin, okyanustaki asitleşmenin ve buzulların erimesinin, hâlen kirlilik ve daralan yaşam alanlarıyla mücadele eden hayvan türlerinin azalmasına ve yok olmaya bir adım daha yaklaşmasına sebep olduğu" belirtiliyor. Soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan türler arasında palyaço balığı, deri sırtlı kaplumbağa, somon, arktik tilkisi, beyaz balina, koala ve imparator penguen gibi birçok canlı bulunuyor.

Kapitalizmin yarattığı ekonomik ve ekolojik krizin bedelini milyarlar ödüyor. Bir avuç zengin şirketin kârları milyarları tehdit ediyor. Artık dönüm noktasındayız. Ya topyekûn bir yok oluşa devam edeceğiz ya da önlem alacağız. Sosyal adaletsizliği getiren kapitalist saldırı, iklim adaletsizliğini de insanlığa ve tüm canlılara armağan etti. Sermaye küresel; ancak direniş de küresel. En azından sessiz sedasız ölmek için küresel direnişi bugün büyütme zorundayız. •

ERMENİ KONFERANSI

Konferansın kalıcı katkısı Türkiye’de insanların “Ermeni meselesi” diye bir konu olduğunun ve üzerinde düşünmek gerektiğinin bilincine varması oldu.

Konferans’ın kitabı nihayet yayınlanıyor. Çağrıcılarından Selim Deringil, Bilgi Üniversitesi Yayınları’nın **İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri** adlı kitabı için yazdığı Önsöz’ü **AltÜst’e** de verdi.

Selim Deringil

İnsanın hayatında öyle olaylar, öyle anlar vardır ki, kişi “İyi ki yapmışım, bugün olsa gene yaparım” der. Bütün hayatım boyunca benim için kıvanç vesilesi olacak nadir olaylardan biri, “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları” başlıklı konferansın Hazırlık Komitesi içinde yer almamdır.

Bu meseleyle ilişkimin bilimsel başlayıp duygusal bir hale geldiğini açıkça ifade edeyim. Bu nedenle, bu yazı bir bilimsel önsöz mahiyetinde değildir. Her bildiriye tek tek değinen, sentezini yapan, bir yerde tüm konferansın sentezini çıkaran bir yazı değildir. Bu takdim yazısını yazma görevine gönüllü olduğumda, bunu konferansın oluşumunun hikâyesini anlatma şeklinde algıladım veya öyle algılamayı seçtim. İddialı bir laf ise bağışlanmayı dilerim, tarihî bir olayın çok kısa tarihini yazmak, bir bakıma tarihe not düşmek benim amacım.

Konferans fikrinin oluşumu

Konferans fikri dostum Halil Berktaş’dan çıktı. İlk kez 2004/2005 yılbaşı gecesi bir özel toplantıda ortaya attı, orada bulunanların fikrini aldı. Ne tür bir toplantı olacağı, ana sorunsalın ne olacağı gibi “bilimsel” konular hiç dile getirilmedi. Ancak, her teklif edilende heyecan yarattı. Hazırlık Komitesi’nin ilk toplantısında Akşin Somel böyle bir konferansın bir “vicdanî sorumluluk” olduğunu ilk kez dile getirdi ve bu “vicdanî sorumluluk” konferansı düzenleyenler olarak şiarımız haline geldi.

Murat Belge, Halil Berktaş, Selim Deringil, Edhem Eldem, Hakan Erdem, Çağlar Keyder, Cemil Koçak, Nükhet Sirman, Akşin Somel’den oluşan Hazırlık

Komitesi olarak kaleme aldığımız 23 Şubat 2005 tarihli davet mektubu şöyleydi: “Ermeni sorununun uluslararası platformdaki ‘çözüm’ünün ne olabileceği çoğumuzun ilgi ve uzmanlık alanına girmediği gibi, İlk Hazırlık Grubu olarak, bu konunun önerdiğimiz konferans gündeminde de yer almasını istemiyoruz. Hatta konferansın, ‘soykırım mıydı, değil miydi’ tartışmasına sürüklenmesini dahi arzulamıyoruz. Öte yandan, asıl çözümün... bu ülkenin, bu toplumun insanların kafalarında ve yüreklerinde bir netliğe, bir gerçeklik ve sahicilik duygusuna ulaşmak olacağı kanısındayız...”

Bu yeni oluşumun ortak paydası, belki vicdanî bir sorumluluğun idraki olarak ifade edilebilir. Bu yalnız bilimsel gerçek açısından veya dünya vatandaşlığı nezdinde bir sorumluluk değil, aynı zamanda ülkemize, toplumumuza, demokrasimize karşı bir sorumluluktur. Otoriter, hatta totaliter yaklaşımları doğrultusunda “vatanseverliği” kendi tekelilerine almak isteyenlere karşı, evet, tam da bir vatanseverlik sorumluluğudur. Körü körüne inkâr ya da “Türk’ün Türk’e propagandası” diye tarif edilebilecek yaklaşımlar kendi yalanlarına hapsolup kalmayı beraberinde getirmiş; bu da politikayı esneklikten yoksun, dolayısıyla güçlü değil zayıf kalmış; ülkeyi yalnızlığa

itmış; hiçbir şey kazandırmadığı gibi çok büyük zarara yol açmıştır. Savunma siperleri kazacağım derken kendini çok derin bir kuyunun dibinde bulan ve şimdi oradan nasıl çıkacağını bilemeyen bir zihniyet darlığına karşı, farklı, eleştirel ve alternatif bir ses yükseltmek, en fazla Türkiye’nin yararına olacaktır.”

İlkelerimiz üzerinde düşünürken, katılımcıların TC vatandaşı olmaları ve konferansın tek dilinin Türkçe olması kararını da aldık. Zira mesele evvel emirde Türkiye’nin meselesiydi ve bizler bir tür kendi evimizi düzene sokma çabasına ihtiyaç duyuyorduk. Tartışmalardan sonra konferansın başlığı kararlaştırıldı.

Boğaziçi Üniversitesi Rektörü Ayşe Soyşal, Sabancı Üniversitesi Rektörü Tosun Terzioğlu ve Bilgi Üniversitesi Rektörü Lale Duruiz konferans önerisini destekledi. Davet çağ gibi büyüyen bir olumlu cevap akınına yol açtı ve ilk bir haftada dört yüzü aşkın olumlu cevap alındı.

Burada, konferans öngörüldüğü şekliyle 25 Mayıs 2005 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi’nde yapılsaydı, rektörlerin açılış konuşmalarından sonra, Hazırlık Komitesi adına benim yapacağım ve hiçbir zaman yapılmayan açılış konuşmasından bir alıntı yapmak isterim:

“Bu konferansın hazırlıklarını yaparken, Hazırlık Komitesi olarak konferansın başlığı konusunda çok düşündük. Şimdiye kadar konunun muhtelif ele alınış şekillerini gözden geçirdik. Şimdiye kadar kullanılan tüm tanımlamalar şöyle ya da böyle yetersiz veya daha da kötüsü, yanlış ve yanıltıcı geldi. “Ermeni Mezalimi”, “Ermeni Sorunu”, “Ermeni ıftıraları” gibi, geçmişte bu konuyu tanımlayan kalıp ifadelerin artık iyiden iyiye içi boşalmıştı. Bu nedenle “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları” başlığı konusunda mutabık kaldık. Kısaca bu başlığın benim için neyi ifade ettiğini anlatayım. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecinden bugüne devredilen mirasın en ağırı, Ermenilerle ilgili olanıdır. Nedenleri ne olursa olsun veya faileri, Müslüman veya Ermeni, kim olursa olsun, netice meydandadır, binlerce yıl bir coğrafyada yaşamış olan bir halk bu coğrafyadan neredeyse tümüyle silinmiştir. Bu silinme sürecinin en yoğun yaşandığı dönem imparatorluğun çöküş dönemi olmuştur. Bu, başlığımızla ilgili birinci saptamamız. Bu konferansın ana temalarını belirlerken bizi yönlendiren ikinci husus da bilimsel vicdanî sorumluluğun dayattığı ahlakî bir tavır

Ermeni Konferansı Hazırlık Komitesi'nin ilk toplantısında Akşin Somel böyle bir konferansın bir "vicdanî sorumluluk" olduğunu ilk kez dile getirdi ve bu "vicdanî sorumluluk" konferansı düzenleyenler olarak şiarımız haline geldi.

almanın zorunluluğuydu. Başlığımızın üçüncü unsuru olan demokrasi unsuru da tam burada devreye giriyor. Burada konuşulacak olanlar sadece Ermeniler, Türkler, Kürtler, Müslümanlar veya gayrimüslimlerle ilgili tarihi meseleler değildir. Geçmişten bahsederken aslında daha aydınlık bir gelecek ümidi besliyoruz. Burada bulunmakla resmî yasakların olmadığı, her şeyin açıkça tartışılıp konuşulduğu, korkunun, nefretin değil, sağduyunun ve en önemlisi bilimsel ahlakın egemen olduğu bir ülkede yaşadığımızı göstermek istiyoruz."

İlk hazırlıklar ve ilk engelleme

Hazırlık Komitesi'nin çekirdek kadrosu olarak hazırlıklara başladık. En önemli sorunumuz hemen karşımıza çıktı. Katılmak isteyen yüzlerce kişiden hangilerini seçecektik? Basında saldırılar hemen başladı: "tek yanlı" bir konferans yaptığımız, "zaten aynı telden çalan sözde entelektüel" olduğumuz, "soykırımı kabul etmek üzere" bu toplantıyı düzenlediğimizi türünden, düzeysiz ve hakarete varan sözlere muhatap olduk. Telefonla, elektronik postayla şahsî saldırılara, hakaretlere maruz kaldık. İnternet sitelerinde hedef gösterildik. Basında suçlamalar yayınlandı, yıpratıcı tartışmalar yaşandı.

Konferansın tarihi yaklaştıkça saldırıların dozu arttı. Sonuçta bir konferans düzenlemeye çalışıyorduk, ama kendimizi adeta bir varoluş mücadelesi içinde bulduk. Emekli Subaylar Derneği'nden İşçi Partisi'ne, Hürriyet gazetesinden Yeni Asır'a kadar herkes bize "Bu işi yapamazsınız, yaptırmayız" diyordu. Basında bizi destekleyenler de vardı, ama azınlıktaydılar. Mümkün olduğunca sakin kalarak işimize devam ettik.

Konferansın Boğaziçi Üniversitesi'nde açılmasına bir gün kala, 24 Mayıs sabahı, CHP milletvekili Şükrü Elekdağ AKP Meclis gurubuna giderek Boğaziçi Üniversitesi ile konferansa katılanların "vatana ihanet ettiklerini" söyledi. Aynı gün TBMM genel kurulunda bir görüşme yapıldı. Görüşmenin sürdüğü akşam saatlerinde bizler hâlâ konferansın görüldüğü şekilde gerçekleşeceğine inanıyorduk. Zaman çok azdı ve pratik konuları konuşmak üzere BÜ Rektörlüğü'nde toplanmıştık, akşam 18:00 suları olmalıydı. Toplantımız sürerken İstanbul Baş Savcılığından Rektör Ayşe Soysal'a

bir telefon geldi, konferans bildirilerinin metinlerinin istendiği bildirildi. Metinlerin hiçbir elimizde değildi. Ben acilen katılımcılara elektronik postayla ulaşmak, bildiri metinlerini istemek üzere ofisime gittim. Rektörlük'ten çıktığımda toplantı odasında sesi kısılmış televizyon ekranında Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek meclis kürsüsüne geliyordu. Bilgisayarımın başına geçmemle beraber telefonum çaldı ve acilen Rektörlük'e dönmem söylendi. Geldiğimde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Cemil Çiçek meşhur "Bizi sırtımızdan hançerliyorlar, bunlar Boğaz'a nazır vatan hainliği yapıyor" konuşmasını yapıyordu. Ardından, AKP milletvekili Ramazan Toprak, "Tüm vatanseverleri yarın Boğaziçi Üniversitesi'nin önüne çağırıyoruz" beyanatında bulundu.

Yapacak bir şey kalmamıştı, Rektörlük'te bir "acil durum toplantısı" yapıldı ve konferansı erteleme kararı alındı. Ertesi gün Boğaziçi Üniversitesi resmî bir basın bildirisi yayınladı:

"Bilgi, Boğaziçi ve Sabancı Üniversitelerine mensup öğretim üyelerinin ortak girişimiyle ve Boğaziçi Üniversitesi'nin ev sahipliğinde bilimsel bir tartışma ortamı olarak tasarlanmış olan konferans ile ilgili olarak Boğaziçi Üniversitesi'nin ciddi ithamlarla karşı karşıya kaldığını üzüntüyle görmekteyiz.

Henüz gerçekleştirilmemiş olan bir konferansın içeriğiyle ilgili peşin hükümler öne sürülmesinin bir devlet üniversitesinin bilimsel özgürlüğünü zedeleyeceğinden kaygı duyuyoruz. Bu şartlar altında ve bu toplantıyı gerçekleştirmenin doğurabileceği sonuçlar karşısında toplantının ertelenmesinin daha uygun olacağına karar verdiğimizizi Türk kamuoyuna bildiririz" ifadeleri kullanıldı.

Aynı gün Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinin 109 imzalı bir bildirisi basında yer aldı:

"24 Mayıs tarihinde Adalet Bakanı ve bazı milletvekillerinin henüz yapılmamış bir konferansla ilgili beyanları düşünce ve ifade özgürlüğüne bir saldırı mahiyetindedir. Üstelik henüz ifade edilmemiş düşüncelerin engellenmeye çalışılması, durumu daha da vahim bir hale getirmektedir. Bu durum Türkiye'de düşünceyi ifade konusunda yapılan referomların lafzına ve ruhuna temelden ters düşmektedir. Hangi konuların kimler

24 NİSAN'DA TAKSİM'DE OLACAĞIM, ÇÜNKÜ...

Saygı İçin

24 Nisan 1915'te gözüaltına alınarak kaybedilen 200'e yakın Ermeni gazeteci, yazar, sanatçı ve aydına saygı için...

1915 soykırımı kurbanlarını anmak, Ermeni, Süryani, Êzidî ve diğer tüm soykırım mağdurlarının duydukları acıları paylaşmak için...

Bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin hiç birine soykırımı kabul ettiremediğimizden dolayı duyduğumuz utancı ifade etmek için...

Üzerinde yaşadığımız topraklarda ve dünyanın hiçbir yerinde, ulusal kimlikleri ve dinî inançları nedeniyle, hiçbir halkın toplu cinayetlere, soykırımlara maruz kalmaması için...

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1915 soykırımını kabul etmesi, soykırım mağduru halklardan özür dilemesi, soykırımdan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi için...

Binlerce kayıp ve faili devlet cinayetin aydınlanması, Mutki, Zilan Deresi, Dersim, 33 kurşun ve Kürdistan'ın dört bir taraftan fıskıran kemiklerin hesabının sorulması için... Hrantlar ve Apê Musalar için 24 Nisan'da Taksim Meydanı'ndayım.

Veysi Altay/ İnsan Hakları Savunucusu

Hrant Abi'nin Hatırı İçin

Bir varmış, bir yokmuş. Ermenilerin bu topraklardaki hikâyesi de aynen masalların aşına olduğumuz girizgâh cümlesi gibi: Bir vardılar, bir yok oldular. İşin acı yanı bahsedilenin bir hikâye ya da masal değil; hakikat olması... Üstelik çeşitli gerekçelerle

uzun yıllar boyunca saklanmaya çalışılmış bir hakikat bu. Soykırım, Medz Yeghern, kıyım, katliam, vb. Hakikat bu kavramların hepsinden aşkındır ve er geç ortaya çıkacaktır. Ben de 24 Nisan'da hakikatin yanında olduğum için, içimizden koparılarak yok edilmeye çalışılmış bir halkın acısını paylaşmak için, bu büyük günâha Müslümanların ortak olmaması gerektiğine inandığım için, yani Allah rızası için ve yalan yok biraz da Hrant Abi'nin güzel hatırı için Taksim'deki anmada olacağım.

Hilal Kaplan / Gazeteci, yazar

Benim Acım Olduğu İçin

İlk defa geçen yıl başlattığımız 24 Nisan'ın, bu yıl çok daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak ve bu günü ortak acı, "bu acı hepimizin acısı" diyerek, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir anma günü haline getirmek için Taksim Meydanı'nda olmalıyız.

'Büyük Felaket' ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1915'ten beri söylenen bir 'Büyük Yalan' olduğunu haykırmak için...

Bu topraklarda yaşayan bir yurttaş olarak, tam 95 yıldır süregiden bu inkâr politikasını kabul etmediğim için...

Bu 'Büyük Yalan' ile dünya karşısında yalnızlaştırılmaya, itibarsızlaştırılmaya isyan ettiğim için...

Bu acı benim acım olduğu için...

Ve bu acıyı Ermeni kardeşlerimle paylaşmak için... Bundan böyle her 24 Nisan'da Taksim Meydanı'nda olacağım.

Zeynep Tanbay / Dansçı, aktivist

tarafından ve nasıl tartışılacağına akademik kurullar tarafından karar verilmesi, bilimsel özerkliğin esasıdır. Bu nedenle üniversite öğretim üyelerinin düzenlenmiş olduğu bilimsel toplantılara her türlü siyasî müdahaleyi şiddetle kınıyoruz. Henüz gerçekleşmemiş bir toplantıya atfen, kurumları ve kişileri hükümet adına ve meclis kürsüsünden ‘hıyanetle’ itham etmek, kişi ve vatandaşlık haklarına yönelik ağır bir saldırıdır.

Son günlerde hükümet ve TBMM’deki muhalefet, Ermeni sorununun bilimsel ortamlarda ve kamuoyunda tartışılmasını resmî politika olarak sunmaktadır. Bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bilimsel bir toplantı hakkındaki beyanlar, söz konusu politikayla açıkça çelişmektedir. Sonuç olarak, bu konferansın ertelenmesinden üzüntü ve kaygı duyduğumuzu belirterek konferansın bir an önce Boğaziçi Üniversitesi’nde gerçekleştirilmesini istediğimizi kamuoyuna duyururuz.”

Konferansın ertelenmesi Türkiye’de gündemin ana maddesi haline gelmişti. Basın genelde Boğaziçi Üniversitesi’nin aldığı kararı desteklemekle birlikte, bazı köşe yazarları konferansın her şeye rağmen yapılması gerektiğini savundu.

Avrupa Birliği yetkilileri de konferansın uğradığı saldırılar sonucunda ertelenmesini tepkiyle karşıladı. İşin bu “AB boyutu” konferansın bu noktadan sonraki kaderinde belirleyici bir rol oynadı. Türkiye’nin AB ile müzakerelere başlama tarihi 3 Ekim 2005 olarak belirlenmişti ve bu tarihten önce bu “ayıp” temizlenmeliydi. AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk, ertelemeyi getiren müdahaleyi eleştirerek, “Bu gelişme kuşkusuz Türkiye’de sözün, düşüncenin, bilimin hâlâ özgür olmadığı, Türkiye’nin tabular ülkesi olduğu şeklinde yorumlanacak” dedi ve Türkiye’nin AB üyeliği için mücadele veren çevrelerin işini zorlaştıracığını belirtti.

İkinci safha ve ikinci engelleme

Bizler ilke olarak konferansın Boğaziçi

Konferans’ta ilk akla gelen Hrant Dink’in konuşmasıdır. Konferansı bölen hanıma yönelik, “Evet Hanımefendi, itiraf ediyorum. Ermenilerin bu topraklarda gözü var, ama alıp gitmek değil, dibine girmek için” sözü tarihe malolmuştur

Üniversitesi’nde yapılması konusunda ısrarlıydık. Arada devran dönmüş ve koşullar değişmişti.

Konferansın açılış konuşmasının Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından yapılacağı basında yer aldı. Hürriyet, “O Konferansı Gül Açacak” manşetini attı.

Hazırlık Komitesi, Boğaziçi, Sabancı ve Bilgi Üniversiteleri rektörlerinin desteğiyle tekrar çalışmalarına başladı. Konferans tarihi olarak 24-25 Eylül 2005 tarihi belirlendi. Bu kez başaracağımızdan emindik. Konferansın yapılacağı haberi kamuoyunda genelde çok olumlu karşılanmakla beraber, belli çevreler

saldırıları ve hakaretlerini yinelemeye başladı. Toplantı yeri güvenlik kaygularıyla değiştirildi ve geniş güvenlik önlemleri alındı. Konferansa davetiyeyle girileceğinden, davetiye kontrolü yapılırken kapılarda oluşacak kuyruklarda bekleyen katılımcıların olası saldırılardan korunmasına kadar her şey düşünülmüştü.

23 Eylül’de kamyonlardan elektronik tarayıcı cihazları indirilirken, “Yahu, alt tarafı bir konferans düzenliyoruz” düşüncesi kafamdan geçtiği sırada telefonum çaldı. Bir haber kanalının muhabiri “Hocam, haber doğru mu?” dedi. “Ne haberi?” Cevap: “İstanbul Dördüncü

İdare Mahkemesi yürütmeyi durdurma kararı vermiş, doğru mu?” Rektörlüğü aradım, haber doğruydu. Bir kez daha durdurulmuştu.

Kemal Keriçsiz’in başını çektiği Hukukçular Birliği Derneği’nin girişimiyle İstanbul Dördüncü İdare Mahkemesi yürütmeyi durdurma kararı almıştı. Ancak karar Boğaziçi ve Sabancı Üniversitelerini kapsıyordu, nedense Bilgi unutulmuştu. Konferansı Bilgi’de yapmamız önerildi. Bu arada ikinci durdurma eylemine tepkiler büyüyordu. Başbakan, “İstanbul Dördüncü İdare Mahkemesi’nin verdiği kararı tasvip etmek mümkün değil. Bu çağdaşlığa, demokrasiye ve özgürlüğe sığmaz” beyanatında bulundu. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, “3 ekime giderken içerden ve dışardan bu işi engellemek için çalışanlar son gayretlerini gösteriyor. Bunlara yenileri de eklenirse benim için sürpriz olmaz. Kendi kendimize zarar vermekte üstümüze yok” dedi.

Tarihin garip bir tecellisi ise bizi “hıyaneti vataniye” ile suçlayan Cemil Çiçek’ten geldi. Adeta bize yol gösteriyordu: “Bilgi Üniversitesi açısından bir problem olmaz. Çünkü mahkeme kararı, sadece toplantıyı tertip eden iki üniversite aleyhine verilmiş bir karardır.”

Konferans ve sonrası

24 Eylül Cumartesi günü açılışımızı yaptık. Beklenenden çok daha düşük yoğunlukta protesto gösterileri oldu. Açılış sabahı sayıları 100-150 kadar olan İşçi Partisi ve benzerlerinden oluşan bir grup katılımcılara domates ve yumurta attı. Ancak bu sefer “resmî” olarak korunuyorduk. Emniyet mensupları herhangi bir ciddi tatsızlık çıkmasına meydan vermedi. Konferansa Hükümet’ten herhangi bir katılım olmadı.

Salonda bulunan birkaç yüz kişinin hemen hepsinde o sabah yaşanan heyecan ve doğru bir iş yapıyor olmanın verdiği kıvanç duygusu elle tutulur gibiydi. Tüm güvenlik önlemlerine rağmen bir iki tatsız olay yaşandı. Rektör Ayşe Soysal açılış konuşmasını yaparken sürekli sözünü kesmeye çabalayan hanım konferans

boyunca olay çıkarmaya devam etti. İkinci gün, “Profesör” olduğunu söyleyen bir zat korsan bildiri sunmaya teşebbüs etti ve kürsüde konuşma yapanların üstüne yürüdü.

Konuşmalardan bazılarını kısaca değinmek isterim. En başta akla gelen Hrant Dink’in “Dünyada ve Türkiye’de Ermeni kimliğinin yeni cümleleri” konuşmasıdır elbet. Sürekli konferansı provokasyon amacıyla bölen hanıma yönelik, “Evet Hanımefendi, itiraf ediyorum. Ermenilerin bu topraklarda gözü var, ama alıp gitmek değil, dibine girmek için” sözü tarihe malolmuştur.

Elif Şafak’ın “Zabel Yeseyan ve sakıncalı Ermeni entellektüeller listesi” konuşmasının son de cümlesi akıllarda kalacak:

“Diasporadaki Ermenilere, onlar gittikten sonra bu memleketin kültürel, siyasi, ekonomik, ahlakî ve vicdanî bakımlardan çok daha çorak bir yer haline geldiğini ve en önemlisi yokluklarını yüreğimizde hissettiğimizi söyleyebiliriz. Kanımca bizim bunu yüksek sesle söylemeye ihtiyacımız var, onların da bunu duymaya ihtiyacı var”.

Kendi adıma beni en çok duygulandıran konuşma, Tokat’taki çocukluk anılarını anlatan eski sağlık bakanlarından Cevdet Aykan’dan geldi: “Ben bu konferansı hazırlayanlara buradan teşekkür etmek istiyorum, bana Tokat’lı Ermeni hemşerilerimi anma fırsatını verdiler”.

Konferansın yapılabilmesi bize saldıran çevreleri iyice galeyana getirdi. Kemal Kerişsiz, konferansı düzenleyenler hakkında Beyoğlu Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulundu. Toplantının bilimsel olmadığını savunarak, “Ermeni iddialarının bir devlet üniversitesinden tanınmasına karşıyız. Bir düğün salonunda istediklerini tartışınlar. Devlet üniversitelerini bu işe alet etmesinler” diye konuştu.

Kemal Kerişsiz’in iddiaları arasında konferansın düzenleyicileri ve bize destek veren kurumlara “Soros Vakfı’ndan para aldıkları” suçlaması vardı. Bir

kuruş para almamış olsak da, mahkeme kararı uyarınca her bir sandviçin parasına kadar maddî kaynaklarımızı açıklamak zorunda bırakıldık.

Ne değişti?

Sanırım konferans sürecinin en kalıcı katkısı ilk defa Türkiye’de insanların “Ermeni meselesi” diye bir konu olduğunun ve bu konu üzerinde düşünmek gerektiğinin bilincine varması oldu. “Ermeni tehciri” diye bir mesele, bir gazetedeki yazı dizisinin başlığındaki gibi, “1915’te ne oldu?” sorusuyla gündeme geldi ve hâlâ gündemde.

Her yıl 24 Nisan yaklaştıkça “Acaba Amerika’nın tavrı ne olacak?” diyerek soğuk terler dökülen ve Başkan “soykırım” kelimesini telaffuz etmedi diye bayram eden ve bununla yetinen bir toplum değil artık Türkiye. İlk defa devletin bu konudaki resmî görüşü kendini savunma hattında buldu ve alternatifsiz olmadığını anladı. Artık köşe yazarları, “Konya’daki son Ermeni de gitti” gibi başlıklarla, Anadolu’da yitirilen bir değer olan Ermeni varlığını kabul ediyor.

Konferansın ardından bir gazete, “Soykırım da dendi, dünya hâlâ dönüyor, Türkiye hâlâ yerinde duruyor” ibaresini manşet yaptı. Bu, iyiniyetli ama yanlış bir algılamaydı. Konferansın amacı illa da “soykırım” demek değildi. Konferans bir sözcüğün (her ne kadar kilit bir sözcük de olsa) telaffuzundan çok öte bir önem taşımaktaydı. Amaçlanan, Türkiye’de bağımsız ve eleştirel aklın bu meseleyi de milliyetçi/devletçi çizgiden bağımsız olarak inceleyebildiğini göstermekti. Örgütlediğimiz toplantı kamuya “Ermeni Konferansı” adıyla malolmasına rağmen, bizim derdimiz salt “Ermeni Meselesi” de değildi. “Ermeni Meselesi” örneğini çok önemsemekle birlikte, ondan öte ülkemizde her şeyin özgürce tartışılabileceğini göstermek istiyorduk.

Kanımca bizler vazifemizi yaptık. Son derece müsterihim. •

RAGIP ZARAKOLU İLE SESONLINE SİTESİ İÇİN YAPILAN BİR SÖYLEŞİDEN

“Ermeni Soykırımı”nı ilk olarak annemden duydum. Annem “İçinde biz ağlıyoruz, dışarıda ise Ermeniler ağlıyor” diye söylüyordu. Annem bir eşraf kızıydı Niksar’da. 1915 Mayıs ayında babası Rusya’ya yapılan savaştan kaçan mültecilere yardım götürürken salgın halinde olan bir hastalığa yakalanıyor. O sıralarda ölüm döşeğinde. Ama aynı günlerde Ermeniler de dışarıda ağlıyor. Onları da toplamışlar tehciye çıkarıyorlar. Zaten tehciye çıkardıktan hemen sonra Kelkit havzasında bir bataklıkta toplu olarak katlettiler o Ermenileri. Annemin o lafı etmesinin sebebi işte bu olaydı.”

“Soykırım kavramı ilk olarak Polonyalı hukukçu Rafael Lemkin tarafından kullanıldı. Lemkin aynı zamanda BM’nin Uluslararası Soykırım Sözleşmesi’ni yazan kişidir. Lemkin hatıralarında kendisini uluslararası hukuk alanında soykırım kavramını ele almaya iten nedenlerden birinin Ermenilerin yaşadığı olay olduğunu söyler.”

“Ermeni soykırımı politik bir karardır ve bu karar şudur: Birincisi, Türkiye Türklerindir. İkincisi, üniter ulus devlet inşaatı. Üçüncüsü, Alman emperyalizminin güdümünde bir Turan imparatorluğu kurma hayali. Yani, Türkiye Cumhuriyeti Ermenilere yönelik soykırım üzerine kuruldu.”

“Türkiye Cumhuriyeti kurulurken,

soykırım suçuna bulaşmış kişiler devlet mekanizmasında görevlendirildi. 1916’da soykırımın ikinci aşaması yaşanır, yani tehciye edilen Ermenilerin Suriye çöllerinde, Der Zor’da kurulan kamplarda toplu imhası aşaması. İttihat ve Terakki’nin aldığı karara göre hiçbir yerde Ermeni nüfusunun oranı yüzde 5’i geçmemelidir. Ve bu uygulamanın koordinatörü Muhacirin Dairesi Başkanı Şükrü Kaya’dır. Şükrü Kaya daha sonra Cumhuriyet döneminin ideologlarından bir tanesidir. Yine onunla birlikte çalışan ve bu tehciye olaylarında etkin bir rol oynayan Halep Valisi Abdülhalik Renda bakanlık yaptı, TBMM başkanlığı yaptı, Mustafa Kemal öldüğü zaman da iki gününü Türkiye Cumhuriyeti’nin cumhurbaşkanı oldu. Dolayısıyla soykırım kabul edildiğinde resmî tarih son derece ciddi bir yara almış oluyor.”

“Bizim Ermeni soykırımını tartışmamızın nedeni sadece vicdanî bir görevi yerine getirmek değildir. Aynı zamanda olası yeni soykırımların da önüne geçmektir.”

“Ermeni soykırımında kayıplar olayının, aydınlarla yönelik toplu tutuklamaların, köy boşaltma uygulamalarının, toplu katliamın, Teşkilat-ı Mahsusa ile derin devletin, kontrgerillanın, Ergenekon’un ilk örneklerini görüyorsunuz. Bunlarla hesaplaşmazsak hiçbir şeyle hesaplaşamayız.”

BÜYÜK FELAKET

Ermenilerden gasp edilen gayrimenkuller önce hazineye, oradan da cumhuriyetin “mutat zevatına” aktarılınca, Ermeni meselesi hakkında kimse ağzını açmaz oldu. İnsanların ölümlerinin ardından gözyaşı dökmesi bile yasaklandı,

Atilla Dirim

Geçtiğimiz yıl İstanbul'da Taksim Meydanı'nda toplanan bir grup insan gözlerinde hüznün ve ellerinde karanfillerle sessizce matem tuttu. 1915 yılının Nisan ayının 24'ünde başlayan Büyük Felaket'in kurbanlarının ardından gözyaşı döktüler. Kaybettikleri dedelerini, ninelerini, komşularını, dostlarını, arkadaşlarını, bir mezara bile sahip olmayan kardeşlerini andılar.

Taksim'de sessizce gözyaşı döken insanların biraraya gelmesine neden olan o olay, o “Büyük Felaket” neydi, neden yaşanmıştı, ortaya çıkmasına neden olan koşullar nelerdi? Bir daha yaşanmaması için, bir daha tekrarlanmaması için, bir daha gözyaşı dökmek zorunda kalmamak için, bir kez daha hatırlayalım.

Abdülhamit ve “Ümmete Dönüş” politikası

Osmanlı İmparatorluğu'nun bilhassa 18. ve 19. yüzyıllarda yaşadığı büyük toprak kayıpları, Avrupa'dan yana esen milliyetçilik rüzgârlarının etkisiyle Balkanlarda oluşan devletlerin teker teker imparatorluktan kopmaları, “hakim millet” konumunda olan Sünni/Müslümanların derin bir travma içine girmesine neden olmuştu. Osmanlı'nın doğu vilayetlerinde reformlar yapılmasını öngören 1878 Berlin Konferansı'yla

birlikte yeni toprak kayıplarından korkan Sultan Abdülhamit, uygulamaya koyduğu “ümmete dönüş” politikasıyla birlikte Hristiyan halklar üzerinde terör estirmeye başladı. 1894-96 yılları arasında Van, Erzurum, Sason gibi Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı vilayetlerde pogromlar yapıldı, yüz binin üzerinde Ermeni katledildi. 1909 Adana pogromunda Ermeni kanı sel gibi aktı.

24 Nisan 1915: Büyük Felaket

Bu esnada Abdülhamit'e karşı Türk milliyetçiliği temelinde mücadele eden İttihat ve Terakki Cemiyeti eşitlik, özgürlük ve kardeşlik vaatleriyle başta Ermeni ve Rumlar olmak üzere, çeşitli Hristiyan halkların desteğini alarak iktidara geldi. Ancak vaatlerinin ne kadar boş olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Zaten uygulamaya koyduğu ulus-devlet projesi çerçevesinde Anadolu'yu Türkleştirme faaliyetlerine Balkan savaşlarından sonra daha da hız verdi. Bu proje, Anadolu'nun kadim Hristiyan halkları için felaket anlamına geliyordu.

1915 yılının 24 Nisan günü İstanbul'da Ermeni toplumunun ileri gelenleri teker teker tutuklanmaya başladı. Aralarında milletvekillerinin, avukatların, doktorların da bulunduğu yaklaşık 700 Ermeni aydını Ankara'ya gönderilmek üzere yola çıkartıldı, ancak kendilerinden bir daha haber alınmadı. 27 Mayıs tarihinde ise tehcir kararı resmen

uygulanmaya koyuldu. Bu karara göre, Ermenilerin nüfusu, yaşadıkları yerlerde %5 oranından fazla olmayacaktı.

Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki yöneticilere, tehcir için gereken hazırlıkların yapılmasını emreden telgraflar gönderildi. Bu yöneticilerin bir kısmı bu emri şaşkınlıkla karşıladı. Bunun kendilerini sınamak için yapılmış bir tatbikat olduğunu düşünenler olduğu gibi, bu emre uymayı reddedenlerin sayısı da az değildi. Ancak tehcir kararına şüpheyle yaklaşanlar kısa sürede görevden alındı veya ortadan kaldırıldı. Anadolu'nun hemen her yerinde yaşayan Ermenilere derhal hazırlanmaları, hemen yola çıkacakları emri verildi.

Gerçekten de hızla yola çıkartılan Ermeni kabilelerinin büyük çoğunluğu, gönderildikleri Suriye'nin Der Zor çölüne asla ulaşamadı. Yerleşim yerlerinden bir miktar uzaklaştıkları andan itibaren, kendilerini korumakla görevli olan Teşkilat-ı Mahsusa katilleri, askerler ve yerel çeteler tarafından kitleler halinde öldürülmeye başlandılar. Erkekler ve çocuklar hemen öldürüldü, kadınlar ve kızlar kaçırılarak zorla Müslümanlaştırıldı, büyük kısmı köleleştirildi.

Kafilelerin bir kısmı perişan bir halde Der Zor'a ulaşabildi, ancak olağan şartlar altında bile insan yaşaması kolay olmayan bu çöl, binlerce insanın mezarı oldu. 1916 yılının sonuna gelindiğinde Anadolu'nun kadim halklarından olan

Ermeniler neredeyse tümüyle ortadan kalkmış, koca şehirler, kasabalar ve köyler boşalmış, Anadolu'nun geniş kesimleri viraneye dönmüştü.

1915'ten bugüne

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla birlikte Ermeni olaylarını araştırması için İngiliz kuvvetleri tarafından kurulan mahkeme, katliamdan suçlu bulunduğu bir kısım yöneticiyi idama mahkûm etti, bir kısmını da Malta'ya sürgüne gönderdi.

Ancak savaştan sonra üst düzey yöneticilerinin yurt dışına kaçmasıyla dağılma sürecine giren İttihat ve Terakki kadroları Anadolu'da Mustafa Kemal etrafında toplanarak, ulus-devlet projesine kaldıkları yerden devam etti. Mustafa Kemal, ilk iş olarak Ermeni soykırımını araştırmakla görevlendirilen özel yetkili mahkemelerin görevine son verdi, sonra da katliam suçlamasıyla yargılanan ne kadar kişi varsa hepsini beraat ettirdi.

İdam edilen Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey ve Boğazlayan Kaymakamı Kemal Bey “Milli Şehit” ilân edildi. Sonraki yıllarda Bakanlar Kurulu kararı ile Kemal ve Nusret Beylerin ailelerine Ermenilerden kalan gayrimenkullerden bir kısmı verildi ve maaş bağlandı.

Ermenilerin geride bıraktığı malları kaydetmekle görevli “Emval-i Metruke”, yani “Terk Edilen Mallar” İdaresi'nin kayıtları hiçbir zaman açıklanmadı. Bu kayıtlar açıklanmış olsaydı, tehcir edilen Ermenilerin sayısı ve geride bıraktıkları servetin büyüklüğü daha belirgin bir şekilde ortaya çıkacaktı. Ancak bugüne kadar Emval-i Metruke İdaresi'nin yaklaşık 66 adet olması gereken defterinden bir teki bile ortaya çıkmış değil. Bu defterlerin akıbeti de bilinmiyor; belki imha edildiler, belki de devletin kozmik odalarının en diplerinde bir yerde duruyorlar.

Hal böyle olunca, yani Ermenilerden gasp edilen gayrimenkuller Emval-i Metruke İdaresi tarafından önce hazineye, oradan da cumhuriyetin “mutat zevatına” aktarılınca, Ermeni meselesi hakkında kimse ağzını açmaz oldu. İnsanların ölümlerinin ardından gözyaşı dökmesi bile yasaklandı, Hrant Dink örneğinde olduğu gibi bu konuyu kuralayanlar katledildi. Ama Hrant'ın cenazesinde sokağa dökülen yüz binler mevcut durumu altüst ederek, Taksim anmasına kadar uzanan yolu açtı.

Büyük Felaket'te hayatını kaybetmiş olan dedelerimizin, ninelerimizin, kardeşlerimizin huzurunda bir kez daha saygıyla eğiliyoruz. •

KİTAP ÖNERİSİ

DEVİRİM PROVALARI

Colin Barker'ın Devrim Provaları kitabı beş devrimi anlatıyor/tartışıyor: Fransa 1968, Şili 1972-73, Portekiz 1974-75, Polonya 1980-81 ve 1979 devriminden bu yana İran. Her biri bugün yaşadığımız Ortadoğu devrimleri için çok önemli derslerle dolu olan beş devrimci gelişme.

İkinci Dünya Savaşı sonrasının en büyük devrimci atılımı 1968'de Fransa'da patladı. Öğrenci gençlerin başlattığı hareket kısa zamanda sürmekte olan grev hareketi ile birleşti ve genel grev düzeyine ulaştı.

1972-73 yıllarından oluşan Halk Cephesi iktidarı Şili egemen sınıfları ve emperyalizm için çok radikaldi ve bu nedenle bir ordu darbesi ile Allende hükümeti devrildi. Şili devriminin ve karşı devrimin en önemli dersi bize ordunun rolünü çıplak, yoruma gerek olmayan bir biçimde göstermesi.

Kitabın üçüncü makalesi Portekiz Devrimi. Türkiye'de kimi darbesever ulusalcı sosyalist Portekiz Devrimi'ni ordunun gerçekleştirdiği ilerici bir devrim olarak anlatmayı sever.

Oysa, Portekiz Devrimi bir ordu devrimi olmaktan ziyade, bir asker ve emekçi ayaklanmasıdır ve Portekiz Devrimi'nin nasıl sönmüldüğü günümüz Ortadoğu Devrimleri için çok önemli derslerle doludur.

Doğu Avrupa'nın devlet kapitalisti rejimlerinde gerçekleşen 1989 devrimleri Polonya'da Dayanışma sendikasının da katılmasına olanak verilen seçimlerle başladı ve Dayanışma aday çıkarmasına izin verilen bütün milletvekilliklerini açık oy farkı ile kazandı.

Bu seçimlerin sonunda Polonya'da değişim başladı ve kısa zamanda bütün Doğu Avrupa ülkelerinde devrim tamamlandı.

Devrim Provaları, Dayanışma Sendikası'nın 1980-81 arasındaki ortaya çıkış dönemini, dolayısıyla işçi sınıfının kitle hareketinin ve bağımsız kitle örgütlenmesinin nasıl şekillendiğini ve devletin bu örgütlenmeyi bir süre için de olsa baskı altına alıp gerilettiğini anlatıyor.

İran'da Yeşil hareket iki yıldır Ahmedinejad iktidarına karşı mücadele ediyor, ama iktidar henüz kontrolü kaybetmedi. Bunun temel nedeni iktidarın da güçlü bir sivil tabanı olması. 1979 devriminden bu yana İran makalesi bugünkü Yeşil Hareketi anlamamızda çok yararlı bir makale.

Ortadoğu devrimleri bütün hızıyla devam ederken Colin Barker'ın Devrim Provaları kitabı gerçekten çok yararlı ve bu nedenle mutlaka okunması gereken bir kılavuz.

1968'den 1979'a kadar yaşanan beş devrimi tartışarak bugünü anlamamıza çok yardımcı oluyor.

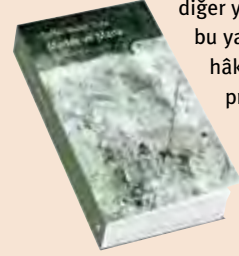
A. Gülsen

Devrim Provaları

Colin Barker,

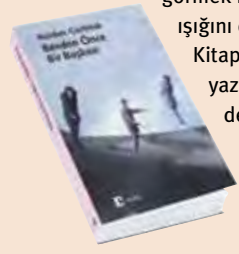
Çev: Umut Haksan
İrem Yılmaz,

Yordam Yayınları,
316 sayfa

SAFFET MURATTURA
MADDE
VE MANA
inceleme

Kitap, bir yandan modern zihin felsefesinin beyin-anlam ve beyin-bilinç gibi problemlere önerdiği çözümleri sorguluyor, diğer yandan da Descartes'tan bu yana klasik metafiziğe hâkim olan etkileşimci ikilik probleminin ardındaki fenomenolojik yanılsamayı gösteriyor.

Edebiyatdışı
392 sayfa

NURDAN GÜRBİLEK
BENDEN
ÖNCE BİR
BAŞKASI
deneme

Yazarlar yapıtlarının dünyaya verilmiş benzersiz yanıtlar olmasını ister. Ama bir yapıtın neden benzersiz olduğunu görmek için ona bir başkasının ışığını düşürmek gerekir. Kitap, bir yazarı bir başka yazarın ışığında okuyan denemelerden oluşuyor.

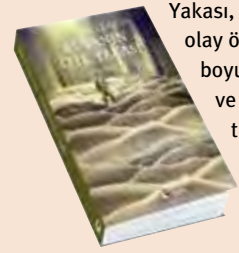
Edebiyatdışı
224 sayfa

ALFRED SOHN-RETHEL
ZİHİN EMEĞİ
KOL
EMEĞİ
inceleme

Sohn-Rethel felsefenin ve bilimin kavramsal düşünme biçiminin izlerinin, "meta soyutlaması"nda aranabileceğini söylüyor. Kitabın yeniliği de burada: Soyutlamanın tarihsel bir sürecin aracı olduğu, insanın fikirleriyle değil, eylemleriyle ortaya çıktığı düşüncesinde. Konusunda bir klasik.

Tarih Toplum Felsefe
224 sayfa

Ayşe Deniz Temiz'in çevirisiyle

URSULA K. LE GUIN
RÜYANIN
ÖTE
YAKASI
roman

Herkes rüya görür. Peki ya bir gün rüyalarınız gerçek olsa? Hatta her rüyanızla gerçekliği sürekli yeni baştan yaratsanız? Rüyanın Öte Yakası, hayal gücünü kamçılayan olay örgüsü ve derin felsefi boyutuyla Le Guin severlerin ve fantastik edebiyat tutkunlarının kaçırması gereken bir roman.

Metis Edebiyat
224 sayfa

Aylin Ülçer'in çevirisiyle

JACQUES RANCIERE
TARİHİN
ADLARI
inceleme

Özgün bir düşünme, araştırma ve eleştiri sürecini temsil eden Tarihin Adları, Rancière'in en özel kitaplarından biri. Filozofun sadık takipçilerinin yanı sıra, tarih yazımı ve tarih felsefesine, sosyal bilimlerin söylem ve yöntem sorunlarına ilgi duyan okurlar için...

Tarih Toplum Felsefe
114 sayfa

Cemal Yardımcı'nın çevirisiyle

metis

YÜZLEŞME MEKÂNLARI

90'lardan bu yana gerçekleşen hesaplaşmalar neticesinde, birçok toplama kampı veya cezaevi geçmişle yüzleşme mekânına/müzeye dönüştürüldü.

Elçin Poyraz

Bugün toplumsal düzeydeki tüm geçmişle yüzleşme yöntemleri, “geçiş dönemi adaleti” kavramı altında ele alınıyor. Geçmişlerindeki büyük hak ihlalleri ile yüzleşmekte olan toplumların, barışı veya demokrasiyi tekrar inşa etmeye dayanan siyasî değişim süreçlerine geçiş dönemi diyebiliriz.

Bu süreçte izlenen yöntemler anayasal reform yapmaktan, yozlaşmış bürokratik kurumların temizlenmesine, savaş suçluları için uluslararası mahkemeler kurulmasından, ülke içi hakikat komisyonlarının kurulmasına kadar çeşitlendirilebilir. Örneğin, Güney Afrika’da apartheid rejimi ile hesaplaşma, 1995’te kurulan hakikat ve uzlaşma komisyonu ile gerçekleştirilmiştir. Bu komisyonun çağrısı “hakikat karşılığında af”tı, amacı tüm gerçeklerin ortaya çıkmasıydı ve yapısı yüzleşmenin ertesinde affetmeye (siyasî suç olmak şartıyla) dayanıyordu. Gana (1957-1993 arası özellikle askeri cuntalar altında işlenen insanlık suçlarını araştıran komisyon, 2002), Şili (Pinochet döneminde işlenen insanlık suçlarını araştırmak için, 1990) ve Uruguay (1973-1985 arasındaki askeri cunta dönemindeki kayıplar ve bağlantılı vakaları araştırmak için, 1985 ve 2000) gibi ülkelerde de benzer komisyonlar kurulmuştur. Ruanda (1994), Bosna-Hersek (2000) gibi ülkelerde ise savaş suçlarını inceleyen uluslararası veya karma

mahkemeler kuruldu.

Geçiş dönemi adaleti sürecinde, farklı ülkelerin ortak yaklaşımlarından birisi de kurbanların anılarını onurlu bir biçimde temsil eden anıt-müzelerin inşa edilmesi. Bu anma mekânlarının kuruluş aşamasında mutlaka mağdurlara danışılması ve eski tutuklama merkezleri türünden kamu mekânlarının anıt parklara ve tanıtıcı mekânlara çevrilmesi önerilmektedir.

Özellikle 90’lı yıllardan bu yana gerçekleşen toplumsal hesaplaşmaların neticesinde, dünyanın çeşitli travma bölgelerinde birçok toplama kampı veya cezaevi geçmişle yüzleşme mekânına/müzeye dönüştürülmüş durumda. Fakat geçmişle hesaplaşmanın ve anma mekânları oluşturmanın kökenlerini 2. Dünya Savaşı’nın bitimine kadar götürmek mümkün. Savaş sonrasında ilk yıllarında, Nürnberg mahkemelerine rağmen Batı Almanya halkında Nazi dönemi ile hesaplaşmak yerine daha çok bir bastırma eğilimi mevcuttu. 1950’lerde ise, başta edebiyat alanında olmak üzere, Almancası “Vergangenheitsbewältigung” olan ve Türkçeye kabaca “geçmişle hesaplaşma” olarak çevirebileceğimiz geçmişle yüzleşme girişimleri ortaya çıktı. Kamusal bilinçte her ne kadar Nazi dönemi kınanıyor olsa da, bu tam olarak bir hesaplaşmadan ziyade Alman toplumunun da bu savaştan dolayı mağdur olduğunu vurgulayan bir süreçti. Örneğin bir konuşmada veya bir romanda

toplama kampı kurbanlarından bahsedilecekse yanında mutlaka “mağdur Alman”, “kurban Alman askeri” gibi imgeler de yer almaktaydı. Öte yandan, Doğu Almanya’da, faşizmin kötülüklerini topluma aktarmak bizzat devletin göreviydi. Devlet, kendi yapısının anti-faşist olduğunu vurgulamak için, Batı Almanya’nın o dönemle ilgili sorumluluğu olduğunu hatta eski kurmayların halen devlet yönetiminden tam olarak temizlenemediğini açık bir şekilde dile getiriyordu. Fakat tüm sorumluluğu Batı Almanya’ya atması Doğu Almanya toplumunun da gerçek bir geçmişle hesaplaşma süreci geçirmemesine neden olacaktı.

Her iki Almanya halkının, kendilerinin de o dönemde sorumlulukları olabileceğini kavraması ancak yeni kuşakların daha fazla cevap talep etmesi ve muhalif seslerin yükselmesiyle beraber 1970’lere denk gelir. 1990’larda Almanya’nın birleşmesi, yeni soruların ortaya atılmasına ve geçmişle yüzleşmenin daha cesurca yapılmasına olanak sağladı. Anma/yüzleşme mekânlarının da, ancak bu “geçmişle hesaplaşma” süreci iyice rayına oturduktan sonra sağlıklı bir toplumsal zemine kavuştuklarının altını çizmek gerekiyor. Büyük toplumsal katliam kurbanlarının acılarının en doğru biçimde nasıl temsil edileceği sorusu hakkında o tarihlerden bugüne uluslararası akademik alanda geniş bir külliyat oluşmuştur. Almanya özelinde sorun daha karmaşıktı; toplumun bizzat

kendi sorumluluğunun da bulunduğu bir katliamın temsili nasıl olmalıydı? Klasik epik anıtların ikonografisi böyle bir özeleştiriyi karşılayamıyordu ve bu form anlayışını totaliter rejimler çokça kullanmışlardı. Örneğin, totalitarizmle yüzleşmenin temsili iktidar veya ataerkil güç kavramlarının doğrudan göstergesi olan dikey formlar kullanılmaz. Ayrıca, bu figüratif anıtları anlamak herhangi bir yorum uğraşısı gerektirmediği için, hikâyeler tek taraflı dikte edilmiş oluyor, izleyiciler sözsüz/belleksiz bırakılıyordu. Bunun üzerine yeni kuşak sanatçılar ve mimarlar, izleyiciyi avutmak yerine daha çok onu rahatsız eden, hafızasını sürekli dinç tutacak form arayışlarına yöneldi.

Hafızanın deneyim yoluyla aktarılması

Orijinal adı “Denkmal für die ermordeten Juden Europas” (Avrupa’nın öldürülen Yahudilerine anıt) olan “Berlin Holokost Anıtı” 2005 yılında tamamlanıp açıldığında birçok tartışmayı da beraberinde getirdi. Anıtın Nazizm’in Roman, eşcinsel ve komünist kurbanları da dâhil olmak üzere neden tüm kurbanlarına değil de sadece Yahudi kurbanlarına ithaf edildiği tartışmalarının dışında, gelen eleştirilerin bir kısmı da Holokost Anıtı’nın biçimi ile ilgiliydi. Anıt, yaklaşık 19.000 metre karelik eğimli bir topografyaya, yatay ve dikey koordinatlarda yerleştirilen yüksekçe dikdörtgen beton prizmalardan oluşuyordu. Ziyaretçiler ise bu geniş alanda beton prizmaların arasında dolaşıyordu. Prizmaların koyu rengi ve düzenleniş biçimiyle alışlageldik anıt-heykellerden farklı olan Holokost Anıtı, mimarî ve heykel arasında bir yerde kendini konumlandırıyordu ve bir anıttan ziyade mezarlığı andırıyordu.

Bazı eleştirmenler, anıtı ziyaret edenlerin, neyi ziyaret ettiklerini tam olarak idrak edemeyeceklerini iddia ediyor, kimileri ise anıtın soyut biçiminin Holokost’un vahşi etkisini azalttığını öne sürüyordu. Mimar Peter Eisenman ise “Mimarın dilinden değil, sessizliğinden konuştum” diyerek, anıtın ne Yahudilikle ne de “hatırlama edimi” ile ilgili olmadığını belirtiyor, yapmak istediği şeyin herhangi bir sembolden muaf, bir “Kendinde-şey (Ding an sich)” olduğunu söylüyordu. Öte yandan, son derece minimal olan bu anma mekânının ziyaretçiler üzerinde her şeye rağmen

Geçmişle hesaplaşma süreçlerinin nereye kadar ilerleyeceğini, müzeler açılınca bitip bitmeyeceklerini toplumsal iradeler belirleyecek. Jorge Videla 2010 yılında yargılanırken, eğer darbe yapmasalardı bugün Arjantin’i “teröristlerin” yöneteceğini iddia etmişti. Videla’nın iddiasının, “Biz darbe yapmasaydık Taksim Kızıl Meydan olacaktı” sözü ile olan benzerliğini gözden kaçırmak imkânsız.

etkisi vardı; ziyaretçiler, labirenti andıran beton dikdörtgenlerin arasında gezindikçe klostrofobik bir deneyim yaşıyor, “korku ile karışık bir huşu duygusu içinde bir nevi nutuk tutulması yaşıdıklarını” ifade ediyorlardı.

İzleyicileri bedensel deneyime sokan bir başka Holokost yapısı da Berlin Yahudi Müzesinde (2001) bulunan “Holokost Kulesi”dir. Yaklaşık 24 metre yüksekliğindeki bu odaya girildikten sonra arkadan kapı kapanıyor ve ışık ve ses içeri ancak yukarıdaki ince bir çatlaktan sızabiliyor. Isıtması olmayan ve beton duvarlardan oluşan bu dar ve yüksek odada belli belirsiz yankılanan seslerle oluşan atmosfer sayesinde, ziyaretçi bir nevi gaz odasına girmiş gibi oluyor. Geleneksel anıtların resmi belleği ifade ettiğini ve kaderlerinin yıkılmak olduğunu belirten Andreas Huyssen, yaşayan belleğin tam tersine “her zaman bireysel bedenlerde, onların deneyimlerinde ve acılarında yer aldığını” söylemektedir. Soykırım, savaş, işkence gibi özellikle de mağdurları tarafından kelimelere dökülmesi çok zor olan olayları sonraki kuşaklara aktarmadaki etkili yollardan birinin, doğrudan bedensel alışkanlıkları alt üst eden ve böylece “ortak” bir hafızayı da tetikleyen fiziksel deneyimler olduğunu söyleyebiliriz. Mimarînin bu şekilde kurgulanmasıyla, Nazi rejimini yaşamamış/bilmeyen bir kişi, etkilerini doğrudan bedeninde hissedebileceği deneyimler sayesinde faşizmin vahşetini kavramsal düzeyde algılamış oluyor.

Tarihi ele geçirmek

Holokost veya Güney Afrika Apartheid rejimi gibi örneklerin üzerinden artık hatırı sayılır bir zaman geçmiş durumda. 1960 ve 1970’lerden itibaren askerî darbeler ve iç savaşlarda yüz binlerce insanın öldüğü Güney Amerika ülkeleri ise büyük toplumsal mücadeleler sonrasında geçiş dönemi adaleti süreçlerine yeni girebildiler ve dolayısıyla acıları halen taze.

1976-1983 yılları arasında süren cunta döneminde yaklaşık otuz binden fazla kişinin kaybedildiği Arjantin’de adalet talebi süreci, Plaza de Mayo Meydanı’nda her cumartesi oturma eylemi yapan kayıp anneleri ile başladı ve 1983’te ülkenin demokrasiye geçmesiyle birlikte başkan seçilen Raul Alfonsin’in inisiyatifıyla, ülkede “Kayıplar Hakkında Ulusal Komisyon” (CONADEP) kuruldu. CONADEP’in 1984’te sunduğu rapor (Bir Daha Asla - Nunca Más) sayesinde davalar açıldı ve darbeci dokuz üst düzey komutan yargılanıp beşi 1985’te hüküm giydi. Fakat davalar ordunun alt kademelerine doğru giderek genişledikçe, orduda ciddi rahatsızlıklar baş gösterdi ve Alfonsin bu sefer tam tersi bir hamleyle kirli savaş döneminde sorumluluğu bulunan tüm ordu ve polis mensuplarının yargılanmalarını engelleyen iki yasa çıkarttı. İki yasanın da kaldırılmasının gündeme gelmesi, ancak güçlü bir kamuoyu talebinin önüne geçilemeyeceği anlaşıldığında gerçekleşmiştir. Önce 2001 yılının Mart ayında federal hâkim Gabriel Cavallo, ‘uluslararası anlaşmalar iç hukuktan üstündür’ ilkesine dayanarak, bu iki yasanın boş ve hükümsüz olduğunu ilan etti.

2003 yılında Arjantin Senatosu yasaları geçersiz ilan eden bir yasa çıkarttı ve 2005 yılında Anayasa Mahkemesi yasaların mevcudiyetinin insanlığa karşı işlenen suçların araştırılmasına engel teşkil ettiği ve devletin görevinin bu suçları araştırmak olduğu gerekçesiyle yasaları iptal etti. Bu çalkantılı sürecin sonunda, yargı süreçleri aksayan veya affedilen darbecilerin tekrar yargılanmaları mümkün oldu. 2010 yılında Arjantin, 56 kişinin işkence görmesinden ve ölümünden doğrudan sorumlu General Bignone’yi 25 yıla, 1985’te hüküm giydikten sonra sadece beş yıl yatıp affedilen cunta lideri Jorge Videla’yı ise ömür boyu hapse mahkûm etmeyi başardı.

Arjantin veya Şili gibi ülkelerde geçmişle hesaplaşma, devam eden aktif süreçler

ve toplumsal dinamiklerin hassas olduğu koşullarda yapılıyor. Bu ülkelerdeki durum, Almanya örneğinde olduğu gibi suçlularla bağını koparmış bir ülkenin kendi tarihiyle hesaplaşması değil de, askerî darbe süreçlerinin yargılanması olduğu için, cunta kadroları ve uzantısı olan ideolojik unsurlar ile mağdur kesimler arasındaki toplumsal çekişmeler halen güncel. Bu yüzden bu ülkelerdeki geçmişle hesaplaşmanın daha çok “Tarihi kim yazacak?” sorusu üzerinden şekillendiğini söyleyebiliriz. Bu sebeple Güney Amerika ülkelerinde öncelikli olarak cunta dönemlerinin simgeleri olan binalar veya işkence merkezleri, el değiştirerek anma mekânlarına dönüştürülüyor.

Arjantin’de cunta döneminde bir işkencehane olarak işletilmiş olan ordunun makinecilik okulu Esmá, 2008 yılında ordunun elinden alınıp İnsan Hakları müzesine dönüştürüldü. Sadece Esmá’da askerî diktatörlük döneminde yaklaşık beş binden fazla kişinin öldürüldüğü tahmin ediliyor. Aralıksız sürdürülen işkencelerin yanı sıra, insanları canlı bir şekilde uçakla nehre atmaların gerçekleştirildiği, hamile kadın tutukluların burada doğurdıkları bebeklerin ellerinden alındığı bir merkez Esmá. 17 hektarlık geniş bir alana yayılan Esmá’da bugün Plazo de Mayo kayıp annelerine de toplanmaları için bir bina ayrılmış durumda. Esmá merkez binası, geçmişte birçok tadilat ve değişiklik geçirmiş, bunun nedeniye tanık ifadelerinin güvenilirliğini sarsmak. Fakat bina müze olarak tekrar açıldığında, mimarînin kendisinin konuşması tercih edilmiş ve işkencelerin yapıldığı bölümlerde herhangi bir yeniden canlandırma gerçekleştirilmemiş. Bugün Esmá, çeşitli insan hakları toplantılarının da yapıldığı sürekli gelişen bir insan hakları merkezi. El Salvador, Peru, Meksika ve Şili gibi benzer cunta dönemlerinden geçmiş ülkelerde de birer birer bellek müzeleri açılmaya başlandı.

Geçmişle hesaplaşma süreçlerinin

nereye kadar ilerleyeceğini, müzeler açılınca bitip bitmeyeceklerini toplumsal iradeler belirleyecek. Jorge Videla 2010 yılında yargılanırken, eğer darbe yapmasalardı bugün Arjantin’i “teröristlerin” yöneteceğini iddia etmişti. Videla’nın iddiasının, “Biz darbe yapmasaydık Taksim Kızıl Meydan olacaktı” sözü ile olan benzerliğini gözden kaçırmak imkânsız. •

- 1- Geniş Liste için bkz: “Truth Commissions” Amnesty International, <http://www.amnesty.org/en/international-justice/issues/truth-commissions>
- 2 - “Geçiş Dönemi Adaleti Nedir?”, *The Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity* (Macmillan Reference USA, 2004), cilt 3, s. 1045-1047. <http://www.hakikatadaletahafiza.org/sayfa.aspx?PageId=13>
- 3 - Helmut Peitsch, “Towards a History of ‘Vergangenheitsbewältigung’: East and West German War Novels of the 1950s” *Monatshefte*, c. 87, No. 3 (Fall, 1995), s. 287-308
- 4 - Volkhard Knigge ile röportaj. Goethe-Institut. <http://www.goethe.de/ges/pok/dun/en6784090.htm>
- 5 - James E. Young, “The Texture of Memory: Holocaust Memorials in History”, *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. Astrid Erll, Ansgar Nünning (Berlin: Walter de Gruyter, 2008): 360
- 6 - Johan Ahr, “Memory and Mourning in Berlin: On Peter Eisenman’s Holocaust-Mahnmal” *Modern Judaism* vol.28 No. 3 (2008):283-305.
- 7 - Age
- 8 - Andreas Huyssen, *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory* (USA: Stranford University Press, 2003), 110.
- 9 - Yasaların isimleri Punto Final (Full Stop-1986) ve Obediencia Debida (Due Obedience-1987). İlk yasada, suçlanan ordu mensuplarına karşı dava açmak isteyenlere sadece 60 günlük bir mühlet tanınıyordu, Punto Final, bu tanınan sürenin dolmasından sonra 1983 tarihinden önceki dönemde işlenen suçların araştırmayacağına dair bir af yasasıydı. Fakat buna rağmen ordu açılan davaların önüne geçemeyince 1987’de bu sefer alt kadroları da kapsayan ikinci bir yasa çıkartıldı. Bu yasada, ordu, polis ve cezaevi görevlilerinin emir altında oldukları için sorumlu tutulamayacakları belirtiliyordu. Arjantin’le birlikte Şili, El Salvador, Peru ve Güney Afrika süreçleri için bkz: Uluslararası Geçiş Dönemi Adaleti Kurumunun hazırladığı rapor, 2008. http://www.ictj.org/static/Americas/ICTJ_Research_Brief-Country_case_studies_on_the_use_of_pardons.pdf
- 10 - Age

TARİHE MARKSİST BAKIŞ

Halkların Dünya Tarihi küresel bir perspektifle bakıyor. Anlatımı Avrupa merkezli değil. Nasıl olsun ki? Konstantinopolis 12. yüzyılda Londra, Paris ve Roma'nın toplamından daha büyüktü, Çin 11. yüzyılda matbaayı bulmuştu, aynı yüzyılda Çin'in demir üretimi 1788'de İngiltere'nin demir üretiminin iki katıydı. 1331'de Tanzanya'da Kilwa kenti bu kente gelen Avrupalılarca "dünyanın en güzel kenti" olarak adlandırılıyordu. 15'inci yüzyıla kadar Aztek medeniyeti Avrupa medeniyeti kadar gelişkindi.

Halkların Dünya Tarihi

Chris Harman

Çev: Uygur Kocabaşoğlu

Yordam Kitap, 2010, 640 s.

Yusuf Topuzoğlu

Geçen yıl Mısır'da bir konferansta konuşurken geçirdiği kalp krizi sonucu ölen Chris Harman'ın Halkların Dünya Tarihi kitabı Türkçe'de yayınlandı.

Sosyalistlerin yazdığı her biri önemli bir dizi tarih kitabı var. Troçki'nin Rus Devrimi, EP Thompson'un İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu ve Marks'ın tarih yazılarını sıralayabiliriz. Harman'ın Halkların Dünya Tarihi'nin bir farkı var. Diğerleri bir tarihî kesiti anlatırken, Harman'ın kitabı bir bütün olarak insanlığın tarihini ele alıyor.

İnsanların politika, kültür, sanat gibi etkinlikleri yapmadan önce karınlarını doyurmaları gerekmektedir. Harman bunu Marksizm karşıtlarının karikatürize ettikleri gibi ekonomist bir determinizm ile açıklamıyor.

İnsanlığın yüz binlerce yıllık tarihini yazmak zorlu bir çalışma. Her şeyden önce muazzam bir bilgiye ve enerjiye sahip olmak gerekiyor.

İlk çağlardan beri

Tabii burjuvazinin de insanlık tarihine ihtiyacı var. Çok geniş kaynaklarla yapılan sayısız çalışma var. Toynbee, HG Wells hemen akla gelenler, ama burjuva tarihçileri tarihi burjuva sınıfının ihtiyaçları için anlatır. Ne kadar çok devrimi tarihin dışında bırakırsak bugün devrim fikrini o denli zayıflatırız diye düşünürlər. Dolayısıyla bugün insanların önüne ne kadar çok tarihî, "ulusal" fikir koyarsak onları Irak'ın işgaline, Afganistan'da savaşıma ya da Kürtlerle savaşa yollayabiliriz, Kıbrıs'ı işgal etmelerini sağlayabiliriz diye düşünürlər.

En eski çağlara dair yazılan tarih bile aynı amacı taşıyor. "Mağara adamı", "Neanderthal adam" gibi davranırdı. Yani biraz aptal, biraz şiddet düşkünü. Tarihöncesi insanın bu tanımlanışı insan karakterinin böyle olduğunu kanıtlamak için yapılır.

Harman'ın kitabı burada önem kazanıyor. O, bütün tarihi aynı tarihsel maddeci bakışla ele alıyor. Kitabın önemli bir giriş kısmı ilk insanları anlatıyor. Avcı ve toplayıcı toplumların artı ürüne ihtiyacı olmadığını ve zaten bunu elde etmesinin mümkün olmadığını, artı ürün olmayınca da sınıfların olmadığını, tam tersine insanların büyük bir kolektivizm içinde yaşadıklarını anlatıyor.

10 Bin Yıllık Tarih

Harman'a göre sınıfların ortaya çıkışı 10.000 yıl öncesine dayanıyor. Kadının ezilmesi ve baskı altına alınması ise 5.000 yıl öncesine dayanıyor.

Sınıflar büyük bir iklim değişiminin sonucunda toplayıcılığın yerini tarımın alması ile, artı ürünün ortaya çıkması ile mümkün oluyor. Artı ürün toplumda sınıfları oluşturuyor. Artık insanlar başka başka işler yapmaya başlıyor ve bu yapıdan yönetici sınıflar ortaya çıkıyor.

Ama insanlık tarihinin, yani homo sapienslerin tarihinin yüzde 95'i sınıfsız, kolektif bir yaşam biçimine sahip.

İnsanlık tarihi ilerlemeler ve gerilemelerle dolu. Tarihin ilk çağlarında çeşitli krizler sonucu terk edilen, yok olan kentler var. Mısır'da, Mezopotamya'da, Girit'te, Hindistan'daki büyük medeniyetler sayısız krizler yaşadılar. Yeterli köle bulmayı başaramadığı için üretici

güçlerini geliştiremeyerek çöken Roma İmparatorluğu var.

Aşağıdan bakış

Bu noktada tarihte çelişkili bir dönem var. Avrupa'da, Roma imparatorluğunun yıkılışıyla birlikte yeni bir devrimci sınıf ortaya çıkıyor. Doğu'da ise, Bizans'ta güçlü ve merkezî bir devlet var ve egemen sınıflar yeni bir devrimci sınıfın çıkmasına izin vermiyorlar. Sonuçta devrimci sınıf Batı'da kapitalizmi geliştirirken ve bir dizi devrimle bunu yaparken, Doğu'da daha durgun, devrimlerden uzak ve süreç içinde gerileyen toplumlar oluşuyor. Burjuva tarihçiler Rönesans'ı, Reformasyon'u, İngiliz Devrimi'ni, Amerikan ve Fransız Devrimlerini, sanayi devrimini birbirleriyle olan ilişkisinden kopararak ele alırken, Harman bu olayların iç bağlantılarını sürekli kurmakta ve kapitalizmin devrimci gelişimini anlatmakta.

Halkların Dünya Tarihi gelişmelere daima küresel bir perspektifle bakıyor. Anlatımı hiçbir biçimde Avrupa merkezli değil. Nasıl olsun ki? Konstantinopolis 12. yüzyılda Londra, Paris ve Roma'nın toplamından daha büyüktü, Çin 11. yüzyılda matbaayı bulmuştu, aynı yüzyılda Çin'in demir üretimi 1788'de İngiltere'nin demir üretiminin iki katıydı. 1331'de Tanzanya'da Kilwa kenti bu kente gelen Avrupalılarca "dünyanın en güzel kenti" olarak adlandırılıyordu. 15'inci yüzyıla kadar Aztek medeniyeti Avrupa medeniyeti kadar gelişkindi.

Halkların Dünya Tarihi sonunda günümüze geliyor. Kapitalizmin ürünü olan sınıfın, proletaryanın mücadelesine. Harman 10. bölümde işçi sınıfının burjuvazinin devrimci barutunun bitmesiyle birlikte başlayan ve yükselen mücadelesini, iniş ve çıkışları ile ele alıyor.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Rus Devrimi, yenilen devrimler, Rus Devrimi'nin dejenerasyonu ve karşı devrim ve nihayet 1989 ve Doğu Bloku'nun baskıcı devlet kapitalisti rejimlerinin yıkılışı. Chris Harman'ın iki önemli tarih kitabı daha var. Birisi yakında Türkçede de yayınlanacak olan Alman Devrimi, diğeri de 1968'i anlattığı kitap. Halkların Dünya Tarihi bu iki tarih kitabını da son bölümde kapsamakta ve küresel tarihin içine yerleştirmekte.

Chris Harman Mısır'da hayatını kaybetti. Bugün yaşasaydı o sağlam Marksist bakışı ile bize Ortadoğu devrimini bir dizi makaleyle anlatır ve Halkların Dünya Tarihi'ni zenginleştirirdi. •

KATRANSURAT FİL'E GÖZ KIRPIYOR

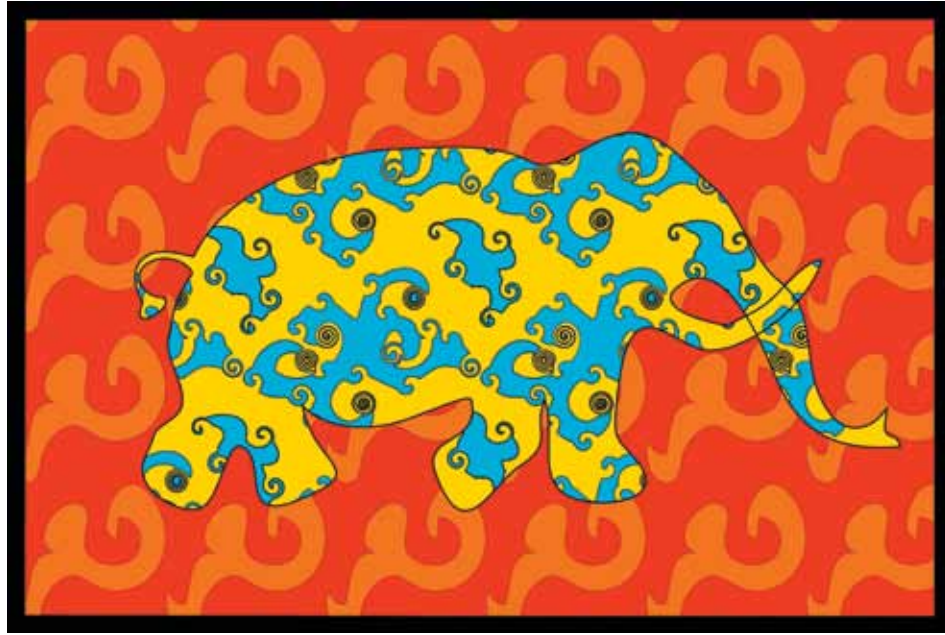
Behçet Çelik

Daha ilk cümlesiyle yoksulluğun anlatılacağını duyuran bir roman Fil: “Bir ev dolusu insandık, ama içimizde çalışıp aldığı haftalığı eve getiren tek kişi kardeşim Euclide’di.” Bir ev dolusu insan, kalabalık bir İtalyan ailesi, yoksulluk, açlık...

Evde sözü geçen, anlatıcının annesidir, ama evin en büyüğü o değildir, büyükbabadır -annenin babası. Kocaman, dev gibi bir adamdır büyükbaba. Anne ondan söz ederken “Fil gibi” demektedir. Zamanında ülkenin en önemli inşaatlarında, kol gücü gerektiren en ağır işlerde çalışmış, o zamanki gücü kuvveti efsane gibi anlatılan biridir büyükbaba. Şimdiye yaşlandığı için neredeyse hiç kılmıdamadan geçirmektedir gününü. Hiç kılmıdamasa bile, herkesten daha çok gereksinimi vardır yemeğe. Eve giren para sadece ekmeğe yetmektedir, çoğunu büyükbaba yemektir eve giren ekmeğin. Yanında katık olarak yakındaki ormandan topladıkları hindi-badan başka seçenekleri yoktur.

Büyükbaba o kadar çok ekmek yemese neleri katık edebileceklerinden konuşurlar arada; her seferinde anne kızar öbürlerine, ama onun akli da arada sırada bu soruya verilebilecek yanıtlara kayar. “Fil”in gücünün kuvvetinin yerinde olduğu günleri anımsayarak kovar anne aklına gelenleri. Bir efsane halini almıştır büyükbabanın gençlik yılları, ama romanın anlatıcısı efsane-nin sadece büyükbabasıyla ilgili olmadığını, o zamanların dünyasıyla ilgili olabileceğinin de farkındadır. “Nerede o insanların filler gibi yaşadığı günler!” diye eseflenip “Serin havanın, güneş ışığının, gecenin karanlığının insanı mutlu kıldığı, hayatın olduğu gibi yaşandığı günler” olarak tanımlar o zamanları.

Vittorini’nin romanı anlatıcının gözlemleriyle ilerliyor başlarda. Evde olup bitenler, yaşanan tartışmalar, annenin, özellikle büyükbaba ve onun geçmişiyle ilgili gurur duyarak ve ötekilerin de yaşamadıkları zamanlara ilişkin bir şeylerle gurur duymalarını sağlayarak anlattıkları, fazla ayrıntıya girmeden, vurucu ayrıntılar, jest ve mimiklerle aktarılıyor. Anlatılanlar ailenin günlük hayatına dairdir, ama konu hep açığa gelir, büyükbabanın yemek ihtiyacına.

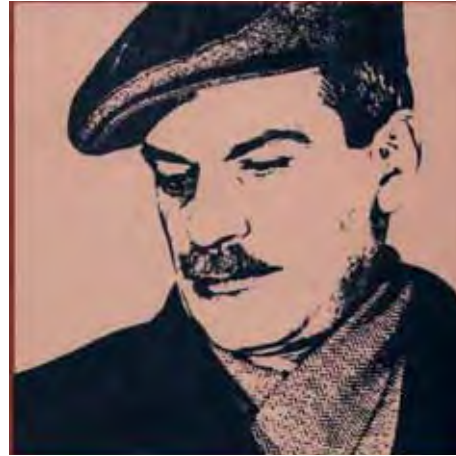

Ona ilişkin efsaneler de ekmeğin çoğunu onun yemesini aklileştirmek için gündeme geliyordu.

Somut bir yer ve zaman duyurulmayan romanda “fil”in alegorik olup olmadığı sorusu akla geliyor. Ne var ki Vittorini bunu hissettirmekle birlikte, “fil”in neyi/kimi temsil ettiği sorusuna roman boyunca doyurucu bir yanıt vermiyor. Köylülük de olabilir, emek yoğun üretim de, modernizm öncesi yaşantı da... Hepsi de olabilir, hiçbirisi de... Roman ilerledikçe Vittorini’nin derdinin alegorik bir anlatı aracılığıyla politik ya da toplumsal bir olguya dikkat çekmekten çok yoksulluğun ne olduğunu, yoksul insanların nasıl yaşadıklarını anlatmak olduğu anlaşılıyor.

Yaşadıkları yoksulluğun nasıl bir şey olduğu sofraya birini davet etmek zorunda kaldıklarında daha bir görünürlük kazanır. Yakınlardaki yolun onarımında çalışan, yüzü gözü katran içerisinde kalmış bir işçi (Katransurat) bir sabah evlerine ziyarete gelir. Her gün evin önünden geçerken devasa adamla, “Fil”le selamlaştıklarını, ona göz kırptığını söyler. Evdekiler çok uzun süredir büyükbabanın yemek yediği zamanlar dışında bilincinin yerinde olup olmadığını, konuşup konuşmadığını, çevresinde olanı biteni görüp görmediğini bilmiyorlardır. Çok şaşırırlar.

Katransurat büyükbabayla her sabah bakıştıklarını, büyükbabaya her geçişinde göz kırptığını iddia eder. (Romanın orijinal adı olan Il Sempione strizza l’occhio al Frejus’un Türkçesi “Sempione Frejus’a göz kırıyor”

anlamına gelmektedir.) Katransurat’ın ziyareti, yoksulluklarını değilse de evin ve evdekilerin havasını, yaşantılarını değiştirir.

Vittorini’nin anlatıcısı soğuk bir dille anlatıyor hikâyeyi. Duygulara pek yer vermeyen, diyaloglarla ve hareketlerin saptanmasıyla yetinilen bu anlatım, yoksulluğu anlatmak için dilin eğilip bükülmesi, süslenip püslenmesi gerekmediğini hatırlatıyor bir kez daha. Üstelik bu soğuk dilin büyüleyici, şiirsel bir yanı var.

Anlatılanların ötesinde, hayata ve dirime dair ne olduğunu tam olarak bilmediğimiz bir alana dikkat çekiyor Fil. Metnin boşlukları, sordurduğu sorular sadece romanda neler olduğu, bundan sonra neler olacağına ilişkin değil – çok daha genel. İnsanın gereksinimlerinin, yaşam koşullarının, açlığın, yoksulluğun, insan emeğinin karşılığının ne olduğu gibi soruların toplumsal bilimlerin ya da siyasetin değil, edebiyatın da konusu olduğunu unutturmeyen bir roman Fil. •

ELIO
VITTORINI
FİL
TÜRKÇESİ GÖNÜL ÇAPAN

HE
KOP
TER

Somut bir yer ve zaman duyurulmayan romanda “fil”in alegorik olup olmadığı sorusu akla geliyor. Ne var ki Vittorini bunu hissettirmekle birlikte, “fil”in neyi/kimi temsil ettiği sorusuna roman boyunca doyurucu bir yanıt vermiyor. Köylülük de olabilir, emek yoğun üretim de, modernizm öncesi yaşantı da...

Fil

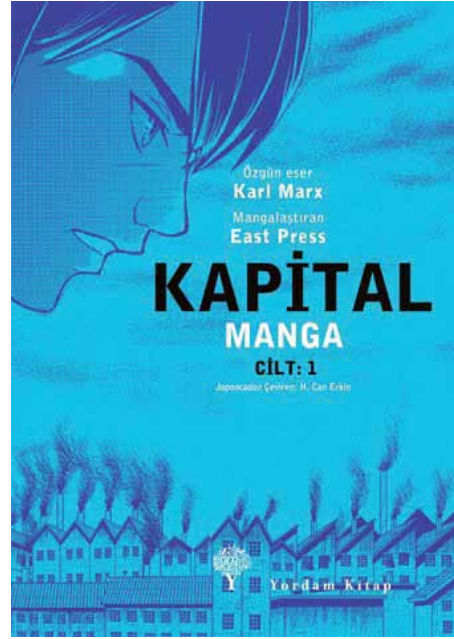
Elio Vittorini

Çev: Gönül Çapan

Helikopter, 2011, 108 s.

Feminist Yaklaşımlar'ın 13. Sayısı çıktı!

www.feministyaklasimlar.org

DAS KAPİTAL ÇİZGİ KİTAPTAN OKUNUR MU?

Bir çizgi kitap sadece kitap okumaya değil, ele aldığı konu hakkında daha geniş bir okumaya da özendiriyorsa gerçekten görevini yerine getirmiş demektir.

Çizgi kitaplar çok geniş bir yelpazeyi kaplayan alanlarda yayınlanıyor ve geniş bir 'okur' kitlesine hitap edebiliyor. En yaygın bilinenleri kurgulanmış fantastik kahramanlar hakkında yayınlananlar olmakla birlikte günümüzde hemen her alanda çizgi kitaplara rastlayabiliyoruz. Edebi eserlerin çizgiye dökmüş versiyonlarının yanı sıra, masal kitapları, çocuk klasikleri, erotik kitaplar, hatta İnsanlık Tarihi Ansiklopedisi gibi çok geniş kapsamlı olanları da var.

Çizgi kitapların dünya çapında çok yaygın tüketildiğine bir örnek vermek gerekirse; geleneksel Japon çizgi sanatı Manga kitaplarının cirosu yıllık dört milyar doları buluyor. Mangalar genellikle seri halde ve her kitapta tek hikâyenin anlatıldığı çizgi kitaplar. Bugün bu kitaplar sadece kitap olarak basılmakla da kalmıyor. İnternete ve televizyona uyarlanmış çizgi kitapların tüm dünyada 'fan club'ları, hatta festivalleri bulunuyor.

Bunca yaygınlığa ulaşmış çizgi kitapların elde edilmek istenen bilgiyi ne derece sağladığını tartışmak da kaçınılmaz oluyor. Bugün, örneğin, tarihî kişiliklerin hayatını anlatan ya da dünyaca bilinen siyasî, felsefî eserleri çizgiyle okura ulaştıran çok sayıda kitap var. Marks, Lenin, Troçki gibi siyasî figürlerin yanında Kapital, Komünist Manifesto, Evrim Teorisi gibi temel eserlerin birçoğunu da çizgi kitap olarak elde etmek mümkün. Bu türden çizgi kitapları değerlendirirken birkaç noktaya dikkat etmekte fayda var. Çizgi kitaplar,

her şeyden önce, okumaya teşvik ettiği için desteklenmeli. Okuma alışkanlığı edinmede büyük bir kolaylık sağlıyorlar çünkü. Örneğin, Marks'ın kalın ciltler halinde ve okura ilk bakışta karmaşık görünen verilerle yazılmış Kapital'i konuya henüz merak sarmaya başlamış bir okurun 'gözünü korkutabilir'.

Aynı kitabı en yalın haliyle çizgiye dökmüş bir kitaptan okumak büyük bir rahatlık sağlar. Kitapta anlatılanların sanıldığı gibi kavraması zor konular olmadığını okura gösterebilir ve aslını okumaya özendirebilir. Çok temel belli başlı noktalarını deyim yerindeyse 'hap gibi yutulacak' halde verip Kapital'in aslı ve yazarının diğer eserleri hakkında bir merak uyandırabilen bir çizgi kitap amacına ulaşmış demektir.

Öte yandan, kitap çok yüzeysel kalıp merak uyandırmayabilir ya da tam tersine, okura 'bu bana yeter' dedirtecek kadar kapsamlı olabilir. Oysa ele alınan eser veya tarihsel kişilik hakkındaki bütün bilgileri çizgi halinde vermek mümkün değil.

Toparlarsak; çizgi kitaplar okumaya özendirmesi bakımından oldukça faydalıdır. Bir çizgi kitap sadece kitap okumaya değil, ele aldığı konu hakkında daha geniş bir okumaya da özendiriyorsa gerçekten görevini yerine getirmiş demektir. Aksi halde kalıcı olamayan eğlencelik bir tüketim malzemesi olmanın ötesine geçemez.

Cengiz Algan

KİTAP ÖNERİSİ

FİNANSALLAŞMA VE KRİZ

Yaşadığımız kriz kapitalizmin yarattığı yıkımın daha da ortaya çıkmasını sağlarken, krizin faturasını işçi sınıfına çıkarmak isteyen egemen sınıflara karşı mücadele her yerde daha fazla yükseliyor.

Kâr oranlarının 1973–1974 petrol krizini takip eden yıllarda düşmesi sonucunda dünyada ekonomik ve siyasî değişimler meydana geldi. 1980’lerden sonra Amerika’da Ronald Reagan, İngiltere’de Margaret Thatcher, Türkiye’de de Turgut Özal’ın başını çektiği yeni liberal politikalar uygulanmaya konuldu. 1940’lı yıllardan beri uygulanan Keynesçilik yerini yeni liberalizme bıraktı.

Yeni liberalizmi sermayenin uluslararası dolaşımında serbestlik, özelleştirme ve deregülasyon olarak tanımlayabiliriz. Teknolojinin, özellikle microchip teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, başta ABD ve İngiltere’de olmak üzere üretkenlikte hızlı artışlar yaşandı. Bunun sonucunda çalışma yaşamında da çeşitli değişimler meydana geldi. Ücretlerde azalma, parça başı üretim, esnek çalışma, çalışma saatlerinde artış, toplam kalite uygulamalarıyla görev tanımlarında yaşanan belirsizlikler sonucu iş yaşamındaki memnuniyetsizlikler arttı. Bunun dışında şirket birleşmeleri ve satın almalar neticesinde uluslararası düzeyde çok büyük şirketler ortaya çıktı. Üretim ve dünya ticareti bu çokuluslu işletmelerin tekeline girerek doğrudan yabancı yatırımların gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere akmasına neden oldu. Bunun sonucunda daha az işgücü maliyetiyle daha fazla kâr elde etme imkânı bu büyük şirketler için mümkün oldu. Bu büyük şirketler finansman kaynakları için artık eskiden olduğu kadar bankalara ihtiyaç duymadılar. Çünkü gerek para gerekse diğer piyasalarda bu şirketler tahvil veya benzeri enstrümanları ile kendi kaynaklarını kendileri yaratabilir hale geldi.

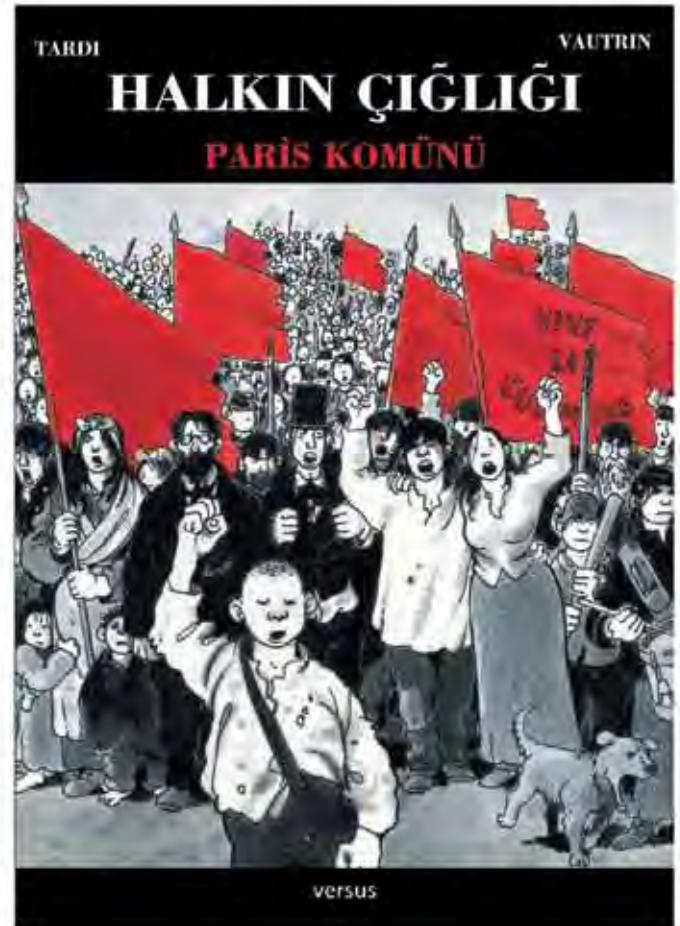
Sürecin devamında büyük şirketlerin bankalara olan bağımlılığının azalmasıyla birlikte ticarî bankalar da büyük bir değişim içine girdi. Büyük şirketlerin faiz oranı ve kredi miktarı üzerindeki denetimleri fiilen devre dışı kaldı ve ciddi mevduat kayıpları yaşandı. Açık finans piyasalarının canlandırılması, kuralsızlaştırılmasının neticesinde bankalar kâr olanaklarının azalmasıyla birlikte işçiler ve halkın diğer kesimlerini finansal müsadere altına aldılar. Sağlık, eğitim, emeklilik gibi hizmetlerden devletin elini çekmesiyle birlikte toplumun büyük kesimleri bu ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla finansal mekanizmalara bağımlı hale geldi.

ABD’li işçilerin en yoksul kesimlerinin konut borçları ve bu borçların menkul kıymetleştirilmesi kapitalizmin tarihinde görülmuş en derin ekonomik krizlerden birine yol açtı.

Yaşadığımız kriz kapitalizmin yarattığı yıkımın daha da ortaya çıkmasını sağlarken, krizin faturasını işçi sınıfına çıkarmak isteyen egemen sınıflara karşı mücadele her yerde daha fazla yükseliyor.

Çağla Oflas

Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi
Costas Lapavistas
Çev: Tuncel Öncel
Yordam Yayınları,
335 sayfa

140 yıl önce Paris’in ayakta kalmı eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı bir dünya için ayağa kalktı. Onlar göğü fethettiler. Yenildiler... Dünyaca ünlü çizgi romanı.. Paris Komünü’nün görkemli bir çizgi romanı..

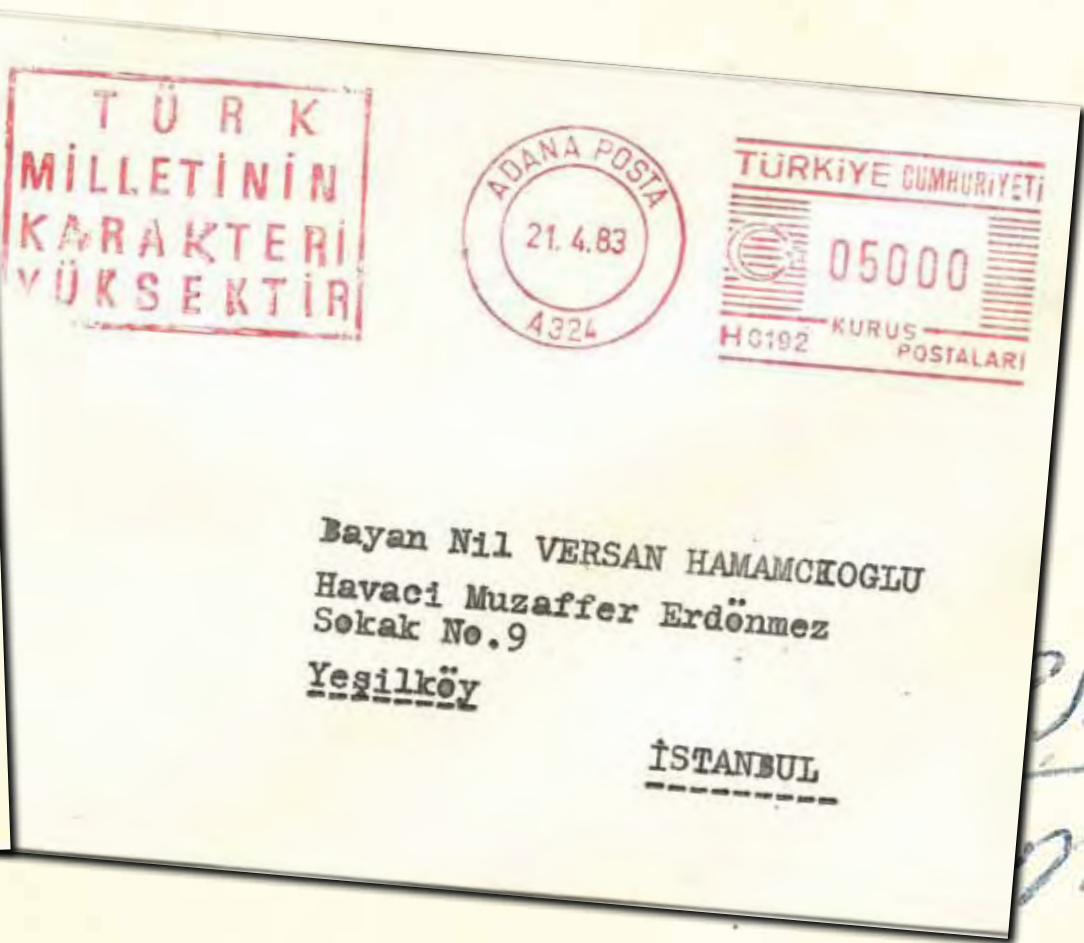
Geçen yüzyılda birçok erkek ve kadın daha adil bir dünyayı inşa etmeye girişti. Hayali kanatlarla uçmak istediler. Yere çakıldılar... Bol ödüllü ustalık ürünü bir İspanya İç Savaşı çizgi romanı.

www.versuskitap.com

versus

Sayın: Müjdet Ünler
1756 sok. No: 19/2

"Ulu Önder Atatürk'ün yakın ilgisi ve hükümetin destek ve yardımları sayesinde PTT İdaresi kendisini kısa sürede toparlamış ve işleri intizama sokmuştur."